JAN 1991

గ్రంథకర్త:

చర్ల గణపతిశాస్త్రి

(ఆర్ష విజ్ఞాన పరిషత్తు)

Acc. No: 17200

ఓం

సరస్వత్యైనమః

గాంధర్వ వేదము

సంగీతరత్నాకరము

శార్ఙ్గదేవుడు

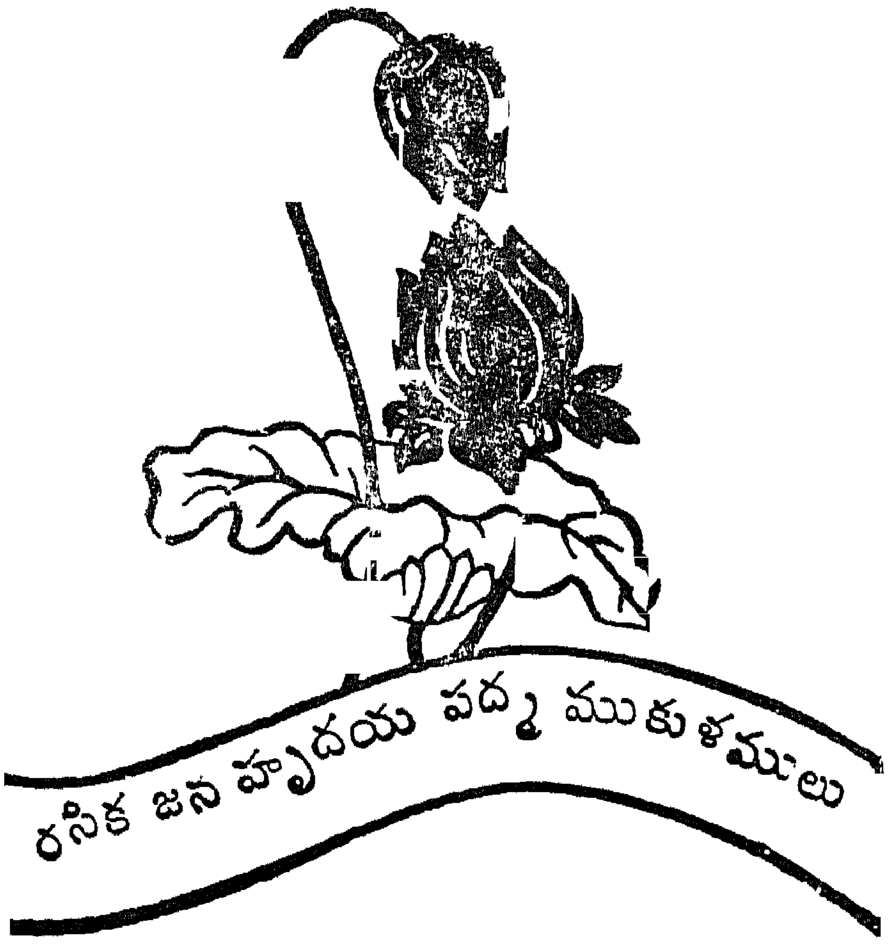

చర్ల గణపతిశాస్త్రి

: రూ 25-00

987 సంక్రాంతి
మొదటిముద్రణ
ప్రతులు— 500

లలితా ఆర్టు ప్రెస్
టౌనుహాలురోడ్డు
విశాఖపట్నం — 1

వెల:- రూ 25—00

చర్ల గణపతిశాస్త్రి
33 కిర్లంపూడి లేఔటు
ఆంధ్రాయూనివర్శిటీ,
వాల్తేరు—3

తత్త్వ మథనము

సదాశివుడు పార్వతి మొదలైన దేవతలును, మతంగుడు కశ్యపుడు మొదలైన మునులును నారదుడు తుంబురుడు ఆంజనేయుడు మొదలైన భక్తులును నాదము నుపాసించి తన్మయులై ఆనందమున మునిగి అర్థమును భావనచేసి, సంగీతముద్వారా భగవంతుని ఉపాసించిరి. శ్రవణములు మొదలైన బాహ్యేంద్రియములద్వారా విని హృదయమున భావనచేసి పరమాత్మలో లీనమైరి.

వనమున గడ్డిని తిను లేడి బోయవాడు పాడు పాట విని ఒడలు మరచి బోయ తన్ను చంపు నను ధ్యాసకూడ లేకుండ తన్మయమై తాను ఆహుతి యగుచున్నది. సంగీత మాధురికి పాములు బాలురు ఒడలు మరచిపోవు చున్నారు.

ఆ నాదము వ్యక్తము అవ్యక్తము అని రెండు విధములు. అర్థము సాహిత్య భావములతోఁ గూడిన కీర్తన లోనిది వ్యక్తము. అర్థములేక కేవల నాద పరమైనది అవ్యక్తము. వీనినే సగుణము నిర్గుణము అనవచ్చును. బ్రహ్మ విష్ణు మాహేశ్వర సరస్వతీ లక్ష్మీ పార్వత్యాద్యుపాసనలు సగుణము వ్యక్తము. వీనికి మూలమైన పరబ్రహ్మోపాసన సాహిత్యభావన లేని నాదము ఉదాహరణకు రాగాదులు నిర్గుణము అవ్యక్తము.

ప్రపంచములో అన్నివిద్యలు, అన్ని కర్మలు, అన్ని కళలు భగవంతుడెవరో తానెవరో తెలిసికొని వానిద్వారా తన్మయత్వమును, ధ్యాన సమాధిని పొందుట జీవిత లక్ష్యము. ఆ లక్ష్యమునకు విద్యలు సంగీతాది కళలు సాధనములు. వేదమునకు స్వరము ముఖ్యమైనట్లు సంగీతమునకు నాదము ముఖ్యము. నాదమునకు సాహిత్యము ప్రాణము. సాహిత్యమునకు నాదము మూలము. పువ్వులోని అందము ముందు మనల ఆకర్షించును. దానిలోని పరిమళము మన హృదయమునకు ఆనందము గూర్చును. నాదము ముందు ఆకర్షించును. సాహిత్యమును భావించిన కొలది హృదయానందమును కలిగించును. పరిమళములేని పువ్వు ఆహ్లాదకరము కానట్లు సాహిత్య భావనలేని నాదము హృదయమునకు ఆనందమిడదు. ఔషధమునకు తేనె అనుపానమైనట్లు ఉత్తమ భక్తిజ్ఞానములకు నాదము అనుపానము,

స్వాదుకావ్య రసోన్మిశ్రం శాస్త్ర మప్యుపయుంజతే
ప్రథమాలీఢ మధవః పిబంతి కటు భేషజమ్

రుచికరముగా నుండిన కావ్యచిత్ర కళాదులతో గూడిన శాస్త్రమునుగూడ ఉపయోగింతురు. మొదట రుచి చూచినతేనెనుబట్టి పైకి కటువుగానున్న మందును గూడ త్రాగుదురని పెద్దల సూక్తి. మందు పుచ్చుకొనుటకు తేనె సహాయపడినట్లు మధుర నాదము భక్తిజ్ఞానములకు సహాయపడును.

సంగీతమపి సాహిత్యం సరస్వత్యాః పదాంబుజే

ఏకమాపాత మధుర, మన్యదాలోచనామృతమ్

సంగీతము సాహిత్యము అనునవి సరస్వతి పాదపద్మములు. సంగీతము అను పాదపద్మము పైకి పైకి మధురముగా నుండును. సాహిత్య మనెడి పాద పద్మము ఆలోచించిన కొలది, భావించిన కొలది అమృతముగా నుండును అను సూక్తి యీ భావమునె సూచించుచున్నది. సరస్వతి నారాధించ వలె నను ప్రవృత్తి సంగీత నాదమును బట్టి కలుగంగా సాహిత్య భావము అమృతమై యానందతన్మయత్వములను కలిగించును. అంజనేయాది భక్తులు అట్లె తన్మయత్వము పొందిరి. సంగీత జ్ఞానము భక్తి వినా సన్మార్గము గలదే అని త్యాగయ్య కూడ చెప్పెను. సుఖ దుఃఖాదులను సగుణ భక్తిని దాటిన వారు నిర్గుణ బ్రహ్మమును పొందుదురు. మొదట సగుణ భక్తిని ఉపాసించినంగాని నిర్గుణ తత్త్వము అందదు. అసలు సగుణభక్తిని సాహిత్య భావములను మననము చేయనివారికి నిర్గుణ భక్తి అందనే అందదు. అందుచే ముందు త్యాగయ్య మొదలగు వారివలె సగుణభక్తిని ఉపాసింప వలెనన్నచో సాహిత్య భావముతో ఐక్యమును పొందవలయును. తుంబుర నారదాంజనేయ త్యాగరాజాదులు మొదట సగుణ భక్తులే. సగుణ భక్తిని ఉపాసించి ఉపాసించి పిదప నిర్గుణ భక్తిలో ఓలలాడిరి.

అందుచే సాహిత్యమును మననము చేయవలయును. సాహిత్యమును భావనను చేయవలయును. సాహిత్యమున దృష్టిలేక కీర్తన భావమునే ఒరము చేసికొనక లౌకిక వ్యామోహములో భోగములలో పడినవారు భక్తులెట్లు అగుదురు. వారు కేవల సంగీతజ్ఞులు మాత్రమే అగుదురు.

నేటి సంగీత గాయకులు వృత్తిగాయకులుగా నున్నారు. వారికి తన్మయత్వమే దొరకదు. ఇంక పాండిత్యమును మాత్రమె చూపు గాయకులు గూడ వృత్తి గాయకులుగను సంగీతజ్ఞులుగను మాత్రమె అవుదురు. వారు పరియైన భక్తులుగానేకారు. త్యాగయ్యగారు చెప్పినట్లు పరలోక భయము

లేక భవ పాశమునబడి కరివారి శృంగారారామ శబకలు మోక్షమియున్నవని పలుకుదురు. వారు భక్తిమార్గమును తెలియలేరు. స్నానముచేసి విభూది పూసికొన్నవారు వలె ఆ పాత మధుర సంగీతమునె ఆలపింతురు. పాండితీ ప్రకర్ష చూపువారు భక్తులు గానేరారు. సరిగదా పైగా వారికి తన్మయత ఆనందములు అందనే అందవు.

యోగసాధన చేయువారు సమాధి పొందుటకు ఆసనములు ప్రాణాయామాదులు చేయవలయును.
వేదవిదులు బ్రహ్మవేత్తలు కాగోరువారు ముందు శబ్దముల క్రియల వేదముల సంతవేయుట మొదలగునవి చేయవలెను. సాహిత్యోపాసకులు మొదట శబ్దముల క్రియల సమాసాదుల జ్ఞానము పొందవలయును.

సంగీత సాధనచేయువారు స్వరములు జంటలు త్రికాలములు అలంకారములు గీతములు స్వరజతులు వర్ణములు సాధనచేయవలయును ఆ వర్ణములలోని శృంగారమయ సాహిత్యమును మార్చుకొనవలెను. దేవునికి తమ సర్వస్వము అర్పించుకొను దేవదాసీలు క్రమముగా ధనదాసీలు భోగదాసీలుగా మారిరి. భోగకత్తెలు పాడుటకు జావళీలు పదములు మొదలుగునవి ఏర్పడినవి. భక్తులు పాడవలసినవికావు. శిష్యులకు శిష్యురాండ్రకును చెప్పవలసినవి కూడకావు. అర్థము తెలియకపోవుటచే బాధ లేపోవుచున్నది.

కాశివెళ్ళి వేదములు చెప్పుకొను విద్యార్థికి వేదము పఠన పాఠములు చెప్పిన గురువు "అబ్బాయియా నీకు ఇనపపెట్టె ఇస్తున్నాను" సంస్కృతము నేర్చుకొని అర్థము తెలిసికొన్నపుడు నీవా ఇనపపెట్టె తీసికొని దానిలోనిధన రాసులను పొందుటకు తాళంచెవి కొరకును అనెనట. జ్ఞానమునకు శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసములు క్రమముగా సాధనములైనట్లు సంగీత నాదలయ తన్మయతకు పఠన పునః పునరావృత్తి సాధనలు ఉపయోగించును.

శరీరారోగ్యము ద్వారా మానసికారోగ్యము రెండింటి ద్వారా జ్ఞానము మోక్షము సిద్ధించును. కాని శరీరారోగ్యమునకని మొదలు పెట్టి కుస్తీలు దండెములు, సర్కసు ఫీటులు చేసి టికెట్లద్వారా ధనసంపాదన చేసికొనుచున్నట్లు కవులు వ్యక్తులమీద పద్యాలల్లి ధనికులకు అంకితాలిచ్చి సొమ్ము చేసికొనుచున్నట్లు నేడు గాయకులు స్వర కల్పనల ఫీట్లువేసి టికెట్లు పెట్టించి సంగీత

విరాగులైన మహర్షులు తపస్సుచేసి సహజ సమాధినిపొంది భగవంతునితో ఐక్యము పొందుచున్నారు. బైరాగులు మత్తు కలిగించు గంజాయి మొదలగు మత్తుపదార్థములు సేవించి వికృత సమాధినిపొంది అజ్ఞానులగుచున్నారు. కవులు గాయకులు నటకులు కొందరు మద్యాది వ్యసనాలకు లోబడి ఆమైకములో గాని మాకు సరియైన కవిత్వాదులు కలుగవని చెప్పుస్థితికి వచ్చుచున్నారు. వైదికులు వేదముల అర్థము తెలిసికొనక వాటి గొప్పతనము పొందలేకున్నారు. కాని యింత కాలము వేదము నశించి పోకుండ వేదంక్షచేసినందుకు వారిని కొంతవఱకు అభినందింపవలెను. అట్లే అర్థము కాకున్నను మిగుల శ్రావ్యముగా హాయిగా పాడుచున్నందుకు గాయకుల నభినందింపక తప్పదు.

ముందుకీర్తలకు, అవి తెలుగులో ఉన్నను సంస్కృతములో ఉన్నను వానికి అర్థము తెలిసికొని శిష్యులకుచెప్పి వాని యర్థము చెడనట్లు పాడవలెను. పల్లవిలోగాని అనుపల్లవిలోగాని చరణములోగాని అర్థము ముగియువరకు పాడవలయును. అర్థము సగముదాక వచ్చినపుడు పల్లవి అనుపల్లవి వరకు గాని చరణము వరకుగాని పాడి పిదప పల్లవిలోగాని అనుపల్లవిలోగాని సాహిత్యములోని వివిధ సంగతులు భావము బాగుగా అనేకపర్యాయములు భక్తిరసస్ఫోరకముగా పాడి శ్రోతల తన్మయుల చేయవచ్చును.

శ్రీ శార్ఙ్గదేవుని కీర్తనలకు స్వరము వ్రాయబడి యున్నది కనుక వానిని గూడ పాడుట నేటివారు అలవాటు చేసికొనవలయును. వాది వివాది సంవాది స్వరములపద్ధతిని అనుసరింపవలయును. వానిలో ఆలాపము, ఆక్షిప్తిక, వర్తని కరణము మొదలగు ప్రబంధ పద్ధతులు వ్రాయబడి యున్నవి వానిని గూడ అభ్యసింతుముగాక.

నాటకాలు సినీమాలలోని పాత్రలు వేషధారులైనను ఆ పాత్రల భావములను కృత్రిమముగానైన అనుకరించుటవలన సామాజికులు ఆయా రస భావములుకలిగి రసనిమగ్నులౌదురు. త్యాగరాజాదులు వారి భావములకు అనుగుణముగా పాడినవైనను మనము త్యాగరాజాదుల భావములను భావించి ఆయారసములకు భావములకు అనుగుణముగా పాడినచో శ్రోతలు తన్మయులై ఆయా భక్తి భావములు గలవారగుదురు. కాన అట్లైనను తత్తద్భావానుగుణముగా అర్థము తెలిసికొనిపాడి యాగ యోగ త్యాగభోగ ఫలమొసంగ్గే రాగ సుధా రసపానముచేసి రాజిల్లి ధన్యులు గావలెనని కోరుచున్నాను.

మహాభక్తుడైన
రామదాసుకును

ఎవరిని ఆశ్రయింపక
కృషి కర్మచే జీవించుచు
పరమ భాగవతమును రచించిన
పోతన్నకును

అయాచితముగా వచ్చిన
నిధిని కూడ కాలందోచి రాముని సన్నిధిని తన్మయుఁడై
యుంఛ వృత్తిని అవలంబించి
భక్తిని సంగీతముతో మేళవించి
రాగ సుధామయ కీర్తనలలో
రాముని ముంచెత్తి
తాను మునిగి తన్మయుడై
తరించిన
త్యాగయ్యకును

రాజభోగాలు
మూలకు త్రోసివైచిన
భక్తవరాలు
మీరాకును

నాదోపాసకులు

వాగ్గేయకారకులు	కృతులు	కాలము
భరతుఁడు	నాట్యశాస్త్రము	తెలియదు
నారదుడు	నారదీయశిక్ష స్వరార్ణనము	
మతంగుడు	బృహద్దేశి	
ప్రతాప శైలపుడు	సంగీత చూడామణి	800-00
మమ్మటాచార్యుడు	సంగీత రత్నమాల	1050-1150
జయదేవుడు	అష్టపదులు	1090-1100
పార్శ్వదేవుఁడు	సంగీత సమయసారము	1165-
చాళుక్య సోమేశ్వరుడు	సంగీత రత్నావళి. మొ.	1174-
సోమనార్యుడు	స్వరరాగ సుధాకరము	1160-1260
జాయపసేనాని	నృత్త రత్నావళి	1262-
శార్ఙ్గదేవుడు	సంగీతరత్నాకరము: దౌలతాబాదు	1247-
సింహభూపాలుడు	సంగీతరత్నాకర వ్యాఖ్య	1330-1420
గోపాలనాయకుఁడు	ధ్రువాగాననిపుణుడు	1315-
హరిపాలదేవుడు	సంగీత సుధాకరము	1309-1312
విద్యారణ్యుడు	సంగీతసారము	
	కర్ణాటక సంగీతనామకారకుడు	1320-1380
కుమారగిరి వసంతరాజు	వసంత రాజీయము	1380-1400
పెదకోమటి వేమారెడ్డి	సంగీత చింతామణి	1402-1420
గోపేంద్ర తిప్పభూపాలుడు	తాళదీపిక	
చతురకల్లినాథుడు	సంగీతరత్నాకర వ్యాఖ్య కళానిధి	1423-1446
అన్నమాచార్యుడు	అన్నమాచార్య కీర్తనలు (వేలు)	1408-1480
పెదతిరుమలాచార్యులు	వేంకటేశ్వరస్వామిమీది కీర్తనలు	1473-
పురందరదాసు	సరళి అలంకార పిళ్లారి గీతములు	1484-1564
	కీర్తనలు–సూళాది విభాగము	
మీరాబాయి	పదావళి	1500-1600
భండారు లక్ష్మీనారాయణ	సంగీత సూర్యోదయము	1503-1530
చెరుకూరి లక్ష్మీధరుడు	గీతగోవిందవ్యాఖ్య–శ్రుతిరంజని	

రామామాత్యుడు	స్వరమేళకళానిధి	155[illegible]
నారాయణ తీర్థులు	శ్రీకృష్ణలీలా తరంగిణి	158
సిద్ధేంద్రయోగి	భామా కలాపము	160
చతురదామోదరుడు	సంగీత దర్పణము	157[illegible]
పుండరీక విఠలుడు	సద్రాగ చంద్రోదయము	159[illegible]
మాధవభట్టు	సంగీత చంద్రిక	161[illegible]
తానప్పాచార్యుడు	సంగీత శాస్త్రము	160[illegible]
భావభట్టు	సంగీత లక్షణం 20 జనకరాగాలు	
గోవింద దీక్షితుడు	సంగీత సుధానిధి	154[illegible]
వెంకటమఖి	చతుర్దండి ప్రకాశిక	
	72 మేళకర్తల దర్శకుడు	1620
గోవిందామాత్యుడు	సంగీతశాస్త్ర సంక్షేపః	157[illegible]
క్షేత్రయ్య	క్షేత్రయ్య పదములు	161[illegible]
రామదాసు	కీర్తనలు దాశరథీ శతకము	165[illegible]
తూము నరసింహదాసు	కొన్ని రామదాసు కీర్తనలు	170[illegible]
తాళ్ళపాకము చిన్నయ	మంగళము-హెచ్చరిక	
	కీర్తనలు, దివ్యనామ కీర్తనలు మొ.	
సహజీ మహారాజు	పల్లకీ నాటకము	163[illegible]
రామస్వామి దీక్షితులు	కీర్తనలు	177[illegible]
శ్యామశాస్త్రి	స్వరజాతులు తానవర్ణాలు	
	కీర్తనలు	176[illegible]
త్యాగయ్య,	వేలకొలది కీర్తనలు	176[illegible]
	ప్రహ్లాద విజయము, నౌకాచరిత్ర. మొ.	
ముత్తుస్వామి దీక్షితులు	సంస్కృత కీర్తనలు	177[illegible]
ఎట్టయ్యప్ప మహారాజు	కీర్తనలు	176
సుబ్బరామ దీక్షితులు	సంగీతసంప్రదాయ ప్రదర్శిని	
	సంగీతలక్షణ సంగ్రహము	190[illegible]
మునిపల్లె సుబ్రహ్మణ్యకవి	అధ్యాత్మరామాయణ కీర్తనలు	173[illegible]
స్వాతితిరునాళ్ మహారాజు	పదాలు తిల్లానాలు కృతులు	182[illegible]

గాంధర్వ వేదము

విషయసూచిక

1 సంగీత పూర్వచార్యులు 1
2 సంగీతము, మార్గము, దేశి 3
3 సంగీతావిర్భావము
4 నాదోపాసన 5
5 సప్తస్వరములు 9
6 గ్రామములు 17
7 వాది, సహిద్యాదిస్వరములు 19
8 మూర్ఛన 21
9 తానములు 23
0 షాడవ, ఔడవ, స్వరములు 25
10 స్వరభేదములు 26
11 ఖండమేరువు 32
12 మంద్రాది స్వరచిహ్నములు 37
13 అలంకారస్వరములు
14 నేటి జంటవరుసలు 37
15 నేటి అలంకారములు 41
16 అలంకార ప్రయోజనములు 46
1 గమకములు, నేటిగమకములు 46
8 స్వరజాతులు–స్వరజతులు 48
19 సంపూర్ణషాడవములు 53
20 గ్రహాంశాదిలక్షణములు 56
21 జాతులలో మూర్ఛనాదులు 65
22 ఆది కాలపు తాళములు 67
23 జాతి స్వరాదులు 68
24 నేటి కొన్ని గీతములు 71
25 నేటి తాళములు 73
26 నేటి స్వరపల్లవులు 75
27 స్వరజాతులు స్వరజతులు షాడ్జి
28 ఆర్షభి 78
29 గాంధారి 79
30 మధ్యమ 81
31 పంచమి 82
32 ధైవతి 83
33 నైషాది 84
34 షడ్జకైశికి 86
35 షడ్జోదీచ్యవ 88
36 షడ్జమధ్య 89
37 గాంధారోదీచ్యవ 90
38 రక్తగాంధారి 92
39 కైశికి 94
40 మధ్యమోచ్ఛ్వవ 95
41 కార్మారవి 97
42 గాంధారపంచమి 99
43 ఆంధ్రి 100
44 నందయంతి 102
45 జాత్యాదులవివరము 106
46 గీతిప్రకరణము 107
47 షాడ్జికపాలము 107
48 ఆర్షభీకపాలము 108
49 గాంధారికపాలము 108
50 మధ్యమ కపాలము 109
57 పంచమీ కపాలము 110

52 దైవతీ కపాలము	110
53 నైషాదీ కపాలములు	111
54 కంబలములు	111
55 తాళగతుగీతలు	115
56 రాగవివేకధ్యాయము	117
57 గ్రామరాగములు	1.8
58 ఉపరాగములు	119
59 శుద్ధరాగములు (విభాషాఅంతర భాషా)	120
60 భాషారాగములు	
62 ఉపాంగరాగము	126
61 ప్రసిద్ధరాగములు	127
62 శుద్ధ సాధారితము (విదారి) కరణము	
63 షడ్జగ్రామము	132
64 శుద్ధకైశికము	1 4
65 శుద్ధకైశిక మధ్యమము	138
66 భిన్నతానము	136
67 భిన్నకైశికము	138
68 గౌడకైశికమధ్యమము	139
69 గౌడ పంచమము	146
70 గౌడకైశికము	141
71 వేసరషాడవము	143
72 బొట్ట	148
73 మాళవ పంచమము	153
74 రూపసాధారము	
75 శకము	155
76 భమ్మాణ పంచము	157
77 నర్తము	158
78 షడ్జకైశికము	161
79 మధ్యమగ్రామము	163
80 మాలకైశికము	164
81 షాడవము	166
82 భిన్నషడ్జము	168
8 భిన్నపంచవము	170
84 పంచమషాడవము	172
85 టక్కము	1 3
86 హిందోళము	176
87 శుద్ధకైశికమధనమము	178
88 దేవగుప్తము	180
89 గాంధారపంచమము	182
90 త్రవణ (డొంబకము)	184
91 కకుభము	185
92 భోగవర్ధని	86
93 వేలావతి	186
94 ప్రథమమంజరి	187
95 బంగాలి	189
96 ఆడికామోదిక	189
97 నాగధ్వని	190
98 సౌవీరము	190
99 సౌవీరి	191
100 వరాటిక	193
10 కర్ణాట బంగాళము	9
102 క్రియాంగములు రామకృతి	194
103 గౌడకృతి	”
104 వరాట్యుపాంగములు	194
105 తోడియుపాంగము	195
106 గుర్జరి ”	198
107 సౌరాష్ట్రగురి	196

తుచ్ఛీలి 196
108 ఖంబా "
109 ఛాయావేలావలి "
110 భైరవి, కామోదా, సింహలి 196
111 రామకృతి 197
112 వల్లాత 198
113 పంచమము 198
114 దక్షిణాత్యాభాషా 199
115 ఆంధాళిక 199
116 కర్ణాటగౌడము 200
117 దేశవాళగౌడము 200
118 తురుష్క, ద్రావిళగౌడలు 201
119 శ్రీరాగ బంగాళములు 201
121 శుద్ధభైరవము కామోదములు 122
122 మధ్యమాదవము
మేఘరాగము 202
123 ఆ్రమ పంచమము కైశికి "
124 సౌరాష్ట్రి 1 2 204
125 లలిత 208
126 సైంధవి 208
127 గౌడి 209
128 త్రావణి 210
129 హర్ష 210
ఛమ్మాణి
130 టక్కకైశిక 212
131 మాళవ రావడి 213
132 కీర్తనలుపాడవలసినతీరులు 215
133 తాగంతానం పల్లవి 217
134 తదరిన అను వాన్మేళావము 217
135 పంచరత్నకీర్తనలు 218
136 మచ్చుకు కొన్నికీర్తనలు 219
137 ప్రబంధములు 222
138 సూడములోని ఏలలు 223
139 దేవత గణములు 225
గణైల-గణైల "
140 వికృతగణములనుబట్టి 226
141 మాత్రైళ (నందిమతము) 228
మాత్రైళ (అర్జునమతము)
142 వర్తైలలు 229
143 నాదావతి 230
144 దేశాఖ్యైల 231
145 కరణము, స్వరకరణము 232
పాటకరణము
146 డేంకి 233
147 వర్తని 234
148 ఝొంబడము 234
149 లంబములు 235
150 రాసకము "
151 ఆశిక్రమము వర్ణప్రబంధము 236
గద్యములు
152 కైవాడము 237
153 వాసవి, కళికవృత్త
పీరవతి, వేదోత్తర 237
154 జాతిమతి కందము 238
155 కలహంసము 241
156 తోటకము
ఘటము
157 వృత్తము
158 మాతృక
రాగకదంబము

స్వస్తికము
159 పంచతాళేశ్వరము 242
విప్రకీర్ణములు
160 శ్రీరంగము 243
శ్రీవిలాసము పంచభంగి
161 త్రిపది చతుష్పది ”
షట్పది వస్తువు
విజయము
త్రిపథము
చతుర్ముఖము
సింహలీల
హంసలీల
దండకము
ఝుంపటము
హరవిలాసము 245
సుదర్శనము
శ్రీవర్ధనము
హర్షవర్ధనము
వదనముచర్చరీ
చర్య పద్దడి 24۔
రాహడి, వంశీ
మంగళాచారము
ధవళము 241
మంగళము 246
ఓవి, లోలి 247
దంతి ధ్రువము
జయంతాదిధ్రువలు 248
ఉత్సాహము
మధురము
నిర్మలము కోమలము
చారము కామోదము
అమరము తారము 249
విచారము
వైకుందము ఆనందము
కాంతారము కుందము
సహరము కాంతారము
వాంఛితము విశాలము
అడ్డతాళము విశాలము
నిశ్శంకము మకరందము 250
రాసకము
భంజని మొ. 251
నేటివాడుకలోనివి
కీర్తనలు 251
వర్ణములు 252
తానవర్ణములు 253
దశప్రాణములు
అంగములు 253
108 తాళములు 254
నేటి వాడుకలో తాళములు 257
ధ్రువము మధ్యమ
రూపకము సంకీర్ణ
ఝంప త్రిపుట. మొ

గాంధర్వ వేదము

(సంగీత రత్నాకరము)

తొలినారాయణుఁ డాత్మరూపమున నెందున్ క్షీరమట్లొప్పి, లీ
లలకై ఆపయి పాలమీఁగడయటుల్ వ్యక్తాకృతిన్‌జెందె. ని
ర్మలమాకాశము, నందుగాలి, జ్వలనంబాపై నటన్నీరు, నం
దిల, యన్నింబయి జీవియై వెలుఁగు, నాయీశున్ సదా మ్రొక్కెదన్.

బ్రహ్మముఖంబునం దమృతవాహినియై విశదంబునొంది ఆ
బ్రహ్మఋషి ప్రశాంత విమలాశ్రమవాటి మెలంగి సత్కవి
బ్రహ్మల మోముఁదమ్ముల సరస్సులలో రసకేళిఁదేలు నా
బ్రాహ్మి మదార్యసూక్తి రసపావనియై విహరించుఁ గావుతన్.

పదముల్ చేతులు నాట్యభంగిమల భావస్ఫూర్తి కావింపగన్
వదనంబెంతయు శ్రావ్య హృద్యగతులన్ బల్కింప, వాగర్థముల్
హృదయంబున్ మఱపింప దేహమిటు లెందే నింద్రియాతీతస
త్పదమానందము పొందఁగొల్పనగు నావాగ్దేవికిన్ మ్రొక్కెదన్

జీవి పుట్టఁగనే కాళ్ళు చేతులు కదిపి యాడి యానందించి కేరింతలు కొట్టును. మధురనాదమును విని కిలకిలనవ్వి యానందించును. పెద్దయైన కొలది మధురభావ సహితమైన సాహిత్యమును గ్రహించి పరమానందమున లీనమగును. సంగీతము వినగా ముందు చెవులద్వారా విని మనస్సు ఆనందించును. అది పైకి మధురిమఁ జిమ్మును. సాహిత్యము ఆలోచించినకొలది యమృతమగును.

సంగీత మపిసాహిత్యం, సరస్వత్యాః పదద్వయం
ఏక మాపాత మధుర మన్యమాలోచనాఽమృతం

సంగీతము సాహిత్యమనునవి సరస్వతిపాదపద్మములు. ఒకటిచెవులలోఁ బడఁగానే మధురముగా నుండును. రెండవదైన సాహిత్యమను పాదపద్మము ఆలోచించినకొలది యమృతమువంటిది. ఈ రెండు పాదపద్మములను ఉపా

సించినవాఁడుసరస్వతిని సగముసగముగాఁ గాక పూర్ణముగా ఉపాసించినవాఁడగును. ఇదివఱలో సాహిత్య సౌందర్య దర్శనాదులద్వారా ఒకపాదపద్మము ఉపాసన చేయఁబడినది. ఇప్పుడీసంగీతోపాసన ద్వారా సరస్వతీదేవి రెండవ పాదపద్మము ఉపాసన పూర్ణముగా చేయబడుచున్నది. సంగీతసాహిత్యముల ద్వారా సరస్వతిని ఉపాసించి బ్రహ్మానంద్రైక్యమును మనసు పొందవలసియున్నది. అపుడే జీవితము పూర్ణముసార్థకమునగును.

శ్లో. సదాశివః శివా బ్రహ్మ భరతః కశ్యపోమునిః
మతంగో యాష్టికో దుర్గాశక్తిః శార్దూలకోహలౌ
విశాఖిలో దంతిలశ్చ కంబళోఽశ్వతరస్తథా

వాయుర్విశ్వావసూ రంభార్జునౌ నారద తుంబురౌ
ఆంజనేయో మాతృగుప్తో రావణోనందికేశ్వరః

స్వాతిర్గుణో బిందురాజః క్షేత్ర రాజశ్చరాహులః
రుద్రసేనశ్చ భూపాలో భోజ భూవల్లభస్తథా

పరమర్ది చ సోమేశో జగదేక మహీపతిః
వ్యాఖ్యాతారో భారతీయే లోల్లటోద్భట శంకుకాః

భట్టాభినవగుప్తశ్చ శ్రీమత్కీర్తిధరోఽపరః
అన్యేచ బహవః పూర్వేయే సంగీత విశారదాః

అగాధ బోధమన్యేన తేషాం మతపయోనిధిం
నిర్మథ్య శ్రీ శార్ఙ్గదేవః సారోద్ధారమిమం వ్యధాత్

సదాశివుడు పార్వతి బ్రహ్మ భరతుడు కశ్యపముని మతంగుడు యాష్టికుడు దుర్గాశక్తి శార్దూలుడు కోహలుడు విశాఖిలుడు దంతిలుడు కంబలుడు అశ్వతరుడు వాయువు విశ్వావసువు రంభ అర్జునుడు నారదుడు, తుంబురుడు, ఆంజనేయుడు, మాతృగుప్తుడు, రావణుడు నందికేశ్వరుడు, స్వాతిర్గుణుడు బిందురాజు క్షేత్రరాజు రాహులుడు రుద్రసేనుడు భోజరాజు, పరమర్ది, జగదేక మహీపతియగు సోమేశుడు, ఈభారతీయసంగీతశాస్త్ర విశారదుల లోల్లటోద్భట

శంకుకులు భట్టాభినవగుప్తుడు కీర్తిధరుడు మొదలైన సంగీత శాస్త్రవిశారదుల పూర్వాచార్యుల మతములను సముద్రములను బోధరూపమైన మందర పర్వతముచే మధించి వాటిసారభూతమైనదానిని మందరపర్వతముచే మధించి శ్రీ శార్‌ఙ్గదేవుడు వానిసారభూతమైన యమృతముద్ధరించెను.

శ్లో. గీతం వాద్యం తథానృత్యంత్రయం సంగీతముచ్యతే
మార్గోదేశీతి తద్ద్వే ధా తత్ర మార్గ ఉచ్యతే

గీతము వాద్యము నృత్యము ఈ మూఁడును సంగీతమనబడును. అది మార్గము దేశి అని రెండువిధములు అందు మార్గము చెప్పబడుచున్నది.

యోమార్గితో విరించాద్యైః ప్రియుక్తో భరతాదిభిః
దేవస్య పురతశ్శంం భోర్నియతా భ్యుదయ ప్రదః

బ్రహ్మ మొదలగు వారిచేతను భరతాదుల చేతతను మార్గము చూపఁబడి శంభుదేవుని యెదుట ప్రయోగింపబడి నియతముగా అభ్యుదయము నిచ్చునది మార్గము అని చెప్పబడుచున్నది.

దేశేదేశే జనానాం యద్రుచ్యా హృదయ రంజనం
గానంచ వాదనం నృత్యం తద్దే శీత్యభిధీయతే

దేశదేశ జనుల రుచినిబట్టి చేయబడిన హృదయరంజకమైన గానము వాదనము నృత్యముదేశి అనబడును.

గీతేన ప్రీయుతే దేవః సర్వజ్ఞః పార్వతీ పతిః
నృత్యం వాద్యానుగం ప్రోక్తం వాద్యం గీతానువృత్తి చ
అతోగీతం ప్రధానత్వా దత్రాదావభిధీయతే,

నృత్యము వాద్యముల ననుసరించును వాద్యములు గీతమునుసరించును. అందుచే గీతము ప్రధానము. అందుచే అదే ముందు చెప్పబడుచున్నది.

సామ వేదా దిదం గీతం సంజగ్రాహ ప్రజాపతిః

సామవేదమునుండి ఈగీతమును ప్రజాపతి సంగ్రహించెను. గీతముచే సర్వజ్ఞుడైన దేవుడు శివుడు సంతోషించును.

గోపీపతి రనంతోఽపివంశధ్వని వశం గతః
సామగీతి రతో బ్రహ్మవీణా సక్తా సరస్వతీ॥

అనంతుడైన గోపాలుడు మురళీ ధ్వనికి వశమయిన బ్రహ్మసాహిత్ప్రియుడు సరస్వతి వీణ యందాసక్తురాలు.

కిమన్యే యక్షగంధర్వ దేవదానవ మానవాః
అజ్ఞాత విషయాస్వాదో బాలః పర్యంకికాగతః
రుదన్ గీతామృతం పీత్వా హర్షోత్కర్షం ప్రపద్యతే

ఇంక యక్షులు గంధర్వులు దేవతలు దానవులు మనుష్యులసంగతి చెప్పవలసినదేమున్నది. విషయరుచి తెలియనిబాలుడును ఉయ్యాలయందుండిఏడ్చుచు గీతామృతము గ్రోలి ఆనందించును.

వనే చర స్తృణాహారశ్చిత్రం మృగశిశుః పశుః
లుబ్ధో లుబ్ధక సంగీతే గీతే త్యజతి జీవితం.

వనమున తిరుగుచు గడ్డితిను లేడిపిల్ల పశువు; బోయవాడు పాడుపాటకు వశమై తనజీవితమునే విడుచుచున్నది.

తస్య గీతస్య మాహాత్మ్యంకే ప్రశంసితు మీహతే
ధర్మార్థ కామమోక్షాణా మిదమేకైక సాధనం

ఆగీత మాహాత్మ్యమును ఎవరు ప్రశంసింపగలరు. ధర్మార్థ కామమోక్షములకిది యొక్కటే సాధనము.

వీణావాదన తత్త్వజ్ఞః శ్రుతిజాతివిశారదః
తాళజ్ఞశ్చాఽప్రయాసేన మోక్షమార్గంచ గచ్ఛతి

పాటల తత్త్వమును దెలిసి శ్రుతిజాతులందు నేర్పు గలిగి తాళము తెలిసినవాడు సులువుగా మోక్షమార్గమును పొందును.

గీతం నాదాత్మకం వాద్యం వాదవ్యక్త్యా ప్రశస్యతే
తద్ద్వయానుగతం నృత్తం నాదాధీన మత స్త్రయం

గీతము నాదరూపమైనది. నాదము వ్యక్తమగుటచే వాద్యము ప్రశంసింపబడును. నృత్యము ఆరెండింటిననుసరించును. కనుక అమూడును నాదమున కధీనమైయుండును.

నాదేనవ్యజ్యతే వర్ణః పదం వర్ణా త్పదాద్వచః
వచసో వ్యవహారోఽయం నాదాధీన మతోజగత్

నాదముచే వర్ణము, వర్ణముచే పదము పదముచే వాక్కు వాక్కుచే ఈ వ్యవహారము కలుగును కనుక జగత్తు నాదాధీనము.

సోఽయం ప్రకాశతే పిండే తస్మాత్పిండోఽభిధీయతే
గుదలింగాంతరే చక్రమాధారాఖ్యం చతుర్దళం
పరమః సహజ స్తద్వదానందో జీవపూర్వకః

నాదము శరీర మనుమాంసముద్దయందు ప్రకాశించును. కనుక దానిని పిండమందురు. మలమూత్ర ద్వారముల మధ్య ఆధారము నాలుగుదళముల చక్రముగలదు. అది గొప్పది. సహజము. దానియానందము జీవపూర్వకమైనది.

యోగానందశ్చ తత్రాస్యా దైశానాది దళే ఫలం
అస్తికుండలినీ బ్రహ్మ శక్తి రాధారపంకజే.

అందు ఐశానాది పద్మమందు బ్రహ్మశక్తిగల కుండలిని గలదు. అది ఆధార పద్మమందున్నది.

ఆబ్రహ్మరంధ్ర మృజుతాం నీతేఽయమమృతప్రదా
స్వాధిష్ఠానంతతో లింగమూలేషద్దళం చక్రమ స్తిచ.

బ్రహ్మరంధ్రమువఱకు అమృతమునిచ్చు నీకుండలిని ఋజువై యున్నది. లింగమూలమున ఈ ఆరుదళముల స్వాధిష్ఠాన చక్రమున్నది.

నాభౌ దశదళం చక్రం మణిపూరక సంజ్ఞకం
హృదయేఽనాహతం చక్రం, శివస్య ప్రణవాకృతేః
పూజాస్థానం తదిచ్ఛంతి దళై ర్ద్వాదశభి ర్యుతం
కంఠే భారతీ స్థానం విశుద్ధిః షోడశచ్ఛదం,

నాభియందు దశదళములుగల మణిపూరకమను చక్రముగలదు. హృదయమందు అనాహత మనుచక్రముగలదు. అది ప్రణవాకృతిగల శివుని పూజకు స్థానము. అది పన్నెండు దళములతో కూడినది. కంఠమందు భారతికి స్థానమైన విశుద్ధిచక్రమున్నది. అది పదునారు దళములుగలది.

భ్రూమధ్యేద్విదళం చక్రమాజ్ఞా సంజ్ఞాం లభేత్సదా
చక్రం సహస్రపత్రంతు బ్రహ్మరంధ్రే సుధాధరం

కనుబొమ్మలమధ్య సదా రెండు దళముల అజ్ఞాచక్రమున్నది. బ్రహ్మ రంధ్రమందు సహస్రదళములుగల చక్రమున్నది. అది సుధను ధరించి యున్నది.

బ్రహ్మరంధ్రే స్థితో జీవః సుధయా సంప్లుతోయదా
తుష్టోగీతాది కార్యాణి సప్రకర్షాణి కారయేత్

బ్రహ్మరంధ్రమందున్న జీవుడు ఎప్పుడు సుధతోఁదడపబడునో అపుడు తుష్టుడై గీతాదికార్యములెక్కువగా చేయించును.

ఆధారాద్వ్యంగులా దూర్ధ్వం మేహనాద్వ్యంగులా దధః
ఏకాంగుళం దేహం తప్త జాంబూనద ప్రభం.

ఆధారచక్రముకంటె రెండు అంగుళములపైని మేహనముకంటె రెండు అంగుళముల క్రింద ఒక యంగుళముగల దేహము పుటముపేసిన బంగారము కాంతి కలదై యుండును.

తత్రాస్తేఽగ్నిశిఖా తన్వీచక్రాత్తస్మాన్నవాంగుళే
బ్రహ్మగ్రంధిరితి ప్రోక్తం తస్యనామ పురాతనైః

అక్కడ దేహమధ్యగం చక్రముకంటె తొమ్మిది అంగుళములుగల దేహ మందు సన్నని అగ్నిశిఖగలదు. దానిని పూర్వులు బ్రహ్మగ్రంధి అనిరి.

తన్మధ్యేనాభి చక్రంతు ద్వాదశారమవస్థితం
లూతేవ తంతు జాలస్థా తత్ర జీవోభ్రమత్యయం.

దానిమధ్య 12 ఆకులుగలనాభి చక్రముగలదు. దారములందు సాలె పురుగువలె ఈ జీవుడు తిరుగుచుండును.

సుషుమ్నాయా బ్రహ్మరంధ్ర మారోహ త్యవరోహతి
జీవఃప్రాణ సమారూఢో రజ్వాం కోలాహలో యథా

సుషుమ్నా నాడిద్వారా జీవుడు ప్రాణముతోగూడి ఉయ్యాలత్రాడు పైని క్రిందుకు పైకి నూగువానివలె ఎక్కుచు దిగుచు నుండును.

ఏవం విధేతు దేహేఽస్మిన్ మల సంచయ సంయుతే
ప్రసాదయంతి ధీమంతో భుక్తిం ముక్తిముపాయతః

ఇటువంటి మలసంచయముతోఁ గూడిన దేహమందు ధీమంతులు ఉపాయముచే భుక్తిని ముక్తిని సాధించుచున్నారు.

తత్రతస్యాత్సగుణ ధ్యానాద్భుక్తిర్ముక్తిస్తునిర్గుణాత్
ధ్యానమేకాగ్రచిత్తైకసాధ్యంన సుకరం నృణాం

అందు సగుణధ్యానమువల్ల భుక్తియు నిర్గుణధ్యానమువల్ల ముక్తియు కలుగును. ధ్యానము ఏకాగ్రచిత్తమువల్లనే సిద్ధించును. అదినరులకు సులభముకాదు.

తస్మాదత్ర సుఖోపాయం శ్రీమన్నాద మనాహతం
గురూపదిష్ట మార్గేణమునయః సముపాసతే

అందువల్ల ఇక్కడ సుఖోపాయమైన శుభమైన అనాహతనాదమును గురూపదేశముద్వారా మునులు ఉపాసించుచున్నారు.

సోఽపిరక్తి హీనత్వా న్నమనోరంజకో నృణాం
తస్మాదాహ తనాదస్య శ్రుత్యాది ద్వారతోఽఖిలం

అదియు రక్తి లేకపోవుటవల్ల నరులకు మనోరంజకముకాదు. కనుక ఆహతనాదమును శ్రుత్యాదులదారా పూర్తిగా సాధింపవలెను.

గేయం వితన్వతో లోకరంజకం భవభంజనం
ఉత్పత్తి మభిధాస్యామ స్తథా శ్రుత్యాదిహేతుతాం

గేయమును విస్తరింపఁ జేయుటవల్ల లోకరంజనమును భవభంజనమును జరుగును. మేము దానిపుట్టుకను శ్రుత్యాదులకు హేతుత్వమును చెప్పుదుము.

చైతన్యం సర్వభూతానాం వివృతం జగదాత్మనా
నాదబ్రహ్మ తదానంద మద్వితీయ ముపాస్మహే

సర్వభూతములకు చైతన్యమై జగదాత్మయై ప్రకటితమైన నాదబ్రహ్మమై ఆ యద్వితీయానందము నుపాసింతుము,

నాదోపాసనయా దేవా బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాః
భవంత్యుపాసితా నూనం యస్మాదేతే తదాత్మకాః

ఈ దేవులయిన బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు నాదస్వరూపులుగాన నాదోపాసనచే తప్పక ఉపాసింపబడిన వారగుదురు.

ఆత్మా వివక్ష మాణోయంమనః ప్రేరయతే, మనః
దేహస్థం వహ్ని మాహంతి సప్రేరయతి మారుతం

ఆత్మ మాటాడగోరి మనస్సును ప్రేరేపించును. మనస్సు దేహమం దున్న జఠరాగ్నిని కొట్టును. అది గాలిని ప్రేరేమను.

బ్రహ్మగ్రంధి స్థితః సోఽథ క్రమాదూర్ధ్వ పథేచరన్
నాభిహృత్కంఠ మూర్ధ స్వేషా్వ విర్భావ యతిధ్వనిం

అది బ్రహ్మగ్రంథియందు ఉండి క్రమముగా పైకి చరించుచు ఈనాభి హృదయము, కంఠము తలలందు ధ్వని నావిర్భవింపఁ జేయును.

నాదోఽతిసూక్ష్మః సూక్ష్మశ్చ పుష్టోఽ పుష్టశ్చ కృత్రిమః
ఇతి పంచాభిధాం ధత్తే పంచస్థాన స్థితః క్రమాత్

ఈనాదము అయిదు స్థానములందు ఉండి క్రమముగా అతిసూక్ష్మము సూక్ష్మము పుష్టము అపుష్టము కృత్రిమము అను అయిదు పేర్లను ధరించును

నకారం ప్రాణనామానం దకారమనలం విదుః
జాతః ప్రాణాగ్ని సంయోగాత్తేన నాదోఽభిధీయతే

నకారమును ప్రాణమని దకారమును అగ్నియని అందురు. ఈప్రాణా గ్నుల కలయికవలన (నాద) నాదము అభివ్యక్తమగుచున్నది.

వ్యవహారేఽవ్య సౌత్రేధా, హృదిమంద్రోఽభిధీయతే
కంఠేమధ్యో మూర్ధ్ని తారో ద్విగుణశ్చోత్త రోత్తరం

ఈనాదము వ్యవహారములో మూడువిధములుగా నున్నది. హృదయ మున మెల్లగా మంద్రము. కంఠమున మధ్యగా మధ్యమము తలయందు హెచ్చుగా పలుకబడినది తారమనబడును

తస్యద్వావింశతి ర్భేదాః శ్రవణాచ్ఛ్రు తయోమతాః
హృద్యూర్ధ్వనాడీ సంలగ్నా నాడ్యో ద్వావింశతిర్మతాః

అవి ఇరవై రెండు భేదములుగలది. వినబడుటవలన అవి శ్రుతులన బడెను. హృదయమున పైనాడులందున్న నాడులు ఇరవై రెండు.

తరశ్చోస్తాసుతావత్యః శ్రుతయో మారుతా హతా
ఉచ్చోత్త రతాయుక్తాః ప్రభవంత్యుత్తరోత్తరం

ఆశ్రుతులు ఆఇరవై రెండు నాడులందు అడ్డముగా గాలిచే కొట్టబడి శ్రుతులు అన్నియేయగును. అవి హెచ్చుగా నున్నవైపై కిపుట్టును.

ఏవం కంఠే తథాశీర్షేశ్రుతిర్ద్వా వింశతిర్మతాః

ఇట్లు కంఠమునందు తలయందు పుట్టిన శ్రుతులు ఇరవై రెండు.

సప్తస్వరములు

		షడ్జగ్రామము	మధ్యమగ్రామము	గాంధారగ్రామము	శ్రుతులు	జాతులు
1	1			ని	తీవ్ర	దీప్త
2	2				కుముద్వతి	ఆయత
3	3				మంద	మృదు
4	4	స	స	స	ఛందోవతి	మధ్య
5	1				దయావతి	కరుణ
6	2				రంజని	మధ్య
7	3	రి	రి	రి	రతిక	మృదు
8	1				రౌద్రి	దీప్త
9	2	గ	గ		క్రోధ	ఆయత
10	1			గ	వజ్రిక	దీప్త
11	2				ప్రసారిణి	ఆయత
12	3				ప్రీతి	మృదు
13	4	మ	మ	మ	మార్జని	మధ్య
14	1				క్షితి(క్ష్మా)	మృదు
15	2				రక్త	మధ్య
16	3		ప	ప	సందీపిని	ఆయత
17	4	ప			ఆలాపిని	కరుణ
18	1				మదంతి	కరుణ
19	2		ధ	ధ	రోహిణి	ఆయత
20	3	ధ			రమ్య	మధ్య
21	1				ఉగ్ర	దీప్త
22	2	ని	ని		క్షోభిణి	మధ్య

జాతి వివరణ

జాతులు5. 1 దీప్త 2 ఆయత 3 కరుణ 4మృదు 5మధ్య- షడ్జాదిగ్రామములనుండి పుట్టినవి గాన జాతులనివ్యుత్పత్తి. శ్రుతిభేదములు నాల్గు జాతులలో ఉన్నవి.
1 మంద్రము 2 మధ్యము 3 తారము.

జాతులు

దీప్తలో 1 తీవ్ర 2 రౌద్రి 3 వజ్రిక 4 ఉగ్ర

ఆయతలో 1 కుముద్వతి 2 క్రోధ 3ప్రసారి 4 సందీపిని

కరుణలో- దయావతి 2 ఆలాపిని 3 మదంతిక

మృదులో- 1 మంద 2 రతిక 3 ప్రీతి 4క్షితి

మధ్యలో-1 ఛందోవతి 2 రంజని 3 మార్జని 4 రక్తి 5 రమ్య 6 క్షోభిణి.

అందు షడ్జము (స నాలుగు శ్రుతులు, ఋషభము (రి మూడుశ్రుతులు గలది, గాంధారము. (గ రెండు శ్రుతులు, మధ్యమము. (మ నాలుగుశ్రుతులు పంచమము (ప నాలుగుశ్రుతులు. ధైవతము [ధ మూడుశ్రుతులు నిషాదము [ని రెండుశ్రుతులు గలది. ఒకస్వరమునుండి యింకొకస్వరమువఱకు తన్ను అభివ్యక్తపఱచుటచే నాలుగు, మూడు, రెండు శ్రుతులుగలది యగును. ప్రతి శ్రుతియు పలుకుటలో స్పష్టముగా వ్యక్తముగాదు. సప్తస్వర శ్రుతులె వ్యక్తమగును.

శ్రుతిభ్యః స్యుః స్వరాః షడ్జర్షభ గాంధార మధ్యమాః
పంచమో ధైవతశ్చాధ నిషాద ఇతి సప్తతే.

'అ' మొదలు 'క్ష' వఱకు స్వతః రంజకములు గాన [స్వతః రంజకః స్వయం రాజంతే కనుక] స్వరములు. వ్యక్తములు వ్యంజనములు. సంగీతములో షడ్జాదులు స్వరములనబడెను. శ్రుతులనుండి షడ్జము స. ఋషభము రి గాంధారము గ మధ్యమము మ పంచమము ప ధైవతము ధ నిషాదము ని అని స రి గ మ ప ద ని ఏడు బయలుదేఱినవి. షడ్జాదిస్వర పదములలోని మొదటి వర్ణములు కొన్ని ప్రకృతిగను కొన్ని వికారయుక్తముగను అయినవి. ష వికృతి స, ఋషభమునకు రి వికృతి, గాంధారాదులు ప్రకృతులు. మొదటవర్ణములు షడ్జాదులకు ప్రతీకలుగా పలుకబడినవి.

షణ్ణాం స్వరాణాంజనకః షడ్భిర్వా జన్యతేస్వరైః
షడ్జోవాజాయతేఽంగేభ్యః షడ్జ ఇత్యభిధీయతే

నాసికము
తానుకాక మిగిలిన రిగమ పదని అను ఆఱు స్వరములకు కంఠము హృదయము తాలువులు నాలుక మనస్సు అను ఆరుఅంగములనుండి పుట్టును కనుకను స అన్నది షడ్జమని పిలువబడెను.

ప్రాప్నోతి హృదయం శీఘ్రమన్యస్మా దృషభః స్మృతః
స్త్రీ గవీషు యథాతిష్ఠన్ విభాతి ఋషభోమహాన్
స్వరగ్రామే సముత్పన్నః స్వరోఽయ మృషభస్తదా

ఇతరమగు చోటులండి శీఘ్రముగా హృదయమును పొందుచున్నది. [ఋషతి–పొందుచున్నది ఋషగతౌ గతిః ప్రాప్తిః]గాన ఋషభము (ఋష+

భఞాది [ప్రత్యయము] అని వ్యుత్పత్తి. ఎట్లు వృషభము ఆవుల మధ్య ప్రకాశించునో [వృషఃభాతి వృషభ ఋషభ] అది వృషభము ఋషభ పదము లోని మొదటివర్ణము ఋ. దీనికి వికృతి. రి.

వాచంగానాత్మకాంధత్త ఇతి గాంధార సంజ్ఞకః
స్వరాణాం మధ్యమత్వాచ్చ మధ్యమః స్వర ఉచ్యతే

గాం-గానాత్మ వాక్కును ధత్తే ధరతి ధరించుచున్నది. కానగాంధారము అనిపేరు వచ్చినది. మొదటి వర్ణము. గ స్వరములలో మధ్యదిగాన మధ్యమము మొదటివర్ణము మ.

స్వరాంతరాణాం విస్తారంయో మిమీతే స పంచమాం
పాదక్రమేణ గణనే సంఖ్యయా పంచమోఽథవా

పచి-విస్తారే, పచతి-విస్తారమును మిమీతే సరిగమలను కొలుచునుగాన పంచమము లేక స్వరములలో అయిదవదిగా నపంచమము మొదటివర్ణము ప.

ధీర్యాస్తి సధీనాం తత్సంబంధీ ధైవతః స్మృతః
షష్ఠస్థానే ధృతోయస్మాత్తతోఽసౌధైవతోమతః

ధీ [బుద్ధి] కల ధీమంతులకు [ధిమంతులకు ఇట 'మ'వగా మారినది] సంబంధించినది ధైవతము ఆరవస్థానమున ధరింపబడినదిగాన ధైవతము [ఈ యర్థములో ధైవతరూపము సరిగా ఏర్పడదు. ధీ వాన్-ధీవతః అయం-ధైవతము. ఈయర్థము సరిగా ఉన్నది.

నిషీదంతి స్వరాః సర్వే నిషాదస్తేన కథ్యతే

స్వరములన్నియు దీనియందు కూర్చుండును కాన నిషాదము. నిషాద పదములోని మొదటివర్ణము. ని. ఈ విధముగా సరిగమ పదని స్వరములు ఏర్పడెనని తెలియవలెను.

శ్రుత్యనంతర భావీయః స్నిగ్ధోఽనురణ నాత్మకః
స్వతోరంజయతి శ్రోతృ చిత్తం స స్వర ఉచ్యతే

శ్రుతుల యనంతరము పుట్టి యనుసరించి ఒకదానితర్వాత ఒకటి లహరులవలె పుట్టి ధ్వనించుచు శ్రోతల చిత్తమును రంజింపజేయునది కాన స్వరమనబడెను.

మయూరచాతకచ్ఛాగ క్రౌంచ కోకిల దర్దురాః
గజశ్చ సప్త షడ్జాదీన్ క్రమాదుచ్చారయంత్యమీ.

నెమలి షడ్జ ధ్వనిని చాతకము ఋషభధ్వనిని మేక గాంధార ధ్వనిని క్రౌంచపక్షి మధ్యమధ్వనిని కోయిల పంచమధ్వనిని పలుకును.

షడ్జం మయూరో వదతిగావో ఋషభభాషిణః
అజావికంతు గాంధారం క్రౌంచః క్వణతి మధ్యమం

నెమలి షడ్జధనిని గోవులు ఋషభధ్వనిని, మేకలు గొర్రెలు గాంధారమును క్రౌంచము మధ్యమమును పలుకును.

పుష్ప సాధారణేకాలే పికః కూజతిపంచమం
దైవతం హేషతేవాజీ నిషాదం బృంహతే గజః

పువ్వులు పూచుకాలమున కోయిల పంచమధ్వని పలుకును గుఱ్ఱము హీ హీ అని సకిలించుటకు దానిని పోలిధైవతముండును. ఏనుగు ఘీంకారము నిషాదమును పోలును. ప్రకృతిలోని దేవతలు ఉద్యానవనములో మయూరాది రూపములు ధరించి గానములో ప్రపంచమునంతనుముంచి తన్మయము చేసివైచును.

హాస్య శృంగారయోః కార్యౌస్వరౌ మధ్యమ పంచమౌ
షడ్జర్షభౌతథాజ్ఞేయౌ వీరరౌద్రాద్భుతేషుచ
గాంధారశ్చ నిషాదశ్చ కర్తవ్యౌ కరుణేంసే
దైవతశ్చాపి కర్తవ్యోభీభత్సే సభయానకే. బృహద్దేశి-మతంగముని

మపలు హాస్య శృంగారములందును, సరిలు వీరరౌద్రాద్భుతములందును, గనిలు కరుణము స,ధ భీభత్స భయానకములలో, కూర్పవలెను. ఆయా స్వరములు హెచ్చుగావాడినచో పైనిజెప్పిన రసములు వ్యక్తమగుననిభావము.

సరీవీరేఽద్భుతే రౌద్రే ధో భీభత్సే భయానకే
కార్యౌ గనీతు కరుణే హాస్య శృంగారయోర్మపౌ

వీరాద్భుత రౌద్రములందు సరి, ధ, భీభత్స భయానకములందు గనిలు కరుణమున మపలు హాస్య శృంగారములందు గూర్పవలెను. ఇది పైమతంగుని దానికనుసరణము. ఈనియమము నిపుడు ఎవరును పాటించినట్లు అగపడదు.

తే మంద్ర మధ్యతారాఖ్య స్థాన భేదా త్త్రిధామతాః
తఏవ వికృతా వస్థా ద్వాదశ ప్రతి పాదితాః

ఆ స్వరములు మంద్రము మధ్యమము తారము అని మూడువిధములు. అవే మరల వికృతావస్థ కలవై పన్నెండయ్యెను.

చ్యుతో౽చ్యుతో ద్విధాషడ్జో ద్విశ్రుతిర్వికృతో భవేత్
సాధారణే కాకలీత్వే నిషాదస్య దృశ్యతే.

షడ్జము (స) చ్యుతము అచ్యుతము అని రెండువిధములు. ద్విశ్రుతి గలది. నిషాదమునకు సాధారణ ధ్వనియందు కాకలి ధ్వనియందు వికృతమై కనిపించుచున్నది. సాధారణమైనపుడు చ్యుతము కాకలిగానున్నపుడు అచ్యుతముగాను ఉండును.

ప్రథమం శ్రవణాత్‌శబ్దః శ్రూయతే హ్రస్వమాత్రకః
సా శ్రుతిః సంపరిజ్ఞేయా స్వరావయవలక్షణా

ఒకశబ్దము వినుచుండగా ఏ మొదటిభాగము వినఁబడుచున్నదో అదే శ్రుతిఅనబడును.

సాధారణేశ్రుతిం షాడ్జీమృషభః సంశ్రితోయదా
చతుశ్శ్రుతిత్వ మాయాతి తదైకో వికృతోభవేత్.

సాధారణములో ఋషభము (రి) షడ్జ శ్రుతిని ఆశ్రయించినచో చతుశ్శ్రుతిత్వమును పొందును. అప్పుడొక వికృతమగును.

సాధారణే త్రిశ్రుతిః స్యాదంతరత్వేచతుః శ్రుతిః
గాంధారఇతి తద్భేదాద్వౌనిశ్శంకేన కీర్తితౌ,

ఋషభము సాధారణముతో త్రిశ్రుతిని అంతరమందు చతుః శ్రుతిని పొందును. అది సాధారణము అంతర గాంధారమని రెండురకములగునని నిశ్శంకుడు చెప్పెను.

మధ్యమః షడ్జవద్ద్వేధా౽ంతర సాధారణాశ్రయాత్
పంచమోమధ్యమ గ్రామేత్రిశ్రుతిః కైశికేపునః

మధ్యమస్య శ్రుతింప్రాప్య చతుః శ్రుతిరితిద్విధా
దైవతో మధ్యమగ్రామే వికృతం స్యాచ్చతుః శ్రుతిః

షడ్జమెట్లు ద్విశ్రుతిగలదై వికృతమై చ్యుతాచ్యుత భేదములచే భిన్నమై యుండునో అట్లే మధ్యమముగూడ నుండును. ఆమధ్యమము అంతర మధ్యమమని సాధారణ మధ్యమమని యగును. మధ్యమగ్రామములో పంచమము (ప) ద్విశ్రుతి గలదగును. కైశికమందైతే మధ్యమశ్రుతిని పొంది చతుఃశ్రుతి గలదగును. ఇట్లు రెండువిధములు. దైవతము (ధ) మధ్యమ గ్రామములో వికృతమై చతుః శ్రుతిగలదగును.

కైశికే కాకలిత్వేచ నిషాదస్త్రి చతుశ్శ్రుతిః
ప్రాప్నోతి వికృతౌ భేదౌద్వావితి ద్వాదశ స్మృతాః
తైః శుద్ధైః సప్తభిః సార్ధం భవం త్యేకోనవింశతిః

కైశికమందు [=కేశ-లేశ మాత్ర భేదమందు] కాకలిత్వమందు =కా-కొంచెము కలి-మాధుర్యము గలది. త్రి చతుశ్శ్రుతి గలదగును. అవిరెండు వికృతి భేదములు గలవగును. అవే శుద్ధములైన యేడింటితో 19 భేదము లగును. రసములు మిశ్రితములై రుచి భేదమును గలిగించినట్లు స్వరములు శుద్ధవికృతాది భేదములను పొంది రుచిభేదమును గలిగించును. స్వరములలో ఋషభము గాంధార ధైవత నిషాదముల దగ్గరనున్నది. కాని ఋషభగాంధార ములు ధైవత నిషాదములు పరస్పర వివాదిస్వరములు. ఋషభగాంధారము లను ధైవత నిషాదములను దగ్గఱగలిపి పలికినచో రక్తికి భంగమగును. కావున గాంధార మధ్యమములు కలిసి ఒక క్రొత్త స్వరము పుట్టెను. అదే అంతర గాంధారము. దానిస్వర స్థానము మధ్యమము యొక్క రెండవ శ్రుతి అనఁగా 11వ శ్రుతియగును. స్వరశ్రుతులు 9, 10, 11లు ఇట్లే ధైవత నిషాద ములలో వివాదిత్వమును పరిహరించుటకై కాకలి స్వరము కలిగెను. కా. స్వల్పము, కలి-కలముగలది-మాధుర్యము గలది అని దాని వ్యుత్పత్తి. దీని స్వరస్థానము షడ్జములోని రెండవశ్రుతి. స్వరశ్రుతులు 21, 22లు 1, 2లును, ఇట్లే మిశ్రితస్వరములు సాధారణములును, వికృతములును అగును. దేశకాల భేదములనుబట్టి వికృత స్వరములు కలిగెను. కాకలి స్వరము క్రింది స్వరము

కైశికి. కాకలి, కైశికిస్వరములకు తేడా కేశ [లేశ] మాత్రమె కాన కైశికి అనబడెను. దాని స్వరస్థానము షడ్జపు మొదటిశ్రుతి. స్వరశ్రుతులు 21, 22 లు. ఇట్లే అంతర గాంధారమును క్రిందుగ పలికినచో సాధారణ గాంధార మగును. దాని స్వరస్థానము పదవశ్రుతి. స్వరగత శ్రుతులు 8, 9, 10 లో. షడ్జ స్వరమును క్రిందు చేసి పలుకగా చ్యుత షడ్జము అను ఒక వికృత స్వరము కలిగెను. ఇట్లే చ్యుత మధ్యమము కూడ మధ్యమమును క్రిందుగ చేసి పలికినచో నగును.

మధ్యమ గ్రామములోని పంచమ దైవతములు కాకలి కైశిక నిషాద ములు, అంతర సాధారణ గాంధారములు మొదటనే యుత్పన్నములైన వికృతస్వరములు. పిదప ఒక శ్రుతిని కలుపగా చతుఃశ్రుతి ఋషభము కలిగెను. ఋషభమును గాంధారములోని రెండు శ్రుతులనుకలుపగా పంచమ శ్రుతి ఋషభము కలిగెను. మధ్యములోని మొదటిశ్రుతిని గూడ కలుపగా షట్శ్రుతి ఋషభము కలిగెను. ఇట్లు దైవతములోఁ గూడ చతు శ్శ్రుతి దైవతము పంచమ శ్రుతిలో దైవతము గలిసి షట్శ్రుతి దైవతము గూడ కలి గెను. ఈ స్వరములు కర్ణాటక హిందూస్థానీ సంప్రదాయములలో ఇప్పుడు కూడా కలుపబడుచుండెను. కాని పేర్లలో కర్ణాటక సంప్రదాయములో స్వల్పముగాను హిందూస్థానీ సంప్రదాయములో ఎక్కువగాను భేదముకలిగెను.

శ్రుతి	స్వరస్థానము	ప్రాచీననామము	కర్ణాటక సంప్రదాయకము	హిందుస్థానీ సంప్రదాయము
1	ని	కైశిక, సాధారణ	కైశికినిషాదము,	కోమలతర నిషాదము
2		నిషాదము	షట్ఛ్రుతి దైవతము	కోమల నిషాదము
3		కాకలినిషాదము చ్యుతషడ్జము	కాకలి నిషాదము	శుద్ధనిషాదము
4	స	షడ్జము (ప్రకృతి)	షడ్జము	షడ్జము
5				
6				
7	రి	ఋషభము ప్రకృతి	శుద్ధ ఋషభము	కోమల ఋషభము
8			చతుఃశ్రుతిఋషభం	శుద్ధ ఋషభము
9	గ	గాంధారము (ప్రకృతి)	శుద్ధ గాంధారము	తీవ్రఋషభము, అతి కోమలతర గాంధారం
10		సాధారణ	సాధారణగాంధారం,	
11		గాంధారము	షట్ఛ్రుతి ఋషభము	కోమలతర గాంధారం
12		అంతరగాంధారము చ్యుత మధ్యమము	అంతర గాంధారము అంతర గాంధారము	శుద్ధగాంధారము శుద్ధగాంధారము
13	మ	మధ్యమము ప్రకృతి	శుద్ధమధ్యమము	శుద్ధమధ్యమము
14				
15				
16		మధ్యమము గ్రామ పంచమము	ప్రతిమధ్యమము పంచమము	తీవ్రమధ్యమము పంచమము
17	ప	పంచమము ప్రకృతి		
18				
19				కోమల దైవతము
20	ధ	దైవతము ప్రకృతి	శుద్ధద చతుఃశ్రుతి దైవతము	శుద్ధదైవతము
21			శుద్ధనిషాదము	
22		నిషాదము ప్రకృతి	పంచమ శ్రుతి దైవతము	అతికోమలతర నిషాదము

గ్రామములు

గ్రామఃస్వర సమూహః స్యాన్మూర్ఛనాదేః సమాశ్రయః
తౌద్వౌధరాతలే తత్రసాత్ షడ్జ ఆదిమః

ఇండ్ల సమూహమును లోకములో గ్రామమని వ్యవహరించినట్లు స్వరముల సమూహమును గ్రామమని సంగీతజ్ఞులు వ్యవహరింతురు. అది మూర్ఛనాదులకు ఆశ్రయమగును. మూర్ఛనల సంగతి తర్వాత తెలుపబడును. ఆ గ్రామములు షడ్జ గ్రామమని మధ్యమ గ్రామమని గాంధార గ్రామమని మూడు విధములు. అందులో మొదటి రెండు గ్రామములు ఈ భూలోకమునం గలవు. అందు షడ్జ గ్రామము మొదటిది.

ద్వితీయో మధ్యమగ్రామ, స్తయోర్లక్షణముచ్యతే
షడ్జగ్రామః పంచమే స్వచతుర్థ శ్రుతి సంస్థితే.

రెండవది మధ్యమగ్రామము. ఆరెంటి లక్ష్యము చెప్పబడుచున్నది. తన (షడ్జగ్రామ) నాల్గవశ్రుతిలో కరుణా భేదములో ఆలాపినియందు మొదటి నుండి 17 వ జాతియందున్నపుడు షడ్జగ్రామమగును.

స్వోపాంత్య శ్రుతి సంస్థేఽస్మిన్ మధ్యమగ్రామ ఇష్యతే
యధ్వాథస్త్రి శ్శ్రుతిః షడ్జే మధ్యమేతు చతుశ్శ్రుతిః

మధ్యమము తన ఉపాంత్య శ్రుతియందున్న పంచమము దగ్గరున్న అనగా ఆయతా భేదమైన సందీపినిలో పదునాఱవ జాతిలోనున్నపుడు మధ్యమ గ్రామమగును. లేక ధ త్రి శ్రుతిగండై మధ్యమందు దైవతము చతుశ్శ్రుతి గలదై యుండును.

రిమయో శ్శ్రుతిమేకైకాంగాంధారశ్చేత్స మాశ్రితః
పశ్రుతి ధోనిషాదస్తు ధశ్రుతిం సశ్రుతిం శ్రితః
ప్రవర్తతే స్వర్గలోకే గ్రామోఽసౌన మహీతలే.

రిమలలో ఒక్కొక్క శ్రుతిని గాంధారము ఆశ్రయించినచో ధప శ్రుతిని నిషాదము ధశ్రుతిని సశ్రుతిని ఆశ్రయించినచో గాంధార గ్రామమగును. అది స్వర్గముననే గాని ఈ భూతలమున ప్రవర్తింపదు అని నారమడనెను. సరిగమ

పధ అనునవి మూడేసి శ్రుతులను స నాలుగు శ్రుతులను పొందియుండగా స మ నిలో తక్క మిగిలిన రి గ పదలో తనునియత శ్రుతులనుండి తొలగి రి 7 శ్రుతినుండి 6 శ్రుతికి గ 9 నుండి 9 శ్రుతికి వచ్చి చేరినచో గాంధార గ్రామము భూలోకవాసులకు గానయోగ్యముకాదని స్వర్గమునకు పంపబడినట్లు తోచుచున్నదని కొందఱనిరి. కొందఱు గ ని లు తక్క మిగిలినవే తమ నియత శ్రుతినుండి తొలగినవని కొందఱు. షడ్జగ్రామమును హేమంతమున మధ్యమగ్రామమును గ్రీష్మమున గాంధారగ్రామమును వర్షాకాలమున పాడవలెనని అందురు. ఇదిఎవరును పాటించుటలేదు.

షడ్జగ్రామము — శుద్ధస్వర సహితము.

స్వరములు	మూర్ఛనలపేర్లు	దేవతలు	పాఠాంతర దేవతలు
సరిగమ పదని	ఉత్తరమంద్ర	యక్షులు	బ్రహ్మ
నిసరిగమపధ	రజని	రక్కసులు	ఇంద్రుడు
ధనిసరిగమప	ఉత్తరాయత	నారదుడు	వాయువు
పదనిసరిగమ	శుద్ధషడ్జ	బ్రహ్మ	గంధర్వులు
మపదనిసరిగ	మత్సరీకృత్తు	భవనాగులు	సింహము
గమపదసరి	అశ్వక్రాంత	అశ్వినులు	ద్రుహిణుడు
రిగమపదనిస	అభిరుగ్గత	పాశి	భానువు

ఈ మూర్ఛనలు మంద్రతారములలో గాక మధ్యస్థాయినుండి ప్రారంభింపవలయును.

మధ్యమగ్రామము = వికృతస్వర సహితము

మధ్యమధ్యమమారభ్య, సౌవీరీ మూర్ఛనాభవేత్
షడ్జన్యాస్త దధోధస్థ స్వరానారభ్యతుక్రమాత్.

మధ్యస్థాయిలో మధ్యమమును మొదలుపెట్టి సౌవీరి మూర్ఛన అగును. మిగిలిన ఆరు క్రిందిస్వరములనుబట్టి చేయవలెను.

స్వరములు	మూర్ఛనలు
మపదనిసరిగ	సౌవీరి
గమపదనిసరి	హరిణాశ్వ
రిగమపదనిస	కలోపనీత
సరిగమ పదని	శుద్ధమధ్య
నిసరిగ మపద	మార్గి
ధని సరిగమప	పౌరవి
పదని సరిగమ	హృష్యక.

ఈ మూర్ఛనలు మంద్రతారములలో గాక మధ్యస్థాయినుండి సారింపవలయును.

గాంధార గ్రామము

స్వ ర ము లు	మూర్ఛనల పేర్లు
గమ పదనిసరి	నంద
రిగమ పదనిస	విశాల
సరిగమ పదని	సుముఖ
నిసరిగమపద	విచిత్ర
ధని సరిగమప	సుఖ
మపదని సరిగ	ఆలాప

ఇది భూతలములో లేదని నారదుడు

— స్వ ర ము లు —

చతుర్విధాః స్వరా, వాదీ సంవాదీ చ వివాద్యపి
అనువాదీచ; వాదితు ప్రయోగే బహుళస్వరః

ఆ స్వరములు వాది స్వరములు సంవాది స్వరములు వివాదిస్వరములు అనువాది స్వరములు అని నాలుగు విధములు. వాది స్వరములో ప్రయోగములు ఎక్కువగా నుండును.

వా ది స్వ ర ము లు

సరిగమపదనిస–రిగమపదనిస–గమపదనిస–మపదనిస–పదనిస–ధనిస–నిస–స,

సంవాది స్వరములు

శ్రుతయో ద్వాదశాష్టావా యయో రంతర గోచరాః
మిథః సంవాదినౌతౌస్తో–

సనిదపమగరిస – నిదపమగరిస – దపమగరిస – పమగరిస – పమగరిస. మగరిస – గరిస – రిస – స

వి వా ది స్వ ర ము లు

నిగావన్యోన్య వివాదినౌ
రిధయోరేవ వాస్యాతాం, తౌ తయోర్వా రిధావపి

నిగలు పరస్పరము వివాదులు. రిధలు నిగలకు వివాదులు సమ్మగరి సరిగమ రిప్పమగరి రిగమప గద్దపమ గమపద మన్నిపద మపదని పస్సనిధ పదనిస

శేషాణా మనువాదిత్వం వాదీరాజాత్ర గీయతే
సంవాదీత్వను స్వారిత్వా, దస్యామాత్యోఽభిధీయతే

మిగిలినవి అనువాదులు ఇందు వాది స్వరము రాజని చెప్పబడుచున్నవి సంవాది స్వరము వాదిస్వరమును అనుసరించుచుండుటవల్ల ఇది మంత్రివంటి దని చెప్పబడుచున్నది. సరిగా – రిగమా – గమపా – మపదా – పదనీ–దనిసా సనిధా – నిధపా – దపమా – పమగా – మగరీ – గరిసా.

వివాదీ విపరీతత్వా ద్ధీరై రుక్తో రిపూపమః
నృపామాత్యానుసారిత్వాదనువాదీతు భృత్యవత్.

వివాదిస్వరము వాదిస్వరమునకు విపరీతముగా నుండుటవల్ల దానిని ధీరులు శత్రుస్వరమందురు. రాజును అమాత్యుని అనుసరించుటవల్ల అను వాది స్వరము వాది వివాదిస్వరములు సేవకునివంటివి.

మూర్ఛన

క్రమాత్ స్వరాణాం సప్తానా మారోహశ్చావరోహణః
మూర్ఛనేత్యుచ్యతే గ్రామద్వయే తాః స ప్త సప్త చ.

క్రమముగా ఏడుస్వరములు ఆరోహణావరోహణలను మూర్ఛనలందురు. షడ్జ మధ్యమ గ్రామములు రెంటియందు అవి ఏడేసి ఏడేసి యుండును. మూర్ఛ్యతే-మోహ్యతే-శ్రోతా దేనిచే శ్రోత మోహపెట్టబడునో అది మూర్ఛన అని వ్యుత్పత్తి.

అది సప్తస్వర మూర్ఛన 1 పూర్ణ 2 షాడవ 3 ఔడవ 4 సాధారణ అని నాలుగు విధములు. ఏడు స్వరములు గలది పూర్ణ. ఆరేసి స్వరములు గలది షాడవ. అయిదేసి స్వరములుగలది ఔడవిత. కాకలి అంత స్వరములచే చేయబడినది సాధారణ.

మధ్యస్థానస్థ షడ్జేన, మూర్ఛనాఽరభ్యతేఽగ్రిమా
అధ స్తసై ర్నిషాదాద్యైః షడన్యా మూర్ఛనాః క్రమాత్

మధ్యస్థాయిలో నున్న స తో మొదలుపెట్టి మొదటి మూర్ఛన మొదలు పెట్టబడును. దానిక్రింది నిషాదములతో మిగిలిన ఆరుమూర్ఛనలు క్రమముగా చేయవలయును. శుద్ధమని వికృతమని గ్రామములు రెండు. శుద్ధమైనది షడ్జగ్రామము వికృతమైనది మధ్యమగ్రామము-

ఈమూర్ఛనలు 1. శుద్ధము 2. కాకలినిషాద సహితము 3. అంతర గాంధారసహితము 4. కాకలినిషాద అంతరంగాధార సహితము అని షడ్జ గ్రామములో నాలుగు విధములు కనుక స్వరములు $7\times4=28$ అగును. శుద్ధ వికృతభేదములచే రెండువిధములు $28\times2=56$ సప్తస్వరముల ఆరోహణమును బట్టి $56\times7=392$ అగును.

వాది వివాది స్వరములు.

కర్ణాటక సంప్రదాయము

వాది	సంవాది
స 4	శుద్ధమధ్యమము 13 పంచమము 17
శుద్ధరి 7	ప్రతిమధ్యమ 16 శుద్ధధైవతము 20
చతురి 8	ప 17 చతుశ్శ్రుతి ధైవతము 21
పంచశ్రుతి. రి. 9	పంచమశ్రుతి ధైవతము 22
శుద్ధగ. 9	శుద్ధని 22
సా. గ. 10	కైశికి. ని. 1
అనామి గ11	కైశికి. ని. 2
అంతర గ12	చతు నిధ 21, కాకలి ని. 3
శు. మ. 13	శుద్ధని 22, షడ్జ 4
ప్రి.మ. 16	కా ని, 3 శు రి. 17
ప. 17	షడ్జ 4 చ రి 8.
శుద్ధ ధ. 20	శుద్ధ. రి 7
శుద్ధ. ధ. 21	చ రి. 8 అంత గ. 12
శుద్ధ. ని. 22	శుద్ధ గ 9, శుద్ధ మ. 13
కై. ని. 1	సాధా. గ 10
కాకలి. ని.3	అంతర గ. 12 ప్ర. మ. 16

తా న ము లు.

తానాఃస్యుర్మూర్ఛనాః శుద్ధాఃషాడ వౌడవితీకృతాః

షాడవములుగాను ఔడవములుగాను చేయబడిన శుద్ధమూర్ఛనములు తానములనఁబడును. తన్యంతే విస్తార్యంతే విస్తరింపఁ బడునవికాన తానము లని వ్యుత్పత్తి. షాడవములు – షట్ × అవయవములు స్వరములు కలవి. అనఁగా ఒకస్వరము లోపింపఁగా ఆరేసి స్వరములుగలవి షాడవములు. ఔడవములు, ఉడు–నక్షత్రములు వానిని అవ–రక్షించునది ఆకాశము. షడవము–ఆకాశము పంచభూతములలో ఆకాశము అయిదవది. ఆ ఆకాశమునకు సంబంధించినది అనగా రెండు స్వరములు లోపింపగా అయిదు స్వరములుగలది. రెండేసిస్వరములకు సంబంధించినవి ఔడవములు.

తన్యంతే విస్తార్యంతే ఇతితానాః
షాడవౌడవ సంపూర్ణ భేదాస్త్రిధాగః త్రిధామతః
ఔడవః పంచభిః ప్రోక్తః స్వరైః షడ్జస్తు షాడవః
సంపూర్ణః సప్తభిః జ్ఞేయః ఏవం రాగాస్త్రిధామతాః

షాడవములు షట్ (అవయవములు) ఆరుస్వరములు గలవి. ఏదో యొక స్వరము నియతముగ ఇందులో ఉండదు. ఇందు తానములు 28. స. రి. ప. ని లు లేనివి. ఇవి షడ్జగ్రామములోనివి. ఇంక మధ్యమ గ్రామములో ప రి గలు లేనివి ఇవి 21లో మొత్తము (28+21–49)49 ఔడవములు ఏవో రెండు స్వరములులేనివి. షడ్జగ్రామ మూర్ఛనలలో ద్విశ్రుతిగల సపలు రిపలు లేనివి ఏడు తగ్గగా 21 మధ్యమగ్రామ మూర్ఛనలలో రిధలు, ద్విశ్రుతి గలది 14. మొత్తము (2 +14–35) షడ్జగ్రామములోని 49లును మధ్యమ గ్రామములోని 5లు కలియఁగా (35+49, 84) 84 అగును.

అసంపూర్ణాశ్చ సంపూర్ణా వ్యుత్క్రమోచ్చారిత స్వరాః
మూర్ఛనాః కూటతానాః స్యుస్తత్సంఖ్యా మభిదధ్మహే
కూటత్వంచ వ్యుత్క్రమోచ్చారిత స్వరత్వరం
పూర్ణాఃపంచ సహస్రాణి చత్వారింశ ద్యుతానితు
ఏకైకస్యాం మూర్ఛనాయాం కూటతానాః సహస్రమైః

ఒక్కొక్క స్వరము తగ్గిన ఆరుతో గుణింపగా వచ్చినవి పూర్ణములు. ఒక్కొక్క మూర్ఛనలో క్రమములతో కూటతానములు 5040 84×6 504 ఇవి ప్రస్తరింపగా వచ్చినవి 5040 56 మూర్ఛనలలో పూర్ణల కూటములో కలిపినచో 504 ×56=282 40 అగును.

ఏకైకాంత్యాంత్య విరహాద్భేదాః షట్షట్ స్వరాదయః
ఏకస్వరోఽత్ర నిర్భేదో అప్యుక్తోనష్టాది సిద్ధయే
క్రమాశ్చకూటతానత్వేవ్యుత్క్రాన్తే షూపయోగినః

ఒక్కొక్క మూర్ఛనయందు చివరి చివరిదిలేనిచో అనగా చివరి చివరి స్వరమును విడుచుటవలన ఆరు భేదములగును. ఇట్లె ఆరు స్వరాదు లగును. ఎట్లన ఉత్తర మంద్రలో సరిగమ పదని అను ఏడు స్వరములు గల సంపూర్ణ క్రమములోని చివరిది [ని] విడువగా సరిగమపద అని ఆరు స్వరముల క్రమమొకటి యగును. పిదప సరిగమపద అను ఆరు స్వరములో చివరిది [ధ] విడువగా సరిగమప అని అయిదు స్వరములుగల క్రమమగును పిదప సరిగమప అను నైదు స్వరములుగల క్రమములోని చివరిది ప విడువగా సరిగమ అను నాలుగు స్వరములుగల క్రమము కలుగును. పిదప సరిగమ అను నాలుగు స్వరములుగల క్రమములోని చివరిది మ విడువగా సరిగ అను మూడు స్వరములుగల క్రమమగును. పిదప సరిగ అను మూడిటిలో చివరి గ విడువగా సరి అని రెండు స్వరములు గలదగును. సరి అను రెండింటిలో రి విడువగా స అని ఏక స్వరక్రమమగును. ఇట్లు ఆరు భేదములు. ఇది ఉత్తర మంద్ర అను ఒక మూర్ఛనలో ఆరు భేదములు గలిగెను. ఇట్లే రజని ఉత్తరాయత మొదలగు మూర్ఛనలలో ఒక్కొకటి విడువ ఆరేసి అగును. 6×6=36 మధ్యమములోని 2 భేదములచే 72 ఇవి మేళకర్తలుగానయ్యెను ఇట్లు వెంకటముఖియు చెప్పెను. స అనునది ఒకటే స్వరముగాన దానిలో ప్రస్తారము లేదు. కాన అది భేదరహితము నిర్భేదము. నష్టము ఉద్దిష్టము మొదలగు ప్రస్తారములు సిద్ధించుటకై కూట తానత్వము లేకున్నను క్రమములు చెప్పబడినవి. వ్యుత్క్రమము క్రమమునపేక్షించునది గాన అవి కూట తానములందు ఉపయోగించును.

చతుఃస్వరములలో న్యాదులు రెండు నాలుగువిధములు. ఇతర ములు 12. వీనిక్రమములు రెండువిధములు. 16× -32 ఇట్లు ముప్పదిరెండు భేదములు. ఇవి 24చే గుణింపగా 24×32-ఇట్లు 768 చతుస్స్వరములగును

త్రిస్వరేషుతు మాద్యౌ ద్వావభేదౌ ద్వాదశావరే
ద్విధాషడ్వింశతి రితిక్రమాస్తే షడ్భిరాహతాః
షట్పంచా శచ్ఛతం చస్యుః

త్రిస్వరములలో మాద్యములు 2 అభిన్నములు. ఇతరములు 12. అవి రెండువిధములు 2×12-ఇట్లు 24 అయినవి. అవి 24×6చే గుణింపగా .144+12 156 అగును.

ద్విస్వరేషు పునర్ద్విధౌ

రిగధన్యాదయో అష్టౌస్యుః శుద్ధాః షడితరేక్రమాః
ద్వావింశతిస్తేతు చతుశ్చత్వారింశద్ద్వితాడితాః

రిగధని మొదలగునవి ఎనిమిది శుద్ధములు 6 ఇతరములు 22. వీనిని రెంటిచే గుణింపగా 22×2-44 అయినవి.

ఏక స్వరాస్త్వభేదత్వాన్మాలా ఏవచతుర్దశ. ఏకస్వరములైతే ప్రస్తార కృత భేదములులేక పోవుట వలన శుద్ధములే పదునాలుగే. ఆలోచింపగా నిగలు కాకల్యంతరావస్థను బొందుటచే మూర్ఛనలో భేదమున్నను ఆ యేక స్వరము లకు ఇతర స్వరములతో సంబంధములేకుండ దమలోని సూక్ష్మభేదములు కనిపింపవు గాన శుద్ధములైన కాకల్యంతరములకే గణన చేయబడుచున్నది. ఎప్పుడైతే షడ్జగ్రామములో మధ్యమస్థానమందున్న షడ్జ స్థానమందే నిషాదాదు లను ఆరంభించుటచేత రజన్యాది మూర్ఛనలు అగునో-అట్లే మధ్యమగ్రామ మందు మధ్యమ స్థానమువందున్న మధ్యమమందే గాంధారాదులను ఆరంభిం చుటచే హరిణాశ్వాది మూర్ఛనలు అగునో-అపుడు గ్రామములందు భేదక పంచమము లేకపోయినను మూర్ఛనయందు ఉండుటవలన కూట తానముల పునరుక్తి యుండనే యుండదు. ఎప్పుడైతే గ్రామములందు మూర్ఛనలో

వాని క్రింది క్రింది స్వరములను ఆరంభించవలెనను పక్షముండునో అప్పుడైతే మధ్యగ్రామములోని శుద్ధమధ్య మార్గీ పౌరవీగతములైన తానములకు షడ్జ గ్రామములోని ఉత్తర మంద్రా రజ న్యుత్తరాయతా గతములయిన షడ్జ స్వరాది తానములతో వీలునుబట్టి స్థానభేదము లేకపోవుటవలన భేదకపంచమము లేకపోవుటచే పునరుక్తి గలుగునని నిశ్చయించి అందు శుద్ధములను ఆశ్రయించుటద్వారా యిదివరలోఁ జెప్పబడిన షడ్జగ్రామములోని వానిని సంస్థాపనచేసి వానినిబట్టి పునరుక్తములయిన మధ్యమగ్రామములోని వానిని తొలగించుటకు వాని పరిగణనము చేయబడున్నది.

షడ్జాదేః శుద్ధమధ్యాయా భేదకం పంచకం వినా
చతుస్స్వరే క్రమాద్ద్వంద్వే అష్టాచత్వారింశదీరితాః

షడ్జాదియైన శుద్ధమధ్యకు భేదకమైన పంచమము లేకుండ చతుస్స్వరమందు క్రమముగా ద్వంద్వమందు ఇరువదినాలుగు తానములు గలుగును.

తానాస్త్రి స్వర యోస్త్వితే ద్వాదశ. ద్విస్వరే ద్వయం
ఏకఏవ స్వరస్తే త్రిషష్టి రౌత్తర మంద్రికైః

త్రిస్వరములందివి పన్నెండు, ద్విస్వరమందు రెండు ఏకస్వరమందు ఒకటి మొత్తము ఔత్తర మంద్రకముచేత అరువదిమూడు.

పునరుక్తామతాస్తానై ర్వ్యాది మార్గీ క్రమాః పునః
పంచస్వరాయే చత్వారస్తత్తానానాం చతుశ్శతీ

అశీత్యధికములైన మార్గీక్రమములైతే తానములచే పునరుక్తములయి యున్నవి. పంచస్వరములు గల నాలుగేవి గలవో వాని తానముల సంఖ్య నాలుగువందల ఎనబై.

ఛాతుస్స్వరీ షణ్ణవతిర్భవేత్
ద్వాదశద్వి స్వరద్వంద్వ చత్వారోద్విస్వరద్వయే
ఏక ఏకస్వరస్తా నాస్తేషాం పంచశతీత్రయం
త్రినవత్యాయుతాతానై రభిన్నారజన్గిగతైః

స్యుఃషాడవానాం వింశంత్యా సహస ప్తశతానితు
ఔడవానాంతు వింశత్యా సహితంశత మిష్యతే
చతుస్స్వరాణాం కూటానాం చతుర్వింశతిరితీరితాః
త్రిస్స్వరాః షడ్ద్విస్వరౌద్వావేక స్త్వే కస్వరోమతః

ఆరు స్వరములుగల షాడవ [షట్-ఆరు అవయము లు స్వరములుగలవి]. ములలో 7 0. ఔడవములు అయిదుగలవి ఔడవములు. అనగా అయిదు స్వరములు గలవి. 120 ఉడు-నక్షత్రాలను అవ-రక్షించునది ఆకాశము. అది భూతాలలో అయిదవది కనుక అయిదు స్వరములు గలది. నాలుగుస్వరములు గల కూటములు 24 మూడు స్వరములుగలవి 6. రెండు స్వరముగలవి. రెండు. ఒక స్వరముగలది '. [చూ. ఖండమేరువులో మొదటివరుస.]

ఆర్చికోగాధికశ్చాథ సామికోఽథ స్వరాంతరః
ఏకస్వరాది తానానాం చతుర్ణామభిధాక్షమాః

యజ్ఞ ప్రయోగములలో ఋక్కులు ఒకస్వరమును ఆశ్రయించుటవలన తత్సంబంధమువల్ల ఆర్చికమయ్యెను. అట్లే గాథనుబట్టి గాధికము, సామల సంబంధమునుబట్టి సామికము అయ్యెను. సామలు సప్తస్వరములు గలవయ్యెను. మంద్ర మధ్య తార స్థానత్రయమునుబట్టి త్రిస్వరత్వము వానికి సిద్ధించును నాలుగు స్వరములు గల తానము ఏకస్వరాది సప్తవిధ స్వరముల మధ్యనుండుటవలన స్వరాంతరమని పేరు.

ఉక్తశుద్ధాది భేదేన నిగయుక్తాశ్చతుర్విధాః
తయోరేకైక హీనాశ్చద్వేధా మూలక్రమామతాః

పైని చెప్పిన శుద్ధము కాకలి నిషాదము అంతరగాంధారముల భేదములచే నిగలతోఁ గూడిన చతుర్విధ స్వరములుండును. వానిలో ఒక్కొక్కటి తగ్గి మూలక్రమము ద్వివిధములై యుండును.

షడ్జాద్యో మధ్యమాద్యో చ చత్వారః స్యుర్ద్విధాద్విధా
చతుర్థాఽన్యేఽదశేత్యష్టా చత్వారింశ దమీక్రమాః

షడ్జగ్రామములోని ఉత్తర మంద్ర క్రమముగలది షడ్జాద్యము మధ్యమ గ్రామములో శుద్ధమధ్యకు సంబంధించినది షడ్జాద్యము. ఇవి రెండు షడ్జాద్యములు. మధ్యమ గ్రామములోని సౌవీరికి సంబంధించినది మధ్యమాద్యము. షడ్జ గ్రామములో మాత్సరీ కృతక్రమము మధ్యమాద్యము. ఇవి రెండు మధ్యమాద్యములు మొత్తము నాలుగు. ఇవి నిగలలో ఒక్కొకటి హీనమగుటవల్ల ప్రత్యేకముగా రెండువిధములగును. 2×2×2-8 ఇతరముల పదినిగలు కూడినవిగనుక నాలుగు విధములు ఇతరములు పది. 4×10-40 ఈక్రమములు 8+0-48 నలభై యెనిమిది.

సవింశతిః సప్తశతీ ప్రాగుక్తా గుణితాక్రమైః
చతుస్త్రింశతి సహస్రాణి షష్ఠ్యా పంచశతానిచ
ఇతిషాడప సంఖ్యాస్యా దథపంచస్వరాన్ బ్రువే.

ఇదివరలో చెప్పబడిన 720 యనుక్రమములు 48చే గుణింపబడి 48×720-34560 లు షాడవసంఖ్య అగును. ఇంక పంచస్వరములను చెప్పెదుము.

గాద్యౌ ధాద్యౌ నిషాదాద్యౌ చతుర్భేదాః షడౌడవాః
అష్టావన్యే ద్విధేత్యేవం చత్వారింశదిమేక్రమాః
స వింశతౌ శతేత్రైశ్చ గుణిత్యేష్టౌ శతానితు
చత్వారిచ సహస్రాణి సంఖ్యాపంచస్వరేష్వితి

గాద్యములు ధాద్యములు నిషాదాద్యములు నాలుగు భేదములు గలవి. షాడవౌడవములు ఎనిమిది 4×8=32 ఇతరములు 2×4=8 రెండువిధములు ఇట్లు ఈక్రమము 32+8-40. ఈనలుబదిచే 120 గుణింపగా 120×40-4800 అగును. ఇది పంచస్వరములలోని సంఖ్య.

చతుస్స్వరేషు న్యాది ద్వ్యౌచతుర్థాద్వాదశావరే
క్రమాద్విధేతి ద్వాత్రింశచ్చతుర్వింశతి తాడితాః
శతానిసప్తాష్ట షష్ట్యా స్యాచ్చతుఃస్వర సంమితిః

నాలుగు స్వరములు గలవి. తొంబదియూడు. రెండుస్వరములుగల ద్వంద్వములు పం[డెండు. ద్విస్వరద్వయమందు నాలుగు ఏకస్వరము ఒకటి ఇట్లు రజనీ గత తానములచే అయిదువందల తొంబయిమూడు.

ధైవతాదేస్తు పౌరవ్యాశ్చత్వారః షట్స్వరాః క్రమాత్.
తత్తానానాం తు సాశీతిః శతాష్టా వింశతిర్మతా

ధైవతము ఆదియందు పౌరవిలోని నాలుగు క్రమముగా ఆరు స్వరములు గలవి. వాని తానములు ఎనభైతో గూడిన నూటఇరవై! యెనిమిది. 180+128-208.

ఔడువానాం చతుర్ణాం ప్రాగుక్తా సంఖ్యాచతుః స్వరౌ
త్రిస్వరౌ ద్విసరా వేకస్వరః ప్రాగుక్త సఖ్యకాః
పంచవింశతి సంయుక్తా చతుస్త్రింశతీ త్వియం
తానానాం సద్భశాకారాఃస్యాత్తా నైరోత్త రాయుక్తైః

ఔడువముల నాలుగింటి సంఖ్య ఇదివరకుఁ జెప్పబడినది. చతుస్వరములు రెండు త్రిస్వరములు రెండు ద్విస్వరములు రెండు. ఒకస్వరము ఏకస్వరము. ఇవన్ని ఇదివరకుఁ జెప్పబడిన సంఖ్యగలవి. ఇరవై ఆరుతో గూడిన ముప్పదినాలుగు 26+34=60 ఔతరాయత తానములతో గూడినవి.

ఇత్యే కాశీతి సంయుక్తం సహస్రాణాం చతుష్టయం
తానానాం పునరుక్తానాం పూర్ణాపూర్ణైః స హక్రమైః

ఇట్లు నాలుగువేల ఎనభై యొకటి పూర్ణక్రమములు అపూర్ణక్రమములతో గూడిన పునరుక్తతానముల సంఖ్యయగును.

పూర్ణములు=392. అపూర్ణములు=182.39 + 82=574. వీనితోగూడిన పునరుక్త తానములు 4081 (574+084=46.5) 22.562=4655=317927

ఆసనీయేత చేదేషాంకూట తానమితి ర్భవేత్
లక్షత్రయం స ప్తదశ సహస్రాణి శతానిచ
నవత్రింశత్యు తానీతి జ్ఞానోపాయో[త్రకథ్యత్.

322582లో నుండి 4655 తీసి వేయుగా 317930. ఏకస్వరతానములలో పదునాల్గింటిలో శుద్ధ మధ్యా, మార్గీ, పౌరవీగతములైన ఏకస్వరముల తానములలో ఏకస్వర తానములు పునరుక్తములైనవిగాన ఆ మూడు తీసివేయుగా పదునొకండు అగును. వీనిలో క్రమము లేకున్నను కూటతానము కాకపోవుట వలన తీసివేయందగినట్లు శ్లోకములో చెప్పబడెను. మూడును అందు కలుపం బడలేదు. కాన ఆమూడు కలిపినచో 0 సంఖ్య సరిపడును. అట్లైనచో శుద్ధ మధ్యాదులయిన ద్విస్వరాదులయిన ఏకత్రింశత్క్రమములయిన పునరుక్త తానములుగా తీసివేయుబడిన వానియందె వానికిగూడ క్రమరాశిలో ప్రవేశము లేకపోవుటవలన ఏకషష్ఠియుతములని పఠింపవలసియున్నవి అన్నచో నిజమె అక్కడ దీనికి జవాబు చెప్పబడుచున్నది. పునరుక్త తానములుగా తీసివేయు బడిన అవి క్రమముగా నుండుట సంభవింపకపోవుటవలన క్రమరాశియందు ప్రవేశింపని వానికి క్రమత్వ ప్రయుక్తితోం గూడం దిరిగి తీసికొనుట ఆకార ద్వయము వశమువలన బృహస్పతి సవనాను ష్ఠానమువలె ఉపపన్నమగును. ఎట్లు ఒకటే యైన బృహస్పతి సవము యజ్ఞాంగముగా ప్రాధాన్యముగా అను ష్ఠేయమై లోకమున నున్నదో ఎట్లు ఒకడే దేవదత్తుడు పాఠక పాచకాద్యు పాధిభేదములనుబట్టి భేదముగాపరిగణింప బడుచున్నాడో కార్యాంతరాన్వయము చేయబడుచున్నదో అట్లేమూడు ఏకస్వరములకు అను క్రమత్వము లేకపోవుట వలన ఆకార ద్వయము సంభవించుటవలన తీసివేయందగి యుండుట మాత్రముచే నురాదు. ద్విస్వరాదులయిన ఏకత్రింశత్తానములకు ఆకారద్వయము సంభ వించుటవలన నైతే స్వీకరింపక పోవుటయె. లేనిచో దోషముకలుగును. అని తలచి త్రింశద్యుతాని అని నిశ్శంక శార్ఙ్గదేవుడు చక్కగా చెప్పెను. శ్రీకల్లి నాథుడు క్రమ కూటతాన సంఖ్యా విరోధమును పోగొట్టెను.

అంకానేకాది సప్తాన్ తానూర్ధ్వ మూర్ధ్వంలిఖేత్క్రమాత్
హతే పూర్వేణ పూర్వేణ తేషుచాంకే పరేపరే

ఒకటి మొదలుకొని ఆ సప్తస్వరముల యంకములను క్రమముగా పైపైకి వ్రాయువలెను. పూర్వపూర్వ స్వరముచే గుణింపగా వానియందు అంకములు తర్వాత తర్వాత స్వరములో ప్రతిమూర్ఛనయందు క్రమముగా ఏకస్వరాది సంఖ్య కలుగును. అనంగా మొదటి మొదట యేకాంకముచే

తరువాత ద్వ్యంకము గుణింపగా ద్విసంఖ్య వచ్చును. పిదప వచ్చిన ద్విసంఖ్యాకమైనదానిని ముందుంచి తరువాత అంకమును గుణింపగా 2×3-6 షట్సంఖ్య వచ్చును. అషట్సంఖ్య తరువాత నాలుగంకము గుణింపగా 6×4-24 ఇరువదినాల్గవ సంఖ్యకలుగును. దానిచే పంచాంకము గుణింపగా 24×5-120 సంఖ్యవచ్చును. దానిచే షడంకము గుణింపగా 120×6-720 సంఖ్యవచ్చును. దానిచే తరువాత సప్తాంకము గుణింపబడగా 720×7 - 5040

సంఖ్యవచ్చును. ఇట్లు గుణింపవలెను. ఇట్లు చేయుగా ప్రతి మూర్ఛనలో క్రమముగా ఏకస్వరాది తానసంఖ్య కలుగును.

క్రమంన్యస్య స్వరః స్థాప్యః పూర్వః పూర్వః పరాధదః
స చే దుపరి తత్పూర్వః పురస్తా పరివ ర్తినః
మూల క్రమక్రమాత్ప్రష్ఠే శేషాః ప్రస్తార ఈదృశః

560 సంఖ్యగా పరిగణింపఁబడిన పూర్ణా పూర్ణాక్రమములందు ఏదోయొక దానిని ఉంచి పూర్వపూర్వ స్వరమును ప్రస్తారము చివర తరువాత ఋషభము కంటె క్రింద ఉంచవలయును. అది పైనుండగా దానికిముందు నపేక్షించి ఆపంక్తియందు క్రమముగా వ్రాయుదగిన చోట పై చేతి కుడిపైపున పై యంత్రమున నున్నవి ఉంచవలెను. అనఁగా షడ్జము తరువాత గమ లను ఉంచవలెను మూల క్రమక్రమము కంటె వెనుక ప్రథమ మధ్యమందు వ్రాయబడిన దానికై చేతికి ఎడమ పైపున మిగిలినవి వ్రాయవలయును. ప్రస్తారము ఇట్లుండును. ఉత్తర మంద్రలో క్రమముగా షడ్జస్వరాదులు ఏడు. అందు షడ్జాద్యము మూలక్రమము దానిలో స్వరముల క్రమము వ్యవహితముగాఁ గాని అవ్యవహితముగాఁ గాని యుండవలెను. ఇట్లుకాగా రిసగమ అని మొదట కూట తానము ప్రస్తారములో నిష్పన్నమగుచున్నది. మఱి యాతానములో ఆలోచింపగా ఋషభముకంటె షడ్జము పూర్వముది. అయినను అది పైనున్నచో అనగా ఆపంక్తి యుందె పైని ఉన్నచో ఆపై దానికంటె ముందు ఉంచవలయును. అన్నచోట పైనున్న షడ్జముకంటె ఈ క్రమములో పూర్వమందుండక పోవుటవలన ఋషభ షడ్జములకంటె క్రిందఉం

చుట వీలుకాదు. గాంధారము క్రింద మూలక్రమము నపేక్షించి ఈ క్రమములో ఋషభము ముందుదికాన ఋషభషడ్జములకు క్రింద ఉంచవలెను. గాంధారముకంటె క్రింద మూలక్రమము నపేక్షించి ఋషభము ముందుదిగాన దానికి పైనుండక పోవుటవలనను ఋషభమునుంచవలెను. ముందు అంటె పైనున్నదానికి అనగా ఋషభము తరువాత మధ్యము ఉంచవలెను. మూల క్రమముకంటె వెనుక షడ్జగాంధారము లుంచవలెను. అపుడు సరిగమ అని రెండవ కూట తానమగును ఇట్లు మూలక్రమావరోహముపర్యకు ప్రస్తరింపగా తత్తత్క్రమోక్త సంఖ్యగల కూటతానములు కలుగును.

అంక ఖండ మేరువు

సప్తాద్యేకాంత కోష్ఠానామధ్యోధః సప్తపంక్తయః
తాస్వాద్యాయామాద్యకోష్ఠే లిఖేదేకం పరేషుఖం

ఏడుస్వరములు మొదలగాగల ఏకాంతకోష్ఠములు వ్రాసి క్రింద ఏడేడు పంక్తులు గీసి వానిలో మొదటిదానిలో ఒకఅంకెవేసి మిగతావి శూన్యములుగా చేయవలెను.

వేద్యతాన్ స్వమితానన్యస్వేత్తాషేన లోష్ఠకాన్,

నష్టముగాఁ గాని ఉద్దిష్టముగాఁ గాని తెలియఁదగిన దాని తానమునకున్న స్వరములతో పరిణామముగలవాని నుంచవలయును. వానియందె కదపుటకు వీలయిన ద్రవ్యములనుంచ వలయును.

ప్రాక్పంక్త్యంత్యాంక సంయోగమూర్ధ్వాధః స్థితపంక్తికే
శూన్యాదధో లిఖేదేకంతం చాంధోధః స్వకోష్ఠకాత్.
కోష్ఠ సఖ్యాగుణం న్యస్యేత్ ఖండమేరు రయంమతః

మొదటి పంక్తికిగాని మొదటి రెండు పంక్తులకుఁగాని మొదటి పంక్తులకుగాని చివరనున్న అంకెతోకలిపి పైని క్రిందనున్న పంక్తులందు శూన్యము కంటె క్రింద వ్రాయనలెను. ఒక క్రింద క్రింద తనగడి క్రింద గడి అంకతో యంకె గుణించి వ్రయవలెను. ఇట్లుకాఁగా ఖండమేరువగును.

ఖండమేరువు

స	రి	గ	మ	ప	ద	ని
1	0	0	0	0	0	0
	1	2	6	24	120	720
		4	12	48	240	1440
			18	72	360	2160
				96	480	2880
					600	3600
						4320

స్వరాన్మూలక్రమ స్యాంత్యాత్ పూర్వం యావతిథఃస్వరః
ఉద్దిష్టాం త్యస్తావతిథే కోష్ఠేఽధోలోష్ఠకం క్షిపేత్.

ఇది ఎన్నవది అని అడిగినపుడు చెప్పునది ఉద్దిష్టము. ఉద్దిష్టమను పేరు గల తానము ఉద్దిష్టాంత్య స్వరము మూలక్రమమునకు మూర్ఛనా స్వరము నారంభించి ప్రవృత్తమైన దానికి, ఉత్తర మంద్రయందు సరిగమ అని చతుస్స్వర క్రమము ఉండుటవల్ల చెప్పబడుచున్నది. అంత్యాంత్య స్వర మధ్యమమునుండి పూర్వము వెనుకగా మగసరి అని ఉద్దిష్టమైన తానము యొక్క చివరి ఋషభము ఎన్నవదని విచారింపగా మూడవదియగును. క్రింద అన్నవ మూడవ కోష్ఠమున పండ్రెండు అంకముచే అంకితమైన దానియందు. అర్థము—మూలక్రమమున చివరి స్వరముకంటె పూర్వము ఎన్నవస్వరము గలదో అన్నవకోష్ఠమందు-ఉద్దిష్టాంత్యమును క్రింద లోష్టకమును జిమ్మవలెను.

లోష్ఠ చాలన మంత్యాత్ స్యాత్త్యక్త్వాలబ్ధం క్రమోభవేత్
లోష్ఠాక్రాంతాంక సంయోగాదుద్దిష్ట మితిర్భవేత్

లోష్ఠ చాలనము చివరి స్వరమునుండి యగును. లబ్ధమును వదలి... క్రమము అగును. లోష్ఠముచే ఆక్రమింపబడిన అంకెతో సంయోగము ... ఉద్దిష్టముయొక్క మానము అగును. నియమముగా క్రింది క్రింది పం... అందు నాల్గవ పంక్తిలో బిందు కోష్ఠమందలి లోష్ఠకమును చిమ్మవలెను. పి... లబ్ధమైన కోష్ఠమందలి యంకమును ప్రాపకముగా చరితార్థమైన ఋషభము వదలి క్రమమగును. స్వరములలో సగమ అని క్రమమగును. అష్ట... ఉద్దిష్టములో గూడ లబ్ధమును వదలుటవలన మగస అని ఉద్దిష్టమగును. మరియు గూడ ఉద్దిష్టము చివరి షడ్జము పూర్వోక్తరీతిచే తృతీయముగను... దానితో తృతీయపంక్తి బిందువు నందున్న లోష్ఠకమును కింద మూడవ... యందు నాల్గవ యంకెగ దానిలో చిమ్మవలెను. అపుడు షడ్జము లబ్ధము కాఁగా దానినిగూడ విడిచినచో గమ అని యుద్దిష్టముకూడ అగును. మరి... యును ఉద్దిష్టము చివరి గాంధారము చెప్పినరీతిగా ద్వితీయమగుట వల్ల ద్వితీయపంక్తి బిందువు నందున్న లోష్టకమును క్రిందనున్న ఒక అంకెతో రెండవ కోష్ఠకమున చిమ్మవలెను. పిదప మూలక్రమములో మిగిలిన మధ్య... మము ఒకటగుటవలన మొదట పంక్తిక్రింద కోష్టము లేకపోవుట వలనను మౌలికాంకమందున్న లోష్ఠము చలింపదు. ఎక్కడైతే మూలక్రమ ఉద్దిష్ట తానమందును స్వరములకు అంత్యమగుటలో సామ్యమున్నదో అక్కడగూడ లోష్టచాలనముండదు. ఇట్లొక లోష్టకముచే ఆక్రమింపబడిన అంకెతో సం యోగమువల్ల ఉద్దిష్టముయొక్క మానము అగును. కాన మగసరి అనువానికి అష్టాదశత్వము ప్రమితమగును. ఇట్లు అన్నితానములందును గ్రహింప వలెను.

యైరంకైర్నష్ట సంఖ్యా స్యాన్మౌలై కాంకసమన్వితైః
తేషులోష్టం క్షిపేన్మూలంలోష్టస్థాన మితంభవేత్.
నష్టతాన స్వరస్థానం తతోయావతిథేపదే
అధః క్రమాద స్తి లోష్ఠః స్వరస్తావతిథోభవేత్.
క్రమాంతిమ స్వరాత్ పూర్వాత్ లబ్ధత్యాగాది పూర్వకః

మూలాంకములతోఁ గూడిన యేయంకెలచేత నష్టసంఖ్య కలుగునో వాని యందు లోష్టమును చిమ్మవలెను. అపుడు లోష్ట స్థానమితమై యగును.

తాన స్వరస్థానము-తరువాత-ఎన్నవపదమందు-క్రింది క్రమముకంటె క్రింద స్థానముండునో స్వరము అన్నది అగును. పూర్వమందున్న క్రమాంతిమ స్వరముకంటె ఉద్దిష్టస్వరాదులో పూర్వమువలెనె అగును. ఇన్నవది అని సంఖ్యా విశేషమును చెప్పి అది ఎట్టిది స్వరూపమును గురించి అడిగినపుడు ప్రతీయ మాన రూపము నిలచి గాని నిది నష్టమనబడును. నష్టసంఖ్య-నష్టతానసంఖ్య చతుర్థ పంక్తిలో చతుఃస్వర క్రమమందయితే తానము పద్దెనిమిదవది అని చెప్పి తానము అనగా ఆద్యకోష్ఠమునందున్న దన్నమాట వేర్వేరు పంక్తులు యందు కోష్ఠము నందున్న యే యంకెలతో-చతుర్థ పంక్తిలో పన్నెండవ యంకెతో, మూడవపంక్తిలో నాల్గవ యంకెలతో, రెండవపంక్తిలో ఒక యంకెతో వీని తోడ నల్పిన యంకెతో-పద్దెనిమిది సంఖ్యవచ్చును. ఆయంకెలతో కోష్ఠమును జిహ్నపరెను. నష్ట తాన స్వరస్థానము అంటే నష్ట తాన స్వరమును పొందించు స్థానము, చాలిత లోష్ఠముచే ఆక్రమింపబడిన కోష్ఠమన్నమాట. మూలములో అనగా ఆద్యముగానున్న మొదటి పంక్తియందు లోష్ఠస్థానముతో బిందుకోష్ఠముతోడను మితము-పరిగణితమగును. అట్లుగానిచో స్వకోష్ఠముకంటె కోష్ఠ సంఖ్యాధికమన్నచోట చెప్పబడిన నియమము ఇక్కడగూడ నట్టును-ప్రకృత మున పద్దెనిమిదవ తానమున అంత్యలోష్టము మూడవకోష్ఠమునందుట వలన క్రమాంతిక స్వరముకంటె పూర్వము మూడవఋషభము నష్టతానాంతి మముగా లభించుచున్నది. వెనుకటివలె ఉద్దిష్టములో జెప్పబడినట్లు చేయు వలెను అట్లుచేయగా ఋషభమును వదలి సగమ అని క్రమము అగును. దాని దగ్గరి లోష్టము మూడవ కోష్ఠమునందుండుటవల్ల క్రమాతికమగుట వలన పూర్వము మూడవది షడ్జము నష్టోపాంత్యముగా లభ్యమగుచున్నది. తరువాతగూడ గమ అని క్రమ ద్వితీయ లోష్టము ద్వితీయకోష్ఠమందుండుట వల్ల క్రమాంతిమము ద్వితీయము గాంధారము నష్టద్వితీయముగా లభ్యమగు చున్నది. పిదప పరిశేషన్యాయము వలన మధ్యమము తార పూరకముగా నష్టాదిమముగా లభ్యమగుచున్నది. అపుడు మగరి అని నష్టతానరూపమగును. మరి యెక్కడైతే చివరగాని మధ్యగాని లోష్ట చాలనము ఉండదో అక్కడ క్రింద మూలక్రమాంత్యాది స్వరము నష్టమైనను అటువంటిదే లభ్యమగునని తెలియదగ్గది.

తానస్వరమితోర్ధ్వాధః పంక్తిగాత్యాంక మిశ్రణాత్
ఏకస్వరాది తానానాం సంఖ్యా సంజాయతే క్రమాత్

ఏకస్వరాదులలో నేదోయొక స్వరములోనున్న అన్ని స్వరములతో తత్సంఖ్యతోఁ గూడినవి తత్క్రమ సంఖ్యలు. మిశ్రణాంతము ఏకస్వరాది తానముల సంఖ్యవచ్చును. ఒకస్వరమునకు ఒకటి. ద్విస్వరమునకు రెండు, త్రిస్వరమునకు ఆరు, చతుస్స్వరమునకు 24 ఇట్లు సంఖ్యవచ్చును.

సాధారణము- 1 స్వర సాధారణము 2 జాతిసాధారణము అని రెండు విధములు. స్వరసాధారణము 1 కాకలి సాధారణము 2 అంతర సాధారణము 3 షడ్జసాధారణము 4 మధ్యమసాధారణము అని నాలుగువిధములు.

వ ర్ణ ము లు.

గానక్రియోచ్యతే వర్ణః సచతుర్ధా నిరూపితః
స్థాయ్యారోహ్య హరో హేచసంచారీత్యథలక్షణం

గానక్రియవర్ణమని చెప్పబడుచున్నది. కర్ణాటక సంగీతములో వర్ణము లనివేఱుగా వ్యవహరింపబడినది. 1 స్థాయి. 2 ఆరోహి 3 అవరోహి 4 సంచారి అని నాల్గువిధములు మఱింక లక్షణం చెప్పబడును.

మంద్రాదిస్వర చిహ్నములు.

స్థిత్వా స్థిత్వాప్రయోగః స్యాదేకస్యైవ స్వరస్యయః
స్థాయీవర్ణఃసవిజ్ఞేయః పరావన్వర్థనామకౌ
ఏతత్సంమిశ్రణాద్వర్ణః సంచారీ పరికీర్తితః

ఒకస్వర్ణమును ఆపి ఆపి ప్రయోగించునది స్థాయివర్ణమనబడును. ఇతర ములు సార్థక మైనపేరుగలవి.

విశిష్టవర్ణ సందర్భమలంకార ప్రచక్షతే
విశేషముగల వర్ణములుగల సందర్భమున: అలంకారమందురు.

మంద్రాది స్వరచిహ్నములు

మంద్రోబిందు శిరాభవేత్,

ఊర్ధ్వరేఖా శిరాస్తారో లిపౌత్రిర్వచనాత్ప్లుతః

బిందువుపైనున్నది మంద్రము. పైకిగీత యున్నది తారము. వ్రాతలో 3 అంకెవేసినచో ప్లుతము.

ప్రసన్నము=మంద్రము

అలంకార స్వరములు.

0 0 1

1. సా సా సా ప్రసన్నాది (ప్రసన్నమైన ఆదిస్వరముగలది)

1 1 0

2. సా సా సా ప్రసన్నాంతము (చివరిస్వరము ప్రసన్నముగ గలది.)

0 1 0

3. సా సా సా ప్రసన్నాద్యంతము (మొదటవి చివరి ప్రసన్నములు గలవి.)

1 0 1

4. సా సా సా ప్రసన్నమధ్యము (మధ్యస్వరము ప్రసన్నముగ గలది.)

0 0 0 0 0 0

5. సారి సా సాగమ సా- సపదని సా-(క్రమరేచితము.)

0 1 0 1 0 1

6. సరి సా- సగమ సా-సపదనీ సా-దీప్తము

1 0 1 0 0

7. సారి సా- సాగమ పా-సాపదనిస సా [ప్రసాదము]

ఇవి స్థాయి గతాలంకారములు.

—o—

ఆరోహిస్వరములు-అవరోహిస్వరము-స్వరనామము

1.	సారిగామాపాదానీసా	సానీదాపామాగారీసా	విస్తీర్ణము
	సస రిరి గగ మమ	సస నిని దద పప	నిష్కర్షము
	పప దద నిని స	మమ గగ రిరి సస	

2. ససని-రిరిరి-గగగ-మమమ-పపప-ససస నినిని దదద పపప | గాత్ర
దదద-నినిని-ససస పమమ-గగగ-రిరిరి-సస | వర్ణము.

3. సససస రిరిరిరి గగగగ మమమ సససస నినినిని దదదద గాత్రవర్ణం
పపపప దదదద నినినిని సససస ససస మమమ గగగ రిరిరి ససస

4. సాసారి-గాగాగామ-పాపాపాద-నినినిస-సాసాదపాపామ- బిందువు
గాగాగారిససస

5. సగ ప ని స ద మ రి – అభ్యుచ్ఛ్రయము=దాటు

6. సారీరీ గాగాగా మామామామా | సానీసా దాదాదా
మామా పాపాపాపాపా- | పాపాపాపా దాదాదా హసితము
పాపాపాపాపా-దాదాదాదాదాదా-నీనినీనీనీనీనీసా
పాపాపాపా-దాదాదాదా

7. సరి రిగ గమ మప పద దని నిస-ఆరోహిస్వరములు ప్రేంఖితములేక క్రమము.
సని నిద దప పమ మగ గరి రిస-అవరోహిస్వరములు

8. సగ గప పనిస (దాటుతో) ఆరోహి స్వరములు ఆక్షిప్తము
సద దగ గస [దాటుతో] అవరోహి స్వరములు.

9. సరిగ గమప పదని దనిస సంధిప్రచ్ఛా— అవరోహి
సనిద నిదప దపమ పగరి గరిస చ్ఛాదనము అవరోహిస్వరము

10. సస సరిగా మమమ పదా నిని నిసనీ దద దమగా రిరి ససా ఉద్గీతము

11. సరి రిగా మప పదా నిస సని దప పమా గరి రిసా. ద్వాహితము

12. సరిగ గగా మపద దదా నిసని నినీ దప మమ మా గరి ససా త్రివర్ణము

13. ససస రిరిరి గగగ మమమ పపప దదద నినిని ససస పృథగ్వేణి
నినిని దదద పపప మమమ గగగ రిరిరి ససస

— o —

సంచార్యలంకార స్వరములు.

1. సగరీ-రిమగా-గపమా-మదపా-పనిధా మంద్రాదిమము

2. గసరీ-మరిగా-పగమా-దమపా-నిపదా మంద్రమధ్యమము

3. రిగసా-గమరి మపగా-పదమా-దనిపా మంద్రాంతము
4. సగా-రిమా-గపా-మదా-పనీ ప్రస్తారము
5. సరిసా-రిగరి-గమగా-మపమా-పదపా-దనిధా ప్రసాదము
6. సాగరిమాసా-రిమగపారి-గాపమధాగా-మాపాదనీమా వ్యావృత్తము
7. సగరిమా-మరిగాసా-రిగమగాప-పగమారి-గాపమదా-దమపాగా-మాదపనీ-నిపదామా స్ఖలితము
8. సగమా-రిమపా-గపదా-మదనీ పరివర్తకము
9. సరిగా-రిగమా-గమపా-మపదా-పదనీ ఆక్షేపము
10. సాసాసాసరిసా-రీరీరీగరీ-గాగాగామగా-మామామాపమా-దాదాదానిదా బిందువు
11. సరిగరి-రిగమగా-గమపమా-మపదపా-పదనిదా ఉద్వాహితము
12. మామామాపమా-పాపాపారిపా-ధాధాధాగధా-నీనీనీసనీ ఊర్మి
13. సరిగమా-మగసరిసా-రిగమపా-పమగరి-గమపదా-దపమగా-మపదనీ-నిదపమా సమము
14. సరిరిసా-రిగాగరి-గమామగా-మపాపమా-పధాధపా-ధనీనిదా ప్రేంఖము
15. సరిసాగసా-రిగరిమరి-గమపాపగా-మపమాధమా-పదపానిధా నిష్కూజితము
16. సస-రిధ-గని-ససా శ్యేనము
17. సరి సరిగ సరిగమ రిగరిగమా రిగమపా గమగమపా గమపధా మప మపధ మపదనీ క్రమము
18. సరిపమగరి-రిగదపమగా-గమనీధపమగా ఉద్ఘట్టితము
19. సగరి-సగరి-సా రిమగ-రిమగ-రీ-గపమ-గపమ-గా-మధప-మధప-మా-పనిద-పద-పా రంజితము
20 ససామగరి-రిధాపమగా-గనీపదమా సన్నివృత్త ప్రవృత్తకము

21. సాసరిమాగా-రిరిగపామా-గాగమధాపా-మామపనిధా వేణు
22. సారిమరిసా-రిగపగారి-గమా-దమాగా-మపనిపమా | లలితస్వరము
23. సరిసా-సరిగరిసా-సరిగమగరిసా-గసరిగమ-పమగరిసా
సరిగమపదపమగరిసా-సరిగమపదనిద-పమగరిసా | హుంకారము
24. సగరిసా-రిమగరి-గపమగా-పనిధపా హ్లాదమానము
25. సగమామరిసా-రిమపాపగరి-గపదా-ధమగా-మదనీనిపమా-అపలోకితము

ఇవి సంచారి అలంకారములు

* * *

ఇంక సప్తాలంకారములు.

1. సరిగమపాధనిసా"సా తారమంద్రప్రసన్నము

2. సా సా నిదపమ గరి సా మంద్రతార ప్రసన్నము
3. ససరిరిససరిసా-రిరిగగరిగరి-గగమమగగమగా
మమపపమమపమా-పపదదపపదపా-దదనినిదదనిదా - ఆవర్తకము
4. ససరిరిసస-రిరిగగరిరి-గగమమగగ-మమపపమమ-
పపదదపప-దదనినిదద- సంప్రదానము
5. సగసగా-రిమరిమా-గపగపా-మదమదా-పనిపనీ విధుతము
6. సరిసరి-గరిగరి-రిగరిగ-మగమగ-గమగమ-పమపమా-
మపమప-దసదసా-పదపద-నిదనిదా- ఉపలోలము
7. ససగసగా-రిరిమరిమా-గగపగపా-మమదమపా-పపనిపనీ ఉల్లాసితము
8. సరిరిస రిగాగరి-గమామగా-మపపమా పదదపా
దనీనిధా-నిసాసనీ సప్రేఖోల్లిత

పైని సంగీత రత్నాకరములో శార్ఙ్గదేవునిచే చెప్పబడెను.

జంటవరుసలు

ఇంక నేటి సంగీత సంప్రదాయములోని కొన్ని జంటవరుసలు

1. సస రిరి గగ మమ పప దద నిని "సస"।
సస నిని దద పప మమ గగ రిరి సస ॥

2. సస రిరి గగ మమ రిరి గగ మమ పప
గగ మమ పప ధధ మమ పప ధద నిని
పప ధధ నిని సస సస నిని దద పప
నిని దద పప మమ దధ పప మమ గగ
పప మమ గగ రిరి మమ గగ రిరి సస

3. సస రిరి సస రిరి గగ మమ
రిరి గగ రిరి గగ మమ పప
గగ మమ గగ మమ గగ మమ పప దద
మమ పప మమ పప మమ పప దధ నిని
పప దద పప దద పప దధ నిని సస
సస నిని సస నిని సస నిని దద పప
నిని దధ నిని దద నిని దద పప మమ
దద పప దధ పప దధ పప మమ గగ
పప మమ పప మమ పప మమ గగ రిరి
మమ గగ మమ గగ మమ గగ రిరి సస

4. ససరి ససరి సరి సస రిరి గగ మమ
రిరిగ రిరిగ రిగ రిరిగ మమ పప
గగమ గగమ గమ గగ మమ పప దద
మమప మమప మప మమ పప దద నిని
పపద పపద పద పప దద నిని సస
ససని ససని సని సస నిని దద పప
దధప ధదప దప దద పప మమ గగ

పపమ పపమ పమ పప మమ గగ రిరి
మమగ మమగ మగ పప మమ గగ రిరిస
మమగ మమగ మగ మమ గగ రిరిస

౫. సస రిరిగ సరిగ సస రిరి గగ మమ
రిరి గగమ రిగమ రిరి గగ మమ పప
గగ మమప గమప గగ మమ పద పద
మమ పపద మపద మమ పప దధ నిని
పప దదని పదని పప దద నిని సని
సస నినిద సనిద సస నిని దద పప
నిని దదప నిద నిని ధద పమ మమ
దద పపమ దపమ ధధ పప మగ రిరి
పప మమగ పమగ పప మమ గగ రిరి
మమ గగరి మగరి మమ గగ రిరి సస

6. సాస రీరి సస రీరి సస రిరి గగ సస రిరి సరిరి సరిరి సరిరిగా గమమ
రీరి గాగ రిరి గాగ రిగగ మమ రిరిరి గగ రిగగ రిరి గమామ పప
గాగ మామ గగ మామ గమమ పప గగగ మమ గమమ గమమ
పాప ధధ
మామ పాప మమ పాప మపప దద మమమ పప మపప మపప
దాద నిని
పాప దాద పప దాద పదద నిని పప పదద పపద పదద నీని సస
సాస నీని సస నీని సనిని దాద సస సనిని సనిని సనిని దాద పప
నీని దాద నిని దాద నిదద పప నినిని దద నిదద పదద పాప మమ
దాద పాప దద పావ దపప మమ దదద పప దపప పపమా మగగ
పాప మామ పప మామ పమమ గగ పప పమమ పమమ పమమ గాగ రిరి
మామ గాగ మమ గాగ మగగ రిరి మమ మగగ మగగ మగగ రీరి సస

త్రిస్థాయి

మంద్ర షడ్జము మొదలు ఆరోహణగతిగా షడ్జమువరకు ఒకస్థాయి మధ్య షడ్జము మొదలు ఆరోహణ గతిగా షడ్జమునకు రెండు స్థాయి. తార షడ్జము మొదలు ఆరోహణగతి షడ్జమువఱకు మూడవ స్థాయి.

ఈ క్రిందివి అలంకారములుగ నేటి సంప్రదాయమున జెప్పబడినవి ఇవి సంగీత పారిజాతములోఁ జెప్పబడెను. చతుర్దండి ప్రకాశికలో వెంకటమఖి కూడ చెప్పెను. ధ్రువతాళము దీని **పేరు** ఇంద్రనీల.

14 అక్షరముల**కాలము** చతురశ్రజాతి.

1. సరిగమ	గరి	సరిగరి	సరిగమ
రిగమప	మగ	రిగమగ	రిగమప
గమపమ	పమ	మపదని	గమపద
మపదని	దప	మపదప	మపదని
పదనిస	నిద	పదనిద	పదనిస
సనిదప	దని	సనిదని	సనిదప
నిదపమ	పద	నిదపమ	నిదపమ
దపమగ	మప	దసమప	ధపమగ
పమగరి	గమ	పమగమ	పమగరి
మగరిస	రిగ	మగరిగ	మగరిస

మత్యతాళము 10

2. 10 అక్షరములు చతురశ్రజాతి

దీనిపేరు మహావజ్రము

సరిగరి	సరి	సరిగమ
రిగమగ	రిగ	రిగమప
గమపమ	గమ	గమపద
మపదప	మప	మపదని
పదనిద	పద	పదనిస
సనిదని	సని	సనిదప
నిదపద	నిద	నిదపమ
దపమగ	మప	దపమగ
పమగరి	గమ	పమగరి
మగరిస	రిగ	మగరిస

రూపకతాళము 10

3. 6 అక్షరముల కాలము

చతురశ్రజాతి

దీనిపేరు నిర్దోషము

సరి	సరిగమ
రిగ	రిగమప
గమ	గమపద
మప	మపదని
పద	పదనిస
సని	సనిదప
నిద	నిదపమ
దప	దపమగ
పమ	పమగరి
మగ	మగరిస

జంపె 1 ౖ 0			త్రిపుట 100 కోకిలము		
10 అక్షరములు మిశ్రజాతి			7 అక్షరములకాలము త్రిశ్రజాతి		
4. సరిగసరి	సరిగ	మా	సరిగ	సరి	గమ
రిగమరిగ	రిగమ	పా	రిగమ	రిగ	మప
గమపగమ	గమప	దా	గమప	గమ	పద
మపదమప	మపద	నీ	మపద	మప	దని
పదనిపద	పదని	సా	పదని	పద	నిస
సనిదసని	సనిద	పా	సనిద	సని	దప
నిదపనిద	నిపద	మా	నిదప	నిద	పమ
దపమదప	దపమ	గా	దపమ	దప	మగ
పమగపమ	పపగ	రి	పమగ	పమ	గరి
మగరిమగ	మగరి	సా	మగరి	మగ	రిస

9 అక్షరములు

దీనిపేరు పీఠము

సరి	సరిగ	సరిగమ
రిగ	రిగమ	రిగమప
గమ	గమప	గమపద
మప	మపద	మపదని
పద	పదని	పదనిస
సని	సనిద	సనిదప
నిద	నిదప	నిదపమ
దప	దపమ	దపమగ
పమ	పమగ	పమగరి
మగ	మగరి	మగరిస

దీ[illegible] ఆవర్తము, అడ్డతాళము

సరిగరి	సరిసరి	సరిగమ
రిగమగ	గమగమ	గమపద
మపదప	మపమప	మపదని
పదనిద	పదపధ	పదనిస
సనిదని	సనిసని	సనిదప
నిదపద	నిదనిద	నిదపమ
దపమప	దపదప	దపమగ
పమగమ	పమపమ	పమగరి
మగరిగ	మగమగ	మగరిస

స దా న ం ద ము

సరిగమ	రిగమప	గమపద
మపదని	పదనిస	సనిదప
నిదపమ	దపమగ	పమగరి
మగరిస —		

ఆటతాళము 1100

14 అక్షరములు ఖండజాతి

సరీగా	సారిగా	మామా
రిగామా	రీగమా	పాపా
గమాపా	గామపా	దాదా
మపాదా	మాపదా	నీనీ
పదానీ	పాదనీ	సాసా
నిదాపా	నీదపా	మామా
దపామా	దాపమా	గాగా
పమాగా	పామగా	రీరీ
మగారీ	మాగరీ	సాసా

ఏకతాళము

4 అక్షరములు

చతురశ్రజాతి

సరిగమ
రిగమప
గమపద
మపదని
పదనిస
సనిదప
నిదపమ
దపమగ
పమగరి
మగరిస

సరిగా	రిగమా	గమపా	మపదా
పదనీ	ధనిసా	సనిదా	నిదపా
మగరీ	గరిసా		
సరిగ	రిగమ	గమప	మపద
పదని	దనిస	సనిద	నిదప
దపమ	పమగ	మగరి	గరిస

అలంకార ప్రయోజనములు

రక్తిలాభః స్వరజ్ఞానం వర్ణాంగానాం విచిత్రతా
ఇతి ప్రయోజనాన్యాహు రలంకార నిరూపణే

రక్తి ప్రాప్తించుట, స్వరముల జ్ఞానము వర్ణాంగముల వైచిత్రి అనునవి అలంకారమువలన సిద్ధించు ప్రయోజనములు.

గ మ క ము లు-

గమకములు పదునైదు. ఇవి చతుర్దండి ప్రకాశికలోఁ జెప్పబడినవి. శ్రోతల రంజించుటకై స్వరముల వివిధ కంపనములను గమకములందురు. రంజనను పొందించునవి గాన గమకములని వ్యుత్పత్తి.

1. తిరిపము- ఒక పొట్టిస్వరమును 1/8 మాత్రాకాలముయొక్క వేగముతో స్వరమును గంపింపఁ జేయుట.
2. స్ఫురితము- పొట్టిస్వరమును 1/6 మాత్రాకాలముయొక్క వేగముతోఁ గంపనము చేయుట
3. కంపితము- పొట్టిస్వరమును 1/4 మాత్రాకాలముయొక్క వేగముతోఁ గంపనము చేయుట
4. లీనము- పొట్టిస్వరమును 1/2 మాత్రాకాలపు వేగముతోఁ గంపనము చేయుట.
5. ఆందోళితము- పొట్టిస్వరము ఒక మాత్రాకాలపు వేగముతోఁ గంపనము చేయుట.

7. త్రిభిన్నము - మూడు స్థానములలో వేగముతో స్వర సంచారముచేయుట
8. కురులము- జంటి గమకములోని స్వరములను ఘనముగా ఉచ్చరించుట.
9. ఆహతము- స్వరసంచారముచేయుచు తరువాతిస్వరముపైని అఘాతము చేసి క్రిందకు మరలుట
10. ఉల్లాసితము - స్వరసంచారములో ఒకస్వరమును దాటి [illegible]కుపోవుట.
11. ప్లావితము - మూడు పొట్టిస్వరకాలము వేగముతో [illegible] చేయుట.
12. గుంఫితము- హుంకారముతో గంభీరముగా కంపనము చేయుట.
13. ముద్రితము- నోరుమూసికొని కంపనము చేయుట.
14. నామితము- స్వరములను క్రిందకు అవరోహించి కంపనము చేయుట.
15. మిశ్రితము- పైని చెప్పిన గమకములలో ఒకటికంటె నెక్కువ గమకములను కలిపి కంపనము చేయుట.

ఇంక నేటి సంప్రదాయములోని దశవిధ గమకములు-

ఆరోహమవరోహంచ ఢాలుస్ఫురిత కంపితాః
ఆహతః ప్రత్యాహతశ్చ త్రిపుచ్ఛాందోళ మూర్ఛనాః

1. 1 ఆరోహము 2 అవరోహము 3 ఢాలు 4 స్ఫురితము 5 కంపితము 6 ఆహతము 7 ప్రత్యాహతము 8 త్రిపుచ్ఛము 9 ఆందోళనము 10 మూర్ఛన అని గమకములు పది.

1. ఆరోహము - సరిగమ పదనిస
2. అవరోహము - సని ధప మగరిస
3. ఢాలు - సప, సమ, సగ, సరి, సస
4. స్ఫురితము - సస, రిరి, గగ, మమ, పప, దధ, నిని, సస
5. కంపితము - పాపపపప-ఒకస్థానమునందు నిలిచి స్వరస్థానములను పలికించు
6. ఆహతము - సరి, రిగ, గమ, మప, పద, దని, నిస
7. ప్రత్యాహతము - సని, నిద, దప, పమ, మగ, గరి, రిస

8 త్రిపుచ్ఛము - ససస, రిరిరి, గగగ, మమమ, పపప.
9. ఆందోళనము - సరిసపాప, రిగరిమామ, గమగపాప.
10. మూర్ఛన - సరిగమ పదని రిగమ పదనిస, గమ, పదనిసరి.

స్వ ర జా తు లు

ఈ స్వరజాతులనే స్వరజతులని నేటి సంగీత సంప్రదాయజ్ఞులు వ్యవహరించిరి.

శుద్ధాఃస్యుర్జాతయః స ప్త తాః షడ్జాది స్వరాభిధాః
షాడ్జ్యార్షభీచ గాంధారీ మధ్యమా పంచమీతథా
ధైవతీ చాథనైషాదీ శుద్ధతాలక్ష్య కథ్యతే.

షడ్జాది స్వరములనుబట్టి (స షాడ్జీ (రి ఆర్షభీ (గ గాంధారీ (మ మధ్యమా (ప పంచమీ (ధ ధైవతీ (ని నైషాదీ అని జాతులేడు గలిగినవి.

స] షడ్జము న్యాస స్వరముగాఁ గలది షాడ్జీ.
రి] ఋషభము న్యాస స్వరముగా గలది ఆర్షభి.
గ] గాంధారము న్యాస స్వరముగా గలది గాంధారి.
మ] మధ్యమము న్యాసముగాఁ గలది మధ్యమము. ఇట్లె న్యాసస్వరములనుబట్టి ధైవతి మొదలగు పేరులు వచ్చినవి.

ఇంక శుద్ధముల లక్షణము చెప్పబడును.

యాసాం నామస్వరోన్యాసో అపన్యాసోగ్రహ స్తథా
తారన్యాస విహీనాస్తాః పూర్ణాః శుద్ధాభిధామతాః

ఏస్వరములయొక్క నామస్వరము న్యాసముగను అపన్యాసముగను గ్రహముగను ఉండునో మఱియు తారస్థానములో న్యాసములేకుండునో అవి పూర్ణములనఁబడును. న్యాసాదుల లక్షణము ముందు చెప్పబడును.

వికృతా న్యాస వర్జ్యైతల్లక్ష్మహీనా భవంత్యమూః

న్యాసము తక్క మిగిలిన యాలక్షణము లేనివి వికృతములు అనఁగా నామస్వరమునే న్యాసముజేసి ఇతరస్వరములను అపన్యాసాదులనుగాఁ జేసినచో అవి వికృతములగును. వికృతములందు న్యాసము తప్పక యుండునన్నమాట.

సంపూర్ణత్వ గ్రహాంశాపన్యాసేష్వేకై కవర్జనాత్
భవంతి భేదాశ్చత్వారోద్వయోస్త్యాగేన షణ్మతాః

సంపూర్ణత్వాదులతో ఒక్కొక్కటి లేనిచో నాలుగు రకములగును. రెండేసి లేనిచో ఆరు రకములగును.

1. సంపూర్ణము లేనిచో (సప్తస్వరములు లేనిచో) అనగా గ్రహము అంశము అపన్యాసము గలది యొకరకము.
2. గ్రహము లేనిచో అనగా సంపూర్ణత్వము అంశము అపన్యాసము గలది రెండవరకము.
3. అంశము లేనిచో అనగా సంపూర్ణత్వము గ్రహము అపన్యాసము గలది మూడవరకము.
4. అపన్యాసము లేనిచో అనగా సంపూర్ణత్వము అంశము గ్రహము గలది నాల్గవరకము ఇట్లు నాల్గురకములు. రెండేసిలేనిచోఁ గలుగుభేదములుఆఱు.

1. సంపూర్ణత్వ గ్రహములు మాత్రముగలది ఒకరకము.
2. సంపూర్ణత్వము అంశము మాత్రయ గలది రెండవరకము.
3. సంపూర్ణత్వము అపన్యాసము మాత్రము గలది మూడు.
4. గ్రహము అంశము మాత్రము గలది నాలుగు.
5. గ్రహము అపన్యాసము గలది అయిదు.
6. అంశము అపన్యాసము గలది ఆఱు.

త్యాగేత్రయాణాం చత్వార్ర, ఏకస్యైత్తేచతుష్టయే
భేదాః పంచాదశైవేతేషాడ్జ్యాః సద్భిర్నిరూపితాః

మూఁడులేనిచో నాలుగురకములు. నాలుగులేనిచో ఒకరకము. ఇట్లు షాడ్జికి భేదములు పదునైదు ఉండునని సత్పురుషులు నిరూపించిరి.

1. సంపూర్ణత్వము గ్రహము అంశములేనిది ఒకటి.
2. సంపూర్ణత్వము గ్రహము అపన్యాసము లేనిది రెండు.
3. సంపూర్ణత్వము అంశము అపన్యాసము లేనిది మూడు.
4. గ్రహము అంశము అపన్యాసము లేనిది నాలుగు నాల్గుగు – లేనిచో ఒకటి.

1. సంపూర్ణత్వము గ్రహము అంశము, అపన్యాసము లేనిది ఒకటవ రకము.

తత్రాష్టౌ పూర్ణతాహీనాః షాడవౌడవ భేదతః

అందు పూర్ణములేని భేదములు ఎనిమిది. షాడవౌడవ భేదములు 8×2-16

అతో అష్టావధికా అర్షభ్యాదిష్వౌడవ జాతిషు
అతస్త్రయోవింశతిధా షట్సు ప్రత్యేక మీరితాః

పూర్ణత్వమును షాడవభేదములు ఎనిమిదింటిచేతను ఇతర భేదము లేడింటిచేతను పదునైదు అగును.

ఆర్షభి (రి) మొదలగువానియందు ఔడవజాతిని (రెండేసి స్వరములు లేనిదానిని) బట్టి ఈవిధముగ ఎనిమిది యెక్కువగాన ఇరువది మూఁడగును.. ఈవిధముగా ఆర్షభి (రి) మొదలగు ఆఱును ఇరువది మూఁడేడి యగును గాన (6×23=138+15) మొత్త 153 అగును.

వికృతానాంతు సంసర్గాజ్జాతా ఏకాదశస్మృతాః

పైని జెప్పిన వికృతములయొుక్క కలయికవలనఁబుట్టినవి పదునొకండు 11 అగును.

1 స్యాత్షడ్జ కైశికీ 2 షడ్జోదీచ్యవా 3 షడ్జమధ్యమాః
4 గాంధారో దీచ్యవా 5 రక్తగాంధారీ 6 కైశికీతథా
7 మధ్యమోదీచ్యవా 8 కార్మారవీ 9 గాంధారపంచమీ
10 తథాంధ్రీ 11 నందయంతీ తద్దైతూనధునాబ్రువే.

ఆపదునొండు ఇవి. 1 షడ్జకైశికీ. 2 షడ్జోదీచ్యవ 3 షడ్జమధ్యమ 4 గాంధారోదీచ్యవ 5 రక్తగాంధారి 6 కైశికి 7 మధ్యమోదీచ్యవ 8 కార్మారవి 9 గాంధారపంచమి 10 ఆంధ్రీ 11 నందయంతి. ఇవి యెట్లైనవో వానికి కారణములు చెప్పెదను.

షాడ్జీగాంధారికా యోగాజ్జాయతే షడ్జకైశికీ
షాడ్జికామధ్యమాభ్యాం తుజాయతే షడ్జమధ్యమాః

గాంధారి పంచమా భ్యాంతు జాతాగాంధార పంచమీ
గాంధార్యార్షభికాభ్యాంతు జాతిరాంధ్రీ ప్రజాయతే

షాడ్జిగాంధారి కలియుటవల్ల షడ్జకైశిక జాతికలుగును. (స+గ)షాడ్జి మధ్యమ కలియుటవల్ల షడ్జమధ్యమకాతి అగును(స+మ)గాంధారిపంచమము కలియుటవల్ల గాంధారపంచమి జాతిఅగును (గ+ప) గాంధారి ఆర్షభి కలియుటవల్ల ఆంధ్రీ జాతిఅగును (గ+రి)

షాడ్జీ గాంధారికా తద్వత్ధైవతీ మిళితాస్త్రిమాః
షడ్జో దీచ్యవతీం జాతిం కుర్యుః కార్మారవీంపునః

షాడ్జి గాంధారి ధైవతి ఈమూడింటి కలయికవలన షడ్జోదీచ్యవ అనునది అగును. ఇంక కార్మారవి చెప్పబడును.

ఉద్భాయంతిసై షాదీ పంచమ్యార్షభికాయుతాః
నైషాదిపంచమి ఆర్షభి ఈ మూడిటి కలయికవల్ల కార్మారవి కలుగును. [ని+ప+రి]

నందయంతీతు గాంధారీ పంచమార్షభికాన్వితా
గాంధారిపంచమీ ఆర్షభి కలిసినచో నందయంతి అగును [గ+ప+రి]

గాంధారీ ధైవతీ షాడ్జీ మధ్యమేతి యుతాస్త్రిమాః
గాంధారోదీచ్యవాం కుర్యుర్మధ్యమోదీచ్యవాంపునః

గాంధారి ధైవతి షాడ్జి మధ్యమ అనునవి గలిసినచో గాంధారోచ్యవ అగును. ఇంక మధ్యమోదీచ్యవయైతే.

ఏతా ఏవవినాషాడ్జ్యా పంచమ్యా సహకుర్వతే
కుర్యుస్తా రక్తగాంధారీం నైషాదీసచధైవతీ
ఆర్షభీ ధైవతీం త్యక్త్వా పంచభ్యః కైశికీభవేత్

ఇవే షాడ్జి లేకుండ పంచమితో కూడ మధ్యమోదీచ్యవ అగును. [గ ధ మ ప]
నైషాదధైవతి ఇవిలేనిచో రక్తగాంధారి అగును.
ఆర్షభిధైవతి లేనిచో లేక మిగిలిన అయిదువల్ల కైశికి అగును.

1. స గ - (షాడ్జీ గాంధారి)-షడ్జకైశికి
2. స మ - (షాడ్జి మధ్యమ) - షడ్జ మధ్యమ
3. గ ప - గాంధారి పంచమి - గాంధార పంచమి
4. గ రి = (గాంధారి ఆర్షభి) - ఆంధ్రి
5. స గ ధ - (షాడ్జి గాంధారి ధైవతి) - షడ్జోదీచ్యవతి
6. ని ప రి = (నైషాది పంచమి ఆర్షభి) - కార్మారవి
7. గ ప రి - గాంధారి పంచమి ఆర్షభి - నందయంతి
8. గ ధ స మ (గాంధారి ధైవతము షాడ్జి మధ్యమ గాంధారో దీచ్యవ
9. గ ధ మ ప - గాంధారి ధైవత మధ్యమ పంచమి - మధ్యమో దీచ్యవ
10. గ మ ప ని - గాంధారి మధ్యమ పంచమ నైషాది -రక్తగాంధారి
11. స గ మ ప ని - [షాడ్జీ గాంధారి మధ్యమ పంచమి నైషాది] కైశికి

ఈ షడ్జకైశికి మొదలగు పేర్లు సార్థకములు కొన్ని రూఢములు.

షడ్జగ్రామ జాతులు

చతస్రః షడ్జ శబ్దిన్యో నైషాదీధైవతీ తథా
ఆర్షభీచేతి సప్తైతాః షడ్జగ్రామస్య జాతయః

షడ్జ శబ్దములు గలవి నాలుగు అనఁగా 1 షాడ్జి 2 షడ్జకైశికి 3 షడ్జ మధ్యమ 4 షడ్జో దీచ్యవ 5 నైషాది 6 ధైవతి 7 ఆర్షభ అని యివి షడ్జ గ్రామములోని జాతులు.

మధ్యమ గ్రామ జాతులు.

శేషాఃస్యుర్మధ్యమ గ్రామే పూర్ణత్వాద్యథునోచ్యతే

మిగిలినవి మధ్యమ గ్రామములోని జాతులు. 1 గాంధారి 2 మధ్యమ 3 పంచమి 4 గాంధారపంచమి 5 ఆంధ్రి 6 కార్మారవి 7 నందయంతి 8 గాంధారోదీచ్యవ 9 మధ్యమోదీచ్యవ 10 రక్తగాంధారి 11 కైశికి ఇవిమధ్యమగ్రామజాతులు.

ఇంక పూర్ణత్వాదులు చెప్పఁబడును షాడ వౌడవములుగాక నిత్యము పూర్ణమగు జాతులు.

పూర్ణజాతులు

కార్మారవ్యథ గాంధార పంచమీ షడ్జకైశికీ
మధ్యమోదీచ్యవేత్యేతా నిత్యపూర్ణాః ప్రకీర్తితాః

1 కార్మారవి 2 గాంధార పంచమీ 3 షడ్జకైశికి 4 మధ్యమోదీచ్యవ అన్నవి పూర్ణములు.

సంపూర్ణ షాడవములు

షాడ్జీచనందయం త్యాంధ్రీ గాంధారోదీచ్యవేత్యమూః
సంపూర్ణషాడవాః ప్రాహచతస్రః సోఢలాత్మజః

1 షాడ్జి నందయంతి 3 ఆంధ్రీ 4 గాంధారోతీచ్యవ అని సంపూర్ణషాడవములు నాలుగని సోఢలుని పుత్రుడుచెప్పెను.

సంపూర్ణముగను షాడవముగను ఔడవముగను నుండు జాతులు.

దశావశిష్టాః సంపూర్ణ షాడఔడవితామతాః

మిగిలినవి పది సంపూర్ణషాడవౌడువములుగ నున్నవి 1 ఆర్షభి 2 గాంధారి 3 మధ్యమ 4 పంచమి 5 ధైవతి 6 నైషాది 7 షడ్జోదీచ్యవ 8 షడ్జమధ్యమ 9 రక్తగాంధారి 10 కైశిక.

1. ఆర్షభిలో షడ్జము లోపించినచో షాడవమును సపలు లోపించినచో ఔడవమునగును.

2. గాంధారి 3 రక్తగాంధారి 4 కైశికి అను వానిలో రి లోపించినచో షాడవములును రిధలు లోపించినచో ఔడవములగును.

3. మధ్యమపంచమి వీనిలో గ లోపించినచో షాడవములును, నిగలు లోపించినచో షాడవములను సపలు లోపించినచో ఔడవములునగును. షడ్జోదీచ్యవలో రి లోపించినచో షాడవములును స, రిలు లోపించినచో ఔడవములునగును.

4. షడ్జమధ్యమలో ని లోపింపగా షాడవములును నిపలు లోపించినచో ఔడువములు నగును.

పంచమీ, మధ్యమా, షడ్జ మధ్యమాఖ్యాసుజాతిషు
స్వరసాధారణం ప్రోక్తం మునిభి ర్భరతాదిభిః

1 పంచమి 2 మధ్యమ 3 షడ్జమధ్యమ అను జాతుల స్వరములు సాధారణముగ గలుగునని భరతాది మునులనిరి.

అంశేషుసమపేష్వేవయథా స్వనియమాద్భవేత్
ఏత దల్పనిగాస్వాహుః కంబలాశ్వత రాదయః

నిగలు తక్కువగాఁ గల పంచమీ మధ్యమ షడ్జమధ్యమ షాడ్జీ అను వానిలో తమనియమము తప్పక సమవ అంశములందె స్వరసాధారణమగునని కంబలాశ్వతరాదులనిరి. నిషాదగాంధారములు ఇతరములకు సంవాదు లగుటచే లోపము (అల్పము) ఇతరాంశయందు లేకపోవుటచే కాకల్యంతర ప్రయోగము చేయరాదని భావము.

అల్ప ద్విశ్రుతికే రాగ భాషాదావపి తన్మతం

అల్పద్విశ్రుతి గల జాతులందు రాగాంగ భాషాంగ క్రియాంగోపాంగము లందు ఆకాల్యంతర సాధారణమగునని భరతాదుల మతము.

నిగయోరంశయోః షడ్జ మధ్యమాయాం నతద్భవేత్
వికృతావేవ తత్రాపి స్వరసాధారణాశ్రయాః

షడ్జ మధ్యమయందు అంశములైన నిగలకు ఆస్వర సాధారణము గలుగదు. అందులోను స్వరసాధారణమును ఆశ్రయించినవి వికృతములే గాని శుద్ధములుగావు. షడ్జాదులందు శుద్ధావస్థయందు వికృత స్వరప్రయో గము చేయరాదని భావము.

ఏకాంశానందయంతీచ మధ్యమోదీచ్యవాతథా
గాంధారపంచమీ త్యేతాస్త్రిస్రోః ద్వ్యంశాస్తు ధైవతీ
గాంధారోదీచ్య వాచాథ పంచమీ త్యుదితాఇమాః

1. ఒకస్వరము అంశముగాఁ గలవి. 1 నందయంతి 2 మధ్యమోదీచ్యవ 3 గాంధారపంచమ వీనిలో పంచమము అంశముగా నుండును.
2. రెండుస్వరములు అంశముగాఁగలవి 1 ధైవతి 2 గాంధారోదీచ్యవ 3 పంచమి అనునవి. ధైవతియందు ఋషభ ధైవతములు (రిధ) అంశములు

గాంధారోదీచ్య వయందు షడ్జ మధ్యమములు (స, మ) అంశములు. పంచమియందు ఋషభ పంచమములు (రిప) అంశములు.

సైషాద్యార్షభికా షడ్జ కైశిక్యంశికామతాః
ఆంధ్రీకార్మారవీ షడ్జా దీచ్యావాశ్చతురింశకాః

3. మూడు అంశములు గలవి 1 నైషాది 2 ఆర్షభికా 3 షడ్జ కైశికి.

నైషాదిలో నిసగలు అంశములు. ఆర్షభిలో రినిధలు అంశములు. షడ్జ కైశికలో సగపలు అంశములు.

4. నాలుగుస్వరములు అంశములుగాఁ గలవి. 1 ఆంధ్రి 2 కార్మారవి 3 షడ్జో దీచ్యవ. ఆంధ్రిలో రిగపనిలు అంశములు. కార్మారవిలో రిపదనిలు అంశములు. షడ్జోదీచ్యవలో సమధనిలు అంశములు.

పంచాంశా రక్తగాంధారీ గాంధారీ మధ్యమాతథా
షాడ్జీత్యేతాశ్చత్రసః స్యుః షడం శై కైవకైశికీ.

5. అయిదు స్వరములు గలవి-1 రక్తగాంధారి 2 గాంధారి 3 మధ్యమషాడ్జి. రక్తగాంధారిలో సగమపనిలు అంశములు గాంధారిలో సగమపనిలు అంశములు మధ్యమలో సరిగమనిలు. షాడ్జిలో సగమపదలు అంశములు.

6. ఆరు స్వరములు అంశముగాగలవి. కైశికి ఒకటే ఇందు రి తక్క మిగిలిన సగమపదనిలు అంశములు.

సప్తాంశాః సూరిభిః షడ్జమధ్యమా పరికీర్తితాః
ఇతిత్రిషష్టి రంశాఃస్యుర్జాతి ష్వష్టాదశాస్వి మే.

7. ఏడుస్వరములు గలది షడ్జమధ్యమ అనిసూరులచేఁ జెప్పఁబడెను. ఇందు ఏడు స్వరములును అంశములె. ఇట్లు పదునెనిమిదియందు మొత్తము 63 అంశములుగలవు.

గ్రహాంశతార మంద్రాశ్చన్యా సాపన్యాసకౌతథా
అపిసంన్యాస విన్యాసౌ బహుత్వం చాల్పతామతా
ఏతాన్యంతరమార్గేణ సహలక్ష్మాణి జాతిషు
షాడవౌడు వితే క్వాపీత్యేవ మాహుస్త్రయోదశ

1 గ్రహము 2 అంశము 3 తారము 4 మంద్రము 5 న్యాసము 6 అపన్యాసము 7 సంన్యాసము 8 విన్యాసము 9 బహుత్వము 10 అల్పత్వము ఇవియు 11 అంతరమార్గము (తోఁగూడ) 12 షాడవము 13 ఔడవము. అని జాతులలో వానివాని సంబంధమునుబట్టి (అనగా రాగములలో) పదమూడు లక్షణములుండును.

గ్ర హ ల క్ష ణ ము

గీతాది నిహిత స్తత్ర స్వరో గ్రహ ఇతీరితః
తత్రాంశ గ్రహయోరన్యతరోక్తా వుభయగ్రహః

మనోరంజకమైన స్వర సందర్భముగల గీతము పాడుటకు నారంభింపఁ బడునపుడు మొదట సప్తస్వరములలో నేస్వరము గ్రహింపబడునో ఆ స్వరములలో నేదోయొకటి చెప్పినచో ఉభయగ్రహము. గ్రహముచెప్పినచోట అంశమునకు అంశము చెప్పినచోట గ్రహమునకు సంగ్రహము కలుగునని భావము. అంశముల వలెనే గ్రహములును 63 ఉండునని తెలియునది. (రాగముగానిసంగతులుగాని ఏస్వరముతో ప్రారంభింపబడునో ఆ స్వరము గ్రహము.)

అ ం శ ల క్ష ణ ము

యోరక్తివ్యంజకోగేయే యత్సంవాద్యనువాదినౌ
విదార్యౌ బహులౌ యస్మాత్తారమంద్ర వ్యవస్థితిః
యఃస్వయం యస్యసంవాదీవానువాదీ స్వరోఽపరః
న్యాసాపన్యా విన్యాస సంన్యాస గ్రహతాం గతః
ప్రయోగే బహులః సఃస్యాద్వా ద్యంశోయోగ్యతావశాత్

1. గేయములో ఏది రక్తి వ్యంజకత్వాది ధర్మములగలదో 2 దేని యొక్క సంవాది అనువాది స్వరములు విదారియను గీతి ఖండమందు బహుళయోగము గలిగియుండునో 3 దేనివల్ల ఇదితారము ఇదిమంద్రము అనువ్యవస్థ గలుగునో అనగా దేనిని హద్దుగా పెట్టుకొన్నందువల్ల పైస్వరమును ఆరోహణము చేయుటవల్ల మంద్రవ్యవస్థయుఁ గలుగునో 4 ఏస్వరము స్వయముగా దేనికి సంవాది స్వరము అగునో ఒకప్పుడు వాదిగా వ్యవహరింపఁబడునే స్వరమునకు స్వయముగా సంవాదిగానే యగునో 5 ఏస్వరమునకు అనువాది స్వరమైతే ఇతరస్వరమే యగునో.

* అనగా ఎన్నటికిని ఆ స్వరము తనకుతాను (ఆస్వరమె) అనువాదిగా నుండదో 6 ఏస్వరమైతే సందర్భమునుబట్టి ఒక్కొక్కప్పుడు న్యాసముగా గాని, 7 అపన్యాసముగాఁగాని, 8 విన్యాసముగాఁగాని, 9 సన్యాసముగాఁగాని 10. గ్రహముగాఁ గాని ప్రయోగములో బహుళముగా అగునో అట్టి వాది స్వరము రక్తి వ్యంజకత్వాది యోగ్యతలనుబట్టి అంశ స్వరమగును. ఈపది లక్షణములుగలది అంశస్వరమని భావము. రాగకళను జూపుటకై మాటి మాటికి ప్రయోగింపబడు స్వరము అంశము. అన్నమాట
అంశ సామాన్యలక్షణము,

బహుళత్వం ప్రయోగేషు వ్యాపకంత్వంశలక్షణం

ప్రయోగములో బహుళముగా నుండుటయె వ్యాపకమైన యంశలక్షణమని తేలిన సారాంశము.

తా ర స్వ ర ము

మధ్యమే సప్తకేఽంశః స్యాత్తస్మాత్తార స్థితాన్వరాన్
స్వరాంశ్చతుర ఆరోహే దేషతారావధిః పరః

మధ్య స్థాయియందున్న షడ్జాది సప్తస్వరములందు తారములోనున్న యాస్వరమునుండి పైనున్న నాలుగు స్వరములను ఆరోహణము చేయవలయును. ఇది నిరతిశయమనయితారావధి. షడ్జగ్రామములు తారములో సనుండి రిగమప వఱకును మధ్యమ గ్రామములో మ తోఁ గలిపి అనఁగా మపదని వఱకు ఆరోహణము చేయవలెను. దీనిని తారమందు 'తార్యతే దూరం' దూరముగాఁ దరింపఁ జేయఁ బడునుగాన తారమని వ్యుత్పత్తి షడ్జగ్రామములో నైతే తార పంచమమునుండి ధైవత నిషాదములు ధనిలను అవి పైనున్నను

---

* ఎట్లన లోకములో రాజు ఆయా ప్రయోజనములనుబట్టి అమాత్యకృత్యములను జేయునుగాని భృత్యకార్యకారి మాత్రముగా నట్లు స్వరము అనువాది స్వరము గాదని భావము.

ఆరోహణము చేయరాదు. శక్తియున్నను తారము చేసినను రక్తియుండదు. గాన తారము చేయరాదు. మధ్యమగ్రామములోనైతే తార నిషాదము 'ని, అసంభవము' గాన అది తారముగా ఆరోహణము చేయబడదు.

అర్వాక్తుకామ చారఃస్యా త్తారోలుప్తోపిగణ్యతే
ఆతారషడ్జ మారోహో నందయంత్యాం ప్రకీర్తితః

న్యూనతారావధిగా చెప్పఁబడిన నిపలకంటె క్రిందుగా తారముతోనున్న స్వరములను ఇష్టమువచ్చినట్లు ఆరోహనము చేయవచ్చును. తారస్వరము ఒకటి లోపించినను తారము ఆరోహణము చేసినట్లె లెక్కయగును. నంద యంతిలో తార షడ్జమువఱకు ఆరోహణము గలుగును.

మంద్రము

మధ్యస్థాన స్థితాదంశా దామంద్ర స్థాంశమావ్రజేత్
ఆమంద్ర న్యాసమధవాతదధఃస్థ రిధావపి
ఏషామంద్రగతేః సీమాతతో అర్వాక్కామ చారితా

మధ్యస్థాయియందున్న షడ్జాంశమును మధ్యమాంశము మొదలుకొని మంద్రస్థాయియందున్న షడ్జమధ్యమ మందున్న యంశమువఱకు స్వరమును అవరోహణము చేయవచ్చును. లేక మంద్ర న్యాసమగు గాంధారమువఱకుఁ గాని నిషాదము వఱకుఁగాని అవరోహణము చేయవచ్చును. లేక గాంధార నిషాదముల క్రిందవగు రిధల వఱకు అవరోహణము చేయవచ్చును. ఇది మంద్రగతికి హద్దు. దానిక్రింద ఇంకను న్యూనముగా అవరోహణము ఇష్ట మునుబట్టి చేయవచ్చును.

న్యాసము

గీతేసమాప్తి కృన్న్యాస ఏకవింశతిధాచసః

గీతములో సమాప్తిని జేయుస్వరము న్యాసము. "న్యస్యతే త్యజ్యతే యేన" గీతము ముగింపఁబడునో అది న్యాసమని వ్యుత్పత్తి. అది అష్టాదశ జాతులలో ముందుచెప్పబోవు రీతిగా ఇరువదియొకటిగా అగును.

షాడ్జా దీనాంతు సప్తానాం న్యాసః స్యాన్నామ కృత్స్వరః
ద్వౌనామకారిణౌ షడ్జమధ్యమాయాంతుతౌమతౌ॥

షాడ్జీ ఆర్షభి మొదలైన యేడు జాతులలో షడ్జాదినామ స్వరములె న్యాసము షాడ్జిలో షడ్జము ఆర్షభిలో ఋషభము మొ. ఇవి 7 షడ్జమధ్యమ జాతిలో నామస్వరములు రెండు.

ఉదీచ్యవాత్రయం మాంతం నిపగాంతుకైశికీ
కార్మారవీ పంచమాంతా గాంతాః పంచ పరాః స్మృతాః

షడ్జోభ్యవా గాంధారో దీచ్యవా మధ్యమోదీచ్యవా ఈమూఁడు మధ్యమ స్వరము [మ] అంతము గలవి. ఇక మూఁడు ఇంక మిగిలిన కైశికి నిపగలు న్యాసముగాఁ గలది. ఇవి మూఁడు. కార్మారవి పంచమమ న్యాసముగాఁగలది. ఇది ఒకటి. మిగిలిన షడ్జకైశికి, రక్తగాంధారి, గాంధారపంచమి ఆంధ్రి నంద యంతి ఈయయిదును గ న్యాసముగా గలవి. ఇదియైదు. మొత్తము 21

రాగముసగాని సంగతులలోగాని ముగింపుస్వరము న్యాసము. ఫలానా స్వరము న్యాసము అని చెప్పినప్పుడు షడ్జముఁనే గ్రహాంశమునుగా గ్రహింప వచ్చును.

అపన్యాసము

అపన్యాసః స్వరః స్యాద్యో విదారీ (–గీతఖండః) సమాపకః

గీతఖండమును (అవాంతర విచ్ఛేదమును) పూర్తిచేయు స్వరము అప న్యాసము (రాగము సంగతులు పాడునపుడు నడుమ నడుమ ముగించుస్వరము అపన్యాసము)

కార్మారవ్యాంచనైషాద్యా మాంధ్రీ మధ్యమ యోస్తథా
ఆర్షభ్యాంచ స్వరాయేఽం శాస్తే అపన్యాసాః పరికీర్తితాః

కార్మారవి నైషాదీ ఆంధ్రీ మధ్యమలయందును ఆర్షభి యందున్న యంశ స్వరములె అపన్యాసములుగాఁ జెప్పఁబడెను.

ఉదీచ్యవానాంత్రితయేఽపన్యాసౌ షడ్జధైవతౌ
మధ్యమోరక్తగాంధార్యాం గాంధార్యాం షడ్జపంచమౌ
సరిపాః షడ్జకైశిక్యాం పంచమ్యాం నిరిపాః స్మృతాః

1 షడ్జోదీచ్యవ 2 గాంధారోదీచ్యవా 3 మధ్యమో దీచ్యవా వీనిలో సధలు అపన్యాసములు.

రక్తగాంధారిలో మయును, గాంధారిలో సపలును షడ్జ, కైశికియందు సరిపలును పంచమిలో సిరిపలును అపన్యాసములు.

రిపౌ గాంధార పంచమ్యాం షాడ్జ్యాం గాంధారపంచమౌ
ధైవత్యాం రిధమాః ప్రోక్తానందయంత్యాం మపౌమతౌ

గాంధార పంచమిలో రిపలును, షాడ్జియందు గ ధలును ధైవతిలో రిధమలును, నందయంతిలో మపలును అపన్యాసములు.

రివర్జ్యాః షడ్జకైశిక్యాం సప్తాపీత్యూచిరేపరే
సప్తస్వరాపన్యా సాంతు భాషంతౌ షడ్జమధ్యమాం

షడ్జ కైశికిలో రి గాక మిగిలిన అనఁగా సగమప దనిలు అపన్యాసము అని కొందఱన్నారు. షడ్జమధ్యమలో స్వరములన్నియు అపన్యాసములందురు. ఇందున్న అంశములన్నియు అపన్యాసములే యగును.

అత్రయేఽంశా అపన్యాసాస్తేస్యురేకోన వింశతిః
సప్తత్రింశత్ పరే తేచ, షట్పంచాసత్తు సంయుతాః
కైశిక్యాం సప్తపక్షేత్యా సప్తచందాశతం విదుః

ఇందు అంశములు 19 అనియు, కొందఱు 37 అనియు కొందఱు 56 అనియు నందురు. కైశికిలో ఏడు అపన్యాసములు అను పక్షములో 57 అనియు నందురు.

సంన్యాసము

అంశావివాదీ గీతస్యాద్య విదారీ సమాప్తికృత్
సన్యాసోంఽశావివాద్యేవ విన్యాసః సతుకథ్యతే
యోవిదారీ భాగరూప వదప్రాతేఽవతిష్ఠతే।

అంశమునకు (అనివాదియై) అవిరోధియై యనఁగా సంవాదియై (ఆద్య విదారి) రాగము పాడునపుడు ఖండఖండలుగా విభజించినపుడు ఒక్కొక్క లేక ప్రథమ ఖండమును సమాప్తముచేయునది సంన్యాసము.

విన్యాసము :- అంశమునకు అవివాదిగానే విన్యాసముండును. గీతి ఖండ భాగరూప పదము దగ్గరనుండునది విన్యాసము. రాగఖండములలో రాగకళ లను జూపుటకై మాటిమాటికి వచ్చుస్వరము.

బహుత్వము

అలంఘనాత్తథాఽభ్యాసాద్ బహుత్వం ద్వివిధంమతం
పర్యాయాంశే స్థితం తచ్చ వాది విసంవాదినో రపి

ఈషత్స్పర్శస్వరమునకు స్వస్థాన ప్రయత్న స్వరూప న్యూనత్వము లంఘనము అదిలేనిది అలంఘనము. సాకల్యముగా స్పర్శగలిగి యుండుట యని భావము. అట్టి సాకల్య స్పర్శవల్లగాని అభ్యాసమువల్ల [నైరంతరోచ్చారణమువల్ల]గాని బహుత్వము బహులత్వము వాది. భూతాంశకంటె వ్యతిరేక మైన యంశమందు వాది సంవాదులకును స్థితిని ప్రయోగింపవలెను.

అల్పత్వము

అల్పత్వంచ ద్విధాప్రోక్త మనభ్యాసాచ్చలంఘనాత్
అనభ్యాసస్త్వనం శేషుప్రాయో లోపోప్యేష్వపీక్ష్యతే ।

అభ్యాసము అవృత్తి లేకపోవుటవలన స్వరములను దాటవేయుట వలనను స్వరముల అల్పోచ్చారణ అల్పత్వము. వాది పర్యాయములగు నంశోభయవ్యతిరిక్తములగు స్వరము లందు లోపింపదగిన షాడవౌడములం దైతే అనభ్యాసము అవృత్తి లేకపోవుట యిష్టమే. మిగిలినచోట్ల యిష్టము గాదు.

షాడవము

ఈషత్స్పర్శోలంఘనంస్యాత్ ప్రాయస్తల్లోప్యగోచరం
ఊశంతి తదనంశేపి క్వచిద్గీత విశారదాః

లంఘనమనగా ఈషత్స్పర్శము.

అంతరమార్గము

న్యాసాది స్థాన-ము జ్ఞిత్వా మధ్యే మధ్యేఽల్పతాయుజాం
స్వరాణాంయా విచిత్రత్వకారిణ్యంశాది సంగతిః
అనభ్యాసైః క్వచిత్క్వాపిలంఘనైరేవకేవలైః
కృతాసాంతర మార్గః స్యాత్ప్రాయో వికృతజాతిషు

న్యాసాపన్యాస విన్యాస సంన్యాస గ్రహాంశలయొక్క స్థానమును అనగా గీతములోని చివరి ప్రదేశాదులను విడిచి పైనిజెప్పిన న్యాసాదులు రెండేసి మధ్యయందు అల్పములుగా నున్న స్వరముల యంశాది సంగతిని ఆరోహావరోహణలలో సంఘట్టన యేదికలదో అది స్వరసముదాయ రూపమైన వైచిత్ర్యమును జేసినదగునో అది కొన్నిచోట్ల కేవలానభ్యాసముల చేతను కొన్నిచోట్ల లంఘనములచేతనే తత్తద్గీత రక్తవశమువల్ల పుట్టింపఁబడినది అంతరమార్గము. అదియు వికృతజాతులందుఁ బ్రాయికమై యుండును. శుద్ధజాతులందైతే కాదాచిత్కమై యుండును.

షడవంతి ప్రయోగం యేస్వరాస్తే షాడవామతాః
షట్స్వరంతేషు జాతత్వాద్గీతం షాడవముచ్యతే

(షట్ అవంతి) ఏస్వరము లారును ప్రయోగమునుగాని జాత్యాదులను షట్-ఆరుస్వరములు అవంతి-రక్షించుచున్నవో అనగా ప్రవర్తింప జేయుచున్నవో అవి షాడవములు. [షడవములందు అయినవి షాడవములు.] ఏడు స్వరములలోను లక్షణమునుబట్టి ఒకస్వరము విడువఁబడగా మిగిలిన ఆరు స్వర ప్రపంచమునుబట్టి బయులుదేఱిన గీతము షాడవమని భావము.

ఔడవితము

వాంతియాత్యుడవోఽత్రేతికేవ్యోమోక్తముడువం బుధైః
పంచమంతచ్చ భూతేషు పంచ సంఖ్యాతదుద్భవా

వాంతి-వీచునవి అనగా యాంతిచరించును ఉడు-నక్షత్రములు ఇచ్చట గాబట్టి యుడువం అనగా ఆకాశము అర్థము. కాబట్టి యుడవమనగా లక్షణ చేత అయిదు సంఖ్య అర్థము. ఇట్లే యుడవమనగా అయిదుగా పుట్టినది.

ఔడువీసాఽస్తి యేషాంచస్వరాస్తేత్వౌడువా మతాః
తేషుజాతంతుయద్గీతం తదౌడువిత ముచ్యతే

ఆయయిదును ఆశ్రయించినది ఔడువి. ఏస్వరములకు అయిదుసంఖ్య యుండునో అవి ఔడవములయినవి. ఆయయిదు స్వరములందు బయలు దేఱినగీతము ఔడువితము.

తత్సంబంధాదౌడువంచ పంచస్వర మిదం విదుః

దాని సంబంధము వలన అయిదు స్వరముల గీతము ఔడవమని యందురు.

క్రమాదల్పాల్పతరతే షాడఔడువకరిణౌ
సంపూర్ణత్వ దశాయాంస్తః పంచమ్యాంతు విపర్యయః

క్రమముగా అల్పతయు (అనభ్యాసమును) అల్పతరతయు [లంఘనమును] షాడవమును అల్పతయు ఔడువమును అల్పతరతయును జేయునవి సంపూర్ణదశలో పంచమియందైతే విపర్యయముండును. అనగా అవస్థాత్రయముగల పంచమికి పూర్ణత్వలక్షణములో "సగమాః స్వల్పకానుతాః" సగమలుస్వల్పములైనవి. అనిచెప్పబోవువాక్యముచే షడ్జమధ్యమములను షాడవౌడువములుగఁ జేయుకపోవుటవలన ప్రాప్తింపకపోగా క్రమముగా గ తోను నిగల తోను షాడరౌడువిత్వముగలుగు ననుటవల్ల షాడవమును గాని జేయుటవల్ల గాంధారమునందు ప్రాప్తింపగాను గలిపి మూడిటికి అల్పత్వముచెప్పుటచే నిషాదములోఁ గూడ ఔడవకారిత్వము.

వచనం విధి రప్రాప్తౌ విహాల్పత్వ బహుత్వయోః

ఇట్లు అల్పత్వ బహుత్వములు ప్రాప్తించకపోగా చెప్పుటయే విధానమగుచున్నది.

పరిసంఖ్యా ద్వయోః ప్రాప్తావేకస్యాతిశయాయతత్.

షాడవౌడువా కారులయిన గాంధార నిషాదములు [నిగ] రెండింటికి అల్పత్వ ధర్మము ప్రాప్తింపగా ఆరెండిటిలో ఒకదానియొక్క యతిశయముకొఱకు అల్పత్వవచనము పరిసంఖ్య యుదాహరణము. అగుచున్నది. పరిసంఖ్యకు ఇతరపరివర్జనము ఫలముగాన ఇక్కడఁగూడ నిషాదము అల్పమగుటవల్ల నిషేధించుట ఫలము.

అథ ప్రత్యేకమేతాసాం జాతీనాం లక్ష్మ కథ్యతే
షాడ్జ్యామంశాః స్వరాః పంచ నిషాదర్షభవర్జితాః
నిలోపాత్ షాడవం సోఽత్ర పూర్ణత్వే కాకలీక్వచిత్

మఱియొక్కొక్కదానికి ఈజాతులకు లక్షణము చెప్పఁబడుచున్నది వానిలో నిరి తక్క సగమపధలు అంశలు. అవి పర్యాయముగా వాదులు గ్రహములును అగును. నిలోపమువల్ల షాడవమును ఇక్కడ పూర్ణత్వములో ఒక్కచోట షడ్జము వాదికాఁగా వికృతదశలో కాకలి [కాకలి నిషాదము] అగును.

సగయోః సధయోశ్చాత్ర సంగతిర్బహుళస్తుగః
గాంధారాంశే న నేర్లోపో మూర్ఛనాధైవతాదికా

సగలకు సధలకును ఒక స్వరము వ్యవధానము గలుగునట్లు సగ సగ సధ అని గస గస ధస అని గాని రక్తి సంబంధము చేయువలెను. గ అయితే బహుళముగా నుండును. గాంధారాంశములో ని కి లోపములేదు. కాన ఈ నిషేధములో పూర్ణావస్థయే యుండును. పమ పద అన్నది ఔడవము. ఇది షడ్జగ్రామములోనిది గాన మూర్ఛనధైవతము నుండి కలుగును మరి యుత్తరాయత మూర్ఛనయైతే మధ్యగ్రామములోనిది పౌరవి.

జాతులలో మూర్ఛనాదులు

జాతి	గ్రామము	మూర్ఛన	అంశము	అపన్యాసము
1. షాడ్జి	షడ్జగ్రామ	ధైవతాది	సగమపధ	గప
2. ఆర్షభి	షడ్జగ్రామ	పంచమాది	రిధని	రిధని
3. గాంధారి	మధ్యమగ్రామ	పంచమాది	సగమపని	సప
4. మధ్యమ	మధ్యమగ్రామ	ఋషభాదిమూర్ఛన	సరిగమపద	సరిమపద
5. పంచమి	మధ్యమగ్రామ	ఋషభాదిమూర్ఛన	రిప	రిపని
6. ధైవత	షడ్జగ్రామ	ఋషభాదిమూర్ఛన	రిధ	రిమధ
7. షడ్జకైశిక	షడ్జగ్రామ	షడ్జాదిమూర్ఛన	నిరిగ	నిరిగ
8. నైషాది	షడ్జగ్రామ	గాంధారాది	సగప	సపని
9. షడ్జోదీచ్యవ	షడ్జగ్రామ	గాంధారాది	సగమధని	సధ
10. షడ్జమధ్యమ	షడ్జగ్రామ	మధ్యమాది	సరిగమపధని	సరిగమపధని
11. గాంధారోదీచ్యవ	మధ్యమగ్రామ	ధైవతాది	సమ	సధ
12. రక్తగాంధారి	మధ్యమగ్రామ	ఋషభాది	సగమపని	సగమపధని
13. కైశిక	మధ్యమగ్రామ	గాంధారాది	సగమపదని	సగమపధని
14. మధ్యమోదీచ్యవ	మధ్యమగ్రామ	మధ్యమాది	ప	సధ
15. కార్మారవి			రిపదని	రిపధని
16. గాంధారపంచమి	మధ్యమగ్రామ	గాంధారాది	ప	రిప
17. ఆంధ్రీ	మధ్యమగ్రామ	మధ్యమాది	రిగపని	రిగపని
18. నంద	మధ్యమగ్రామ	పంచమాది	ప	మప

న్యాస స్వరముల విధి

1. షాడ్జి మొదలైనవానికి వానివాని మొదటిస్వరములు న్యాసములు.
2. షడ్జకైశికి, రక్తగాంధారి, గాంధారపంచమి ఆంధ్రి నందయంతులకు గాంధారము న్యాసస్వరము
3. షడ్జోదీచ్యవ గాంధారోదీచ్యవ మధ్యమోదీచ్యవ వీనికి మధ్యమము న్యాసస్వరము.
4. కార్మారవికి పంచమము న్యాసస్వరము.
5. షడ్జమధ్యమకు సములు న్యాసస్వరములు.
6. కైశికికి గ, ప, నిలు న్యాసస్వరములు.

జాతులలో షాడవ ఔడవలోపి స్వరముల పట్టిక

జాతి	షాడవలోపి స్వరము	ఔడవలోపి స్వరము	రసము
1. షాడ్జి	ని		వీరఅద్భుతరౌద్ర
2. ఆర్షభి	స	సప	వీరఅద్భుతరౌద్ర
3. గాంధారి	రి	రిధ	కరుణ
4. మధ్యమ	గ	గని	శృంగారహాస్య
5. పంచమి	గ	గని	శృంగారహాస్య
6 ధైవతి	ప	సప	భీభత్సభయానక
7. నైషాది	ప	మప	
8. షడ్జకైశిక	–	–	భీభత్సభయానక
9. షడ్జోదీచ్యవ	రి	రిప	శృంగార, హాస్య
10. షడ్జమధ్యమ	ని	గని	శృంగారము, హాస్య
11. గాంధారోదీచ్యవ	రి	—	(సర్వరస) వీరరౌద్ర
12. రక్తగాంధారి	రి	రిధ	కరుణ
13. కైశిక	రి	రిధ	భీభత్సభయానక
14. మధ్యమోదీచ్యవ	–	–	వీరరౌద్ర
15. కార్మారవి	–	=	అద్భుత
16. గాంధారపంచమి	–	–	భీభత్సభయానక
17. ఆంధ్రి	స	=	అద్భుత
18. నందయంతి	–	–	శృంగారహాస్య

ఆదికాలపు తాళములు ఆరు

1. చచ్చత్పుటము	8 అక్షరములు
2. చాచపుటము	6 అక్షరములు
3. షట్పితా పుత్రకము	12 అక్షరములు
4. సంపద్వేష్టాంకము	12 అక్షరములు
5. పంచపాణి	12 అక్షరములు
6. ఉద్భట్టము	6 అక్షరములు

త్రిధా తాలః పంచపాణిరత్ర చైకకలాదికః
క్రమాన్మార్గాశ్చిత్రి వృత్తదక్షిణాః గీతయః పునః
మాగదీసంభావితా చపృథులేతిక్రమాదిమాః

1 ఏకకల 2 ద్వికల 3 చతుష్కల 4 అని పంచపాణి అనుతాళములు మూడురకములు. దీనిలో చిత్రము వృత్తి దక్షిణ అని మార్గములు మూడు. మరల గీతులు మాగధి సంభావిత పృథుల అని మూడు. వీనివివరము తాళాధ్యాయములో తెలుపబడును.

నైష్క్రామిక ధ్రువాయాంచ ప్రథమేప్రేక్షణేస్మృతః
వినియోగో ద్వాదశాత్రకలా అష్టలఘుః కలాః

ఛందోవృత్తివిధానమును బట్టి ముఖ ప్రముఖాదులు అంతట గీతాంగముతే. నాటకములో తత్స్వరూపమైనవే ధ్రువలనఁగా, వీనిలో ప్రావేశికి, ఆక్షేపికి ప్రాసాదికి అంతరాధ్రువా నైష్క్రామికి అనిధ్రువలు అయిదు. ప్రవేశాద్యర్థములను సూచించునవిగాన ధ్రువలని అన్వర్థకము. నాటకాదుల ప్రథమాంకమందు నైష్క్రామిక ధ్రువయందు వినియోగము భరతాదులచేఁ జెప్పఁబడినది. ఈషాడ్జియందు 12 కలలు ఉండును. పంచపాణి అను తాళములో 12 కలలు ఉండును. ఎనిమిది లఘ్వక్షర పరిమితకాలముకలవి కలలు.

జా తి స్వ రా దు లు

జాతి	స్వరము	ప్రయోగము	అశాతి	తాళము	అంక	ధ్రువలో
1 షాడ్జి	కాకలి	షగ్,సధ కలిసి	గ నిలో పములేద్దు	ప్రబంధము లోపంచపాణి చిత్రవృత్తి దక్షిణ మార్గము 4?, 4, 8 మాతలు	1	నైష్క్రామిక
2 ఆర్షభి	పంచమ	గ,నిల బహుళ	ప(అల్ప)ప లంఘనము	కళలు12 చచ్చత్పుటము 8 గళలు 8	2	నైష్క్రామిక దేశి అధికరి చాయలు ధ్రువాగానమ
3 గాంధారి	న్యాస, అంశము లతో ఇతర స్వరములు	రిధలు (కలిసి)	ప(పూర్ణ, ని,స,మ, పూర్ణషాడవ	చచ్చత్పుట కళలు 16	3	గాంధారపంచమి, దేశి వేళావతి రాగ చ్ఛాయ
4 మధ్యమ	షడ్జమధ్యమ బహుళ	అంతర, కాలిక	గ,నిలు అల్ప స్వరములు	చచ్చత్పుట కళ 8	2	ధ్రువాగానం శుద్ధ, షాడవ దేశిఆంధాళి చ్ఛాయలు
5 పంచమి	సగ, మ అల్ప స్వరములు	రిమ, గని [కలిపి]	అంతర కాకలి ఋషభ ఆరు పూర్ణ షాడవ	చచ్చత్పుట కళలు 8	3	ధ్రువాగానిలో శుద్ధపంచమ దేశి ఆంధాళి రాగచ్ఛాయలు

జాతి	స్వరము	ప్రయోగము	అంశలు	తాళము	అంక ధ్రువలో
6 ధైవతి	ఆరోహణలో షడ్జ పంచమములు వర్జ్యాలు	రిధ బహుళ	మార్గగీతి ప్రయోగ	పంచపాణి కళ 12	శుద్ధకైశికి దేశి సింహళ ఆదిచ్ఛాయలు
7 నైషాది	సమపధ అల్ప	నిరిధ బహుళ	వినియోగ షాడ్జి	చచ్చత్పు కళలు 16	శుద్ధ సాధారణ దేశకళావతి
8 షడ్జకైశిక	రిమ అల్పత్వ	ధని బహుళ		చచ్చత్పుట 2 కళలు 16	ఆది. ప్రవేశికి గాంధారపంచమి హిందోళ దేశి కళావతి ఛాయలు
9 షడ్జోదీచ్యవ	స,మని,గ రెండేసి కలిపి	మ, గ బహుళ స,రి అతి బహుళ స్వరము	ని,గ,[నిఅల్పముకాదు	షాడ్జివతి 2 కళలు 12	ధ్రువాగాన
10 షడ్జమధ్యమ	సరిగమ ధని	రెండేసి కలిసి	అంతర,కాకలి ని[అల్పత్వ] గ లేనపుడు షాడవ ఔడవ ములలో నిషాద లోపము. షాడవ ఔడవ ములలోనిషాదము వివాది స్వరము	గీత,తాళ 2 ములు షాడ్జివలె కళలు 12	ధ్రువాగానం

11 గాంధారో పూర్ణము అంశము షాడవములో
దీచ్యవ గాక ని,ద,వ, గ
మిగిలిన [అల్పత్వ రిద చచ్చత్పుట 4 ధ్రువాగానం
స్వర లు [కలిసి] కళలు 16.
ములుఅల్పము తాళగీతులు

12 రక్తగాం స,గలో ధ నిలు షాడ్జీవలె 2 ధ్రువాగానం
ధారి [కలిసి] [బహుళ] కళలు 12

13 కైశిక నిప బహుళ నిధ అంశ వ ధ్రువాగానం
సగమపదని రి అల్పము వ న్యాస షాడ్జివలె
రెండేసికలిసి ము ని,గ కళలు 12
అంశలైతే 5 ధ్రువాగానం
నిగపలు
న్యాసము
వలెను.

14 మధ్యమో గాంధారో చచ్చతుట
దీచ్యవ దీచ్యవవలె కళలు 16 4 ధ్రువాగానం

15 కార్మారవి అంశములు అంతర గ బహుళ చచ్చత్పుట
గానివి మార్గము కళలు 16 5 ధ్రువాగానం
(బహుళ)
రెండేసి
కలిసి

16 గాంధార గాంధారి చచ్చత్పుట
వంచమి పంచమిలవలె కళలు 16 4 ధ్రువాగానం

17 ఆంధ్రి రి,గ,గ,ధ
నిలు కలిపి అంశమునుండి
ప్రయోగము న్యాసము గాంధార
వరకు క్రమ పంచమి
సంచారము వలె

18 నందయంతి గాంధారం మంద్ర చచ్చత్పుట
న్యాసము ఋషభ కళలు 22 1 ధ్రువాగానం
బహుళము

నేటి సంప్రదాయములోని గీతములు మచ్చుకు

రచన : పురందరదాసు.

మలహరిరాగము రూపకతాళము సరిమదస సదపమగరిస

మప దససరి రిస దపమప రిమ పద మప దప మగరిస
శ్రీ గ గణనాథ సింధు రా వర్ణ కరుణాసాగరా కరి వద – న
సా రిమగరి సరి గరిసా రిమ పదమప దప మగరిస
లంబోదర లకి మికరా అం బఅసుత అమ ర వినుత
మప దససరి రిస దపమప రిమ పదమప దప మగరిస
సిద్ధ చారణ గణ సేవిత సిద్ధి వినాయక తే నమొ నమొ। లం॥
సకల విద్యా ఆది పూజిత స ర్వోత్తమ తే నమొ నమొ। లం॥

మలహరి రూపకము పురందదాసు

దప మగరిస రిమపదమప దరిరి సదప ధప మగరిస
కుంద గౌ. ర గౌరి . . . వర మందిరాయ మాన మకుట
సా రీ రీ దప మగరిస సరి మాగరి సరి గరిసా
మందారా కుసు మాకర మక రందం వా - సితువా
దప మగరిస రిమపదమప ధరిరిస దపధప మగరిస
హేమ కూట సింహాసన విరుపాక్ష కరుణా కర। కుంద
చందమామ మందాకిని మందిరాయ మాన మకుట। కుంద॥

మోహనరాగము – రూపకతాళము సరిగ పదస దపగరిస

గగ పాపా దప సాసా రిసదదపా దప గగరీ
వర వీణా మృదుపాణీ వన రుహలో చన రా-ణీ
గప దసదా దప గగరీ గగ దపగా పగ గరిసా
సురు చిత బం భర వే-ణీ సుర నుత కళ్యా అణీ
గగ గగరిగ సగ పాపా గగ దపధా దప సాసా
నిరు పమశుభ గుణ లోలా నిర తజయ ప్రద శీలా
దగ రిరిసస దస దదదప గప దసదప దప గగరిస
వర దాపిప్రియ రంగనాయకీ వాం ఛిత ఫల దాయకీ
సరి గాగా గరి పగరీ సరి సగరిస
శర సీజా సన జననీ జయ జయజయ

నాటరాగము – ఏకతాళము

సరిగమపదనిస సనిదపమగరిస

స స స ని స స స ని ప మ ప మ స స స ని
అ మరీ క బరీ ఛార భ్రమరీ
సనిసరి స స సా స ని స రి మ రి స రి
ముఖరీ కృతం ధూరీ కరోతు
స స స ని స ని స ని ప స ని ప మమరిస
దురితం గౌరి చరణ పంకజం

నేటి సంప్రదాయములో వాడబడిన తాళములు, సులభముగా తెలియు టకు చెప్పబడుచున్నవి.

ధ్రువో మఠ్యో రూపకశ్చ ఝంపా త్రిపుట ఏవచ
అటతాళైక తాళేచ సప్తతాళాః ప్రకీర్తితాః

ధ్రువ మఠ్య రూపక, జంపె, త్రిపుట, అట, ఏకతాళము అని తాళములు నేడు ప్రచారములోనున్నవి. ఈ తాళములు ఈ క్రింది గుర్తులచే అంగసంజ్ఞలచే తెలిసికొనవలయును.

అనుద్రుతము ౦ ఇదియొక యక్షరకాలమును తెలుపును.
ద్రుతము 0 ఇది ఇది రెండు అక్షరముల కాలమును తెలుపుట.
లఘువు 1 ఇది నాలుగు అక్షరముల కాలమును తెలుపును.
గురువు ౭ ఇది ఎనిమిది అక్షరముల కాలమును తెలుపును.
ప్లుతము ౭ ఇది పన్నెండు అక్షరముల కాలమును తెలుపును.
కాకపాదము + ఇది పదునారు అక్షరములకాలము తెలుపును.

తాళజాతులు చతురస్రజాతి 4, అని, త్రిస్ర జాతి 3 అని మిశ్రజాతి 4+3 -7 అని ఖండజాతి 5 సంకీర్ణజాతి 5+4-9 అని అయిదురకములుగా నున్నవి.

ముప్పది యైదుతాళముల పథకము

సప్తతాళములు	దెబ్బ	గుర్తులు	చతురస్ర	త్రిశ్ర	మిశ్ర	ఖండ	సంకీర్ణ
ధ్రువ	4	1011	14	23	11	17	29
మఠ్య	3	101	10	8	16	12	20
రూపక	2	01	6	5	9	7	11
జంపె	3	1౦0	7	6	10	8	12
త్రిపుట	3	100	8	7	11	9	13
అట	4	1100	12	10	18	14	22
ఏక	1	1	4	3	7	5	9

లఘువున్నచోట దెబ్బ వ్రేళ్ళను, ద్రుతమున్నచోట దెబ్బ ఊసియువేయ వలెను.

ఇందులో చతురస్రజాతిని ఆదితాళమందురు.

త్రిస్రజాతిని త్రిపుటతాళమందురు.

అడ్డతాళములో చతురస్రజాతి, 5+5+2+2+14 అక్షరములు.

ఏకతాళములో చతురస్రజాతికి 4 అక్షరములు.

చాపునకు 3+4–7 హక్షరములు.

రూపకములో త్ర్యశ్రజాతివగు 2+3–5 అక్షరములు.

త్రిశ్రజాతి రూపకతాళమును చాపుఅందురు.

ఇవి నేటి సంప్రదాయజ్ఞులు వాడుతాళములు

సంగీతరత్నాకరములో చెప్పబడిన తాళములు ముందు తాళ ప్రకరణములో వివరింపబడును.

చాపు తాళములో

	దెబ్బ వేళ్ళ		దెబ్బ ఊసి		
మిశ్రచాపు	3	–	4	7	అక్షరములు.
ఖండచాపు	2	–	3	5	"
త్రిశ్రచాపు	1	=	2	3	"

– ० –

స్వ ర ప ల్ల వు లు

ఖమాసురాగము - ఆదితాళము

రచయిత :- శ్రీమాన్నలాన్ చక్రవర్తుల శ్రీరామాచార్యులు

సమగమ పదనిప సనిదప మగరిస, ని - కాకలి

మొదటి చరణములో ధ, రెండవ చరణములో స. న్యాసము

పల్లవి

సా ; -; నిద - నీపమ - గామప మా ; - ; సమ గమాప-, దాని॥

అనుపల్లవి

సా, గ - రిసని - దా, రి - సానిద మా, ని -దాపమ గమాప-, దాని॥ సా

చరణములు

1. దా ; - ; దని-దపమగ-మపమని దా ; - దగ రిసారి - నిరిసని

దా; - ; గమ-పదాని-గరిసని దా ; - సని దా, రి-సనిదని॥ సా

2. సా; - ; సమ-గమ రిగ- సగ రిస నీ ; - ; గిస నిదాప-మపదని

సా, మ - గరిసని-సా, రి-సనిదని సా , ప-దనిసని సా, గ - రిసని

సరిగమ -గగరిస- నిసరిగ-రిరిసని మగారి - సనీద రిసాని-దపదని॥ సా

కాం భో జి ఆ ది తా ళ ము

సరిగమపదస సనిదపమగరిస

ప ల్ల వి

1. ; ; - పా

2. ధాసా- ; రీ-గా ; - ; మా గారీ-; సా నీ;-ధా/పా

3. ధాసా- : రీ-గా ; - ; మగ రీ/గరి-సారిస నీ;-ధా/పా

ధాసా- ; రీ-గా ; - ; మగ రిగారి-సారిస నీ;-ధా ; ॥

అనుపల్లవి

మనిద/వ-దవ/మవ-మ/గమగ-రిగ౹రి గమవమ-గరిసా నీ;-ధా॥ పా
ధాసా-; రీ - గా; - ; మగ రిగారి-సారిస నీ;-ధా ॥

చరణములు

1. మా, గ - మా ; -రిగమగ-మా; పా, మ-పా; గమపద-పా ;
నీ, ద-నీవద-వమగా-మా, మ పావమ - గరిసా నీ;-ధా ॥ పా
ధాసా-; రీ - గా ; - ; మగ రిగారి - సారిస నీ; - ధా ;
2. మనిదని-పదమవ-గదవద-మవగమ రివమవ-గమరిస సమగమ-రిగసరి
మగరిస-వమగరిస-దవమగ-నినిదవ దవమగ-రిగరిస నీ; - ధా ॥ పా
ధాసా-; రీ-గా ; - ; ; ; ; - ; ; ; ; - ; ; ॥

జంఝూటి - ఆదితాళము

ధసరిగమపద దవమగరి సనిదపదవ

పల్లవి

1. మా;-; గా-రీసా-నీధా పా ; - ; ధా సారీ - ; గా
2. మా;-; గా-రీసా-నీధా పా ; - ;/ధస రీ/సరి - గా/రిగ
3. మా;-; గా-రీసా-నీధా పా ; - ;/ధస రిగా/స-రిగమవ

అనుపల్లవి

మా;-పాదా-మా;-పాగా ; మా-రీ ; గాసా-, రిగా॥

చరణములు

1 మా;-;మవ-మమగగ-రిసరిరి గా ;-; సరి ససధవ-ధసరిగ
గా, రి-సా ;-ధా, వ-ధా ; సా, రి - గా ; మగమద-పా ;
పా, ద-నీదా-మా, వ-దాపా గా, వ-మాగా మమగగ-రిసరిగ॥ మా
2. సారిగ-మామా-వమగరి-గాగా రిసరిగ-సాసా ధసరిమ-గాగా
మనిదని-పాద/మ-, వ/గవ-మగరిస రిగమవ-మగమ, గరిగ-,సరిగ॥[మా]
2. మపదా-దాదా-పదనీ-నీనీ దనిదమ-; పదవ గమాగ - రిసరిగ
మవదా-దా/పమ-నిదనివ-, మా/ద పాదమ -; పమ గా/మగ - రీదవ
మాగరి-సానిధ-పాధస-రిగాస రిగమవ-మా; మమగగ - రిసరిగ॥ మా

1. షాడ్జి తాళము, చచ్చత్పుటము :—

దీనిలో నిరిలుగాక మిగిలినసగమపధలు అంసములు. నిలోపించిన షాడవము. పూర్ణత్వములో ఒకపుడు కాకలి. సగలకు, సధలకు సంబంధముండును గ బహుళముగ. గాంధారాంశలోనికి లోపములేదు. ధనుండి మూర్ఛన. నాటకములో 1వ యంకములు నై | ష్క్రామిక ధ్రువలో వినియోగం కళలు 12. లక్షణము ఇందులో షడ్జము—న్యాసము గాంధారపంచమముల అపన్యాసములు.

వరాటి=వికృతావస్థలో కాకలీ ప్రయోగమున్నపుడు వరాటితోఁచును.

సాహిత్యము

తం భవలలాటనయనాంబుజాధికం నగసూను ప్రణయకేళి సముద్భవం
సరసకృత తిలకపంకాను లేపనం, ప్రణమామి కామదేహంధ నానలల

1 2 3 4 5 6 7 8

ప్రస్తారము సా సా సా సా పా ని ధ పా ధని

తం భవ ల లా ట 1

రి గమ గాగా సా రిగ దస ధా

న యు నాం-బు జా — ధి 2

రిగ సారి గాగా సా సా సా 3

కం — — — — — . .

దా దా నిద ని స ని ద పా సా సా 4

న గ సూ — ను ప్ర ణ యు

నీ దా వా దని రి గా సా గా 5

కే — ళి — స ము — ద్భ

సా దా దని పా సా సా సా సా 6

వం — — — — — — —

సా సా గా సా మా మా మా మా 7

స ర స కృ త తి ల క

సా	పస	మా	దని	ద	పా	గా	రిగ	8
పం	–	–	కా	ను	లే	వ	–	
గా	గా	గా	గా	సా	సా	సా	సా	9
నం	–	–	–	–	–	–	–	
దా	సా	రి	గరి	సా	మా	మా	మా	10
ప్ర	ణ	మా	–	మి	కా	–	మ	
దా	నీ	పా	ధని	రి	గా	రి	సా	11
దే	–	హేం	–	ద	నా	–	న	
రిగ	సా	రి	గా	సా	సా	సా	సా	12
లం	–	–	–	–	–	–	–	12 కళలు.

ఆర్షభి (షడ్జగ్రామము)

దీనిలో నిరిధలు అంశములు. గ్రహములును, గనిలకు సరిమపదలతో సంబంధము. గనిలకు బహుత్వము, సరిమపదలకు అల్పత్వము, పమ లంఘనము –అల్పాతరత్వము. షడ్జలోపముచే షాడవము, సపల లోపముచే ఔడవము. ప మొదలుకొని మూర్ఛన, చచత్పుటము తాళము. కళలు 8. వినియోగము పూర్వమువలె దీనిలో రి న్యాసము. అంశమువలె అపన్యాసములు. దేశిమధుకరులు కనిపించును. దేశిమధుకరులు సదృశరాగములు గనుక ఋషభాంగముగా ప్రస్తుతమైన ఆర్షభిని గానము చేయుటలో దేశిమధుకరులు ప్రతీయమానమగును.

2. ఆర్షభీ:– [షడ్జగ్రామము] తాళము చచ్చత్పుటము. సాహిత్యము–

గుణలోచనాధిక మనంతమమరమజర మక్షయ మజేయం
ప్రణమామి దివ్యమణి దర్పణామల నికేతం భవమమేయం

ప్రస్తారము

రి	గా	సా	రిగ	మా	రిమ	గా	రిరి	1
గు	ణ	లో	–	చ	నా	–	ధి	
రి	రి	నిస	నిద	గా	రిమ	మా	పని	2
క	మ	నం	–	త	మ	మ	ర	

మా	పా	నీ	దా	పా	పా	సా	గా	3
మ	జ	ర	మ	–	–	క్ష	య	
నీ	ధని	రీ	గరి	పద	గరి	రి	రి	4
మ	జే	–	–	–	–	యం	–	
రీ	మా	గరి	సద	సస	రిస	రిగ	మమ	5
వ్రి	ణ	–	మా	–	–	మి	దివ్య	
నిధ	పా	రీ	రీ	రిప	గరి	సధ	సా	6
మ	ణి	ద	–	ర్ప	ణా	–	మ	
రిస	రిప	రిగ	రిగ	మా	మా	మా	గరి	7
లి	ని	కే	–	–	–	తం	–	
పా	నీ	నీ	మగ	రీ	సద	గరి	గరి	8
భ	వ	మ	మే	–	–	–	యం	

౩. గాంధారి.

[మధ్యమగ్రామము] తాళము చచ్చత్పుటము

దీనిలో రిధలు కాక సగమనిలు అంశములు గ్రహములును. న్యాసమైన గతోను, అంశములైన గమపధనిలలో ఏదోయొకదానితోను వీనికంటె నితరములైన పర్యాయముగా అంశరూపము అనంశరూపములయిన వానికి సంగతియుండును. పూర్ణావస్థలో ఒక్కపుడు దరిలకు సంగతికలుగును. రి, నిల లోపమువల్ల షాడవౌడవములు క్రమముగానగును. పంచమము షాడవద్వేషి అనగా ఎపుడు పంచమము అంశముఅగునో అపుడు సంపూర్ణావస్థయె. నిసమలు ఎప్పుడు యంశములగునో అపుడు సంపూర్ణషాడవావసలు రెండుఅగును. దీనినిబట్టి గాంధారముయొక్క సంగములేనపుడు ఈమూడు అవస్థలుగలుగును. దీనినిబట్టి పంచమము షాడవద్వేషి అంశలు నిసపమలు అగునని భావము. అంశలు ఔడవితమును ద్వేషించునన్న సంగతి రక్తగాంధారియందుఁ జెప్పబడును. కళలు 8 ధైవతము మొదలుకొని మూర్ఛన. తాళము చచ్చత్పుటము. ధ్రువాగానమునందు మూఁడవ యంకమందు వినియోగము. ఈ గాంధారిలో గ న్యాసము. సపలు అపన్యాసములు. గాంధారిపంచమ, దేశీ వేళావలులు కనుపుట్టుచున్నవి.

ఏతం రజని వధూముఖ విభ్రమపదం, నిశామయవరోరుం
తవముఖ విలాస వపుశ్చారు మమల మృదుకిరణ మమృతభవం
రజతగిరిశిఖర మణిశకల శంఖవరయువతి
దంతపంక్తినిభం, ప్రణమామి ప్రణయరతికలహ రవ తుదం శశినం।

ప్రస్తారము :

గా గా సా నీ సా గా గా గా 1
ఏ - - - తం - - .
గా గమ పా పా ధప మా నిధ నిస 2
ర జ నీ వ ధూ - ము ఖ
నిధ పని మా మపరి గా గా గా గా 3
వి - - భ్ర మ - దం .
గా గమ పా పాదప మా నిధ నిస 4
ని శా మ య వ రో - రు
నిధ పని మా మపరి మా గా మా సా 5
త వ ము ఖ వి లా - సం
గా సా గా గా గా గమ గా గా 6
వ పు శ్చా రు - మ మ ల
గా గమ పా పా దప మా నిధ నిస 7
మృ దు కి ర ణ - - -
నిధ పని మ మపరి గా గా గా గా 8
మ మృ త భ వం - . .
రీ గా మా పద రీ గా సా సా 9
ర జ త గి రి శి ఖ ర
నీ నీ నీ నీ నీ నీ నీ నీ 10
మ ణి శం క ల శ - ఖ
గా గమ పా పా ధప మ నిధ నిస 11
వ ర యు వ తి దం - త

నిధ పని మా మప రిగా గా గా గా గా 12

పం - క్తి ని భం . - . -

నీ నీ పా నీ గా మా గా సా 13

ప్ర ణ మా - మి ప్ర ణ య

గ గా సా గా గా గా గమ గా గా 14

ర తి క ల హ ర వ ను

గా పా మా మా నిద నిస నిధ పని 15

దం - - - - = - -

మా ప రిగ గా గా గా గా గా గా 16

శ శి - - - వం - -

4 మధ్యమా. [మధ్యమగ్రామము] తాళము చచ్చత్పుటము.

దీనిలో గనిలు లేవు. సరిమపదలు అంశములు గ్రహములును. సపలును బహుళము. గ స్వల్పము. గ లోపించిన షాడవము నిగల లోపముచే ఔడవము. కళలు 8. రి మొదలుకొని మూర్ఛన. తాళము చచ్చత్పుటము. ధ్రువాగానమున రెండవయంకమున వినియోగము.

దీనితో మధ్యమము న్యాసము. అంశములే అపన్యాసములు. చోక్ష షాడవదేశి ఆంధ్రాళులు కనిపించును.

సాహిత్యము

పాతుభవమూర్ధ జాననం కిరీట మణిదర్పణం
గౌరీకర పల్లవాంగుళిసుతేజితం సుకిరణం

ప్రస్తారము

మా మా మా మా పాధని నీ ధప 1

పా - - తు భ వ మూ -

మా పమ మా సా మా గా రీ రీ 2

ర్ధ జా - = న నం - -

పా	మా	రిమ	గమ	మా	మా	మా	మా	3
కి	రీ	టం	–	–	–	–	–	
మా	నిధ	నిస	నిధ	పమ	పధ	మా	మా	4
మ	ణి	ద	–	ర్ప	–	ణం	–	
నీ	నీ	రీ	రీ	నీ	రి	రి	పా	5
గౌ	–	రీ	–	క	ర	ప	–	
నీ	మప	మా	మా	సా	సా	సా	సా	6
ల్ల	వాం	–	–	గు	లి	–	సు	
గా	నీ	సా	గా	ధప	సా	ధని	సా	7
తే	–	–	–	–	–	జి	తం	
పా	సా	పా	నిధ	పమా	మా	మా	మా	8
సు	కి	ర	–	ణం	–	–	–	

5 పంచమి మధ్యమగ్రామము తాళముచచ్చత్పుటము

దీనిలో రిపలు అంశములు. సగమలు అల్పములు. రిమలకు, గనిలకు పూర్ణత్వములో సంగతిచేయవలెను. గ లేకపోవుటచే షాడవము. నిగలులేక పోవుటచే ఔడువితము. ఋషభము అంశమయి ఔడువత్వమును నిషేధించును కళలు 8 రినుండి మూర్ఛన. మూండవ యంకమున ధ్రువగీతి. దీనిలో ప న్యాసము. రిపనిలు అపన్యాసములు. చోక్ష - శుద్ధ పంచమాదేశి ఆంధాళులు కను పట్టుచున్నవి.

ప్రస్తారము

పా	ధని	నీ	నీ	మా	నీ	మా	పా	1
హ	ర	మూ	ర్ధ	జా	–	న		
గా	గా	సా	సా	మా	మా	పా	పా	2
నం	మ	హే	–	శ	మ	మ	ర	
పా	పా	దా	నీ	నీ	నీ	గా	సా	3
ప	తి	బా	–	హు	స్తం	–	భ	

పా	మా	ధా	నీ	నిధ	పా	పా	పా	4
న	మ	నం	–	తం	–	–	–	
పా	సా	రీ	రీ	రీ	రీ	రీ	రీ	5
ప్రి	ణ	మా	–	మి	పు	రు	ష	
మా	నిగ	సా	సధ	నీ	నీ	నీ	నీ	6
ము	ఖ	వ	ద్మ	–	ల	–	క్ష్మీ	
సా	సా	సా	మా	పా	పా	పా	పా	7
హ	ర	మం	–	బి	కా	–	వ	
ధా	మా	ధా	నీ	పా	పా	పా	పా	8
ని	మ	జే	–	యం	–	–	–	

6. ధైవతి – [షడ్జగ్రామము] తాళము-మార్గము – గీతి.

రిధలు అంశములు సపలు పూర్ణావస్థలో అల్పతరములు. ఆరోహణా వరోహణలు గలవి. ఆరోహణలో అల్పములేకాని అల్పతరములుకావు. ప లోపించుటచే షాడవము. సపలు లోపించుటచే ఔడవము. రి మొదలు మూర్ఛనతాళము మార్గమును. గీతి, వినియోగము షాడ్జివలె 12 కళలు

దీనిలో ధ న్యాసము రి మధలు అపన్యాసములు. చోక్ష శుద్ధ కైశిక దేశి సింహళులు కనుపట్టుచున్నవి.

సాహిత్యము

తరుణామలేందు మణిభూషితా మలశిరోజం
భుజగాధిపైక కుండల విలాస కృతశోభం
నగసూను లక్ష్మీదేహార్ధ మిశ్రిత శరీరం
ప్రణమామి భూతగీతోపహార పరితుష్టం

ధా	ధా	నిధ	పధ	మా	మా	మా	మా	1
త	రు	ణా	–	మ	లేం	–	దు	
ధా	ధా	నిధ	నిస	సా	సా	సా	సా	2
మ	ణి	భూ	–	షి	తా	–	మ	

సధ	ధా	పా	మధ	ధా	నిధ	ధని	ధా	3
ల	శి	రో	–	–	–	జం	–	
సా	సా	రిగ	రిగ	సా	రిగ	సా	సా	4
భు	జ	గా	–	ధి	పై	–	క	
ధా	ధా	నీ	పా	ధా	పా	మా	మా	5
కుం	–	డ	ల	వి	లా	–	స	
ధా	ధా	పా	మధ	ధా	నిద	దని	దా	6
కృ	త	శో	–	–	=	భం	–	
ధా	ధా	నిస	నిస	నిధ	పా	పా	పా	7
న	గ	సూ	–	ను	ల	–	క్ష్మీ	
రిగ	సా	సా	సా	నీ	నీ	నీ	నీ	8
దీ	హా	–	–	ర్థ	మి	–	శ్రి	
సా	రిగ	రిగ	సా	నీ	సా	ధా	ధా	9
త	శ	రీ	–	–	–	రం	–	
రీ	గరి	మగ	మా	మా	మా	మా	మా	0
ప్ర	ణ	మా	–	మి	భూ	–	త	
నీ	నీ	ధా	ధా	పా	రిగ	సా	నిగ	11
గి	–	తో		వ	హా	–	ర	
పా	ధా	పా	మా	ధా	నీ	ధా	ధా	12
వ	రి	తు	–	–	–	ష్టం	–	

7. నైషాది. [షడ్జగ్రామము.]

ఇందులో అనంశములు బహుళములునగు నిరిగలు అంశములగును. సపధలు అల్పత్వ యుక్తములు. షాడ ఔడువలంఘములు ధైవతియందు వలె, చచ్చత్పుటము కళలు 16. గ నుండి మూర్ఛన

ఇందులో ని న్యాసము. చోక్ష [శుద్ధ] సాధారిత దేశీకేళావళులు కను పట్టుచున్నవి.

సాహిత్యము

తంసురవందిత మహిషమహాసుర మధన ముమావతిం భోగయుతం
నగసుత కామినీ దివ్యవిశేషక సూచక శుభనఖదర్పణకం
అహిముఖమణిఖచితోజ్జ్వల నూపురబాల భుజంగమరవికలితం
ద్రుతమభివ్రజామి శరణమనిందిత పాదయుగ పంకజవిలాసం

ప్రస్తారము :

నీ నీ నీ నీ సాఀ ధా నీ నీ 1
తం – సు ర వ ం ది త

పా మాఀ సా దాఀ నీ నీ నీ నీఀ 2
మ హి ష మ హా – సుర

సాఀ సాఀ గా గా నీ నీ ధా నీ 3
మ ధ న ము మా – వ తిం

సా సా ధా నీ నీ నీ నీ నీ 4
భో – గ యు తం – – –

సా సా గా గా మాఀ మాఀ మాఀ మాఀ 5
న గ సు త కా – మి ని

నీ పాఀ ధాఀ పాఀ మా మా మా మా 6
ది – వ్య వి శే – ష క

రి గా సా సా రిఀ గాఀ నీ నీ 7
సూ – చ క శు భ న ఖ

నీ నీ పా ధని నీ నీ నీ నీ 8
ద – ర్ప ణ కం – – –

సా సా గా సా మా మా మా మా 9
అ హి ము ఖ మ ణి ఖ చి

మా	మా	మా	మా	నీ	ధా	మా	మా	10
తో		జ్జ్వల	ల	నూ	–	పు	ర	
ధా	ధా	నీ	నీ	రీ	గా	మా	మా	11
బా	ల	–	భు	జం	గ		మ	
మా	మా	పా	దా	నీ	నీ	నీ	నీ	12
ర	వ	క	లి	–	తం	–	–	
పా	పా	నీ	నీ	రీ	రీ	రీ	రీ	13
ద్రు	త	మ	భి	వ్ర	జా	–	మి	
రీ	మా	మా	మా	రీ	గా	సా	సా	14
శ	ర	ణ	మ	నిం	–	ది	త	
ధా	మా	రీ	గా	సా	ధా	నీ	నీ	15
పా	–	ద	యు	గ	పం	–	క	
పా	మా	రీ	గా	నీ	నీ	నీ	నీ	16
జ	వి	లా	–	సం	–	–	–	

8 షడ్జకైశికి–చచ్చత్పుటము సంసర్గ వికృత జాతులు

దీనిలో సగపలు అంశములు. రిమలు అల్పము. ధనిలు కొంచెము ఎక్కువ. కళలు 16. ప్రవేశికధ్రువ. రెండవయుంకము. దీనిలో గ న్యాసము, సనిపలు అపన్యాసము. గాంధారము హిందోళక దీశీకేళావలులు కన్పట్టుచున్నవి.

సాహిత్యము

దేవమసకల శశితిలకం ద్విరద గతిం
నిపుణమతిం ముగ్ధ ముఖాంబురుహ దివ్యకాంతిం
హరమంబుదోదధి నినాదమచల వరసూనుదేహార్థ
మిశ్రిత శరీరం ప్రణమామి తమహ మనుపమ ముఖ కమలం

స్వరజాతులు

ప్రస్తారము

సా సా మా పా గరి మగ మా మా 1
దే – – – . . . .
మ మా మా మా సా సా సా పా 2
వం – – – – – = –
ధా ధా పా పా ధా ధా రీ రిమ 3
అ స క ల శ శి తి ల
రీ రీ నీ నీ నీ నీ నీ నీ నీ 4
కం – – – – – = – –
ధా ధా పా ధ ని మా మా పా పా 5
ద్వి ర ద గ తిం – – –
ధా ధా పా ద ని దా దా దా పా పా 6
ని పు ణ మ తిం – – –
సా సా సా సా సా సా సా సా 7
ము – గ్ధ ము ఖాం – – బు
ధా దా పా ధా ధని ధా ధా ధా 8
రు హ ది – వ్య కాం – తిం
సా సా సా రిగ సా రిగ ధా ధా 9
హ ర మ – బు దో – ద
మా దా పా పా ధా ధా నీ నీ 10
ది ని నా . . దం . . –
రీ రీ గా సా సా సా సా గా 11
అ చ ల వ ర సూ – ను
ధా రి స రీ సరి రీ సా సా సా 12
దే – హా . – ర్ధ మి – త్రి
సా సరి రీ సరి రీ సా సా సా 13
త శ రీ – రం – – –

మా	మా	మా	మా	నిద	పధ	మా	మా	14
ప్ర	ణ	మా		మి	త	హా	-	
నీ	నీ	పా	పమ	పా	పమ	పధ	రిగ	15
మ	ను	వ	మ	ము	ఖ	క	ము	
గా	గా	గా	గా	గా	గా	గా	గా	16
అం	-	-	-	-	-	-	-	

౩. షడ్జో దీచ్యవా :-

దీనిలో సమనిధలు అంశముగలు సమనిదలు పరస్పరము సంగీతము అగును. మంద గాంధారము ఎక్కువ. సరిలు భూరితరములు. రి లోపించుటచే షాడవము రిపలు లోపించుటచే ఔడవము. ధ అంశమైనపుడు షాడవము. గీతతాళాదులు షాడ్జివలె. గ నుండి మూర్ఛన రెండవయుంకమున ధ్రువాగానము.

దీనిలో మ న్యాసము. సధలు అపన్యాసములు 1 కళ ౨వ కళ.

సాహిత్యము

శైలేశ సూనుప్రణయ ప్రసంగస విలాసఖేలన వినోదం
అధికముఖేందు నయనం నమామితవ దెవాసురేశఖ తవరుచిరం

ప్రస్తారము

సా	సా	సా	సా	మా	మా	గా	గా	1
శై	-	-		లే	-	-	-	
గా	మా	పా	మా	గా	మా	మా	ధా	2
శ	-	సూ	-	-	-	-	ను	
సా	సా	మా	గా	పా	పా	నీ	ధా	3
శై	-	లే	-	శ	సూ	-	ను	
ధా	నీ	సా	సా	ధా	నీ	పా	మా	4
ప్ర	ణ	య	-	ప్ర	సం	-	గ	
గా	సా	సా	సా	సా	సా	సా	గా	5
స	వి	లా	-	స	ఖే	-	ల	

ధా	ధా	పా	దా	పా	నీ	ధా	ధా	5
న	వి	నో	–	–	–	దం	–	
సా	గా̇	గా̇	గా̇	గా̇	గా̇	సా	సా	7
అ	–	ధి	–	క	–	–	–	
నీ	ధా	పా	ధా	పా	ధా	ధా	ధా	8
ము		ఖేం	–	–	–	–	దుం	
సా	సా	మా	గా	పా	పా	నీ	ధా	9
అ	ధి	క	–	ము	ఖేం	–	దు	
ధా	నీ	సా	సా	ధా	నీ	పా	మా	10
న	య	నం	–	న	మా	–	మి	
గా	సా	సా	సా	సా	సా		గా	11
దే	–	వా	సు	రే	–	శ		
ధా	ధా	పా	ధా	మా	మా	మా	మా	12
త	వ	రు	చి	రం	–	–	–	

10, షడ్జమధ్యమా.

దీనిలో సప్తస్వరములు అంశములౌ. ఒకదానితో నొకదానికి పరస్పరము సంగతికలుగును. ని అల్పము. గ అంశమైనపుడు ని సంవాదియగును. గాన అల్పము ఇష్టముగాదు. అది వాదియైనపుడు దానికేమాత్రము అల్పత్వములేదు. ని లోపించినచో షాడవము. నిగలు లోపించినచో ఔడువము. ద్విశ్రుతులైన నిగలు పరస్పరము విరోధులు. గీతి, తాళము కళలు షాడ్జికి వలెను. మనుండి మూర్ఛన. వినియోగము వెనుకటివలెనె.

దీనిలో సమలు న్యాసములు. స్వరములేడును అపన్యాసములౌ.

సాహిత్యము

రజని వధూముఖ విలాసలోచనం
ప్రవికసిత కుముద దళ ఫేనసంనిభం
కామిజన నయన హృదయాభినందినం
ప్రణమామిదేవం కుముదాధి వసినం

ప్రస్తారము

మా	గా	సగ	పా	దప	మా	నిధ	నిమ	1
ర	జ	ని	వ	ధూ	–	ము	ఖ	
మా	మా	సా	రిగ	మగ	నిధ	పధ	మా	2
వి	లా	–	స	లో	–	–	చ	
మా	గా	రీ	గా	మా	మా	సా	సా	3
నం	–	–	–	–	–	–	–	
మ	మగమ	మా	మా	నిధ	పధ	పమ	గమమ	4
ప్ర	వి	క	సి	త	కు	ము	ద	
ధా	పధ	పరి	రిగ	తమ	రి	సధస	సా	5
ద	అ	ఫే	న	సం	–	–	ని	
నిధ	సా	రీ	మగమ	మా	మా	మా	మా	6
భం	–	–	–	–	–	–	–	
మా	మా	మగమ	మధ	దప	పద	పమ	గమగ	7
కా	–	మి	జ	న	న	యు	న	
ధా	పధ	పరి	రిగ	మగ	రిగ	సధస	సా	8
హృ	ద	యా	భి	నం	–	–	ది	
మా	మా	ధని	ధన	ధప	మప	పా	పా	9
నం	–	–	–	=	–	–	–	
మా	మగమ	మా	నిద	పద	పమగ	గా	మా	10
వ్ర	జ	మా	–	మి	దే	వం	–	
ధా	పధ	పరి	రిగ	మగ	సధస	సా		11
కు	ము	ధా	ధి	వా	–	సి		
నిధ	సా	రీ	మగమ	మా	మా	మా		12
నం	–	–	–	–	–	–		

11 గాంధారోదీచ్యవ:- తాళము చచ్చత్పుటము.

దీనిలో సమలు అంశలు. పూర్ణత్వములో రిగమపదనిలు అల్పములు.

రి లోపించినచో షాడవము షాడవములో నిధపగలు అల్పము. రిధలకుసంగతి. ధ మొదలు మూర్ఛన. కళలు 16. నాల్గవ యంకము న ధ్రువాగానమున వినియోగము.

దీనిలో మ న్యాసము. సదలు అపన్యాసములు.

సాహిత్యము

సౌమ్య గౌరీముఖాంబురుహ దివ్యతిలకపరిచుంబి
తార్చితసు పాదం ప్రవికసిత హేమ కమల నిభం,
అతి రుచిర కాంతినఖ దర్పణామల నికేతం
మనసిజ శరీరతాడనం ప్రణమామి గౌరీచరణయుగ మనుపమం.

ప్రస్తారము :

సా	సా	పా	మా	పా	ధప	పా	మా	1
సౌ	–	–	–	–	–	–	–	
ధా	పా	మా	మా	సా	సా	సా	సా	2
మ్య	–	–	–	=	–	–	–	
ధా	నీ	సా	సా	మా	మా	పా	పా	3
గౌ	–	–	రీ	ము	ఖాం	–	బు	
నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	4
రు	హ	ది	–	వ్య	తి	ల	క	
మా	మా	ధా	నిస	నీ	నీ	నీ	నీ	5
ప	రి	చుం	–	బి	తా		ర్చి	
మా	పా	మా	పరిగ	గా	గా	గా	సా	6
త	సు	పా	–	దం	–	–	–	
గా	మగ	పా	పధ	మా	ధని	పా	పా	7
ప్ర	వి	క	సి	త	హే	–	మ	
రీ	గా	సా	సధ	నీ	నీ	ధా	ధా	8
క	మ	ల	ని	భం	–	–	–	

గా రిగ సా సని గా రిగ సా సా 9
అ తి రు చి ర కాం – తి

సా సా సా మా మని ధని నీ నీ 10
న ఖ ద – ర్ప ణా – మ

మా పా మా ప రి గ గా గా సా సా 11
లి ని కే – తం – – –

గా సా గా సా మా పా మా పరిగ 12
మ న సి జ శ రీ ర –

గా మా గా సా గా గా గా సా 13
తా – – – – డ – నం

నీ నీ పా ధా నీ గా గా గా 14
ప్ర ణ మా – మి గౌ – రీ

నీ నీ ధా పా ధా పా మా పా 15
చ ర ణ యు గ మ ను ప

దా పా సా సా మా మా మా మా 16
మం – – – – – – –

12 రక్త గాంధారి :-

దీనిలో రిధలు కాక మిగిలిన సగమ పనిలు అంశలు. రినిదాటి సగలకు సంనిధిని మేళనము చేయవలెను. భిన్న లఘువులు గల స్వరముల నైరంతర్యము సంనిధి. ఏక లఘువు కలము రెండింటికిని గాని మూఁడిటికిఁగాని నైరంతర్యము మేళనము, రక్తినిబట్టి రెండును జేయవలెను. రి లోపించినచో షాడవము రిధలు లోపించినచో ఔడవితము. నిధలు బహుళము. మధ్యమగ్రామములో పరిలకు సంవాదముండును. గాన పంచమము అంశము షాడవమును ద్వేషించును. అనగా పంచమము స్వయముగా అంశమగుచు రిలోపముచే నిర్వర్తింపఁదగిన షాడవమును సహింపదు. సనిమపలు ఔడువితమును ద్వేషించును. అనగా సనిమపలు అంశములై రిధల లోపము నిర్వర్తింపఁదగిన ఔడువితమును సహింపవు. నిధల షడ్జాంశ స్థా

వాదులు గాకపోయినను ఔడువితమే. కొన్ని చోట్ల అంశలోపమువల్ల కొన్ని చోట్ల చెప్పుటవలనను ఔడువాది జాతులలో ఒకప్పుడు ఔడువితము ప్రాప్తించినను నిషేధము. స, గలకు సంగతి. పంచపాణ్యాది తాళములు షాడ్జియందు వలెనె. రి మొదలు మూర్ఛన. 3వ అంకమున ధ్రువాగానము దీనిలో గ న్యాసము. మ అపన్యాసము.

సాహిత్యము

తంబాల రజనికర తిలకభూషణ విభూతిం
ప్రణమామి గౌరీవదనారవిందం ప్రీతికరం.

ప్రస్తారము

పా	నీ	సా	సా	సా	గా	పా	నీ	1
తం	-	బా		ల	ర	జ	ని	
సా	సా	పా	పా	మా	మా	గా	గా	2
క	ర	తి	ల	క	భూ	-	ష	
మా	పా	ధా	పా	మా	పా	దప	మగ	3
ణ	వి	భూ	-	-	-	-	-	
మా	మా	మా	మా	మా	మా	మా	మా	4
తిం	-	-	-	-	-	-	-	
ధా	నీ	పా	మప	ధా	నీ	పా	పా	5
-	-	-	-	-	-	-	-	
మా	పా	మా	ధని	పా	పా	పా	పా	6
-		-		-		-	-	
రీ	గా	మా	పా	పా	పా	మా	పా	7
ప్ర	ణ	మా	-	మి	గౌ	-	రీ	
రి	గా	మా	పా	పా	పా	మా	పా	8
వ	ద	నా	-	ర	విం	-	-	
పా	పా	పా	పా	పా	పా	పా	పా	9
ధ		-		-		-	-	

రి	గా	సా	సా	రీ	గా	గా	గా	10
పి౯		తి	క	రం	-	-	-	
గా	గా	పా	ధమ	పా	నిధ	పా	పా	11
-		-		-		-	-	
గా	పా	మా	పరిగ	గా	గా	గా	గా	12
-		-		-		-	-	

15 కైశికి

దీనిలో రి కంటె మిగిలిన సగమ పధనిలు అంశములు. నిధలు అంశములైనపుడు పంచమమున్యాసము. నిగలు ద్విశ్రుతి గలవి. నిధలు అంశలైనపుడు నిగపలు న్యాసములని మతంగాదులనిరి. రి లోపమువల్ల షాడవము, రిధ లోపమువల్ల ఔడువము. రి అల్పము. నిపలు బహుళము. అంశలకు పరస్పరము సంగతి. పంచమము షాడవమును ధైవతము ఔడువమును ద్వేషించును. పంచపాణ్యాది తాళములు షాడ్జియందువలె. గ మొదలు మూర్ఛన. అయిదవ యంకమున ధ్రువాగానము. దీనిలో గపనిలు న్యాసములు. రి గాక మిగిలినవి ఆఱు అపన్యాసములు. ఒకప్పుడు రి కూడ అపన్యాసము అగును. అపుడు ఏడును అపన్యాసములె.

సాహిత్యము

కేళీ హతకామతను విభ్రమ విలాసం
తిలకయుతం మూర్ధోర్ధ్వబాలసోమ నిభం
ముఖ కమల మసమ హాటక సరోజం
హృది సుఖదం ప్రణమామిలోచన విశేషం

ప్రస్తారము

పా	ధని	పా	ధని	గా	గా	గా	గా	1
కే		ళీ	-	హ	-	తం	-	
పా	పా	మా	నిధ	నిధ	పా	పా	పా	2
కా		మ	త	ను	-		-	

ధా నీ సా సా రీ రీ రీ రీ 3
వి – భ్ర మ వి లా – సం
సా సా సా రీ గా మా మా మా 4
తి ల క యు తం – – –
మా ధా నీ ధా మా ధా మా పా 5
మూ - ర్ధో – ర్ధ్వ బా ల
గా రి సా ధని రీ రీ రీ రీ 6
జో – మ ని ఖం – –
గా రీ సా సా ధా ధా మా మా 7
ము ఖ క మ లం – – –
గా గా గా మా మా నిధ ని నీ నీ 8
అ స మ – హా – ట –
గా గా నీ నీ గా గా గా గా 9
క స రో – జం – –
గా గా నీ నీ నిధ పా పా పా 10
హృ ది సు ఖ దం – –
మా పా మా పా పా పా మా మా 11
ప్ర ణ మా – మి లో చ –
పా మా గా నిధ నిదని నీనీ మా మా 12
న వి శే – షం ం ం

14 మధ్యమోదీచ్యవ, తాళము, చచ్చత్పుటము.

దీనిలో ప అంశము సదా పూర్ణగానే యుండును. ఎప్పుడును షాడవ వౌడవములుండవని భావము. గాంధారోదీచ్యవలె నుండును. మ మొదలు మూర్ఛన. 4 అంకమున ధ్రువాగానము దీనిలో మ న్యాసము.

సాహిత్యము

సురాభిష్టుతమనిలమనోజవమంబుదోదధినినాదమతిహాసం
శివం శాంతమసురచమూమథనం వందే త్రైలోక్యనతచరణం

ప్రస్తారము

పా	ధని	నీ	నీ	మా	పా	నీ	పా
దే	-	హా	-	ర్థ	రూ	-	ప
రీ	రి	రీ	గా	సా	రిగ	గా	గా
మ	తి	కాం	-	తి	మ	మ	ల
నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ
గ	మ	తేం	-	దు	కం	-	ద
నీ	నీ	ధప	మా	నిధ	నిధ	పా	పా
కు	ము	ద	ని	భం	-		-
పా	పా	రీ	రి	రీ	రి	రీ	రి
చా	-	మీ		క	రా	-	బు
మా	రిగ	సా	సధ	నీ	నీ	నీ	నీ
రు	హ	ది	-	-	వ్య	కాం	తి
మా	పా	నీ	సా	పా	పా	గా	గా
ప్ర	వ	ర	గ	ణ	పూ	-	జి
గా	పా̇	మా̇	ని̇ధ	నీ̇	నీ	సా	సా
త	మ	జే	-	యుం	-		-
పా̇	పా̇	మా̇	ధని̇	పా̇	పా̇	పా̇	పా̇
సు	రా	భి	ష్టు	త	మ	ని	ల
మా̇	పా̇	మా̇	రిగ	గా	గా	గా	గా
మ	నో	జ	-	వ	-	మం	బు
గా	పా	మా	పా	నీ	నీ	నీ	నీ
దో	-	ద	ధి	ని	నా	-	ద
మా	పా	మప	రిగ	గా	గా	గా	గా
మ	తి	హా	-	సం	-		-

గా	గా	గా	గా	మా	ని ధ	నీ	నీ	13
శి	వం	శా	ం	త	మ	సు	ర	
నీ	నీ	దప	మా	నిధ	నిధ	పా	పా	14
చ	ముా	మ	ధ	నం		–	–	
రి	గా	పా	సా	మా	నిధని	నీ	నీ	15
వం	–	దే	–	త్రై	లో	క్య	–	
నీ	నీ	దా	పా	ధా	పా	మా	మా	16
న	త	చ	ర	ణం	–		–	

15 కార్మారవి (మధ్యమ గ్రామము) తాళము చచ్చత్పుటము.

దీనిలో ని రిధలు అంశలు. అంతర మార్గములోని వగ టవ బన చాల అనంశములుగ చెప్పబడినవి. గ మిగుల బహుళము. అన్నిటికి స్వర సంగతి. కళలు 16. ప నుండి మూర్ఛన. అయిదవ అంకము ధ్రువా వినియోగము. స్థాయిగా ఎక్కువగా బ్రయోగము గలది. అంశము సంచారిగా బహు ప్రయోగము గలది. అంతరమార్గము. అనంశమనబడును. కనుక ఇందు అంతర మార్గము ప్రయోక్తవ్యము.

ఇందులో ప న్యాసము. అంశలే అపన్యాసములు.

సాహిత్యం

తం స్థాణులలిత వామాంగసక్తమతితేజః ప్రసరసౌధాంశు కాంతి
ఫణిపతిముఖం ఉరో విపుల సాగరనికేతంసితపన్నగేంద్ర
మతికాంతం షణ్ముఖవినోదకరపల్లవాంగుళి విలాస
కీలన వినోదం ప్రణమామి దేవయజ్ఞోపవీతకం.

ప్రస్తారము

రి	రి	రి	రి	రి	రి	రి	రి	1
తం	–	స్థా	–	ణు	ల	లి	త	
మా	గా	సా	గా	సా	నీ	నీ	నీ	2
వా		మాం	–	గ	స	–	క్త	

నీ	మా	నీ	మా	పా	పా	గా	గా	3
మ	తి	తే	—	జః	వ్రి	స	ర	
గా	పా	మా	పా	నీ	నీ	నీ	నీ	4
సౌ	—	ధాం	—	శు	కాం	—	తి	
రి	గా	సా	నీ	రి	గా	రి	మా	5
ఫ	టి	వ	తి	ము	ఖం	—	—	
రి	గా	రి	సా	నీ	ధని	పా	పా	6
హ	రో	వి	పు	ల	సా-	—	గ	
మా	పా	మా	పరిగ	గా	గా	గా	గా	7
ర	ని	కే	—	తం	—		—	
రి	రి	గా	సమ	మా	మా	పా	పా	8
సి	త	వం	—	న	గేం	—	ద్ర	
మా	పా	మా	గరిగ	గా	గా	గా	గా	9
మ	తి	కాం	—	తం	—		—	
ధా	నీ	పా	మా	ధా	నీ	సా	సా	10
ష	—	ణ్ము	ఖ	వి	నో	—	ద	
నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	11
క	ర	వ	—	ల్లి	వాం	—	గు	
మా	మా	ధా	నీ	సనిని	ధా	పా	పా	12
శి	వి	లా	—	స	కి	—	అ	
మా	పా	మా	గరిగ	గా	గా	గా	గా	13
న	వి	నో	—	దం	—		—	
నీ	నీ	పా	ధని	గా	గా	గా	గా	14
ప్ర	ణ	మా	—	మి	దీ	—	వం	
సా	రి	గా	సా	నీ	నీ	నీ	నీ	15
య	—	జ్ఞో	—	ప	వీ	—	త	
నీ	నీ	ధా	ధా	పా	పా	పా	పా	16
కం		—		—		—	—	

16 గాంధార పంచమి. (మధ్యమ గ్రామము.) చచ్చత్పుటతాళము.

దీనిలో ప అంశము. గప లకు చాల స్వరములతో గపలకు సంగతి చేయవలెను. 16 కళలు. రి మొదలు మూర్ఛన. నాల్గవయంకమున ధ్రువాగానము. దీనిలో గ న్యాసము. రిప అపన్యాసములు.

సాహిత్యము

కాంతం వామైకదేశ ప్రేంఖోలమానకమల నిభం
వరసురభి కుసుమగంధాధి వాసితమనోజ్ఞ
నగరాజ సూనురతిరాగరభసకేళీ కుచగ్రిహలీలం
తం ప్రణమామి దేవం చంద్రార్ధ మండిత

ప్రస్తారము

పా	మప	మధ	నీ	ధప	మా	ధా	నీ	1
కాం	–		–		–	–	–	
సనిని	ధా	పా	పా	పా	పా	పా	పా	2
–	–	తం	–	–	–		–	
ధా	నీ	సా	సా	మా	మా	పా	పా	3
వా	–	మై	–	క	దే	–	శ	
నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	4
ప్రేం	–	ఖో	–	ల	మా	–	న	
నీ	నీ	ధప	మా	నిధ	నిధ	పా	పా	5
క	మ	ల	ని	భం	–		–	
పా	పా	రీ	రీ	రీ	రీ	రీ	రీ	6
వ	ర	సు	ర	భి	కు	సు	మ	
మా	రిగ	సా	సధ	నీ	నీ	నీ	నీ	7
గం	–	ధా	–	ది	వా	–	సి	
నీ	నీ	సా	రిస	రీ	రీ	రీ	రీ	8
త	మ	నో	–	జ్ఞ	–		–	
నీ	గా	సా	నిగ	సా	నీ	నీ	నీ	9

న	గ	రా	-	జ	సూ	-	ను	
నీ	మా	నీ	మా	పా	పా	గా	గా	10
ర	తి	ధా	-	గ	ర	భ	స	
గా	పా	మా	పా	నీ	నీ	నీ	నీ	11
కే	-	లీ	-	కు	చ	-	గ్ర	
మా	పా	మా	పరిగ	గా	గా	గా	గా	12
హ	లీ	లం	-	తం	-		-	
నీ	నీ	పా	ధా	నీ	గా	గా	గా	13
ప్ర	ణ	మా	-	మి	దే	-	వం	
నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	నీ	14
చం	-	ద్రా	-	ర్ధ	మం	-	డి	
మా	మా	ధా	నీ	సనిని	ధా	పా	పా	15
త	వి	లా	-	సకీ	ల	-	-	
మా	పా	మా	పరిగ	గా	గా	గా	గా	16
న	వి	నో	-	దం	-		-	

17 ఆంధ్రి (మధ్యమ గ్రామము)

దీనిలో ని రి గ ప లు అంశములు. రిగలకు నిధలకు పరస్పరము న్యాసము వఱకు అంశానుక్రమముగా సంగతి కలుగును. స లోపముఃవల్ల షాడ వముః మ నుండి మూర్ఛన. కల తాళములు పూర్వమువలె.
దీనిలో గ న్యాసము. అంశలె అపన్యాసములు.

సాహిత్యము

తరుణేందు కుసుమఃఖచితజటం త్రిదివనదీసలిల ధౌతముఃఖం
నగసూనుప్రణయం వేదనిధిం వరణాహితుహినశైల గృహం
అమృతభవం గుణరహితం తమవనిరవిశశిజ్వలనజతి గగనతనుం
శరణం వ్రజామి శుభమతి కృత నిలయం

ప్రస్తారము

గా	రీ	రీ	రీ	రీ	రీ	రీ	రీ	1
త	రు	ణేం	-	దు	కు	సు	మ	

రి	గా	రి	గా	రి	రి	రి	రి	2
ఖ	చి	త	జ	టం	–		–	
రి	రి	గా	గా	రి	రి	మా	మా	3
త్రి	ది	వ	న	దీ	స	లి	ల	
రి	గా	సా	ధని	నీ	నీ	నీ	నీ	4
ధౌ	–	త	ము	ఖం	–		–	
నీ	రి	నీ	రి	ధని	ధని	పా	పా	5
న	గ	సూ	–	ను	ప్ర	ణ	యం	
మా	పా	మా	రిగ	గా	గా	గా	గా	
వే	–	ద	ని	ధిం	–		–	
రి	రి	గా	సస	మా	మా	పా	పా	7
ప	రి	ణా	–	హి	తు	హి	న	
మా	పా	మా	రిగ	గా	గా	గా	గా	8
శై	–	ల	గృ	హం	–		–	
ధా	నీ	గా	గా	గా	గా	గా	గా	9
అ	మృ	త	భ	వం	–		–	
పా	పా	మా	రిగ	గా	గా	గా	గా	10
గు	ణ	ర	హి	తం	–		–	
నీ	నీ	నీ	నీ	రి	రి	రి	రి	11
త	మ	వ	ని	ర	వి	శ	శి	
రి	రి	గా	నీ	సా	సా	నీ	నీ	12
జ్వ	ల	న	జ	ల	ప	వ	న	
పా	పా	మా	రిగ	గా	గా	గా	గా	13
గ	గ	న	త	నుం	–		–	
రి	రి	గా	సమ	మా	మా	పా	పా	14
శ	ర	ణం	–	వ్ర	జా	–	మి	

మా	మా	నీ	నీ	సా	రీ	గా	గా	15
శు	భ	మ	వి	కృ	త	ని	ల	
రి	గ	గా	గా	గా	గా	గా	గా	16
యం	–		–		–		–	

18 నందయంతి (మధ్యమ గ్రామము)

దీనిలో వ అంశము. గ గ్రహము. కొందఱు ప గ్ర హ మనిరి. మంద్ర రి బహుళము. స లోపమువల్ల షాడవము. హృష్యకమూర్ఛన తాళము పూర్వమువలె. కళలు 32. మొదటి యంకమున ధ్రువాగానము. దీనిలో గ న్యాసము. మ ప లు అపన్యాసములు.

సాహిత్యము

సౌమ్యం వేదాంగ వేదకరకమల యోనింతమో రజోవివర్జితం హరం
భవహర కమలగృహం శివం శాంతం సంనివేశనమపూర్వం
భూషణలీలమురగేశ భోగభాసుర శుభ వృథులం
అచలపతిసూనుకరపంకజామల విలాసకీల వినోదం
స్ఫటికమణిరజతసిత నవదుకూలక్షీరోద సాగరనికాశం
అజరశిరఃకపాల వృథుభాజనం వందే సుఖదం
హరదేహమమల మధుసూదనసుతేజోధికసుగతియోనిం

ప్రస్తారము

గా	గా	గా	గా	పా	పా	ధప	మా	1
సౌ	–		–		–		–	
ధా	ధా	ధా	ధా	ధా	నీ	సనిని	ధా	2
–		–		–			–	
పా	పా	పా	పా	పా	పా	పా	పా	3
మ్యం	–		–		–		–	

ధా̇	నీ̇	మా̇	పా̇	గా̇	గా̇	గా̇	గా̇	4
వే	-	దాం	-	గ	వే	-	ద	
మా	రి	గా	గా	గా	గా	గా	గా	5
క	ర	క	మ	అ	యో	-	నిం	
మా	మా	పా	పా	ధా	నిధ	పా	పా	6
త	మో	ర	జో	వి	వ	-	-	
ధా	నీ	మా	పా	గా	గా	గా	గా	7
రిజ	తం	-		-		-	-	
ధా	నీ	మా	పా	గా	గా	గా	గా	8
హరం	-		-		-		-	
ధా	నీ	మా	పా	గా	గా	గా	గా	9
భ	వ	హ	ర	క	మ	అ	గృ	
మా	మా	మా	మా	మా	మా	మా	మా	10
హం	-		-		-		-	
రి	గా	మా	పా	వమ	పా	పా	పా	11
శి	వం	శాం	-	తం	సం	-	ని	
రి̇	రి̇	రి̇	రీ̇	పా̇	పా̇	మా	మా	12
వే	-	శ	న	మ	పూ	-	ర్వం	
ధా̇	నీ̇	సని̇ని̇	ధా̇	పా̇	పా̇	పా̇	పా̇	13
భూ	ష	-	ణ	లీ	-	అం	-	
ధా̇	నీ̇	మా̇	పా̇	గా̇	గా̇	గా̇	గా̇	14
ఊ	ర	గే	-	శ	భో	-	గ	
గా	పా	పా	పా	ధా	మా	గా	మా	15
ఖా	-	సు	ర	శు	భ	పృ	ధు	
ధా	ధా	నీ	ధా	పా	పా	పా	పా	16
లం		-		-		-	-	
రి	గా	మా	పా	పమ	పా	పా	నీ	17
ఆ	చ	ల	వ	తి	సూ	ను	-	

రి	రి	రి	రి	పా	పా	పా	పా	18
క	ర	వం	-	క	జా	-	మ	
పా	పా	పా	పా	ధా	మా	మా	మా	19
ల	వి	లా	-	స	క్రీ	-	ల	
నీ	పా	గా	గమ	గా	గా	గా	గా	20
న	వి	నో	-	దం	-		-	
రి	రి	గా	గా	మా	మా	మా	మా	21
స్ఫ	టి	క	మ	ణి	ర	జ	త	
నీ	పా	నీ	మా	నీ	ధా	పా	పా	22
సి	త	న	వ	దు	కూ	-	ల	
సా	సా	ధని	ధా	పా	పా	పా	పా	23
క్షీ	-	రోద	-	సౌ	-	-	గ	
మా	పా	మా	పరిగ	గా	గా	గా	గా	24
ర	ని	కా	-	శం	-		-	
రి	రి	గా	గా	మా	మా	పా	పా	25
అ	జ	శి	రః	క	పా	-	ల	
రి	రి	రి	గా	మా	రిగ	మా	మా	26
వృ	ధు	ఖా	-	-	జ	నం	-	
మా	నీ	పా	నీ	గా	గా	గా	గా	27
వం	-	దే	-	సు	ఖ	దం	-	
మా	మా	పా	పా	ధా	ధని	నిధ	మా	28
హ	ర	దే	-	హ	మ	మ	ల	
ధా	ధా	సా	నీ	ధా	నీ	పా	పా	29
మ	ధు	సూ	-	ద	న	-	సు	
రి	రి	రి	రి	మా	పా	ధా	మా	30
తే	-	జో	-	ధి	క	-	సు	
నీ	నీ	నీ	నీ	ధా	పా	మా	మా	31
గ	తి	యో		-		-	-	

మా పరిగ గా గా గా గా గా గా 22
— — నిం — — —

అనుక్తా విహ తాలః స్యాత్ త్రిషైపై కకళాదికః
మార్గాః క్రమాచ్చిత్ర వృత్తిదక్షిణాః గీతయః పునః
మాగధీసం భావితాచ, పృథులేత్యుదితాః క్రమాత్

ఈ జాతి లక్షణములలో ఏక కల మొదలైన తాళ భేదములు మార్గ గీతులు చెప్పనప్పుడు తాళ లక్షణములలోఁ జెప్పిన చంచత్పుటము గాని, పంచపాణి గాని ఏక కళాదికము మూఁడు విధములుగనే యుండును. మార్గములు చిత్రము, వృత్తి, దక్షిణలు. మాగధి సంభావిత పృథుల అని గీతులు మూఁడు వరుసగా చెప్పబడినవి. 25200

వార్తికే ద్విగుణాజ్ఞేయా, సైవచిత్రే చతుర్గుణా TSC
సర్వజాతిషు జానీయా దంప స్వరగతం రసం, GIAN

మార్గమందుఁ జెప్పఁబడిన కలాసంఖ్యయే వార్తికము (వృత్తి మార్గము సంబంధించినది) అను మార్గములో రెట్టింపు అని తెలియువలెను. షాడ్జిలోనైతే దక్షిణలో పన్నెండుగాఁ జెప్పఁబడినది. అది వార్తికములో ఇరువదినాల్గు అగు నని భావము. అష్టలఘువులుగానున్న కళలను విడిచి నాల్గు లఘురూపముగు కలను జేయవలెనని యభిప్రాయము. ఆ దక్షిణలోఁ జెప్పఁబడిన కళ సంఖ్యయే చిత్రమార్గములో నాలుగురెట్లు అని తెలియవలెను. షాడ్జిలోనైతే ఇరవై యెనిమిది కళలగునని భావము. భాగములుచేసి లఘుద్వయాత్మకమైన కలను జేయువలెనని దీని యభిప్రాయము. దీనిచేతనే వార్తిక వృత్తిమార్గమునకు సంబంధించిన మార్గములో రెండు కళలుగల తాళము—సంభావిత గీతి చిత్రములో ఏకకళగల తాళము, మాగధీగీతి. ఇట్లే మిగిలినవానిలోఁ దెలియునగును. సర్వ జాతులలోను అంశస్వరమును బట్టి "సరివీరే" అని యిదివరలోఁ జెప్పిన ప్రకారము రసములను దెలియువలెను. ACC NO 17200

జన్యరాగాంశములైన గ్రామరాగాదులు పదివిధములైనను జాతులకు సాక్షాత్తుగాఁగాని పరంపరగాఁగాని జన్యరాగములే వాని యవయవములు.

నేడు వీనిని స్వరజతులని వ్యవహరించిరి. స్వరజాతి శబ్దమునుండి స్వరజాతి అను రూపమేర్పడినది.

జాత్యాదుల వివరము

జాతిసంఖ్య	జాతులు	అంశములు	న్యాసములు	అపన్యాసములు	మూర్ఛన	షాడవద్వేషి స్వరములు	ఔడువద్వేషి స్వరములు
1	షాడ్జి	సగమపద	స	గస	ఉత్తరాయత	ని	–
2	ఆర్షభి	రిధని	రి	రిధని	శుద్ధషడ్జ	స	సప
3	గాంధారి	సగమపని	గ	సప	పౌరవి	రి	రిధ
4	మధ్యమ	సరిగమపద	మ	సరిగమపద	కళోపనత	గ	గని
5	పంచమి	రిప	ప	రిపని	కళోపనత	గ	గని
6	ధైవతి	రిధ	ద	రిమధ	అభిరుద్గత	ప	సప
7	నైషాది	సగని	ని	సగని	అభిరుద్యత	ప	సప
8	షడ్జకైశికి	సగప	గ	సపని		–	–
9	షడ్జోదీచ్యవ	సమధని	మ	సధ	అశ్వక్రాంత	రి	రిధ
10	షడ్జమధ్యమ	సరిగమపదని	సమ	సరిగమపదని	మత్సరీకృత	ని	గని
11	గాంధారోదీచ్యవ	సమ	మ	సధ	పౌరవి	రి	–
12	రక్తగాంధారి	సగమపని	గ	గ	కళోపనత	రి	రిధ
13	కైశికి	సగమపదని	గపని	సగమపధని	హరిణాశ్వ	రి	రిప
14	మధ్యమోదీచ్యవ	ప	మ	సధ	సౌవీరి	–	–
15	కార్మారవి	రిపధని	ప	రిపధని	శుద్ధ మధ్యమ	–	–
16	గాంధారపంచమి	ప	గ	రిప	హరిణాశ్వ	–	–
17	ఆంధ్రీ	రిగమపని	గ	రిగపని	సౌవీరి	స	–
18	నందయంతి	ప	గ	మప	హరిణాశ్వ	స	–

ఎనిమిదవ గీతి ప్రకరణము

శుద్ధజాతి సముద్భూత కపాలాన్యధునాబ్రువే
రాగాజనకజాతీనాం తత్కపాలేషు సంమతాః

శుద్ధములైన షాడ్జి మొదలైన జాతులనుండి పుట్టిన కపాలములనింకఁ జెప్పెదను. సంసర్గ జాతులును కపాలములును శుద్ధజాతులనుండి పుట్టెఁ వి. జనకములయిన శుద్ధజాతులనుండి రాగములు పుట్టును. “షాడ్జినుండి శ్రీరాగము పుట్టును.” ఈ విధముగాఁ ముందు చెప్పఁబడును. అవి కపాలములందు సమ్మతములు. కపాలములవి కుండ మొ॥ వాని భాగములు రెంటిని అందురు. కుండ బిందె మొదలైనవానిలో ఒక భాగము కపాలము అనబడును. ఘటములోని ఏకదేశమును కపాలమన్నట్లే రాగములోని ఏకదేశమును కపాలమందురు. లేదా పూర్వము భిక్షాటన చేయు సమయములో శంకరుడు షాడ్జి ఆర్షభి మొదలైనవానిని గానముచేయఁగా నిరతిశయమగు రసము వ్యక్తముకాఁగా రస రూపమైన శివుని మౌళిగత చంద్రకళ ద్రవింపగా దాని యమృతములచేఁ జిలుకఁబడి సజీవములై శివుని భూషణములైన బ్రహ్మ కపాలములు గానము చేసెనుట అందుచే ఆ కపాలములచేఁ బాడఁబడినవి గాన కపాలములు అని పేరు గలవి యయ్యెను. వీనికి జాతులనుంటి స్వరూప భేదమయితే న్యాసాది భేదములను బట్టి తెలియఁదగును.

షాడ్జీకపాలములు

షడ్జో గ్రహాంశోఽపన్యాసో, గోన్యాసోఽతి బహూ గమౌ
అల్పారిపనిధా లంఘ్యో రిః కలా ద్వాదశోదితాః
యస్మిన్ షాడ్జీకపాలం తద్గదితం మార్గవేదిభిః

దేనిలో షడ్జము గ్రహము అంశము న్యాసముగను గాంధారము న్యాసముగను గమలు అతి బహుళముగను రిప పనిదలు అల్పములుగను రి లంఘ్యముగను ఉండి 12 కళలు ఉండునో అది షాడ్జీకపాలమని మార్గవేదులు చెప్పిరి.

ఝుం	టుం	ఝుం	టుం		1
ఖ	ట్వాం	గ	ధ	రం	2
దం	ష్టా౧	క	రా	శం	3

త డి త్స ద్ర శ జి హ్వాం 4
హా హా హా హా హా హా హా హా 5
బ హు రూప వదనం ఘనఘోర నాదం 6
హా హా హా హా హా హా హా హా 7
ఊ ఊ హ్రాం రాం "ం "ం "ం "ం 8
నృ ముం డ మం డి తం 9
హూం హూం కహ కహ హూం హూం 10
కృ త విక ట ము ఖం 11
న మా మి దే వం భై రవం 12

ఇవి షాడ్జి కపాల పదములు.

2 ఆర్షభీ కపాలం

యత్రర్ష భోంఽశోఽపన్యాసోమోఽంతో గనిపద ధాల్పతా
సోఽత్యల్పోఽష్ట కపాలం తత్స్యాత్కపాలం త్వార్షభీ గతం

ఎందులో రి అంశము అపన్యాసముగను మ అంతమై గనిపదలు అల్పమై స అత్యల్పమై యుండి 8 కళలుండును. అది ఆర్షభీ కపాలము.

ఝం టుం ఝం టుం 1
దంష్ట్రా క రా ళం 2
ఉ ఉ హ్రాం త్రైం హా హా హా హా 3
హా హా " ఐం " " " హా 4
వ ర సు రభి కు సుమ 5
చ ర్చి త గాత్రం 6
క పా ల హ స్తం 7
న మా మి దే వం 8

3 గాంధారీ కపాలము.

మధ్యమోఽంశగ్రహ న్యాసాపన్యాసో ధైవతో బహుః
యత్రాల్పాః సరిగా లోపాద్రిపసౌ రౌడువంభవేత్
తద్గాంధారీ కపాలంస్యాత్ కలాష్టక వినిర్మితం.

మధ్యమము అంశము గ్రహము న్యాసము అపన్యాసముగ నుండును. ధైవతము బహుళము. సరిగలు అల్పములు. రిపలు లోపించుటచే ఔడువమగును. 8 కళలు ఉన్నచో గాంధారీ కపాలమగును.

చ	ల	త్తు	రం	గ	1
భం	గు	రం	అ		2
నే	క	రే	ణు		3
పిం	జ	రం	సు		4
రా	సు	రైః	సుసేవితం	ప్లు	5
నా	తు	జా	హ్నా		6
వీ	జ	లం	మాం		7
బిం		దు	భిః		8

4 మధ్యమా కపాలములు

మధ్యమోంఽశో నిరిగపాస్త్వల్పాయత్ర కళానవ
తన్మధ్యమ కపాలం స్యాదితి నిశ్శంక కీర్తితం.

మధ్యమము అంశముగను ని రిగపలు అల్పముగ నుండి ఎందు కళలు తొమ్మిది యుండునో అది మధ్యమ కపాలమని నిశ్శంకుడు చెప్పెను.

శూ	లి	క	పా	లి			1
పా	ణి	త్రి	పుర	వినాశి			2
శ	శాం	క	ధా	రి	ణం		3
త్రి	న	య	న	త్రి	శూలం		4
స	త	త	ముమ		యాసహితం		5
తం	వ	ర	డం	హై	హై	హైహై	6
హై	హై	హై	హై	హై			7
హై	హై	హై	హై	”			
నౌ	మి	మ	హా	దే		వం	9

5 పంచమీ కపాలములు

ఋషభాంశం సగ్రహంచ నిధషడ్జ గమాల్పకం
కపాలం పంచమీ జాత మష్టకలం విదుః

రి అంశముగ గ్రహముగనుండి నిధ సగమలు అల్పము ఎనిమిది కళలు కలది పంచమీ కపాలము.

జ	య	వి	ష	మ	న	య	న	1
మ	ద	న	త	ను	ద	హ	న	2
వ	ర	వృ	ష	భ	గ	మ	న	3
పు	ర		ద				హన	4
న	త	స	క	ల	భు	వ	న	5
సి	త	క	మ	ల	వదన			6
భ	వ	మే	భ	య	హ		ర	7
భ	వ	శ	ర	ణం				8

6 ధైవతీ కపాలములు

అత్యల్పర్షభగాంధారం పన్యాసం మధ భూరిచ
షాడ్జ్యా ఇవ కపాలం తద్దైవత్యాః స్యాత్కలాష్టకాత్

రిగలు అల్పము, ప న్యాసముగ మధలు బహుళముగ ఉండి ఎనిమిది కళ లున్నది షాడ్జీవలె ధైవత కపాలము.

అ	గ్ని	జ్వా		లా	శి
ఖా	వ			లి	
మాం	స			శోణిత	
భో	జి	ని	స	ర్వా	హారి
ణీ	ని	ర్మాం		సే	
చా	ప	ర్ణే			
న	మోఽ	స్తు	తే		

7 నైషాదీ కపాలములు

గ్రహాంశ న్యాస షడ్జంచ రిగాల్ప మతిభూరిభిః
నిధమైరష్ట కలతం స్యాన్నైషధీ కపాలకం

స గ్రహము అంశము న్యాసమును. రిగలు అల్పములు నిధమలు అతి బహుళము, ఎనిమిది కళలు గలది నైషధీ కపాలము.

స	ర	స	గ	జ			చర్మపటం	1
భీ	మ	భు	జం	గ			మానద్ధజటం	2
క	హ	క	హ	హ్యం	కృతి		వికృతముఖం	3
న	మ	త	శి	వం	హర		మజితం	4
చం	ద్ర	చూ			డ	మ	జేయం	5
క	పా	ల	మం	డి	త		మకుటం	6
కా	మ	ద	ర్ప	విధ్వం	స		కరంవందే	7
న	మ	త	హరం	పరమ			శివం	8

ఇతి సప్త కపాలాని గాయన్ బ్రహ్మోదితైః పదైః
స్వరైశ్చ పార్వతీ కాంతస్తుతౌ కళ్యాణభాగ్భవేత్.

ఇట్లు పార్వతీ పతియొక్క స్తోత్రములో బ్రహ్మచే చెప్పబడిన పదముల స్వరములతోను పాడుచున్నవాడు కళ్యాణములను పొందును.

కంబలములు

యత్రగ్రహోంఽశోఽపన్యాసః పంచమో బహుళస్తురిః
సోన్యాసోఽథ గాంధారా స్త్వల్పాస్తత్ కంబలం మతం

పంచమము గ్రహముగా అంశముగా అపన్యాసముగా నుండి రి బహుళముగా నుండి మధగలు స్వల్పముగాను సన్యాసముగను ఉండునో అది కంబలమనిరి.

పంచమీ జాతి సంజాత మల్పతా బహుశావశాత్
స్వరాణాం బహవో భేదాస్తే పూర్వైరుదీరితాః

ఈ కంబలములు పంచమీ జాతియందు పుట్టినవి. అల్పత్వము బహుత్వములను బట్టి స్వరములకు చాల భేదములు గలిగినవి. అవి పూర్వులు చెప్పిరి.

ప్రీతః కంబలదానేన కంబలాయ వరందదౌ
పురా పురారి రద్యాపి ప్రీయతే తైరతః శివః

శివుని కర్ణకుండలమైన కంబలుడనెడి సర్పరాజు గానము చేయుటచేత శివుడు కంబలుడగు సర్పరాజునకు వరమిచ్చెను, ఆ కంబల సర్పరాజు పాడుటచే కంబలములని పేరున ప్రసిద్ధములైన వానిచే పురారియైన శివుడు ఇప్పుడు గూడ ప్రీతి పొందుచున్నాడు.

కపాలానాం క్రమాద్బ్రూమో బ్రహ్మప్రోక్తాం పదావళీం

అవి కపాలగాన నియమములో ప్రస్తుతములై బ్రహ్మచే చెప్పబడిన పదముల స్వరూపమును ఝం టం మొదలైన స్తోభాక్షరములతో గాన సంకేతాక్షరములతోఁ గూడునట్లు ఆ కపాలములందు ఉపయోగించిన కళల సంఖ్యచే క్రమముగా చెప్పుచున్నాము. వీనికి స్వరకల్పన మాత్రము ఆయా షాడ్జ్యాది లక్షణములను బట్టి యూహింపవలయును. ఝం టం మొ.

వర్ణాద్యలం కృతాగాన క్రియా పదలయాన్వితా
గీతి రిత్యుచ్యతే సా చబుధై రుక్తా చతుర్విధా.

వర్ణాదులచే నలంకరింపఁబడిన గాన క్రియ పదలయలతోఁ గూడి గీతియనఁబడును. అది నాలుగు విధములని బుధులనిరి.

మాగధీప్రథమా జ్ఞేయా ద్వితీయా చార్ధమాగధీ
సంభావితా చ పృథులే త్యేతాసాం లక్ష్మచక్ష్మకే

అందు 1 మాగధి 2 అర్ధమాగధి 3 సంభావిత 4 పృథుల అని నాలుగు గాన క్రియ నాలుగు విధములు.

గీత్వా కళాయా మాద్యాయాం విలంబితలయం పరం
ద్వితీయాయాం మధ్యలయం తత్పదాంతర సంయుతం

మాత్రలు నాలుగు ఉండునట్లు కళలు కల్పింపవలెను. కళయందు (ఆవృత్తియందు) లయ విలంబిత పదముగా గానముచేసి రెండవ కళయందు మధ్యలయ గల పదము గలుగునట్లుగా గానము చెయవలెను.

సతృతీయ పదేతే చ తృతీయ స్యాంద్రుతేలయే
ఇతి పురావృత్త పదాం మాగధీం జగదుర్బుధాః

మూఁడవ కళయందు విలంబిత పదములనుబట్టి లయద్రుతము కాఁగా తృతీయ మగు వందే అనుదానితో గూడినట్లు మూఁడు ఆవృత్తములు గలుగనట్లున్న దానిని మాగధి అందురు. ఇది మగధదేశమునఁ బుట్టినది గాన మాగధి యను పేరు గలిగినది.

ఉదా:- మాగా		మాధా	1
దే		వం	
దని దని		సని ధా	2
దే వం		రు ద్రం	
రిగ రిగ		మగ రిసా	3
దే వం		రుద్రం వందే	

అర్ధమాగధి:-

పూర్వయోఃపదయోరర్ధే చరమే ద్వ్యర్యదోది తే
దదా అర్ధమాగధీం ప్రాహుః

మొదటి రెండు పదములందును 'దేవం రుద్రం' అను రెంటిలో చివరి అర్ధమును అనగా 'దేవం' అను పదంలో 'వం' అనుదానిని రుద్రం అను దానిలో 'ద్రం' అను రెండుసార్లు అనగా అర్ధమాగధి అగును. అనగా మొదటి కళలో దేవం అని రెండవమారు వం రుద్రం అని, మూడవదానిలో ద్రం వందే అని పలుకవలెను.

ఉదా:-	మా	రీ	గాసా		1
	దే	–	వం -		
	సా	సా	ధా	నీ	2
	వం	రు	ద్రం	–	
	పా	ధా	ధా	పా	3
	ద్రం	వం	దే	–	

ద్విరా వృత్త పదాం పరే. కొందరేమన్నారనగా మొదటి దానిలోని దేవం అనుదానిని రెండవదానిలో దేవం రుద్రం అనుదానిని మూడవదానిలో రుద్రం వందే అని అనవలెనన్నారు.

మా	మా	మా	మా	1
వే	–	వం	–	
ధా	సా	ధా	నీ	2
దే	వం	రు	ద్రం	
పా	నిధ	మా	మా	3
రు	ద్రం	వం	దే	

సంభావితం = సంక్షిప్త పదా భూరిగురుః సంభావిత పదామతాః

సంక్షిప్తపింపబడిన పదములు గలిగి ఎక్కువగా గురువులు గలది సంభావిత.

ఉదా :–	ధా	మా	రీ	గా
	భ	–	క్త్యై	–
	రీ	గా	గా	సా
	దే	–	వం	–
	నీ	ధా	సా	నీ
	రు	–	ద్రం	–
	ధా	నీ	మా	పా
	వం	–	దే	

పృథుల

భూరి లఘ్వక్షర పదా పృథులా సంమతా సతాం

ఎక్కువ లఘ్వక్షరములు గల పదములు గలది పృథుల అనబడును.

మా	గ	రీ	గా
సు	ర	న	త
సా	దని	ధా	ధా
హ	ర	వ	ద
ధా	సా	ధా	ని
యు	గ	లం	–

పా నిదప మా మా
ప్రి ణ మ త

అవతారిక :-

పదముల నాశ్రయించిన గీతుల లక్షణము చెప్పి యింక తాళముల నాశ్రియించిన గీతులు చెప్పబడుచున్నవి.

యద్వ్యాయథాక్షరే యుగ్మే గుర్వోః ప్రథమోర్యదా
ఏకైకం చిత్రమార్గాది ప్రియుజ్యచ గణాత్మకం
మాత్రాభిరష్టభి ద్యు క్తే దక్షిణే ధ్రువకాదిభిః
ప్రయుజ్యతే తదా గీతిర్మాగధీత్యభి ధీయతే

లఘు ప్లుతరూపమైన గురుద్వయము గల యక్షరమందు యతి గణములు, ద్వి మాత్రలుగల మొదటి రెండు గురువుల మధ్య ఒక్కొక్క గురువును స్వయముగనే మాత్ర ద్వయాత్మకముగాన చిత్రమార్గాధికమున కర్తముగా "ధ్రువకాపతితా"యు క్తముగా చరణాత్మకముగా (=చతుర్మాత్రికమగు మాత్రాగణ విశేషముగా) ప్రయోగించి అనగా రెండు కళలుగా చేసి నాలుగు మాత్రలు గలుగునట్లు ఒక్కొక్క గురువును వా ర్తిక (వృ త్తికి సంబంధించిన) మార్గము నాశ్రయించుటవల్ల "ధ్రువ కాసర్పిణీ పతితా" పతాకలను పేరుగల కరక్రియలచేతఁ బ్రయోగించి పిదప దక్షిణమార్గమందు ధ్రువకా, సర్పిణీ, కృష్ణా, పద్మినీ విసర్జితా విక్షిప్తా పతాకా పతితలను పేరుగలవానిలోగూడిన యొక్కొక్క గురువును ప్రత్యేకముగా నాలుగు కళలు గలుగునట్లు చేసి గురుద్వయము రెండుసార్లు ఆవృ త్తి చేయుటవల్ల ప్రయోగింపఁబడినపుడు మాగధిగీతి యనఁబడును.

అర్ధమాగధి :-

తృతీయం లఘు యుగ్మస్య భగణార్ధయుతం యదా
ఆద్యాభ్యామంతికాభ్యాం చ మాత్రాభ్యాం స ప్రయుజ్యతే
తతః ప్లుతం సార్ధగణ యు క్తం కృత్వా ప్రయుజ్యతే
ధ్రువకాది భిరష్టాభి ర్ద్విరు క్తా _స్త్వద్వ యేనచ
తదా అర్ధమాగధీతే ద్వొ త ద్రుతతాలాంతరేష్వపి

యుగ్మములోని (=చంచత్పుటములోని) మూడవ (తాళావయమగుటచే

త్రిక గణములోని మాత్రత్రయమునకు గూడిన లఘువును అనగా చతుర్ల ఘ్వాత్మకముగా నైనపుడు మొదటి మాత్రలచే (ధ్రువక సర్పిణులను వానిచే) చివరి మాత్రలచే పతాక పతితలనువానిచే ప్రయోగించిన తరువాత చంచత్పు టాంతిమాశయవమైన ప్లుతమును సార్ధగణ యుక్తముగా సంనిహిత భగణ మును (షణ్మాత్రిక) సార్ధమాత్రత్రయ యుక్తము అనగా నవమాత్రలతో యోగము గలుగునట్లు చేయవలయును. ఇట్లు నవమాత్రలు ప్లుతములోని త్రి మాత్రలు గలిపిన 12 పన్నెండు మాత్రలుగనగును) ప్లుతమున ఈ విధముగాఁ జేసి ధ్రువకాదులైన యెనిమిదితోఁ గ్రమముగా ప్రయోగింపగా మిగిలిన నాలుగు మాత్రలనద్విరుక్తాంత్యద్వయముతో చివరి మాత్రలైన పతాకాపతిత లను రెండింటితో ప్రయోగించినచో నపుడు అర్ధమాగధి యనబడును. ఆ మాగధి అర్ధమాగధులు రెండును పంచపాణి మొదలగు నితర తాళములందును ఛంచత్పుటమందువలెఁ జేయువలయును.

సంభావితా భూరి గురుర్ద్వికలే వార్తికే పథి
చతుష్కలే భూరిలఘుర్దక్షిణే పృథులామతా

సంభావిత అన్నది ఎక్కువ గురువులు గలిగినది. రెండు కళలు గలిగి నది. వృత్తికి సంబంధించి మార్గమందుఁ బ్రయోగింపవలెను. పృథుల ఎక్కువ లఘువులు గలది. నాలుగు కళలు గల దక్షిణమార్గమందు ప్రయోగింపవల యును. ఈ గీతులు షాడ్జీ మొదలైన వానియందు చిత్రాది మార్గములను బట్టి తమ నియమముల ననుసరించి ప్రయోగింపవలయునని తెలియువలెను.

ఇది

స్వరాధ్యాయము

శ్లోక

రెండవ రాగ వివేకాధ్యాయము

పంచధా గ్రామ రాగాః స్యుః
పంచగీతి సమాశ్రయాత్
గీతయః పంచశుద్ధాద్యా భిన్నా గౌడీచ వేసరా
సాధారణీతి, శుద్ధాస్యాదవక్రై ర్లలితైః స్వరైః

గీతులయిదింటిని ఆశ్రయించుటవలన గ్రామరాగములు అయిదు విధములుగా నగును. గీతులు 1 శుద్ధ 2 భిన్న 3 గౌడీ 4 వేసర 5 సాధారణి అని యయిదు అవక్రములైన ఋజువులైన లలితపదములతో శుద్ధ ఉండును.

భిన్నా సూక్ష్మైః స్వరై ర్వక్రై ర్మధురై ర్గమకై ర్యుతా

సూక్ష్మములు అనగా త్వరితముగాఁ బలుకఁబడిన వక్రములైన = (విషమములైన) మధురములైన స్ఫురితాది గమకములు గల స్వరములు గలదై వక్ర సూక్ష్మస్వరములు గలది కాన భిన్నయగును.

గాఢై స్త్రిస్థానగమకై రోహాటీలలితైః స్వరైః

గాఢములు = నిబిడములు త్రిస్థానగమకములచే = మంద్ర మధ్య తారములందుఁ బ్రయోగింపఁబడిన గమకములచేత ఓహాటీ స్వరములతోఁ గూడినది. గుండెపై గడ్డము ఉంచగా గలుగు మంద్రస్వర పరంపంచే పలుకబడినది. అ+ఉ+హ+అటతి ఇతి ఓహాటీ. ఉకారం హకారానుకరణ ప్రతీతి కానిది ఓహాటి. మృదువుగా ద్రుతతరముగా క్రిందుక్రిందుగా శీఘ్రముగా కంపితగమకముచే పలుకబడిన స్వరములు గలది.

అఖండిత స్థితిః స్థానత్రయే గౌడీమతాసతాం
ఓహటీ కంపితై ర్మంద్రై ర్ద్రుత ద్రుతతరైః స్వరైః
హకారో కారయోగేన హన్యస్తే చిబుకే భవేత్

విచ్ఛిన్న స్థానత్రయమందు అవిచ్ఛిన్న స్థితిగలదై ఓహాటీయొక్క కంపితములై మంద్రద్రుత తర స్వరములచే గౌడియగును.

వేగవద్భిః స్వరై ర్వర్ణ చతుష్కే ఒవ్యతి రక్తితః
వేగ స్వరా రాగగీతి ర్వేసరా చోచ్యతే బుధైః

ర_క్త్యతిశయముచే వేగముగల స్వరములచే స్థాయ్యాదివర్ణచతుష్టమున పాడబడును. వేగేనసరతీతి వేగసర అని వేసర అని కూడ కావచ్చును.

చతుర్గీతి గతం లక్ష్మశ్రితా సాధారణీమతా

నాలుగు గీతులందలి లక్షణమును ఆశ్రయించిన ది సాధారణియగు.

శుద్ధాది గీతి యోగేన రాగాః శుద్ధాదయోమతః

శుద్ధ భిన్న గౌడి వేసర సాధారణి గీతముల సంబంధముచే రాగములు శుద్ధములు భిన్నములు గౌడలు వేసరలు సాధారణులు అను పేరు గలిగి యుండును.

గ్రామ రాగములు :-

షడ్జ గ్రామసముత్పన్నాః శుద్ధకై శిక మధ్యమః

శుద్ధ సాధారితః షడ్జగ్రామో

శుద్ధములో- షడ్జగ్రామమునుండి పుట్టినవి.

1 శుద్ధ కై శిక మధ్యమము 2 శుద్ధ సాధారితము 3 షడ్జగ్రామము

గ్రామేతు మధ్యమే

పంచమో మధ్యమగ్రామః షాడవః శుద్ధకై శికః శుద్ధా స ప్తేతి

2) మధ్యమ గ్రామములోనై తే

1 పంచమము 2 మధ్యమ గ్రామము 3 షాడవము 4 శుద్ధకై శికము

భిన్నాః స్యుః పంచకై శిక మధ్యమః

భిన్న షడ్జశ్చ షడ్జాఖ్యే మధ్యమేతానకై శికౌ

భిన్న పంచమ ఇత్యేతే

భిన్నలో-షడ్జగ్రామములు పుట్టినవి.

1 కై శిక మధ్యమము 2 భిన్న షడ్జమము

2) భిన్నలో-మధ్యమగ్రామమున పుట్టినవి.

1 తానము 2 కై శికము 3 భిన్న పంచమము

గౌడకై శిక మధ్యమః గౌడ పంచమకః షడ్జే

మధ్యమేగౌడికై శికః ఇతిగౌడాస్త్రయః షడ్జే

గౌడలో-షడ్జలో-షడ్జ గ్రామములు పుట్టినవి

1 గౌడకైశిక మధ్యమము 2 గౌడీ పంచమము. మధ్యమ గ్రామములో పుట్టినవి. 1 గౌడీ కైశికము

టక్కవేసర షాడవౌ

స సౌవీరౌ; మధ్యమేతుబోట్టమాలవ కైశికౌ

మాలవః పంచమాంతో ఽథ.

వేసరలో షడ్జగ్రామములో

1 టక్క 2 వేసర షాడవ 3 సౌవీర

మధ్యమ గ్రామములో

1 బోట్టరాగ 2 మాలకకైశికము 3 మాలక పంచమములు

ద్విగ్రామష్టక్క కైశికః

హిందోళోఽష్టౌ వేసరాస్తే సప్త

షడ్జ మధ్యమ గ్రామములో

1 టక్క కైశికము 2 హిందోళము

సాధారణాస్తతః

షడ్జే స్యాద్రూప సాధారః శకో భమ్మాణ పంచమః

మధ్యమే నర్తగాంధార పంచమౌ షడ్జ కైశికః

సాధారణీ=షడ్జ గ్రామములో

1 రూప సాధారము 2 శకము 3 భమ్మాణ పంచమము

మధ్యమ గ్రామములో

1 నర్తము 2 గాంధార పంచమము 3 షాడ్జ కైశికము

ద్విగ్రామః కకుభస్త్రిం శత్గ్రామరాగా అమీమతాః

షడ్జ మధ్యమ గ్రామములో

1 కకుభము

ఉపరాగములు

అష్టోపరాగాస్తిలకః శకాదిష్టక్క సైంధవః

కోకిల పంచమో రేవగుప్తః పంచమ షాడవః

భావనాపంచమో నాగగాంధారో నాగ పంచమః

1 శక తిలకము 2 టక్క సైంధవము 3 కోకిల పంచమము 4 రేవ గుప్తము 5 పంచమ షాడవము 6 భావనా పంచమము 7 నాగ గాంధారము 8 నాగ పంచమము.

రాగము లేక శుద్ధ రాగములు.

శ్రీరాగ నట్టౌ బంగాలౌ భాస మధ్యమషాడవౌ
రక్తహంసః కోల్హాహసః ప్రసవో భైరవోధ్వనిః
మేఘరాగః సోమరాగః కామోదౌ చాౖమ్రపంచమః
స్యాతాం కందర్పదేశాఖ్యౌ కకుభాంతశ్చకైశికః
నట్టనారాయశ్చేతిరాగా వింశతీరితాః

1 శ్రీరాగము 2 నట్ట 3 బంగాళ 4 భాస
మధ్యమ షాడవ రక్తహంస కోల్హాహస ప్రసక భైరవ ధ్వని మేఘ సోమ కామోద కౌమోద ఆమ్రపంచమ కందర్ప దేశ కైశిక కకుభాంత నట్టనారాయణ.

సౌవీరః కకుభష్టక్కః పంచమోభిన్న పంచమః
టక్కకైశిక హిందోళ బోట్ట మాలవ కైశికాః
గాంధార పంచమో భిన్న షడ్జ వేసర షాడవః
మాలవః పంచమాంతశ్చతానః పంచమ షాడవః
భాషాణాం జనకాః పంచదశైతే యాష్టికోదితాః

ఈ క్రింది 15 రాగములవల్ల భాషారాగములు విభాషారాగములు అంతర భాషారాగములు పుట్టినవి అని యాష్టికుఁడు చెప్పెను.

1 సౌవీర 2 కకుభ 3 టక్క 4 పంచమము 5 భిన్న పంచమము 6 టక్క కైశికము 7 హిందోళము 8 బోట్ట 9 మాలవ కైశిక 10 గాంధార పంచమ 11 భిన్న షడ్జ 12 కేసర షాడవ 13 మాలక పంచమ 14 తాన 15 పంచమ షాడవ.

భాషాశ్చతస్రః సౌవీరే సౌవీరీ వేగ మధ్యమా సాధారితా చ గాంధారీ

సౌవీరమందు పుట్టిన భాషారాగములు ఆరు

1 సౌవీరి 2 వేగమధ్యమ 3 సాధారిత 4 గాంధారి

కకుభే భిన్నపంచమీ కాంభోజీ మధ్యమగ్రామారగంతీ మధురీ తథా
శకమి శ్రేతి షట్.

2 కకుభమందు పుట్టినవి ఆరు.

1 భిన్న పంచమి 2 కాంభోజి 3 మధ్యమగ్రామ 4 రగంతి 5 మధురి 6 శక్రమిశ్ర.

త్రిస్రో విభాషా భోగ వర్ధనీ, ఆభీరికా మధుకరీ

3 కకుభమందు పుట్టిన విభాషారాగములు మూడు

1 భోగవర్ధనీ 2 ఆభీరిక 3 మధుకరి

తద్వై కాంత భాషికా, శాలవాహనికా

కకుభమందు పుట్టిన అంతర భాషారాగములు

1 ఏకాంతబాషిక 2 శాలవాహనిక

టక్కేత్రవణా త్రవణోద్భవా
వైరంజీ మధ్యమగ్రామ దేహామాలవ వేసరీ
ఛేవాటీ సైంధవీ కోలాహలా పంచమ లక్షితా
సౌరాష్ట్రీ పంచమీ వేగరంజీ గాంధార పంచమీ
మాలవీ తానవలితా లలితా రవి చంద్రికా
తానాంబాహే రికా దోహ్యా వేసరీత్యేక వింశతిః

3 టక్క రాగమునుండి పుట్టిన భాషారాగములు ఇరువది యొకటి.

1 త్రవణ 2 త్రవణోద్భవ 3 వైరంజీ 4 మధ్యమగ్రాహదేహ 5 మాలవవేసరి 6 ఛేవాటి 7 సైంధవి 8 కోలాహల 9 పంచమ లక్షిత 10 సౌరాష్ట్రి 11 పంచమి 12 వేగరంజి 13 గాంధార పంచమి 14 మాలవి 15 తానవలిత 16 లలిత 17 రవి చంద్రిక 18 తాన 19 అంబాహేరిక 20 దుహారి 21 వేసరి.

అథదేవార వర్ధన్యాంధ్రీ చ గుర్జరీ
భావనీతి విభాషాః స్యుః చతస్రః

టక్కరాగమందు పుట్టిన విభాషా రాగములు నాలుగు

1 దేవార వర్ధని 2 ఆంధ్రి 3 గుర్జరి 4 భావని

కైశికీ త్రావణీ తానోద్భవాఽఽభీరీచ గుర్జరీ
సైంధవీ దాక్షిణాత్యా ఆంధ్రీ మాంగలీ భావనీ దశ

4 పంచమమందు పుట్టిన ఇతి భాషారాగములు పది.

1 కైశికి 2 త్రావణీ 3 తానోద్భవ 4 ఆభీరి 5 గుర్జరి 6 సైంధవి 7 దాక్షిణాత్య 8 ఆంధ్రీ 9 మాంగలి 10 భావని.

విభాషేద్వే భమ్మాణ్యాంధాలికేతతః

పంచమమున పుట్టిన విభాషారాగములు 2

1 భమ్మాణి 2 ఆంధాలిక

చతుస్రః పంచమే భిన్నే భాషాద్వైవతభూషితా

శుద్ధ భిన్నా చవారాటీ విశాలేతి

5 భిన్న ప్రపంచమున పుట్టినవి నాలుగు

1 ద్వైవత భూషిత 2 శుద్ధ భిన్న 3 వారాటి 4 విశాల

అథ కౌశలీ విభాషా

భిన్న ప్రపంచమున పుట్టిన విభాషా రాగము ఒకటి.

1 కౌశలి

మాలవాభిన్న వలితే టక్క కైశికే

భాషే ద్వే ద్రావిడీత్యేకా విభాషా

6 టక్క కైశికమున పుట్టిన భాషారాగములు రెండు

1 మాలవ 2 భిన్న లలిత

టక్క కైశికములో పుట్టిన విభాషారాగము 1 ద్రావిడి.

ప్రేంఖ కేశవ

భాషాః స్యుర్వేసరీ చూత మంజరీ షడ్జ మధ్యమా

మధురీ భిన్న పౌరాతీ గౌడీ మాలవ వేసరీ

ఛేవాటీ పింజరీతి

7 ప్రేంఖకమున (=హిందోళలో) పుట్టిన భాషారాగములు తొమ్మిది

1 వేసరి 2 చూతమంజరి 3 షడ్జ మధ్యమ 4 మధురి 5 భిన్నపౌరాతి 6 గౌడి
7 మాలవ వేసరి 8 ఛేవాటి 9 పింజరి.

ఏకాబోట్టే భాషాతు మాంగలీ.

8 బోట్టమున పుట్టిన భాషారాగము ఒకటి.

1 మాంగలి.

బాంగాలీ మాంగాలీ హర్షపురీ మాలవ వేసరీ

ఖంజనీ గుర్జరీ గౌడీ పౌరాలీ చార్ధ వేసరీ

శుద్ధమాలవ రూపాచ సైంధవ్యాభీరి కేత్యమూః
భాషాస్త్రయోదశ జ్ఞేయా విజ్ఞైర్మాలవకై శికే

9 మాలవ కై శికమున పుట్టిన భాషారాగములు పదమూడు
1 బంగాలి 2 మాంగలి 3 హర్షపురి 4 మాలవ వేసరి 5 ఖంజని 6 గుర్జరి
7 గౌడి 8 సౌరాతి 9 అర్ధవేసరి 10 శుద్ధ 11 మాలరూప 12 సైంధవి 13 ఆభీరి.

విభాషే ద్వేతు కాంభోజీ తద్వ ద్దేవారవర్ధనీ

మాలవకై శికమునుండి పుట్టిన విభాషారాగములు రెండు
1 కాంభోజి 2 దేవార వర్ధని

గాంధార పంచమే భాషా గాంధారి

10 గాంధార పంచమమున పుట్టిన భాషాంశము ఒకటి. 1 గాంధారి

భిన్న షడ్జకే

గాంధారవల్లీ కచ్ఛేల్లీ స్వరవల్లీ నిషాదినీ
త్రవణా మధ్యమా శుద్ధ దాక్షిణాత్య పులిందకా
తుంబురా షడ్జ భాషాచ కాలింది లలితా తతః
శ్రీకంఠికాచ బంగాలీ గాంధారీ సైంధవీత్యమూః
భాషా సప్తజ్ఞేయా

11 భిన్న షడ్జమున పుట్టిన భాషారాగములు పదునేడు
1 గాంధారవల్లి 2 కచ్ఛేల్లి 3 స్వరవల్లి 4 నిషాదిని 5 త్రవణ 6 మధ్యమ
7 శుద్ధ 8 దాక్షిణాత్య 9 పుళిందక 10 తుంబుర 11 షడ్జభాష 12 కాళింది
13 లలిత 14 శ్రీకంఠిక 15 బంగాలి 16 గాంధారి 17 సైంధవి.

చతస్రస్తు విభాషికాః

సౌరాలీ మాలవా కాళింద్యపి దేవార వర్ధనీ

భిన్న షడ్జమునందు పుట్టిన విభాషారాగములు నాలుగు.
1 సౌరాలి 2 మాలవ 3 కాళింది 4 దేవార వర్ధని

వేసరే షాడవే భాషేద్వే నాద్యా బాహ్య షాడవా

12 వేషరషాడవమున పుట్టిన భాషారాగములు రెండు
1 నాద్య 2 బాహ్య షాడవ.

విభాషే పార్వతీ శ్రీకంఠీ

వేసర షాడవమున పుట్టిన విభాషారాగములు రెండు

1 పార్వతి 2 శ్రీకంఠి

అధమాళవ పంచమే

భాషాస్తిస్రోవేదవతీ భావనీ చ విభావనీ

13 మాళవ పంచమున పుట్టిన భాషారాగములు మూడు

1 వేదవతి 2 భావని 3 విభావని

తానేతానోద్భవా భాషా

14 తానమందు పుట్టిన భాషారాగము ఒకటి

1 తానోద్భవ

భాషా పంచమ షాడవే, పోతా

15 పంచమ షాడవమున పుట్టిన భాషారాగము ఒకటి. 1 పోత

భాషాం శకామేకే రేవగుప్తే విదుర్బుధః

పైవేగాక రేవగుప్తలో శక అన్నది పుట్టినదని కొందరు చెప్పిరి.

విభాషా పల్లవీ, భాగవలితా కిరణావళీ

శకాద్యా వలితే త్యేతాస్తిస్రస్త్వంతర భాషికాః తాః

చతస్రో ఉనుక్త జనకాబృహద్దేశ్యా మిమాః స్మృతాః

పల్లవి అనునది విభాషారాగము అంతర భాషారాగములు మూడు

1 భాసవలిత 2 కిరణావళి 3 శకవలిత.

పై నాల్గు వేనినుండి పుట్టెనో చెప్పఁబడలేదు. ఇవి బృహద్దేశిలో చెప్పఁబడినవి.

ఏవం షణ్ణవతిర్భాషా విభాషా వింశతి స్తథా

చతస్రో అంతర భాషాః స్యుః శార్ఙ్గదేవస్య సంమతాః

ఇట్లు 96 భాషారాగములు 20 విభాషారాగములు నాలుగు అంతర భాషారాగములు శార్ఙ్గదేవునిచే చెప్పబడినవి.

భాషాముఖ్యాస్వరాఖ్యా చదేశాఖ్యా చోపరాగజా

చతుర్విధా మతం ప్రోక్తా మఖ్యా ఽనన్యోపజీవనీ

1 ముఖ్య 2 స్వరాఖ్య 3 దేశాఖ్య 4 ఉపరాగజ అని భాషారాగములు నాలుగు రకములు. ఇవి మతంగ మునిచే చెప్పబడినవి. ముఖ్య అనగా ఇతర రాగముచే ఉపజీవింపబడక స్వతంత్రముగా నున్నది.

స్వరదేశాఖ్యయా ఖ్యాతా స్వరాఖ్యా దేశజాః క్రమాత్
అన్యోప రాగజా తాఖ్యో యాష్టికేనో దితాః పునః

గాంధారి మొదలగునవి స్వరము అను పేరుతో పుట్టిన స్వరాఖ్య దేశ నామముతో పుట్టిన ఆంధ్రి మొదలగునవి దేశజలు. ఆ మూడిటివల్ల పుట్టినవి ఉపరాగజములు అని యాష్టికుడు చెప్పెను.

సంకీర్ణ దేశజామూలా ఛాయామాత్రేతి నామభిః
శుద్ధా రీ రగంతీచ త్రిధామాలవ వేసరీ

ఇవే 1 సంకీర్ణ 2 దేశజ 3 మూల 4 ఛాయామాత్ర అని పేర్లతో యాష్టికునిచే చెప్పబడినవి. వీనిలో 1 శుద్ధ 2 ఆభీరి 3 రగంతి అని మూడు విధములుగా మాలవ కేసరి ఉన్నది.

ముఖ్యాః షడితి శేషాః స్యుర్విజ్ఞేయాః స్ఫుటలక్షణాః
నామ సామ్యంతు కాసాంచిత్ భిన్నానామపి లక్ష్యతః

పైవి మూడు ఇందులో ముఖ్యములు. మిగిలినవి స్పష్టమైన లక్షణములు గలవి. లక్షణములను బట్టి భిన్నములైనను కొన్నిటికి నామసామ్య ముండును.

ఇది

రాగ వివేకాధ్యాయములో గ్రామరా, గోపరాగ రాగభాషా విభాషాంతర భాషా వివేకమను మొదటి ప్రకరణము.

ఇంక

ప్రసిద్ధ రాగభాషాది లక్షణమను పేరుగల
రెండవ ప్రకరణము.

అథ రాగాంగ భాషాంగ క్రియాంగోపాంగ నిర్ణయః
కేషాంచి న్మతమాశ్రిత్య కురుతే సోఢ లాత్మజః

మరి యిపుడు రాగాంగములు భాషాంగములు క్రియాంగములు ఉపాంగముల నిర్ణయమును కొందరి మతము నాశ్రయించి సోఢలాత్మజుడగు శార్ఙ్గదేవుడు చెప్పెను. షడ్జ మధ్యమగ్రామములలోఁ జెప్పబడిన రాగములకు రాగచాయలుండును. కాన రాగాంగములనఁబడెను. భాషాచ్ఛాయ నాశ్రయించుటచే భాషాంగరాగములని పేరు.

శోకోత్సాహ కరుణాది దీపకాత్మ క్రియాదితః
జాయంతే చ యతో నామక్రియాంగాస్తేన హేతునా

కరుణోత్సాహ శోకాదిప్రబలక్రియల వలన పుట్టినవి గాన క్రియాంగరాగములని అంగములకంగములుగా నుండుటచే ఉపాంగములని పిలువఁబడెను.

రంజనాద్రాగతా భాషారాగాంగాదే రపీష్యతే
దేశీ రాగ తయాప్రోక్తం రాగాంగాది చతుష్టయం

భాషారాగాంగాదులు రంజింపఁజేయునవి గాన అవి కూడ రాగములని యనఁబడెను. రాగాంగాదులు నాలుగును. కామ చారముగా ప్రవర్తించునవి గాన దేశీరాగము లనఁబడెను.

ప్రసిద్ధా గ్రామ రాగాద్యాః కేచిద్దేశీత్యపీరితాః
తత్ర పూర్వప్రసిద్ధానా ముద్దేశః క్రియతేఽధునా

ప్రసిద్ధములైన కొన్ని గ్రామ రాగాదులు దేశి అని కూడ చెప్పఁబడినవి. అందు పూర్వము ప్రసిద్ధములైన రాగముల పేర్లు ఇప్పుడు చెప్పఁబడుచున్నవి.

శంకరాభరణో ఘంటారవో హంసక దీపకౌ
రీతిః కర్ణాటికా లాటీపాంచలీతి బభాషిరే
రాగాంగాన్యష్ట

1 గ్రామ రాగమునుండి పుట్టిన దేశీరాగములు లేక రాగాంగములు అని చెప్పిరి.
1 శంకరాభరణము 2 ఘంటారవము 3 హంసకము 4 దీపకము 5 రీతి 6 కర్ణాటిక 7 లాటి 8 పాంచాలి.

గాంభీరి బేహరి శ్వసి తోత్పలీ
గోలీ నాదాంతరీ నీలోత్పలీ చాయా తరంగిణీ
గాంధార గీతికా వేరంజీత్యే కాదశమేరే
భాషాంగాని

2 భాషారాగములనుండి పుట్టిన దేశాంగములు లేక భాషాంగములు అని పిలిచిరి.

1 గాంభీరి 2 బేహరి 3 శ్వసితా 4 ఉత్పలీ 5 గోలీ 6 నాదాంతరి 7 నీలోత్పలి 8 ఛాయ 9 తరంగిణి 10 గాంధార లతిక 11 వేరంజి

అథ భావక్రీ స్వభావ కీ శిత క్రియః
జాజిక్రీంద్రక్రియే నాగకృతిర్ధన్య కృతి స్తథా
విజయక్రీః క్రియాంగాణి ద్వాదశేతి జగుర్బుధాః

3 క్రియారాగములు పన్నెండు అని బుధులనిరి.

1 భావక్రి 2 స్వభావక్రి 3 శివక్రి 4 మకరక్రి 5 త్రినేత్రక్రీ 6 కుముదక్రీ 7 దనుక్రీ 8 జాజిక్రీ 9 ఇంద్రక్రీ 10 నాగకృతి 11 ధన్యకృతి 12 విజయక్రి

త్రీణ్యుపాంగాని పూర్ణాటీ దేవాతిశ్చ గురుంజికా

4 ఉపాంగరాగములు 1 పూర్ణాటీ 2 దేవాలము 3 గురుంజికా

చతుస్త్రింశదిమే రాగాః ప్రాక్ప్రసిద్ధాః ప్రకీర్తితాః

ఇవి 34 రాగములు పూర్వము ప్రసిద్ధముగాఁ జెప్పబడెను.

అథాధునా ప్రసిద్ధానా ముద్దేశః ప్రతి పాద్యతే
మధ్యాది ర్మాలవ శ్రీస్తోడీ బంగాల భైరవే
వరాటీ గుర్జరీ గౌడా కోలాహల వసంతకాః
ధన్యాసీదేశి దేశాఖ్యా రాగాంగాని త్రయోదశ.

ఇప్పుడు ప్రసిద్ధములైన రాగములు చెప్పబడుచున్నవి.

గ్రామరాగములనుండి పుట్టిన రాగములు పదమూడు.

1 మధ్యాది 2 మాలవశ్రీ 3 తోడి 4 బంగాల 5 భైరవము 6 వరాటి 7 గుర్జరి 8 గౌడ 9 కోలాహల 10 వసంతక 11 ధన్యాసి 12 దేశి 13 దేశాఖ్య.

డోంబక్రీ సావరీ వేలావతీ ప్రథమ మంజరీ
ఆదికామోదికా నాదధ్వనిః శుద్ధ వరాటికా
నట్టా కర్ణాట బంగాళా భాషాంగాని నవాబ్రువన్

2 భాషారాగములనుండి పుట్టిన భాషాంగరాగములు తొమ్మిది

1 డోంబక్రీ 2 సావరి 3 వేలావతి 4 ప్రథమ మంజరి 5 ఆదికామోదిక 6 నాగధ్వని 7 శుద్ధవరాటిక 8 నట్ట 9 కర్ణాట బంగాళీ

క్రియాంగ త్రితయం రామకృతిర్గౌడ కృతి స్తథా
దేవక్రీరితి
3 క్రియాంగ రాగములు మూడు
1 రామకృతి 2 గౌడకృతి 3 దేవక్రీ.

అధోపాంగ సప్తవింశతి రుచ్యతే
కౌంతలీ ద్రావడీ సైంధవ్యు పస్థాన వరాటికా
వరాట్యః షడితి

4 ఉపాంగరాగములు వరాటిలోనివి
1 కుంతల వరాటి 2 ద్రావిడ 3 సైంధవ వరాటి 4 ఉపస్థాన వరాటి 5 హస్త స్వర వరాటి 6 ప్రతాప వరాటి

ఛాయా తురుష్కా ద్యేతు తోడికే
తోడినుండి పుట్టిన ఉపాంగములు
1 ఛాయాతోడి 2 తురుష్క తోడి=మాలవ గౌడ

మహారాష్ట్రి చ సౌరాష్ట్రి దక్షిణా ద్రావిడీత్యపి
ఉక్తా శ్చతస్రో గుర్జర్యః
గుర్జరిలోనివి నాలుగు
1 మహారాష్ట్ర గుర్జరి 2 సౌరాష్ట్ర గుర్జరి 3 దక్షిణ గుర్జరి 4 ద్రావిడ గుర్జరి.

ఘుంజికా స్తంభ తీర్థికా
ఛాయా ప్రతాపోపపదే వేలావత్యౌ చ భైరవీ
వేలావతిలోనివి.

1 ఘుంజిక 2 స్తంబతీర్థిక 3 ఛాయా వేలావతి 4 ప్రతాప వేలావతి.
భైరవలోనిది 1 భైరవి.

కామోద సింహలీ ఛాయానట్టా రామకృతి స్తథా
కామోదలోనిది కామోద సంహలి. నట్టలో నిది ఛాయానట్ట. రామకృతి అనగా బౌలి.

భల్లాతికా చ మహ్లారీ మహ్లారో గౌడకా స్తతః
కర్ణాటో దేశవాలశ్చ తౌరుష్క ద్రావిడావితి.

1 హిందోళలోనివి

1 ఛల్లాతిక 2 మహ్లారి 3 మహ్లార 4 కర్ణాటగౌడ 5 దేశవాలగౌడ=కేదారగౌడ 6 తురుష్క గౌడ 7 ద్రావిడ గౌడ.

ఏతే ఒధు నాప్రసిద్ధాః స్యుర్ద్వా పంచాశన్మ నోరమాః
సర్వేషామపి రాగాణాం మిళితానాం శతద్వయం
చతుష్షష్ట్యధి కంబ్రూతే శార్ఙ్గి శ్రీ కరణాగ్రణీః

ఇట్లు ఇప్పుడు ప్రసిద్ధముగానుండి మనోహరములైనవి 52 (ఏబది రెండు) అన్ని రాగములు కలిపినవి మొత్తం రెండువందల అరవై నాలుగు అని శార్ఙ్గ దేవుడు

తత్రాదౌ గ్రామరాగాణాం కేషాం చిల్లక్ష్మ వక్ష్మహే
దేశీరాగాది హేతూనాం శేషాణాం తత్ర తత్ర హి.

అందు మొదట కొన్ని గ్రామరాగముల లక్షణము చెప్పుదుము:- దేశీరాగములకు కారణములైన మిగిలిన రాగముల లక్షణములు దేశీరాగ ప్రకరణములో అక్కడక్కడ చెప్పుదుము.

శుద్ధ సాధారిత లక్షణము

షడ్జమధ్యమయా జాతస్తార షడ్జగ్రహాంశకః
నిగాల్పో మధ్యమన్యాసః పూర్ణః షడ్జాదిమూర్ఛనః

ఇదివరలో చెప్పఁబడిన షడ్జమధ్యమ జాతిచే పుట్టిన తార స్థానమందున్న షడ్జము గ్రహము అంశము కలదియు నిగలు అల్పములుగా గలదియు మధ్యమము న్యాసముగాఁ గలిగి సప్త స్వరములు పూర్ణముగాఁ గలిగి షడ్జాది మూర్ఛనలు గలది శుద్ధ సాధారితము.

అవరోహి ప్రసన్నాంతాలంకృతో రవిదైవతః
వీరే రౌద్రే రసేగేయః ప్రహరే వాసరాదిమే
వినియుక్తో గర్భసంధౌ శుద్ధ సాధారితో బుధైః

ప్రసన్నాంతాలంకారము అవరోహిగా నుండి సూర్యదేవతగా గలిగినది శుద్ధ సాధారితము వీరరౌద్ర రసములనిది పాడదగినది. దినమునకు మొదటి జామున పాడఁదగును. నాటకములలో పంచసంధులలోని గర్భసంధిలో వినియోగింపఁబడును.

రీ పా పా పా ధా నీ పా మా 3
ర క్ష త వి ఖి న్న
ధా మా ధా సా సా సా సా సా 4
షు న తి మి రః
ధా ధా సా ధా సా రి గా గా 5
గ గ న త లి స క ల
రీ గా పా పా పా పా పా పా 6
వి లు లి త స హ స్రి
ధా మా ధా మా సా సా సా సా 7
కి ర ణో జయ తు
పా దా నిధ పామా పా మా మా 8
ఖా నుః

2 షడ్జ గ్రామము

2 షడ్జ మధ్యమయా స్పష్టస్తార షడ్జ గ్రహాంశకః
సంపూర్ణో మధ్యమన్యాసః షడ్జావన్యాస భూషితః

షడ్జ మధ్యమజాతిచేఁ గలిగి తారములై షడ్జము గ్రహము అంశలు గలిగి మధ్యమము న్యాసముగా గలిగి షడ్జము అపన్యాసముచే భూషితమైనది సంపూర్ణమైనది షడ్జగ్రామము.

అవరోహి ప్రసన్నాంతర్భూషః షడ్జాది మూర్ఛనః
కాకల్యంతర సంయుక్తో వీరేరౌద్రే ఽద్భుతే రసే
వినియుక్తః ప్రతిముఖేవర్షాను గురు దైవతః
గేయో ఽహ్నః ప్రథమేయామే షడ్జగ్రామా బిధోబుధైః

ప్రసన్నాంతాలంకారము అవరోహియై షడ్జాది మూర్ఛనలు గలిగి కాకలి నిషాద అంతర గాంధారము గూడి వీర రౌద్రాద్భుతములందు వినియోగింపఁబడి ప్రతి ముఖ సంధియందు వర్షాకాలమున దినముయొక్క మొదటి జామున పాడఁదగి బృహస్పతి దైవతము గలిగినది షడ్జగ్రామము.

ఆలాపనము-1

స సరి గధ గరిస సని ధా పా ధా ధా రీ గా సా
రి రీగాసా పగ పని ధనిస సా సా గ స రి గ ప ధ ని ప మా మా

కరణము-2

రీ రీ గా ధా గరి సా సా నీ ధపాపా రీరీ గధ పరి
సా సా సా సా సా సా గా ని ధా రీరీ గా
ధా గా రీ సా సా ని ధ పా పా రీ రీ పా పా
ని ధ ని సా సా సరి సరి పధ నిధ ప మా మా మా మా

ఆక్షిప్తిక :- సజయుతు భూతాధిపతిః పరికర భోగీంద్ర కుండలాభరణః
గజ చర్మ పట నివసనః శశాంక చూడామణిః శంభుః

రీ రీ గా సా గా రీ గా సా 1
స జ య తు భూ - తా
నీ ధా పా పా రీ రీ గా ధా 2
ధి ప తిః ప రి క ర
గా రీ సా సా సా సా సా సా 3
భో గీంద్ర కుం డ
సా సా గా ధని నీనీ నీనీ 4
లా భ ర ణః
గా రిగ ధా ధా గా గరి సా సా 5
గ జ చ ర్మ ప ట ని
నీ ధా పా పా రీ రీ పా పా 6
వ స నః శ శాం క
నీ ధా నీ సా సా సా సా రి సరి 7
చూ డా మ ణిః
సా ధా ని ధ పా మా మా మా మా 8
శం భుః

3 శుద్ధ కైశికము :-

కర్మారవ్యాశ్చ కైశిక్యాః సంజాతః శుద్ధకైశికః
తారషడ్జ గ్రహాంశశ్చ పంచమాంతః స కాకలీ
సావరోహీ ప్రసన్నాంతః పూర్ణః షడ్జాది మూర్ఛనః
వీరరౌద్రాద్భుత రసః శిశిరే భౌమ వల్లభః
గేయో నిర్వహ ణే యామే ప్రథమే అహ్నో మనీషిభిః

కర్మా రవినుండి కైశికినుండి పుట్టినది శుద్ధ కైశికము. తారకములై షడ్జ గ్రహాంశలు గలది పంచమము అంతమునందున్నది కాకలి నిషాదము న్నది. ప్రసన్నాంతాలంకారము ఆవరోహిగా గలది. పూర్ణరాగము షడ్జాది మూర్ఛనలు గలది. వీర రౌద్రాద్భుత రసములందు శిశిర ఋతువు దినపు మొదటి యామమున నిర్వహణ సంధిలో పాడదగినది. భౌమ (శశి) దైవత ముగాఁ గలది.

ఆలాపము

సా సా గా మా గా రీ గా మా సా నీ సా ధా మా ధా
మా ధా నీ ధా పా మా గా మా పా పా

వర్తని (కరణమువలె రాగవర్ధని గూర్చునది)

సా సా సా సా రీ రీ సా సా రీ రీ గా గా సా సా సా సా
మా మా గా రీ గా రీ సా సా రీ రీ ప ని సా సా సా సా
రీరీ మా మా పా పా ధా మా పా పా ధా మా
మా మా ధా నీ సా సా సా సా రీ రీ గా మా పా పా పా పా
ధామా గామా పామా పా పా పా పా

ఆక్షిప్తిక. అగ్నిజ్వాలా శిఖా కేశిమాంస శోణిత భోజిని
సర్వ హారిణి నిర్మాంసే చర్మముండే నమోస్తుతే

సా సా సా సా సా సా నీధా
అ గ్ని జ్వా లాశి
సా సా రీ మా సా రీ గా మా 2
ఖా కే శి

సా గా రీ సా సా సా సా సా 3
మాం స శో ణి
సా సా సా సా నీ సా నీ ని 4
త భో జి ని
మా మా గా రీ మా మా పా పా 5
స ల్వా హా రి ణి
ధా నీ పా మా ధా మా ధా వా 6
ని ర్మాం సే
సా సా సా సా నీ ధా పా పా 7
చ ర్మ ముండే న
ధా నీ గా మా పా పా పా పా 8
మో స్తు తే

4 భిన్నకైశిక మధ్యమము

షడ్జ మధ్యమకోత్పన్నో భిన్న కైశిక మధ్యమః
షడ్జగ్రహాంశో మన్యాసో మంద్రసాంతో ఽథవా
షడ్జాది మూర్ఛనః పూర్ణః సంచారిణి సకాకలీ భవేత్
ప్రసన్నాదియుతో దానవీరే రౌద్రే ఽద్భుతే రసే
దినస్య ప్రథమే యామే ప్రయోజ్యః సోమదైవతః

షడ్జ మధ్యమిక జాతియందు భిన్నకైశిక మధ్యమము పుట్టినది. షడ్జము గ్రహాంసలుగా గలది మ న్యాసముగా గల మంద్రమైన స అంతమునం గలది గాని అగును. షడ్జాది మూర్ఛన గలది పూర్ణరాగము. సంచారియందు కాకలి నిషాదమున్నది. ప్రసన్నాది అలంకారముండును. దానవీర రౌద్రాద్భుత రసములందు దినము మొదటి జామున ప్రయోగింపబడును. సోముడు దేవతగ గలది.

ఆలాపము

సాని దా సామా మమధమ మమధమ గా మా ధా దా
నీధా సస గాగా మాధానీ ధాసా సాసా ద మామగా సగా స
సాధా మామా సాగామా ధానీ ధాసాసా మధా పమా ప మామా

వర్తనిక (కరణమువలె రాగవర్ధని కథము)

సస నిధ సస మమ మధ మగ మధ నిమ నిదని
స స స స స ధ ధ మమ గస సగమా సా గగ ధాధా ధధ
మమ ధమ గమ ధ సస సస దమ దప మాపా మామా

ఆక్షిప్తిక. బృహ దుదర వికట గమన జరఠ విభక్తం సువిపుల పీనాంగం
అరిదమన విషమ లోచనం సురనమితం వినాయకం (వందే)

సా సా నీధా సాసా మా మా 1
బృ హ దు ద ర వి క ట
మా ధా మా గా మా ధా నీ మా 2
గ మ న జ ర ఠ వి
మా నీ ధా నీ మా ధా నీ నీ 3
భ క్తం సు వి పు ల
నీ ధా నీ సా సా సా సా సా 4
పీ నాం గం
మా మస సాసా నీధా పాపా 5
అ రి ద మ న వి ష మ
ధా నీ మా మా గా రీ మా మా 6
లో చ నం సు ర న మి
మా మా మా మా ధా నీ మా మా 7
తం వి నా య కం
సా సా ధా నీ మా మా మా మా 8
వం దే

మధ్యమా పంచమీ జాతః పంచమాంశగ్రహో అల్పరిః
రిహీనోవా మధ్యమాంతో మధ్యమాల్పః సకాకలీ
సంచారిణీ ప్రసన్నాది మండితోంతిమ మూర్ఛనః
ప్రాగ్యామే కరుణే గేయో భిన్నతానః శివప్రియః

మధ్యమా పంచమీ జాతులనుండి పుట్టి పంచమము అంశముగాను గ్రహముగాను గలిగిరి తక్కువగాఁ గాని రి లేకుండఁ గాని ఉండి మధ్యమము

చివరఁగలిగి మధ్యమము అల్పమై కాకలి నిషాదము గలిగి సంచారియందు ప్రసన్నాది అలంకారముచే అలంకరింపబడి ఋషభాది మూర్ఛనలు గలిగి మొదటి జామున కరుణరసమున పాడఁదగినది భిన్నతానము. ఇది శివునికి ప్రియము.

ఆలాపము

పానీ సాగా మాపా దాపా మగా మామా మమధ
మమగ సా సా సస మా గమ పాపా పానీ సాగామా
ధపామ గ మదా మమ ధవ సస పాపా స సస
మాగమ పాపా మమ పవ దద నిని పద మద మగ
గసా సా గ స గ స పమ పాపాపా నీ సా గా పా పా
ధా పా మ గ మా మా

వర్తని

పా పా నీ నీ స స గ గ పా పా నీ పా నీ సా గ గ
సా గా మా పా ధా పా మ గామా పా పా (పంచమ)
పాపా సా సా ధామా పా పా పా (షడ్జ) సస గమ (పంచమ)
నీ సా గా మా పా ధా మా గా మా మా

హరవరముకుట జటాలులితం అమర వధూకుచ పరిమళితం
బహువిధ కుసుమరజోరుణితం విజయతే గంగా విమలజలం

పాపా నీనీ సాసా గాగా 1
హర వర ముకు టజ
సా గా మ వ మగ సా సా సా సా 2
టా లు లి తం
సా గా మా పా ధా పా మప మగ 3
అ మ ర వ ధూ కు చ
సా గా మా పా పా పా పా పా 4
వ రి మ ళి తం

ధా పా సా మా పా పా ధా ధా 5
బ హు వి ధ కు సు మ ర
సా సా పా పా ధా పా మ గా 6
జో రు ణి తం
ధా పా ప మ మపగ సా గా మాపా 7
వి జ య తే గం గా
ధా పా మగ మా మా మా మా
వి మ ల జ లం

6 భిన్న కైశికము

కైశికీ కార్మారవీ భ్యాముద్భూతో భిన్నకైశికః
షడ్జ గ్రహాంశాపన్యాసః సంపూర్ణః కాకలీయుతః
మంద్రభూరిః స సంచారీ ప్రసన్నాది విభూషణః
షడ్జాది మూర్ఛనో దానవీరే రౌద్రే అద్భుతే రసే
గేయో అహ్నః ప్రథమేయామే శిశిరే శివవల్లభః

కైశికీ కార్మారవులనుండి పుట్టినది భిన్న కైశికము. షడ్జము గ్రహము అంశము అపన్యాసములుగఁ గలది. సంపూర్ణము కాకలి నిషాదము మంద్రములు బహుళములు గలది. సంచారియైనది ప్రసన్నాది అలంకారము గలది. షడ్జాది మూర్ఛనలు గలిగినది దానవీర రౌద్రాద్భుత రసములందు పాడదగినది. దినపు మొదటి జామున శిశిర ఋతువున పాడవలసినది. శివునికి ప్రియమైనది.

ఆలాపము

సా ధా మాధా సా నిధస నీసా సా సా రీ
మా పా ధామా ధాసా నిదసని సాసా పారీ
సా మా ధానీ సాధాసా మా పా మా పా పా

వర్తని

సా సా ధా మా ధాపా మారీ మాపా ధామా ధాసా
సా సా సా సా రీ రీ గా గా సా రీ సా సా మాధా

పా పా సా రీ మా పా ధాసా ధాపా మా పాపాపా

ఇంద్రనీల సప్రభం మదాంధగంధవాసితం
ఏకదంత శోభితం నమామి తం వినాయకం

ఆక్షిప్తిక.

సా సా సా సా రీ రీ మా మా 1
ఇం ద్ర నీ ల
మా మా ప మ పా పా పా పా పా 2
స ప్రభం మ
మా సా పా ధా రీ సా 3
దాం ద గం ధ
మామా సని సాసా సా సాసా 4
వా సి తం
సా సా సా సా సా సా సా సా
ఏ క దం త
నీ గా సా సా ధా పా మా పా
శో భి తం న
మా ధా సా పా ధా మాగీ మా
మా మి తం వి
మా మా ప మ పా పా పా పా పా
నా య కం

7 గౌడ కైశిక మధ్యమము :-

షడ్జ మధ్యమయా స్పృష్టో గౌడకైశిక మధ్యమః
షడ్జగ్రహాంశో మన్యాసః పూర్ణః కాకలినా యుతః
ప్రసన్నమధ్యే నారోహి వర్ణః షడ్జాది మూర్ఛనః
భయానకే వీరాదౌ రసే శీతాంశు దైవతః
యామ మధ్యే అహ్నోగేయో నిశ్శంక కీర్తితః

షడ్జ మధ్యమ జాతినుండి పుట్టిన గౌడ కైశిక మధ్యమము షడ్జము గ్రహముగా అంశగా గలది. మ న్యాసము. పూర్ణ రాగము కాకలి నిషాదము

గలది. ప్రసన్న మధ్య అను అలంకారము ఆరోహి వర్ణము షడ్జాది మూర్ఛనలు గలది. భయానక వీరాది రసములలో వాడవచ్చును చంద్రుడు దేవత. దినపు మధ్యజామున పాడదగుననిని శార్ఙ్గ దేవుడనెను.

ఆలాపము

సా సా సధస సదసా సదస రిమాగ మామా మమ
ధమధరి ధధ ధధ ధని ధని ధమా ధమా గధరి దని ధ
(షడ్జ) ససధ దససస దసరిసా సదదస సససరి గరిమరి
గసగస ధసస (మధ్యమ) మమ మధమధ (ఋ
షభ) రిరిరి ధరి ధధ నిథధధ సప ధ మామా
రీరీ రిరి గరిగ గధా సాసా ధధ సధరి ధరి
మమ ధారి రిధాని ధని మ ధామా గధారి
ధానిధా (షడ్జ) సస ధధ సససస రిగరిమరిగస
గసా ధససా (మధ్యమ) మమమధ మధ (ఋ
షభ) రిరిరి ధరి ధధ నిధ ధధ ససధ మామా రీ
రీ రిరి గరిగ గధా – సాసా ధధ సససస రి గరి గస
గసానినిని సని సససససససససస ధస ధసారిమ
మమమమ ధాధాధా గప గసా ధాధా ధమ పధ మామా

కరణము

ధాధా ధ (షడ్జ) సధా సాసా ధధ దస ధామ
మధ మా(మధ్యమ) మమ ధమగ నిధ ధధ రిధ ధా
రిధధా నిధధసా సాధ ధధస సస ధధసామధరి
మరిగ సాస సధససా (షడ్జ) సమామా మమధా
మధా ధాని ధాధా ధగిధ గధా స గధా ధధధస
సప మ ధమా రీ గాగ (ధైవత) ధసా ధాధ రిరిరి
(ఋషభ) రిగా మామ ధమ ధాని ధని ధధా (ధై
వత) రిధ ధాధాదా ధనిసాసా ధధద
ససససా సగ (షడ్జ) సదా ససధ సరి రిమ మధ

ధమదా మద దద రిదదా దని (ధైవత) దద
దగ సస సగ దద దస పద దద మామా మరిగ
గమామ (షడ్జ) పదమా మదమా మామదా (ధైవ
త) రీరీ దాదా రిదా (షడ్జ మధ్యమ ధైవత) దాస
పధ మా మమగా మామా

తరుణ రవి సదృశ భాసుర వికట జటాజూట శిఖర పరిరచితా
హిమశిఖరి శిఖరమా లశరణాగతా సాతువః సదా గంగా

సాసా దాసా సాసా సాసా 1
త రు ణ ర వి స దృ శ
మా మా సా సా దా సా రీ మా 2
భా సు ర వి క ట జ
మ మ రీ సా సా సా సా గరి సమ 3
టా జూ ట శి ఖ ర
మా మా మా మా సా సా సా సా 4
ప రి ర చి తా
మా ధా మా గా మా ధా మా గా 5
హి మ శి ఖ రి శి ఖ ర
మా దా సా సా నీ ధా సా సా
మా ల శ ర ణ గ
సా సా మా మగ రీగా సా సని
తా పా తు వః స
ధా సా పా ధా మ గ మా మా మా
దా గం గా

8 గౌడ పంచమము

ధగ్రహో ధైవతీ షడ్జ మధ్యమా జాతి సంభవః
ధాంశో మాంశ స్తథా గౌడ పంచమః పంచమోజ్ఝితః
కాకల్యంతర సంయుక్తో ధైవతాదిక మూర్ఛనః
ప్రసన్న మధ్యే నా రోహివర్ణః శౌరి స్మరప్రియః

భయానకే చ భీభత్సే విప్రలంభే రసే భవేత్
ఉద్భటే నటనేగేయో గ్రీష్మే అహ్నో మధ్య యామ యోః

షడ్జమధ్యమా జాతియందు పుట్టి గౌడ పంచమము ధగ్రహమున ధమలు అంశలుగా నుండి పంచమములేనిదై కాకలి నిషాదము అంతరగాంధారము ధైవతాది మూర్ఛనలు గలదై ప్రసన్న మధ్యాలంకారముతో ఆరోహివర్గములు గలిగి శౌరికి స్మరునికి ప్రియమైనది. భయానక భీభత్స విప్రలంభ రసము లందు పాడదగినది. ఉద్భటనటన మందు గ్రీష్మమున దిన మధ్యయాములు రెంటియందు పాడగగినది.

ఆలాపము

ధామా ధధమ ధధ ధని ధనిధ ధధ నిధ నిధ
సరిగ గరి గరి గధ ధని ధని ధధమ గమ మగా
మామ (ధైవత) ధధ ధధ ధని ధని ధని ధధ ధధస ధని
ధ సరిగ ధని ధధని మమ నిదగ సస మగ (మధ్య
మ) మమమ ధధధ ధని ధని ధమా ధధ మా ధధ
నిధ నిధ ధధధ మమధా మధద దని దని మద
మగా గస సగసా దదని మమని దని సాధాధా
(ధైవత) దద దదద నిద నిద దద దస దనీ దసరి
గద నిద ద దని మమ నిద గస గమ (మధ్యమ)
మమమ ద మమద మమద దని దనిద మామద
నిద నిద నిద దస దద దస దద నిద నిద నిద
మద మగా గస గమ గమ దద దద దనిద గసస
మగమ మ దసరిమ దమ గధా దమ దధా ధా ద
దని దద సద దని దద స దదని దద దద దని దద
దమద సరి గమగా మామామా దద దమ దదద
దద దద దద దద నిద నిమ దమ గా మామా

కరణము

మద మద ధా దని ధాస దని ధా ద సరిగా దనిదా
మగా మామా దమ దమా దమ దమా (మధ్యమ)

ప్రసిద్ధ రాగములు

మని దద రిద ధామ మమ ధా గమ ధా నిద దని
ధా మమ మస గమ ధా దని దని దని ధా దదధ
స ధానిధా దస రిగ దని ధామ దసరి మధమ
దధా దద దని దని దని దని మధమా మాగా
మాగా మామా

ఆక్షిప్తిక.

ఘన చలన ఖిన్న పన్నగ విషమ వినిః శ్వాసధూమ ధూమ్ర శశి
విరచిత కపాల మాలం జయతి జటామండలం శంభోః

ధా ధా మా ధా సా సా సా సా
ఘ న చ ల న ఖి న్న
ధా ధా ధా ధా ధా ధా సా ధా
ప న్న గ వి ష మ వి
సా సా మా మా మా ధా ధా ధా
నిః శ్వా స ధూ మ
ధా ధా మా గా మా మా మా మా
ధూ మ్ర శ శి
మా మా మా గా మా ధా ధా ధా
వి ర చి త క పా ల
ధా నీ ధా మా మా మా మా మా
మా లం జ య తి జ
మా ధా ధా ధా మా మా మా మా
టా మండ లం
ధా ధా ధా ద ని గా మా మా మా
శం భోః

3 గౌడ కైశికము

ఉద్భూతః కైశికీ షడ్జ మధ్యమాభ్యాం గ్రహాంశసః
స కాకలీ పంచమాంతః పూర్ణః షడ్జాది మూర్ఛనః
ఆరోహిణీ ప్రసన్నాది భూషితః కరుణే రసే

వీరే రౌద్రే అద్భుతే గేయః శిశిరే శంకర ప్రియః
దినస్య మధ్యమే యామే ద్వితీయే గౌడ కైశికః

కైశికీ షడ్జమ జాతులనుండి పుట్టినది గౌడ కైశికము. దీనిలో స గ్రహము అంశముగా కాకలి నిషాదము గలిగి పంచమము చివర న్యాసము ఉండునది. పూర్ణ రాగము. షడ్జాది మూర్ఛనలు గలిగినది. ఆరోహియందు ప్రసన్నాది అలంకారముచేఁ గూడినది. కరుణవీర రౌద్రాద్భుతములందు శిశిర ఋతువు దినములో మధ్యమ ద్వితీయ యామమున పాడదగినది. శంకరునికి ప్రియమైనది.

ఆలాపము

సా సా స గ సని సరి మగ గస మమ పమ నిప పగమ
గరి రిగ మస గసా సని సరిమ గపమ ప పరిమ సాధా
రీ మా పా ధా ని రి మాపా ధాస నిసాసాసా సాసా
(గడ్జ) సస సస సస సమ గస గస నిసా సాసా సాస సగ
ససస మగమరి గసగ సదస పదప మాప మా పాపా
పమ పాపా పద పదపాపప పద రిరిరి మరి మసరిమ
దా సని సాసా సాసా (షడ్జ) స స స స స స స స స గ స
నిపా పా సాసా సస గస సమగ మరిగ సగ పద సప
ద పమా పాపా దమ పాపా గమ గగమ (పంచమ) ప
పగ గమమ గగ గమగ నిని పనిపా గమ గస స
ని పనిప గమ గపమ మగ మగ గరిరి రిగ మమ (షడ్జ)
స స స స స స స స స గని దసా
గధ సరీ మా మా ష మా పా మా

కరణము

నిప నిధ సస రిమ రిగను మను గప పనిగా పమగారి
సరిరి రిమ రిమ సమరి మరి గస మ పద పరిమ పమా
పాపా రిమ రిమ రిమ పాపా రిమ పని రిరిరి మసా
పద సస సని సా సమరిగా సగసని నీ నిని నిని సదష
సద మమ పప పాగాగగని పప దనీ గగగప గమ గా

రీరీ రిగా మామ (షడ్జ) సససీ నిసా గారీ రిమ
దమ సాగా మాపా పని ధని గమ గధ ధమ రీసగా
పగ సని ధసా ధసరి మా పమ పాపా పమ ధ మా రిమా
రీ సధ సారీ రిమ మమ మగ సా ధధ సస మమ ప
ప మమ పాపా పప గగ మమ పా పా పా

భస్మాభ్యంగ విభూషితదేహం సురవరముని సహితం (భీమ భు
జంగమ వేష్టిత బాహుం సురవర నమిత పదం చంద్ర కరాకర
సంతతి ధవళ సురసరి దంబుధరం ప్రణమత సతత నిష్కలం
సకల పరమ శివ మజేయం

ధ్రువాక్షిప్తిక

సా సా సా సా నీ నీ నీ నీ 1
భ స్మా భ్యం గ వి
నీ నీ సా రీ రీ గా సా సా 2
భూ షి త దే హం
సా సా రీ సా రీ సా రీ సా 3
సుర వర ముని సహి
రీ రీ రీ రీ మా మా మా మా 4
తం భీ మ భు
సా సా సా సా రీ రీ రీ రీ 5
జం గ మ వే ష్టి త
సా సా సా సా మా మా రీ మా 6
బా హుం సు ర వ ర
రీ మా మా మా పా పా పా పా 7
న మి త ప దం
రీ రీ రీ రీ పా పా పా పా 8
చం ద్ర క రా క ర
సా రీ రీ రీ సా సా నీ నీ 9
సం త తి ధ వ ళ

నీ నీ సా సా రీ మా రీ గా 10
సు ర స రి దం బు ధ
సా సా స మ గ రి సా సా స ధ ధ ని 11
రం ప్ర ణ మ త
పధ పధ పప మప మప పాపా 12
స త త ని ష్కలం
పధ పధ రిమ పమ ధా సా సా సా 13
స క ల వ ర మ
ధా నీ ప ధ మా పా పా పా పా 14
శి వ మ జే యం

10 వేసర షాడవము

వేషర షాడవః షడ్జ మధ్యమాజాతి సంభవః
మధ్యమాంశ గ్రహన్యాసః కాకల్యంతర రాజితః
సారోహి ప్రసన్నాది ర్మధ్య మాదిక మూర్ఛనః
సంపూర్ణః శాంత శృంగారహాస్యేషూ శనసః ప్రియః
దినస్య పశ్చిమే యామే గేయః శ్రీ శార్జ్గణో దితః

వేసర షాడవము షడ్జ మధ్యమ జాతియందు పుట్టినది. మధ్యమము అంశ గ్రిహన్యాసములుగాఁ గలది. కాకలి నిషాదము అంతర గాంధారములతో గూడినది. ఆరోహి కలది ప్రసన్నాది అలంకారమున్నది. మధ్యమాది మూర్ఛనలు గలది. సంపూర్ణరాగము శాంత శృంగారహాస్య రసములందు దినపు చివరిజామున పాడదగినది. శుక్రునికి ప్రియము అని శార్ఙ్గదేవు డనియెను.

ఆలాపము

మా మా రీ గా సా రీ గా మా మా గా మా సా
మా మా రీ మా పా ధానీ పనీ ధామా నీధా పాపా
సాధా సారీ గాధా సనీ ధానీధ (పంచమ) పాపా
సధా సగా మరీ గారీ మా మా మరీగా రీ ధామా

మరీ మగా గమా సాసా సరిగమా మగ సని ధ
ని ధస ధస నిధ నిధా (పంచమ) పస ధగ సమగ
రీ మగా మా మా మా మా సా మధా నీ సారి
గా మమ గసా నీ ధని ధసనిధా నీధ (పంచ
మ) పాపా పపని ధధని పాపా పపని ధధని
మామా మమ నిధా ధధ గసా సస మరీ రీగామా
మా మరి రిగ సాసా సరి రిగ మామా మరి రిగ
రిరి ధామా మరిరి గరి రిధ సరిరిసా రిగ సగా
సధని ధసస ధని దగ గధని ధధప ధని ద
మమ మస సమధ మరిరి మరిగ సగసా ధని
ధ సని ధాని ధా (పంచమ) పాపా పప పపని
ధని ధ దని ధని మమని ధధస సపగ ధ దస
ధధమా రిగ సగస ధసరిగమ రిగ మామా మ
రి గరి ధరి రిరి ధరి మామా గమ మగధ ధధ
మ ధమ రిరిమ రిగ సగస ధని ధ సని దని ధా (పం
చమ) పాపా పప పప పప పప నిద నిద దని ద
ని మమని నిద నిద దమా గస దని దసని దనీ
దసరి గగరి సని ధాసా పధాసరీ మగా మమా

కరణము

మదా మమ గమామా మమ గమమా సస మరి
మామ మమరి మమా దధాని దనిధా దస ధాద
స దనిధా ధాధా మరిగ మగ మామా (ఋషభ) రి
దరీ రిరీరీ ద రిరి రిరిగ రిగ మామానీ పధా మా
రిగ రిగ రిగసా సమ (ధైవత) నిద దస దని ధాపా
పా పప (ధైవత) దని మామా మారి మరిగ
మని ధాధాధా (ధైవత) దని దగ [షడ్జ] సానీ
ధా సారీ గా మామ మధారి రిరి గగ మమ
రిగ రిని పధ మమ రిగ రిమ రగా సాసా దని

దస దని దద (పంచమ) పా (ధైవత) దగ సససమ
గ రిగ మామా గామ మామా

ఇందగో మమణిదారు సంచి అంపుళ్ళ కందళ సిళింద సాహిఅం
మత మద్దురణిణా అసోహి అంకాణణం సురహిగందపి అళ్ళం

అక్షిప్తిక :-

మా గా రి సా రి గా రి సా
ఇం ద గో వ మ ణి
రి సా రి గా మా మా మా మా
దా రు సం చి అం
మా రి గా సా నీ ధా సా సా
పు ళ్ళ కం ద ళ సి
పా ధా సా రి గా మా మా మా
ళిం ద సా హి అం
రి రి పా పా మా పా ధా నీ
మ త్తద ద్దు ర ణి
పా ధా మా గా రి గా రి సా
ణా అ సో హి అం
మా రి గా సా నీ ధా సా సా
కా ణ ణం సు ర హి
పా ధా సా రి గా మా మా మా
గం ద సీ అళ్ళం

1 బొట్ట

బొట్టః స్యాత్పంచమీ షడ్జ మధ్యమాభ్యాం గ్రహాంశవత
మాంతో అల్పగః కాకలిమాన్ పంచమాదిక మూర్ఛనః
ఆరోహిణీ ప్రసన్నాంతా లంకృతః సకల స్వరః
అంత్యే ఒహ్నః ప్రహరేగేయో హాస్య శృంగారయోః స్మృతః
ఉత్సవే వినియోక్తవ్యో భవానీ పతి వల్లభః

బొట్టి పంచమీ షడ్జ మధ్యమ జాతులందు పుట్టినది. ప గ్రహముగా అంశముగా మ అంతము (న్యాసము)గా గలది గ తక్కువ. కాకలి నిషాదము కలది పూర్ణ రాగము. పంచమాది మూర్ఛనలు గలది. ఆరోహి ప్రసన్నాంతాలంకారము కలది. దినము చివరి జామున హాస్య శృంగారముల ఉత్సవమున పాడదగినది. శివునికి ప్రియము.

ఆలాపము

పన్ని సాసా దగారి పానీ ధా పామా గరీ మమా
మామా మ పాపా పనిని మామ ధాసా సని ధా దమ
గా మగా రిరి సారీ పమా పాపా ప సా సస పమ
ప ప మ పమ పమా పదని పదమ దస గరి రిరి ప
రిప పప (షడ్జ) సా సస గరిపా (పంచమ) పప పప
పపమగరి మగా మామామ దాదా దద నిద
నిసా మమ దద సస రిరి గగ రిగాగ [పంచ
మ] పప స పద పనిద దద దమ సమా మగారీ
రిద రిరిద రిరి [ఋషభ] రిరి పరి రిప పా పని దా
పా మాగా రి మగా మామా గామ మ గ మమగా
మమ గప మమగా గరీ రిరిరి ద దగ గాగారీ
రిస మమ గగ పమ పప మప పాపా పమప దని
దని మా మామ దా దమా మదా సారీ గాగపా
పరి పా పమ పదని పదమ దమాగారీ రిగ మపా
దాపా మామా గారి పగామామ [మద్యమ] మగా
మమ గమ మగ మప మగా గపమా గామా పాపా
పని దద నిని పాని దద ససస దద గరీ గరిరి గపా
పప దద నిని పాని దద ససస దద గరీ గరిరి గపా
పప దప దా పద సస దద గసగ సా సస మరి రిప
మమ పాపా పమ మప పద దస సపా సస సమ స
మ రిరి గాగ సస పప పప దదని పదమ దమగారి
మగాగ సగ సదస పప దద సస రిరి పప పప పమగ

రి మగా గగా మఆ మఆ గ మమ [మద్యమ] సాప నిద
నిరిధా ధని పపప ధమ మరి గరి మరిగ ససా సస
సగధ ధగ ససస మ రిరిరి పరి పాప పాప సధ
సాస పాప (షడ్జ) రిస రిరి పాప పమ మప పధ
ధధని పద మామ రిరి మమ రిరి గరి పరి పప పప
స (షడ్జ) స సా స ధ ధ గ ధ మగరిపా పాపా ధాధా
పాపా సాసా పాపా ధధ పపమ మగ గాగా రిధారి
రిధ రిరి (ఋషభ) రిరిపా (పంచమ) పధా పామా
గా రీ గా రీ గా మా మా

కరణము

ధా మ మ గ మ మా మ మ గ మ మఆ (పంచమ) పగ
మ మఆ మ మ గ మ సా ధ ధధనిప ధమఆ ధని పధా
సా రి గ రి మ రి మ సా మ మ గ రి సా రిగ రిగ (పంచ
మ) పప పప నిని ధా మఆ మఆ మఆ మ మ ధ ధా ధ
మ మ ధ ధా స రి ధ గా ధ గ గ ధ రి గ (పంచమ) పా
ప ప ప ని ధ స స ధ గ స మఆ గా రీ మఆ రి మఆ (మధ్య
మ) ని ధా ధా ధ ధ ధ ని పా మఆ గా రీ రి పా రీ ని ధా
(షడ్జ) స స స మ మఆ రిరిరిరి పమ మ మని ధాపా
మఆ గా రీ రి మఆ గా మఆ మఆ ధరిరి ధరీ రిధ రిరి రిప
పరి పప రిప పరి పప రిప పరి పప మ నిని ధని ధానిని ధాధా
ధా ధా ని ధా ధమ ధమా మఆ మమ ధధ (షడ్జ) స
(ఋషభ) రి (పంచమ) పనిని ధధ పప మగ మగ
గరిరిగ మామా నిధ నిధా ధధ ధని పపప దగ
మరీ గరిరి పరిపా మగాగా మఆ మా

పవన విలులిత భ్రమిత మధుకర జలజరేణు పరిపింజరితే
మదమంద గతిహంస వధూర్విచరతి వికసిత కుముదవనే

ఆక్షిప్తిక :-

సా ధా సా సా సా సా సా సా
ప వ న వి లు లి త
ధా పా మా పా ధా పా మా మా
భ్ర మి త మ ధు క ర
ధా పా మా గా రీ గా సా ని ధ
జ అ జ రే ఋ ప రి
సా రీ మా పా పా పా పా పా
పిం జ రి తే
సా రీ మా పా పా పా పా ధా
మ ద మం ద గ తి
సా సా పా పా ధా పా మా గా
హం స వ ధూ
ధా పా మా గా రీ గా సా ని ధా
ర్వి చ ర తి వి క సి త
పా పా ప మ గ మ మా మా మా మా
కు ము ద వ నే

12 మాలవ పంచమము

మధ్యమా పంచమీజాతి జాతోమాలవ పంచమః
పంచమాంశగ్రహన్యాసో హృష్యకామూర్ఛనాన్వితః
సారోహీ సప్రసన్నాంతో గాంధారో ఒల్పః సకాకలీ
విప్రలంభే కంచుకినః ప్రవేశేకేతు దైవతః
గేయో ఒహ్నః పశ్చిమే యామే హాస్య శృంగార వర్ధవః

మధ్యమా పంచమీజాతి నుండి పుట్టినది మాలవ పంచమము. పంచమము అంశ గ్రహన్యాసములుగా గలది మధ్యమ గ్రామములోని యేడవది యగు హృష్యకా మూర్ఛనతో గూడినది. ఆరోహిలో ప్రసన్నాంత అలంకారమున్నది. గ తక్కువ. కాకలి నిషాదము గలది. కంచుకి ప్రవేశములో విప్రలంభహాస, శృంగారములలో దినపు చివరి జామున పాడదగినది. కేతువు దేవతగాఁ గలది.

ఆలాపము

ప మా రి గా సా ధాని ధ పా ధ ధా ని స రీ మా గా
గపా ధా మారిగా సాని ధని మా మా ధనిపా
రిగామ మగ సపా ధానీ ధపా పధా నీ సారి
మా మా గగపా ధామరీగా సాని ధని మామా
ధనిసా రిగామ గగ సని ధనిపా పాపా సధా
ధా స గ సా స మ గా రిరి రిమా మా పమా
సా రీ మా పా ధ నీ ధా పా ధ మా సా ధా నీ ధా
పా రి రి రిగా మా పా రీ రీగా మా పా రీ రీ రి గా
మా పా పా ని ధా మా పా ని ధా మా రీ రీరిగ
మా మమా స రి గ మా మగ సని దా నిపా పాపా
పప పధ ధగ ససగ గరిప మమప మప పాపా
ధమ మప దామా మా దా నీని మా మపా దా సా
స మా మా పాదా గా సా ధాని ధాపా ధ మా స
ధని దాపా మామా (మధ్యమ) గా గ మ గ మ రీ రి
రీరి రిమ సా సస సస మరీ రిరిరి ప మా ప మా
మ పా పా ప పప దామా మమ నిని ధధ పప ప ధమా
మమ సస దాద నిని దద పపమ మగ గరిరీ నినీ దద
రీరీ దరిరిగా మా పారీ రీద రిరిగ మాపా రీరీ
దరీ దరి రిగా మా పారి గమ రిగమ పదని దమా
మరి రిరి గగ సస సస దసరి గగరి సని దమ పప
రిమమ సద నిదా పాదా మాగా సా దానీ దా పాద
మ సద నిద పా

కరణము

మా పా దా మా మరిగపా దని మా దని సారిగ మా
దని దద సద నిదా పాపా పద దని దని రిమాప
దని దగ పదా నీ దాసా ధానీ (పంచమ) పా పద
స దా ద ద గ సా సస సామ గారీ రీప మామా పని
దని ద సని దపాపా రిగమఆ పా దని దస దనిప పప దమ మప
మదస దని మమ నిని దద పా పద మ నిద పా పా

ధ్యానమయం నవిముంచతి దీనం వ్యాహరతి విశతి సరః సలితే
విధునోతి పక్షయుగలం నరేంద్ర హంసో నిజప్రియావిరహే

ఆక్షిప్తిక

గా రి స ని సా మ గ రి గ సా ప మ
ధ్యా న మ యం న వి
పా పా సా మా గ మ గా ని ధ నీ
ముం చ తి దీ నం
రీ మ గ పా పమ పా పా ధ ప మా
వ్యా హ ర తి వి శ తి
రి మ గ స ధా మ ధని పా పా పా పా
స రః స లి తే
పమ ధమ సా సా సా గా సా ని ద
వి ధు నో తి ప క్ష
ని ధ సా సా సా సా రీ గా మా
యు గలం న రేం ద్ర
ధా మా రి గ సా ని ధ సా పా మా
హం సో ని జ
మరి గమ ధప నిధ పాపా పాపా
ప్రి యా వి ర హే

13 రూప సాధారము

జాతోన్నైషాదినీ షడ్జ మధ్యమాఖ్యాం గ్రహాంశసః
మన్యాసో రూప సాధారో ఒల్పరిపః కాకలీయుతః
ప్రసన్నమధ్యాలంకారః పూర్ణః షడ్జాది మూర్ఛనః
అవరోహిణి వర్ణేస్యా ద్వీరే రౌద్రే ఒద్భుతే రసే
ప్రయోజ్యా వీర కరుణే సవితుః ప్రీతయే సదా

పై షాదినీ షడ్జమధ్యమా జాతులనుండి పుట్టినది రూప సాధారము. స గ్రహముగా అంశముగాను మ న్యాసముగాను రిపలు అల్పముగాను కాకలి

నిషాదము గలది. ప్రసన్న మధ్యాలంకారముగలది. అవరోహి వర్గమందుం డును. వీరరౌద్రాద్భుత వీర కరుణములందు సూర్యప్రీతికై సదా గానము చేయఁదగినది.

ఆలాపము

సా ని ధా స ని సా సా మా పా మా పా పా మా పా
మగా మనీ నిధా ధదా సధని ధాసనీ ససపా
ధాసా రీ గా ధా సా పా ధ మా మా ధా
ని ధా నీ నీ మా గా మా గా మ సా

కరణము

సా ధా స ని ధ నీ సా సా పా మా ప మ మా గ స
నీ ధా ధా ధ స ధ ని ధధ (షడ్జ) సా సా ధా ధా।
సారీ గమ గరి సధా ధప సాధ ధనిసా (మధ్యమ)
మ గమసా। సగమ ధమ నిధా సగస సధ నిధ
ధమా మగా మా మామా (మధ్యమ) (పంచమ)
పగ గమ మాగ మమని నిధ పప మపా। గమ
మమ (షడ్జ) సధ సససా నిధమ పప ధధ సరి
రి మరి గ సా ధధ ధధ గసా (ధైవత) నిధ మా
(మధ్యమ) మసా సగ గధ మమ సగ సగ సస
ధని ధధ మా మగ మామా।

ఆలాపము ఇంకొక రకము

సాధా సాధా పా పధా సాసా సగా మగా స
గాధా పాధా సాసా సాగామ నిధా సా సప
ని సా సమా సగా గసా ధాపా ప ధప ధసా
సా సా గా మా నీ (షడ్జ) స సగా సగా గ సా సా
దా పా ధా ప మా మా

సద్యో జాతం నామ మఘోరంతత్పురుషమీశానం
విశ్వం విష్టుం వేదపదం సూక్ష్మమచింత్య మజనకజ మజాతం
ప్రణమామి హరం సద్గురుం శరణమభవ మహాం పరమం

మా మా నీనీ ధాధా సాసా 1
స ద్యో జా తం
నీనీ ధా సాసా సా సా సా 2
వా మ మఘ రం
సా సా నీ ధా పా మా మా మా 3
త త్పు రు ష మీ
సా రీ సా నీ నీ ధా సా సా 4
శా నం
మా మా మా మా నీ నీ ధా ధా 5
వి శ్వం వి ష్ణుం
సా సా పా పా మ్మా మా మా మా
వే ద ప దం
మా మా నీ నీ నీ ధా సా సా
సూ క్ష్మ మ చిం త్య మ
నీ నీ ధా సా సా సా సా సా
జ న క మ జా తం
మా మా మా మా సా సా సా సా
వ్రి ణ మా మి హ రం
సా సా నీ ధా సా సా సా సా
స ద్గు రుం
మా మా నీ నీ నీ ధా సా సా
శ ర ణ మ భ వ మ
సా సా పా ధా మా మా మా మా
హం వ ర మం

14 శకము

షాడ్జీ ధైవత కోత్పన్నో గ్రహాంశన్యాస షడ్జకః
కాకల్యంతర సంయుక్తః పూర్ణః షడ్జాది మూర్ఛనః
ప్రసన్న మధ్యే నారోహివర్జే వీరాదికే రసే
వీరహాస్యే నిర్వహణే గేయోరుద్ర ప్రియః శకః

షాడ్జీ ధైవత జాతులనుండి పుట్టినది శకము. షడ్జము గ్రహాంశన్యాసములుగాఁ గలది. కాకలి నిషాదము అంతరగాంధారము గలది పూర్ణరాగము షడ్జాది మూర్ఛనలు గలది. ఆరోహి వర్గములో ప్రసన్న మధ్యాలంకారముతో గూడినది. వీరహాస్య రసములందు నిర్వహణ సంధిలో పాడదగినది. రుద్రునికి ప్రియమైనది.

ఆలాపము

సా ని ధ నీ పా పా ధ నీ సా రీ గా సా సా రీ గా ధా
ధా నీ సా సా నిధా సా సా నిధ సా నీ ధా పా ని సా
గ మా ధ ధ ని ని రి గా సా సా।

కరణము

(షడ్జ) ససని మమ మమ పప ధధ గగా స రిరీ
రీ గ మ గ మ మా ధ ధ ధస గగ సస గా సనిపా
సస ని రి రి రి రి ని రి రి ధా ని మప ధా మా (గాంధార) గ (షడ్జ) స నిని పని సా సా స స స ని రి రి గ
రి రి ధా పా ప ని ని ధా సా సా సరి రిరి ధ ధ ధ మ ధ
మ ధా ధ స రి మ మ రి మ ధ ధ ప ప మమ గగ (షడ్జ)
సస ని సా సా।

రెండవ రకపు ఆలాపము

సా స ని మా మ ప ధమ స గగా మమ మగ మా
ధ సామ సగ సమా సని సస సమ నిరి నిరి
రిరి ధని మా మ మా ధా మా గా సా సా సనిసా
సనీ సా స। రిరి రిరి గా రిధా దా పా నిని నిని
దా సా సా సరి రిరి ధ ధ ధ మ ధ మా ధ
స రిమ మరి మా దా పా మా మా గా సా
సరీ సా సా

రెండవ రకపు కరణము

(షడ్జ) సని ధని సా సా సా సస సా। సరి రిరి రిమ

(షడ్జ) ధైవత) ధధ (షడ్జ) సనమా గా గగగ
మా గ గ ని స షడ్జ) సని నిని సరి రిగ గమా।

(దీనికి ఉదాహరణము ఈయలేదు)

15 భమ్మాణ పంచమము

శుద్ధ మధ్యమయా సృష్టోరాగో భమ్మాణ పంచమః
గ్రహాంస న్యాస షడ్జశ్చ మన్యాసః కాకలీయుతః
గాల్పః పూర్ణః సషడ్జాది మూర్ఛనా రోహివర్ణకః
ప్రసన్న మధ్యాలంకారో వీరే రౌద్రే ఉద్భుతే రసే
పధిభ్రష్టో వనభ్రాంతే వినియుక్తః శివప్రియః

భమ్మాణ పంచమము శుద్ధమధ్యమ జాతిచే సృజింపఁబడినది. షడ్జము గ్రహాంస న్యాసములుగా గలది మ న్యాసము. కాకలి నిషాదముగ తక్కువ పూర్ణ రాగము. షడ్జాది మూర్ఛనలు గలది. ఆరోహి వర్ణము కలిగి ప్రసన్న మధ్యాలంకారము గలిగి వీరరౌద్రాద్భుత రసములందు పద భ్రష్టుఁడై నపుడు వనభ్రాంతునియందు ఉపయోగింపవలెను. ఇది శివునికి ప్రియము.

ఆలాపము

సా రిరి స రిరి సారీ రిపా ధాధ దధ దపా ధపా
పధప ధపమ మా మమ మా। గారీ రిధా ధప
ధాసా ధాసా సారీ రీసా సస మగ రిసా సని
ని (ధైవత) (పంచమ) పప ధప ధప పప మమ
మప మప మా మగ మా మా।

కరణము

సస రిరిరి సరీరీ రీ। పాపాపా ధప ధధా ధ
ధ ప ధ ధా। పాపా ప మప మప పా పా పా
ధ ధ ధ మా మా మా మ ధ రీరీ రీరీరీ ధరిరి
రిధా। ధాపా పాపా పాప పప పధా ధధా సధ
ధసా సాసా। స రిరిరి సస సమ సమ రిగ

స వ ధ ధ ధా పమ వని పపాప పాప పధ
మధ పధ పాధ పధ పాధ పపా పప మగసా

రెండవ రకపు ఆలాపము

సాసా సధా సరీ మా పాప (పంచమ) పా
పా సా సా స రీ పా పా మప ధస నిధ పా మా
పమా పాపా మాధా సానీ ధాపా మా
ప మా పా మా మమ పమప (మధ్యమ) మా।

రెండవ రకపు కరణము

సస రిరి సాసా ధధ రిరి సాసా ధధధ సరి మమ
గసా సరి గరి స రిరి మప ధస సని ధాస రిగా మా
(పంచమ) పమ ధమ మమ పగ పాపా మామా।

గురుజఘన లలితం మృదు చరణ పతనం
గతి సుభగ గమనం మదయుతి
ప్రియముదితా మధుర మధు మద పరవశ
హృదయా భృశం తన్వీ

ఆక్షిప్తిక

రీగా మాసా రిగ సాధా మా
గు రు జ ఘ న ల లి తం
పాధా పధ పమ పాపా ధాపమ
మృ దు చ ర ణ ప త నం
సా రీ ; మా పా పాధా పమ మప
గ తి సు భ గ గ మ నం
పా ధని పమ ధస సాసా సాసా
మ ద య తి
రి రీ మా పమ రిగ సాధా మా
ప్రి య ము ది తా మ ధు ర
పా, పా పధ పధ పా పా పా పా
మ ధు మ ద ప ర వ శ

మా మా పా ధస రిగ సా ధని పమ
హృ ద యా భృ శం
పా ధా పా ధ ప మా మా మా మా
త స్వీ

16 నర్తము

మధ్యమా పంచమీజాతో నర్తో ఽంశగ్రహ పంచమః
మన్న్యాసః కాకలీ యుక్తః పంచమాదిక మూర్ఛనః
గాల్పః ప్రసన్న మధ్యే నభూష్యః సంచారి వర్గభాక్
ధీరై రుద్భట చారీ కమండలాజౌ ప్రయుజ్యతే
హాస్య శృంగారయోరేషరసయోః కశ్యపోదితః
ధైవతీ సప తద్ధేతుం దుర్గాశక్తి రభాషత

మధ్యమా పంచమీ జాతినుండి పుట్టినది నర్తరాగము. పంచమము అంశ గ్రహములుగాఁ గలది. మన్న్యాసము. కాకలి నిషాదము పంచమాది మూర్ఛనలు గలది. గ తక్కువ. ప్రసన్న మధ్యాలంకారము సంచారి వర్ణము గలది ధీరులచే ఉద్భటమైన చారులు (చారి) మండలములుగల యుద్ధమందు ప్రయోగింపఁబడును. హాస్య శృంగారములందు ప్రయోగింపఁబడునని కశ్యపుడు చెప్పెను. ధైవతి కూడా దానికి హేతువుగా దుర్గాశక్తి చెప్పెను.

ఆలాపము

పాపసా మగామా పాప గామా నీధా పాప మా
నీనీ సాసా సాగా సాని ధనీ నీనీ। ని నిధ ధమ
పధ మమగా గసా మగా గనీ నిని ధధ పప
ద మ మ గా మా

కరణము

పాపమ గాపా (పంచమ) సస గగ నిని ధా
పా (పంచమ) నీ నీ ధా (షడ్జ) స ని ని ధ స
నీ ధా పా మా పా పమగా గనిని పధని
గమ గమ పామ ధామ మామా

రెండవ రకము-ఆలాపము

పామా గమ మాపా పగ పాపా। పగా పానీ
ధాధా। నీనీ సా గా సా స దా నీనీ నీనీ నిని
మసా ససస ధానీ నీనీ నినిని పధని పపధ
మా మగా గసా సమా గగా గరి నినీ
నిధ పదనీ ప (పంచమ) మగా మామా।

రెండవ రకపు కరణము

పపప మాప పప మపప మగ సమగ మామా
గసా। మగా మపా పనీ నిధని (షడ్జ) సని సని
నిధా నిధా నిని ధధ ధనిప ధపా పప ధపా ధా
మమ గమసా సస మగసా (పంచమ) ధమా
నీ ధాపా। మా మానీ ధధ సా ధధ ధధ నిపా
ధా పామా గా గమసా సాసా గపమా ధని ధాధని
(పంచమ) పధప మమ మని ధని పద మమ (షడ్జ) సగా మామా

ఇంకొక కరణము

పాపా (షడ్జము) సమాగా (పంచమ) పా పా పా
పదమా మగమా (మధ్యమ) మామా। మమమ
నిధా ధధ నిధమా పప ధమా గమా గమా మా
(షడ్జ) స మాప పాధప మామ మని ధరి ధన (షడ్జ)
స ధానీ నిని నీ ధద దని। పాప పద పామా
పామా। గా (పంచమ) దదమ మని దని ప
ద పమా మా గా మా మా మా

అనవరత గళిత మదజల దుర్దినధారా షుసిక్త (భువన తల
మధుకర కులాంద కారితదినదిఙ్ముఖ గజ ముఖనమ స్తే

ఆక్షిప్తిక

పా పా మా గా పాపా గాసా 1
అ న వ ర త గ ళి త

సొ సా సా సొ సామాగా సా 2
మ ద జ ల ధు ర్తి న
గా మా పా మా గా మా మా మా 3
ధా రౌ ఘ సి క్త
మా గా మా పా మా పా పా పా 4
భు వ న త లి
నీ సా నీ సా సా సా సా సా 5
మ ధు క ర కు లాం ధ
సా గా నీ ధా పా పా పా పా 6
కా రి త ది న ది
నీ సా నీ సా మా ధా పా పా 7
జ్యో ఖ గ జ ము ఖ
మా పా గా గా మా మా మా మా 8
వ మ స్తే.

17 షడ్జ కైశికము

షడ్జర్ష భాంశగ్రహః స్యాత్కైశికీ జాతి సంభవః
ఋషభో ఽల్పో నిగన్యాసోమంద్ర గాంధార షడ్జకః
ప్రసన్నాద్యవరోహిభ్యాం యుక్తః షడ్జాది మూర్ఛనః
వీర రౌద్రాద్భుత రసః శాంభవః షడ్జ కైశికః

షడ్జ కైశికము కైశికీజాతినుండి పుట్టినది. షడ్జము రిషభము అంశ గ్రహములు రి. తక్కువ. నిగలు న్యాసము మంద్రగాంధార షడ్జములు గలదు. ప్రసన్నాలంకారావరోహులతో గూడినది. షడ్జాది మూర్ఛనలు గలది వీర రౌద్రాద్భుత రసములందు ప్రయోగింపఁబడును. శంభు ప్రియము.

ఆలాపము

సా సా ని రి సా మా పామా పాస మమగా। మ
నిని ధా ధా మా మధా ధ మమ ధాసా సమా
మ ధా గ సా స। ధమా మసా సమా మ ధా సా
స ధా ధ మ ధ నీ నీ

కరణము

(షడ్జ) స ని ధ స మా స స ని సా సా ని ని స ని రి సా
మ మ ప మ మ ప పా ప ప మ ప పా (మధ్యమ)
మ మ గ గా మ మ మ గ మ గా (గాంధార) గ గ గ ని ధ
మ ని ధ మ మా మా మా ధా మ ధ మా మా ధా
గ గ స గ స గ సా (షడ్జ) సస ధధ ని సమమ ని
ధా నీని (నిషాద) ని ధని నీ ని ని (షడ్జ) స
ధని నీ నిని ధనిగా। మమ పమ పాప వ (మధ్యమ)
మగ మగా (షడ్జ) స స స స స గ ధ రి గ
గ ని ధ ని ని ని ధ మా। మ మ ధ ధ గ గ రిగ (షడ్జ)
స స ధ ని ధ మా। పధా నీ నీ నీ (నిషాద) ని ని

ఇంకొక ఆలాపము

సా సా స నీ నీ స నీ నీ మ పా నీ నీ పా పా
రీ రిగ రీ రీ గ గ రిరి పా పా మ ప ప మ గ మ
గ రీ గా గ రీ సా। స నీ మప నీనీ ధధ
మ ప ని రి రి గ। సా (షడ్జ) స నిరీ సా
నీ సా (షడ్జ) స నిరీ సానీ।

ఇంకొక కరణము

సా (షడ్జ) స ని రీ సా ని సా (షడ్జ) స మా
పా నీ పా నీ ధా (పంచమ) పా పా రీ ధ రీ
రీ ప మా మారీ రిగరిగ (షడ్జ) సరిస నిధ ప ని సని స నీనీ।

దీహర ఫణీందనా తేమహి హరకేసర దిసాముహదలిర్లె
పి అ ఇ కాలభమరో జణమ అరందంపు హరవ ఉమే॥

సారీ సా రీ సా సా సా సా 1
దీ హర ఫ ద ణిం
సానీ నీ నీ నీ సా నీ రీ 2
నా తే సు హి హ ర

రీ రీ రీ రీ రీ గా సా సా 3
కే స రి ది సా ము
నీ సా నీ రీ రీ రీ రీ రీ 4
హ ద లి ల్లే
మా మా పా పా మామా సగరి 5
వ అ ళ కా ల
రి స సా నీ నీ పా పా నీ నీ 6
భ మ రో జ ణ మ ఆ
సా సా సా సా సా నీ నీ నీ 7
రం దం పు హ ర
రీ రీ రి ప నీ నీ నీ నీ నీ 8
ప ఙ మే।

18 మధ్యమ గ్రామము

అకొన్మధునా ప్రసిద్ధానాం సహేతూనాం బ్రువే ఒధునా
గాంధారీ మధ్యమా పంచమ్యుద్భవః కాకలీ యుతః
మన్యాసో మంద్రషడ్జాంశగ్రహః సౌవీర మూర్ఛనః
ప్రసన్నాద్యవరోహిభ్యాం ముఖసంధౌ నియుజ్యతే
మధ్యమగ్రామ రాగో ఒయం హాస్యశృంగారకారకః
గ్రీష్మే ఒహ్నః ప్రథమేయామేధ్రువ ప్రీత్యైవ దుర్భవా
మధ్యమాది ర్మగ్రహాంశాహి

ఇపుడు సహేతుకమైన ప్రసిద్ధరాగముల లక్షణమును చెప్పెదము. గాంధారీ మధ్యమా పంచమీ జాతినుండి పుట్టినది. మధ్యమ గ్రామరాగము. కాకలి నిషాదము మ న్యాసము మంద్ర షడ్జము అంశగ్రహములుగా నుండి సౌవీర మూర్ఛనలు గలిగి ప్రసన్నాది అలంకారము అవరోహులతో గూడి ముఖ సంధిలో నుపయోగించును. హాస్య శృంగారములను జేయునది. గ్రీష్మమున దినపు మధ్యయామమున ధ్రువప్రీతికై పాడఁబడును. మధ్యమున ఆది యందు గలది మ గ్రహాంశములుగా నున్నది.

ఆలాపము

సా నీ ధా పాధా ధా ధరి। రిగా నీసా। సగ పాప పవ నిని పని
సాసా గప పా నిపనిని నిరిగా సాపా మప

కరణము

నిని పప గగ సస రిగ। నిస సాసా। సస
గగ పప ధధ మధ నిస నిధ పాపా పాపా
పనీ పనీ సా సా సా గా గా సా గా స నీ
ధనినీ నిని రిగా సాసా పాపా మా పా నిధపా మామా

అమరగురు మమరపతిమ జయం, జిత మదనం సకల
శశితిలకం। గణశతపరివృత సుశుభహరం
ప్రణమత సిత వృష రథ గమనం।

ఆక్షిప్తిక

సా సా గా గా పా పా మా మా
అ మ ర గు రు మ మ ర
గా మా మా మా ధా నీ సా సా
ప తి మ జ యం
సా సా మా మా పా పా సా సా
జి త మ ద నం స క ల
రీ గా నీ సా సా సా సా సా
శ శి తి ల కం
నీ నీ నీ నీ ధా పా మా మా
గ ణ శ త ప రి వృ త
గా మా గా మా ధా నీ సా సా
సు శు భ హ రం
నీ రి గా నీ సా సా పా పా
ప్ర ణ మ త సి త వృ ష
సా సా ని ధ పా మా మా మా మా
ర థ గ మ నం

13 మాలవ కైశికము

కైశికీ జాతిజః షడ్జ గ్రహాంశాంతో ఉల్పధైవతః
సకాకలీః షడ్జాది మూర్ఛనారోహి వర్గవాన్
ప్రసన్న మధ్యాలంకారో వీరే రౌద్రే ఒద్భుతే రసే
విప్రలంభే ప్రయోక్తవ్యః శిశిరే ప్రహరే ఒంతిమే
దినస్య కేశవ ప్రీత్యై।

మాళవకైశికము కైశికీజాతినుండి పుట్టినది. షడ్జము గ్రహము అంశము న్యాసముగాఁ గలది. ధ తక్కువ. కాకలి నిషాదము షడ్జాది మూర్ఛనలు ఆరోహి వర్ణము ప్రసన్న మధ్యాలంకారము గలది. వీరరౌద్రాద్భుత రసములందు దినపు చివరి జామున కేశవప్రీతికై పాడఁదగినది.

సాస ఘా మా మా మా ఠీ స నీ సా సఠీ మా పా
సా నీ నీ రి రి సారి పామా సని సా। స ని రి రి
సా స నీ సా మ గా మా పా స నీ సా స ని పా వ నీ స
ధ నీ పా వ నీ నీ రి పా వ నీ మా మా గా గ ఠీ రీ సా
స ని న్ని పా వ గా మా పా ధ ని సస నివ మా మ
గ మ ఫ వ మ గా గ రి రి రి మ స స స వ మ రి రి రి స మ
మ మ మ ని పా ప వ స ని సా పా పా ని స ప ని
వ వ వ ని సానీ స స ని సని సని సప పనీ పనిగ
గనీ పవ ని గగ గ మరిరి మసస మగ గరిరి పరి ప
వ నీ ప ప స ని సాసా నీనీ సస నీ సని స సనిస
సపా పానీ సస ని సని సస ని రిరీ పా పానీ సప
సని మమ గ రి రి స స స ని వ ని ప మ గ మగ మగరి
సస రిమ పని పావ సని సాసా గామా మాగా
మమ గమ గమ మగమా గపప గప గని నిగమగ
పపగమ గసా। సస సధని పమా సస గామా మాగా
మమ గమ గమ గమ మగమా గపమగ గరి మా
సస ధనీ పాని పగమగ పగమమ గరి మా। స మ
గరి ప పని పప సని పమ గమ గపమగ మగ
రిమా సరి మ పనీ పపపనీ రీరిరి పప సనీసా।

కరణము

నాగప మగ పాపని మా పావ మనీ గ పాసమ
నీ గ పా పమని స సనీసా (షడ్జ) ససా। నీ రిరి
[ఋషభ] రిమమ పప నీని నిరీ సనీసా [షడ్జ]
సపా నిని రిరి నిపాని [పంచమ] గగగ సస ధని ప

పగమ గపగమగా రీరి గమా మరీరి [షడ్జ] స
సపమ గారిరి సాపాప పనీని [పంచమ] నిరిరి
[పంచమ] ని మామా మరిగస సధని పపగ
మ గరి సరి మపాని రిసనీ సాపనీ రిసనిసా

చంద్రాభరణం హరనీలకంఠ మహివలయ త్రిపురహరం
మృగాంక నయనం గిరినిలయం నమతసదామదనాంగహరం

ఆక్షిప్తిక

సా సా పా పా గా మా గా పా। 1
చం ద్రా భ ర ణం
ధా నీ పా పా ధా నీ గా గా 2
హ ర నీ ల కం ఠ
సా పా సా సా సా సా నీ పా నీ 3
మ హి వ ల య
రీ ధా సని సా సా సా సా సా 4
త్రి పు ర హ రం
పా నీ రీ పా నీ రీ రీ స ని 5
మృ గాం క న య నం
పా నీ రీ రీ గ మ రీ గా రీ స ని 6
గి రి ని ల యం
సా సా పా పా నీ నీ ప మ నీ 7
న మ త స దా మ ద
సా సా సా సా సా సా సా సా 8
నాం గ హ రం

20 షాడవము మాలవశ్రీస్త్రదుద్భవా।

సమస్వరా తారమంద్ర షడ్జాంశన్యాస షడ్జభాక్
వికారి మధ్యమోద్భూతః షాడవోగవ దుర్బలః
న్యాసాంశ మధ్యమస్తారమధ్యమ గ్రహ సంయుతః
కాకల్యంతర సంయుక్తో మధ్యమాదిక మూర్ఛనః
ఆరోహ్యాది వర్ణేన ప్రసన్నాంతేన భూషితః
పూర్వరంగే ప్రయోక్తవ్యోహాస్య శృంగారదీపకః
శుక్రప్రియః పూర్వయామే।

దానినుండి పుట్టిన మాలకశ్రీ సమస్వరములుగల దై తారముగాను మంద్రముగానున్న షడ్జముగలదై అంశన్యాసములుగా షడ్జముతో పొందినదై తోడి కవికారి మధ్యమనుండి పుట్టినది. గపలు తక్కువగానుండి మధ్యమము న్యాసాంసములుగా నుండి తారమధ్యమము గ్రహము గలదై యుండవలసినది. కాకలి నిషాదము అంతర గాంధారము. ఆరోహి వర్గము ప్రసన్నాంతాలంకారము గలిగినది. పూర్వ రంగమున ప్రయోగించవలెను. హాస్య శృంగారదీపకము, మొదటిజామున పాడదగినది. శుక్రప్రియము.

ఆలాపము

మా సారీ నీధా సాధానీ మాధా సారీ గాధా
సాధా మారి గామా మాధా మా దీ గారీ
నీ ధా సా ధా నీ మా మా

కరణము

మమరిగ మమ సస ధని సస ధని మా మా ప
పపని ధమ మధ ధససరి గాగా మారి గా మా మా

వర్తనిక

సాధ ని పపమారి మాని దధా ధధ స స రి
మసా సా ధనీ ధ పమా మా గారీ గారీ గాసా
మా ధ మా గా రీ గా గ మా రి గా సా సా ధనీ
మా ధని ధగ సా ధని మా మా మా।

పృథుగండగళిత మదజనమతి సౌరభలగ్న షట్పదసమూహం
ముఖమింద్రనీలశక వై ద్భూషిత మివ గణపతేర్జయతు

ఆక్షిప్తిక

మా మా ధా ధా సా ధా నీ పా 1
పృ థు గం డ గ ళి త
ధా నీ మా మా మా రీ మా రీ 2
మ ద జ న మ తి సౌ
ధా నీ సా సా గా రి గ ధా ధా 3
ర భ ల న్న ష ట్ప

సా ధా సా మ గ మా మా మా మా 4
ద స మూ హం
మగ రీ గా మా మా మా పమగా 5
ము ఖ మం ద్ర నీ ల
రీ గా సా సా మా మా మా మా 6
శ క లై ర్భూ షి త
నీ ధా నీ ధా సా సా సా సా 7
మి వ గ ణ ప తే
గా రీ రీ గా మా మా మా మా 8
ర్జ య తు

21 భిన్న షడ్జము

తోడికాస్యా త్తదుద్భవా, మధ్యమాంశగ్రహన్యాసా సతారా కంప పంచమా
సమేతర స్వరామంద్ర గాంధారా హర్షకారిణీ
షాడవాదేవ బంగాలో గ్రహాంశన్యాస మధ్యమః
ప్రహర్షే వినియో క్తవ్యః ప్రో క్తః షోఢలసూనునా
షడ్జో దీచ్యవతీజాతో భిన్నషడ్జో రిహోజ్ఝితః
ధాంశగ్రహో మధ్యమాంత ఉ త్తరాయతయా యుతః
సంచారివర్గ రుచిరః ప్రసన్నాంత విభూషితః
కాకల్యంతర సంయు క్త శ్చతురానన దై వతః
హేమంతే ప్రథమేయామే భీభత్సే సభయానకే
సార్వభౌమాత్సవేగేయో భై రవస్త త్సముద్భవః
ధాంశో మాంతో రివత్య క్త ప్రార్థనాయాంసమస్వరః

తోడి దాని జన్యము. మధ్యమము అంశగ్రహన్యాసములుగాఁ గలవి. తార షడ్జము కంపించు పంచమము మధ్య పంచమములకంటె నితర స్వరములు సమముగా నుండి హర్షము గూర్చునది. మంద్ర గాంధారము గలది. బంగాలము షాడవరాగమునుండియే పుట్టినది. మధ్యమము గ్రహాంశన్యాసములుగాఁ గలది. ప్రహర్షమున ఉపయోగించవలెను. భిన్నషడ్జము షడ్జోదీచ్యవతీ జాతి నుండి పుట్టినది. రి వలు ఉండవు. ధ అంశగ్రహములుగాఁ గలది. మధ్యమము న్యాసము ఉ త్తరాయత మూర్ఛనగలది. సంచారివర్గము ప్రసన్నాంతా

లంకారము కాకలి నిషాదము అంతర గాంధారము గలది బ్రహ్మదేవత. హేమంత ఋతువులో మొదటిజామున భీభత్స భయానకముల సార్వభౌమోత్సవమున పాడదగినది. భైరవరాగము దానినుండి పుట్టినది. ధ అంశము మ న్యాసము రి వ లు లేనిది. ప్రార్థనలో పాడదగిన సమస్వరము గలది.

ధా ధా మా మ గా సా సా స గ మ ధ ధా ధా ని ద
మ గ గ మా మమ మధ మగ సాసా సస గస। గమ
ధా ధా ధా సని స సా సాని గని సని ధా ధా। సని
సా సా స స స స గ మధా ధాని ధమ గమా మా
ధా। ధని నీ నీ గామ గా మా మా

వర్తని

ధా ధ గా మా మధ మమ సాసా। స గమ ధధా
ధా ధ ని ధ పా మా మా మా మా మమ ధమగ
సా సా సా మప మధ గసాసా గస గధ దా దా
ధని పధ మా గా మా మా। మగ సా సా స గ ధ
మ ధ ధా ధా ధ నిధ పమగా మా మా।

చలత్తరంగ భంగురం అనేకరేణు పింజరం సు
రాసురైః సుసేవితం పునాతు జాహ్నవీ జలం

ఆక్షిప్తిక

ధా ధా ధా నీ దా పా మా గా 1
చ ల త్త రం గ
సా గా మా నీ ధా ధా ధా నీ 2
భం గు రం అ
ధా పా మా గా సా గా సా ధా 3
నే క రే ణు
ధా ధా నీ గా మా మా మా మా
పిం జ రం సు
మా నీ ధా నీ సా సా సా సా
రా సు రైః సు

నీ గా సా నీ ధా ధా ధా నీ
సే వి తం పు
ధా పా మా గా సా గా మా ధా
నా తు జా హ్న
ధా ధా నీ గా మా మా మా మా
వీ జ లం

23 భిన్న పంచమము

మధ్యమా పంచమీజాత్యోః సంజాతో భిన్న పంచమః
ధగ్రహాంశః పంచమాంతః పౌరవీమూర్ఛనాయుతః
కాకల్యా కలితః క్వాపి నిషాదేనాప్యలంకృతః
ప్రసన్నాద్యేన సంచారి కర్ణైః శౌరి ప్రియోరసే
భయానకే భీభత్సే సూత్రధార ప్రవేశనే
గ్రీష్మే ప్రాగ్ప్రహరే గేయో వరాటీ స్యాత్తదుద్భవా
ధాంశా షడ్జ గ్రహన్యాసా మమంద్రా తార ధైవతా
సమే తరస్వరా గేయా శృంగారే శార్ఙ్గిసంమతా

మధ్యమా పంచమీజాతులనుండి పుట్టినది భిన్నపంచమము. ధ గ్రహాంశములు, పంచమము న్యాసము పౌరవీమూర్ఛన కాకలి నిషాదము. ఎక్కడో ఒక్కచోట కైశిక నిషాదము. ప్రసన్నాది అలంకారము. సంచారివర్ణము గలది శౌరికి ప్రియము. సూత్రధారి ప్రవేశమున గ్రీష్మమున మొదటిజామున పాడదగినది. వరాటి దీనినుండి పుట్టినది. ధ అంశముగ షడ్జము గ్రహన్యాసములుగ మ మంద్రముగ ధ తారముగ ఇతర స్వరములు సమముగ గలది. శృంగారమున పాడదగినది అని శార్ఙ్గి అనెను.

ఆలాపము

ధా పా ధా మా నీ ధా పా నీ ధా మా గా
మా పా పా పమ మగ పమ మగస మగా గా
రిరీ రీ మా ధా పా ధా మా నీ ధా ధప ధానీ
(ధైవత) ధా ధా మా ధా సా (షడ్జ) సా మా

రి గ సా సా గా గ సా మ నీ న్ని (ధై వత)
పా నిధ పధా ధామ ధా మా గా మా పా పా

వర్తని

(ధై వత షడ్జ) సా గారి (ఋషభ) మనిధ పప ధ పని (ధై వత) ధా దప ధనీ
ప ధ మ పరి గరి నిధా ధా పా మా గా మా పా (పంచమ) (ఋషభ)
రి మ ధ మ మ మధా పా (ధై వత) ధప పనీ ధనీ (షడ్జ) సమా రిరీ
నిదా (ధై వత) ధధ పధ మధా మా మా గా మా మా మగనీ ధా
(పంచమ) నీ ధా పా మా గా మా పా సా.

విమలశశిఖండ ధారిణ మమరగణనమితమభవభయం
వందే త్రిలోకనాథం గంగా సరిత్సలిలధౌతజటం

ఆక్షిప్తిక

ధా మా ధ ప దా దా దని దప మా
వి మ ల శ శి ఖం డ
దా సా నీ దా పా ని ధ మా మా
దా రి ణ
మా రీ మా దా ధ ప దా ధ ప మా
మ మ ర గ ణ న మి త
నీ దా ప ధ ధ ని దా దా దా దా
మ భ వ భ యం
రి మా దా మా నీ గా మా నీ
వం దే త్రి లో క
దా పని దా దా దా మా రీ గా
నా థం గం గా
దా పమ గరి మా దప దా ధ ప మా
స రి త్స లి ల
నీ దా ధ ప ధ ని దా మా పా పా
ధౌ త జ టం

23 పంచమ షాడవము.

మధ్యమగ్రామ సంబంధో దైవత్యార్షభికోద్భవః
రిన్యాసాంశగ్రహః క్వాపిమాంతః పంచమషాడవః
విలసత్కాకలీకోఽపి కలోపనితయాన్వితః
ప్రసన్నాద్యంత కవితారోహివర్ణః శివప్రియః
వీరరౌద్రాద్భుత రసో నారీహాస్యే నియుజ్యతే
తజ్జాగుర్జరికామాంతారిగ్రహాంశామీ మధ్యభాక్
రితారా రిధభూయిష్ఠా శృంగారే తాడితామతాః

మధ్యమ గ్రామమునకు సంబంధించి దైవత్యార్షభికా జాతులనుండి పుట్టినది. పంచమ షాడవము రి న్యాసాంశగ్రహములుగా నున్నదో ఎక్కడనో మ న్యాసము కాకలి నిషాదముగూడ నుండును. కళోపనిత అను మూర్ఛన గలది ప్రసన్నాద్యంతాలంకారములతో ఆరోహివర్ణముండును. శివునికి ప్రియము వీరరౌద్రాద్భుత రసములలో నారీ హాస్యమందు నియోగింపబడును. గుర్జరి దానినుండి పుట్టి మ న్యాసము రి గ్రహాంశములుగా మధ్యమముండి రి తార స్థాయిలో రిధలు ఎక్కువగా నుండి శృంగారము కంపన కలుగును.

రిరీ రిగారి సానీ రిరిరీ రిని రిరిరి మగా మా మ దా మా మ మా మా మా మ మ మరి మగ పప గమ మగా మమ గమ మప పగ మమ గా గరి రి గరి మమ రి గమమ సధ నిధ సని ధస నిదా ధ (పంచమ) నిపా పని సనీ రిరీ రినీ నీమగ మా మ ధ మమ మా మ గా గమ గమ గప ప గ మమ నీన్ని దా ద పాప మా మ గాగ రిరి రిమ సరిగ సగ సధ నినిధ సనిధ ధని దాధ [పంచమ] నిపా సరీ రి రిగమా పాధ నీరీ రిరి నీరి మ మా మా మ గరి సగా మాగ రిరి మగా మా మా.

కరణము

రీ మా మా మ మ గా రి [ఋషభ] రిమా పానీ నీ నిమ మ దా మపా గా మగా మరీరి గారి మ గారిగా [షడ్జ] సనిదా [పంచమ] పన్ని [పంచమ] మా దా మీ మా [ఋషభ] రీ మా పానీ పసాని మారి [ఋషభ] రి [షడ్జ] సనీ స రిరి గాగ సా మ గా రీ రీ.

సకలసుర నమిత విమలమృదుచరణ ద్వయసరోజ యుగళమమరగురుం
శరణమమలముపయామిదయాళుమసురసురజయిన మజేయం

ఆక్షిప్తిక

రీ	గా	మా	మా	గా	రీ	రీ	రీ	1
న	క	ల	సు	ర	న	మి	త	
మా	గా	రీ	మా	గా	రీ	రీ	రీ	2
వి	మ	ల	మృ	దు	చ	ర	ణ	
రీ	గా	రీ	ధా	నీ	మా	నీ	నీ	
ద్వ	య	స	రో		జయు			
ధా	మా	ధానీ	గా	రీ	రీ	రీ		4
గ	ళ	మమ	ర	గు	రుం	శ		
రీ	రీ	రీ	గా	రీ	రీ	రీ	రీ	
ర	ణ	మ	మ	ల	ము	వ		
రీ	రీ	రీ	గా	నీ	నీ	నీ	నీ	
యా	మి	ద	యా		ళు			
మా	నీ	మా	మా	నీ	మా	మారీ		
మ	సు	ర	సు	ర	జ	యి		
మా	గా	మా	మా	రీ	రీ	రీ	రీ	
న	మ	జే	యం					

24 టక్కము.

షడ్జ మధ్యమయా సృష్టో పంచమః దైవత్యాచాల్ప
టక్కః సాంశగ్రహన్యాసః కాకల్యంతర రాజితః
ప్రసన్నాంతాన్వితశ్చారు సంచారీ చాద్యమూర్ఛనః
మదే రుద్రస్యవర్షాసుప్రవరే అహ్నశ్చ పశ్చిమే
వీర రౌద్రాద్భుతరసే యుద్ధవీరే నియుజ్యతే
గౌడ స్తదంగం నిన్యాసగ్రహాంశః పంచమోజ్ఝితః
టక్కాంగటక్క వత్తారైః కోలాహలో అఖిలైః

టక్కరాగము షడ్జమధ్యమాద్రై పతీ జాతులనుండి పుట్టినది. ప అల్పము. స అంశ గ్రహన్యాసములు గలదె. కాకలి నిషాదము. అంతర గాంధారము

ప్రసన్నాంతాలంకారము. సంచారి మొదటి మూర్ఛన గలిగి రుద్రుని ప్రీతికై యగును. వర్షా ఋతువులో దినపు చివరి జామున వీర రౌద్రాద్భుత రసముల యుద్ధ వీరమున పాడదగును. గౌడము దీనియంగము ని గ్రహన్యాసాంశములుగా నుండును. పంచమము లేనిది కోలాహలరాగము. టక్క రాగమువలె అఖిలతారస్వరములు గలది.

ఆలాపము

సాధా మారీ మాగా గస గధ ని సారీ గసారీ గమ
మాస నిధ మధ మరీరీ రిమా గా గసా సా సగ
మధ నిధా సాధ మారి గసా గధ నిసా సాసా
సస గసా ససస మగరి సా సస గధా ధధ గసా సస
ధధ నిధా ధమ ధమన్నిమ రిగ రిరిరి నిధమమ
ధ మరీ గరి మరి గసా ససగ సా సరిగ గధా
ధని నిపాపా సస సగ సస మమగధ మమ
ని ధధ సా సధా ధమా మధా మరిగసా గధని
స మా మా మధా మామ ధాని ధాని మా మధా
ధని ధమగా మరిగ సాధ దని సాసా సా సస
ధా గమ మని గగమ ధ మరీరి మగా గసా సా
సా సస మగమ సగమ గని ధాసా సా సా [షడ్జ]
సస సరి ధమ గగ సని ధాధమా మా మా ధాధమ
మ మామమ ధమ ధమా ధని సరి గమ గమ గరి మ
గాగ సా గగన్ని సా మ.మ గమ గమమ గగమ మ
గగ నిని మమ సస మమ గగ గమ స సమమ రిరి
గ సస గగ సస ధనిని మమమ ధ ధ ధ ధ ధ ధ ధ
నిధ నిధ మధ ధధధ నిధా మధ ధమ ధధ ధధ ధధ
మ సగ స ధని ధా మమ.మమ మమ మధ స.గారి
మా గా గమగ ధ నీ సా సా.

కరణము

(షడ్జ) మధా మా రిగరి నిధామ మధమా రిగ సాస

గధా ధ [షడ్జ] సధా ధా సా ధగరి గరి రీరీ నిరి
మా మా మమమ ధనిధా మమధ ధసస ధధ గరి
మా స గగ సని మని మాధా సాధా నీ సాసా మాస
నిధని ధానీ సాగా ధానీ సామా సాధా మాగా
రీరీ [ఋషభ] రిగామా నిధానీ సాసా సగమధ
ధనిగా ధాసా సాస మరిగ సగ సనిధా నీ ధాధా
ధ సా సాసా సాసా మగా మ గాగ నిగ వ మాగా
సా మా మామా ధా మరి గసా సగ సాగ నీ గాసా
మా మా గానీ [షడ్జ] స సాసా గాగా గామా సా
సా సగా సాసా గామ గా మమ గమ మామా
గాసా గారి మారి మారి మారి గసాగని [షడ్జ] సాసా

సురముకుట మణి గణార్చిత చరణం
సురవృక్ష కుసుమ వాసిత ముకుటం
శశిశకలకిరణ విచ్ఛురిత జాటం
ప్రణ మత పశుపతి మజమమరం

ఆక్షిప్తిక

సా సా ధా ధా మా మా మా మా 1
సు ర ము కు ట మ ణి గ
సా సని ధా సా సా సా సా సా 2
ణా ర్చి త చ ర ణం
సా సా గా గా సా మా గా మా 3
సుర వృక్ష కు సు మ
ధా సా నిధ సా సా సా సా సా 4
వా సి త ము కు టం
ధా నీ సా గా మా ధా మా గా 5
శ శి శ క ల కి ర ణ
సా సా ధా నీ స ని ధా ధా ధా 6
వి చ్ఛు రి త జ టం

సా సా పా నీ మా గా మా గా
ప్రణమత పశుపతి
గా గా ధా నీ సా సా సా సా
మజ మ ము రం

25 హిందోళము

ధైవత్యార్షభికావర్జ స్వరనామక జాతిజః
హిందోళకో రిధత్యక్తః షడ్జన్యాస గ్రహాంశకః
ఆరోహిణి ప్రసన్నాద్యే శుద్ధమధ్యాఖ్య మూర్ఛనః
కాకలీ కలితోగేయో వీరేరౌద్రే అద్భుతే రసే
సంభోగే వినియోక్తవ్యో వసంత స్తదుద్భవః
వసంతే ప్రహరే తుర్యే మకర ధ్వజ వల్లభః
పూర్ణ స్తలక్షణో దేశీహిందోళో అప్యేషకథ్యతే

ధైవత్యార్షభికలు లేని స్వరనామకలు అను అయిదు శుద్ధముల నుండి షడ్జ కైశికాదులు వికృతముల నుండి పుట్టినది హిందోళము. రిధలు లేనిది షడ్జము న్యాసగ్రహాంశలుగా గలది. ఆరోహిలో ప్రసన్నాద్యాలంకారము లో శుద్ధమధ్య అను [మధ్యమ గ్రామములో నాల్గవ మూర్ఛన] మూర్ఛన గలది కాకలి నిషాదము. వీర రౌద్రాద్భుత రసములలో నాల్గవ జామున సంభోగ శృంగారమున పాడదగు దీనినుండి వసంతరాగము పూర్ణరాగములు పుట్టినవి. దీనిని దేశ హిందోళ అని కూడా అందురు

ఆలాపము

సా నీ పా ప మా గా గ పా ప సా గ నీ సాసా సాసా గామా సాప నీనీ సగా సాసా మా మగ గస సని గసా సనీ సనీ పప సమ మా మ గ స ని సా స గా మ మా సా స నీ సా మనీ మగా మపా సనీ స నీ స ని గసా సని సా గానీ సా గా సా స మ గ మా గ సా స నిస నిని పా ప మ గా మా. స స గ గ మ మ ప ప ని ని స ని మగా గపా పనిసా. గా స గ స నీ సనీ సాగా మమ గమ మగ మగమ పమగా పాప సగా సామా మగ మమనీ పా పా ప మమగా గస గపా పనీసా. సని మగా గపా సస. నీపా మాగా గమా పాప నీసా. సని మగా గపా పనీ సా గా మమ సనీ సనీ స. ని పస నీసా. సా సా సా గసా పనీ సాస

స గమ స గ వ మా గ పా వ స గ గ మ గ నీ పా వ మ మ గా. గ స స మ గ గ పా. మమ నీ వ స స నిని మగా పా వ నీ సా గా స గ స నీ స నీ సా [షడ్జ] స సా. పా పా నీ సా సా వ వ నీ వ ని పా వ నీ సా సా వ వని వనీ వని సగా సమ మగ సగ సనీ సనీ వనీ మ గ మగా సా సనీ. వనీ వమ గమ గమా గస గసా ని సనీ వనీ వమ గమ గామా. మగ మగ సా గా సస నిని వవ మమ గమ వనీ నివ మ. గామ మ వ నీని వమ గామ మ వనీ సవ నిమగా సస గాస గామ వనీ పా వనీ మగా గ వ నీ సనీ వనీ గ సానీ సా వ నీమ పాగ మమ గాగ స ససని సా [షడ్జ] సస సగ సస. మ గామ గమ మగనీపా పావస నిని గసా. సస మా [గాంధార] సా [వంచమ] వవ నిని గాగస గసనీ స నీసా [షడ్జ] సస గస సమ గమా ససగా నిని సపానీ మ మా వగ మాస సస గగ సస గస గమ పాపా సని మగా గపా వనీ సగాసగా సని సనీ సా [వంచమ] వవని వని పా వనీ సస నీ సస పా వనీ వగనీ గగ పా వనీ మ మమ గగగ నిగని వవవ నినిని సస. పాగ గమ సస గాస గస గమ వని వస నిమగా గాపా వన్ని సా సా స స మగ సగ సనీసా.

కరణము

సగా సమ గాపా [వంచమ] [షడ్జ] సమా గసా గనీ నిపా ని వవ గగ వమ గ గాగాగా [షడ్జ] సస గా గమ పా ధ మమ [వంచమ] పానిని సని సాస. నినిని సాసాసనిసా సా నిగ పానీ. సా సా సా సస ని సస నిమ గగస సస ని సస నిమ గగస సస ని సగమ నివని గివనీ నిపా నీ వవ గగ వగ మామా గాగ [షడ్జ] సస సస మ వమ. పాని సని మా. మామా [వంచమ] నిస నిని సని సా. సస నిస సనీ సాసా వనీ. వనిపా వవని సని సస సస వవవ వనీ. నీ మమ నివ నివ వగవగ గమ గామా స సని మమ గమ గావ వ గమగాని గాగా [షడ్జ] సస మగ మగా గమ గా గమ ససగ సని సనీ పాగ పాగ మామా సస గగ పా వస [షడ్జ] సస గగ మమ వవ ని స నీ సస గగ సగ సని సాసా.

సముపనత వకల మభినుతజనౌఘ వరితుష్టమానస హంసం
ప్రియతమ సహచర సహితం మదనాంగ వినాశనం నౌమి.

ఆక్షిప్తిక

సా సా మా గా సా గా మా పా
స ము ప న త స క ల
పమ గా సా సాసా గామా మా
మ భి ను త జ నౌ ఘ
నీ సా పా నీ పా నీ గా పా
వ రి తు ష్ట మా నీ
నీ సా సా సా సని గా సప నీ
స హం సం
నీ నీ సా గా సా నీ పా పా
ప్రి య త మ స హ చ ర
పమ గా సాసా గమ గా మా పా
స హి తం మ ద నాం
నీ సా పా నీ పా నీ గా పా
గ వి నా శ నం
నిస నిస సాగా సా సా సా సా
నా . . . మి.

22 శుద్ధ కైశిక మధ్యమము

షడ్జ మధ్యమయాస్సృష్టః కైశిక్యాచ రిపోజ్ఝితః
తార సాంశగ్రహోమాంతః శుద్ధ కైశికమధ్యమః
ప్రసన్నాంతావరోహిఖ్యామాద్యమూర్ఛనయాయుతః
గాంధారాల్పః కాకలీయుగ వీరే రౌద్రే అద్భుతేరసే
చంద్రప్రియఃపూర్వయామే సంధౌ నిర్వహణేభవేత్
తజ్జాధన్యాసికాషడ్జగ్రహాంశ న్యాస మధ్యమా
రివర్జితా గపాల్పాచవీరేధీరైః ప్రయుజ్యతే

షడ్జమధ్యమ జాతిచే కైశికీ జాతిచేతను పుట్టినది శుద్ధ కైశికీ మధ్యమము. రిపలులేనిది. తారషడ్జము అంశగ్రహముగాఁగలది. గ న్యాసము ప్రసన్నాంతా లంకారము ఆరోహివర్ణము మొదటి మూర్ఛనగలది గ తక్కువ. కాకలీ నిషాదము. వీరరౌద్రాద్భుత రసములలో పాడదగినది. చంద్రప్రియము మొదటిజాముస నిర్వహణ సంధిలో పాడదగినది. దానినుండి పుట్టినది ధన్యాసి షడ్జగ్రహాంశములుగా గలది మన్యాసముగాఁగలది రిలేదు. గపలు తక్కువ ఇది వీర రసములో ధీరులచే ప్రయుక్తము

ఓంకారమూర్తిసంస్థం మాత్రాత్రయభూషితం కళాతీతం
వరదం వరం వరేణ్యంగోవిందక సంస్తుతంవందే

అక్షిప్తిక

1 సాసా ధాపా మా ధా పామా
ఓం కా ర మూర్తి

2 ధాపా మాపా రిరి మామా
సం స్థం మా త్రా

3 నీ ధా మా నీ ధానీ సా సా
త్ర య భూ షిత క

4 నీధా నీ సాసా సాసా
లా తీ తం

5 ధాధా మామా రిరి సాసా
వ ర దం వరం వ

ధా ధా మా మా గా గా గా గా
రే ణ్యం గో విం

నీ ధా మా నీ ధా నీ సాసా
ద క సం స్తు తం

ధా సా ధా నీ మా మా మా మా
వం . . . దే

27 రేవ గుప్తము

షడ్జగ్రామే రేవగుప్తో మధ్యమార్షభికోద్భవః
రిగ్రహాంశో మధ్యమాంతః ప్రసన్నాద్యంత భూషితః
బుధై రుద్భటచారీ కమండలాజౌ నియుజ్యతే
వీరరౌద్రాద్భుతరసః పార్వతీ పతి వల్లభః
జజ్ఞా దేశీ రిగ్రహాంశన్యాసా పంచమ వర్జితా
గాంధారమంద్రా కరుణే గేయా మనిస భూయసీ,

షడ్జగ్రామమందు మధ్యమార్షభిక జాతినుండి పుట్టినది. రేవగుప్తము రిగ్రహాంశములుగాఁగలది. మన్యాసము ప్రసన్నాది అలంకారము ఉద్భట చారిక మండలాజియందు నియుక్తము. వీరరౌద్రాద్భుత రసములలో ఉపయుక్తము. శివప్రియము. దానినుండి పుట్టినిదిదేశి. రిగ్రహాంశన్యాసములుగా గలది. పంచమములేదు. మంద్రగాంధారమ గలది కరుణములో పాడదగినది. మనిసలు ఎక్కువ

ఆలాపము

రిస నీరిస మగా మామా గా మా మా మా గ మమగ ప ప గ మమగా రిరి రిగామమగాధ రిరినినిధాధ[పంచమ] పపనిపని మమమని పా ప ప స ని నిని రిరిరి సనీ నిరిమ (గాంధార) రిరి ని ని ని రని రిరిమ గామధా మామా (మధ్యమ) గమ ధమ మగా గరిరి గామ మగా గరి రి గా మ మగా గరి రినిని ధనీ సారీ మగామా

కరణము

రి (ఋషభ) రి నిధా [పంచమ] నిధధా [మధ్యమ] మపరీ [ఋషభ] రీధాపా [పంచమ] నీ నీ సానీ రీ సా ని రి[ఋషభ]రిరిగ సనిధని పంచమ ధనిమా[మధ్యమ] మ [పంచమ] ప ప ప స నీ నిని గరి రిగ రిగ సారిరి సా నీ [గాంధార] రిగా సారీ సానీ నిరి సగమామారి మగరీ సమగారి సని [ఋషభ] రీరిరి మా [మధ్యము] గమనీ పా [పంచమ] నీ నీ రీ రీ గామా మమ మధ మగగమ రిరి నీనీ గప [షడ్జ] స [పంచమ] మా ప మధ ధసమాస మరి పాప మగ సరిరి గసనీ నిని మరిరి గమ గరి రి మసానీ పమమ

మగ మరీరి గరి ని నిగ మ మరి మగ గరిరి మా మాధ నిధా, ధమధని పా పామపా, పసనీ ని సనీ నిగ రిరిగరి నీరి రిస నిని రి గారి గరీ రిరి గారి సనీ నిరీ మారి సనీ నిరి ని నిధ పమ మస గరీ మమ గమా నిరీ గమ గారీ మానీ నిమగామగామ.

రెండవ కరణము

[ఋషభ] రిగమా [మధ్య] గారీని పాపని పాపని పాపమా పానిపాపని రీరి గాపా వ నిస నిరిగ నిరి రీరీ రిరి ని మగా రీరీరి రిరి మాపాధామా గారిరీరి మాపామరిగని ధధని పాప నిగారి గనిధ సధని పదమ పమ మరీరి గమపని పధ సని రీధధామ పగరి మగపామా సామాగామమ పాసామా గామావ మమ పమాధ పాధ ధపమ రీరి నీరీ గామరిగమ రిగమామా [మధ్యమ] గాధారీరి సస రిరి మానీ నిని సస రిరి నిని నిస సగ గనీ నిని ససరి సనీని ససస రి ధరిని పగమ మరి గ సరి ని సని ధపధని సని మధాగ్గరి మగరి మామారీ సనీరి మధామ మా

మూడవ కరణము

రీరీ [షడ్జ] స రీరీ మమ మాగామవ గమమామ మగ మనీ గమ గప గమ మగ రీగ రీరి రిగ (మధ్యమ) మ(గాంధార) గ (ఋషభ) రీ నిధ ధని [పంచమ] మపధని [మధ్యమ] మమ ని ధనిపా పవని ని సనీని రిరి సని నిని ని రి రి ని ని రి రి రి రి రి రి మమ [మధ్యమ] [గాంధార] గమగాగ [మధ్యమ] గగగ మమ రిధమ మధ మగ గరీరీ రిరి గ గ గ మగరి మగగ రిరి నిని ధ ధ ని ని ని స రి రి గ గ మగమ గగమా మామా।

గరుఅణిఅంబ మణోహం అవణు అంగిపీణ పఓహరి ఆ

మ అణ విళాసిణీ రక్ఖఉఅమ్హఉగోరీ మహిస విఆరణిఆ

అక్షిప్తిక

నీ ధా పా సా నీ నీ నీ నీ 1

గ రు అ ణి అం బమ

సా నీ సా రీ రీ రీ రీ రీ ౨

ణో హ రి అ త ఋ

సా గా రీ మా గారీ రీ 3
అం గి పి ణ వ
గా రీ సా సా నీ సా నీ నీ 4
ఓ హ రి ఆ
మా మా గా గా సా పా నీ ధా 5
మ అ ణ వి శా సి ణి
పా మా గా రీ గా రీ సా నీ 6
ర క్ష ఉ అ హ్మ ఉ
సా సా రీ స సా నీ సా రీ 7
గో రీ ము హి స వి
గా రీ గా మ గ మా మా మా మా 8
ఆ ర ణి ఆ

28 గాంధారపంచమము.

గాంధారీ రక్తగాంధారీ జన్యో గాంధార పంచమః
గాంధారాంశ గ్రహన్యాసో హరిణాశ్వాఖ్య మూర్ఛనః
ప్రసన్న మధ్యాలంకారః సంచారిణి సకాకలీ
రాహుప్రియో అద్భుతే హాస్యే విస్మయే కరుణే భవేత్
తజ్జా స్ఫురిత గాంధారాదేశాఖ్యా వర్జితర్షభా
గ్రహాంశన్యాస గాంధారానిమంద్రా చ సమస్వరా

గాంధార పంచమము గాంధారీ రక్తగాంధారీ జాతులనుండిపుట్టినది గ అంశగ్రహన్యాసములుగలది. హరిణాశ్వఅను మధ్యమగ్రామములోని రెండవ మూర్ఛన గలది. ప్రసన్నమధ్యాలంకారము సంచారివర్ణముగలది. కాకలినిషాదముగలది. రాహు ప్రియము. అద్భుత హాస్య విస్మయ కరుణ రసముల పాడదగినది. దానినుండి పుట్టినది దేశాఖ్యరాగము. ఇందు రి ఉండదు. గఅంశన్యాసములు గలది. నిమంద్రము సమస్వరములు గలది.

ఆలాపము

గా సా సాని సని స గమ గా గా. పా మా గా

సా సా ని స ని స స మ మ గా గా నీ ధ నీ సా
నీ ధా పా నీ మా పా మా గా స ని స ని స గ మ గా

కరణము

గ మ మ గ ని గ మా వ ప వ ని మ మ పా మ వ పా పా నీ ని
మధా మ మ ధ మ మ మా గా గా గ మ మ మ గా మా (షడ్జ) వ ని
స స గ గ మ గ మ మ మ మ మ గాగా రి గా నీ స స నీ పా నీ నీ మవ
మా గ పా వగ మా మ గ ని ధ ని స మ వ వ వ మా మ గా స [షడ్జ]
స ని సా సా స మ గ వ గ మ

రెండవ ఆలాపము.

గా గా రి రి స నీ స వ నీ స గా గా (పంచమ)స గా మామ గ
పా ధా ని ధా ని వమ ని ధ ని స వ ని ని ధ నిధ పా వ మ గా గా మసా
స సా మ గ మ ధ గ మ గా గా గరి స ని వ ని స గా వ మ వ స గా గా

రెండవ కరణము

మ గ రి రి స స ని ని స స గా గా గ మ మ గ మ మ స గ స గా గ మ
మ గ మ ని ధ ధ ధ ని మ ధ మ మా వ వ ధ ని నీధా (పంచమ) పా
మ మ పా మ మ ని ధ పా మ మ మ పా మ వ వ మ మా మా స స స
సస గాగ.

పింగళ జటాకలాపే నివతంతీ జయతి జాహ్నవీ సతతం
పూర్ణాహుతిరివ హుత భుజిసుసమిధ పయసః కపర్దినోపనుదే

ఆక్షిప్తిక

సా నీ సా గా సా గా గా గా 1
పిం గ ళ జ టా క
మా పా మా పా గా గా గా గా 2
లా పే ని వ తం
గా పా సా గా గా గా గ ని 3

తీ జ య తి జా హ్న
నీ పా మా ప మ గా గా గా గ్గా 4
వీ స త తం
గా గ్గా గా గ నీ నీ నీ నీ ని ప 5
పూ ర్ణా హు తి రి వ
ని పా మా స మ గా గా గా గా 6
హు త భు జి ను స మి ధి
మా పా సా గా గా గా మా గ ని 7
వ య సః క ప ర్ది
నీ పా మా ప మ గా గా గా గ్గా 8
నో వ ను దే

త్రవణ

త్రివణాభిన్న షడ్జస్య భాషా ధనిసభూయసీ
ధనిసైర్వలితా ధాంశగ్రహన్యాసా రిపోజ్ఝితా
గమద్విగుణితా మంద్రధైవతావిజయేమతా!

భిన్న షడ్జయొక్క భాషా రాగము త్రివణ అన్నది ధనిసలు ఎక్కువ. ధనిసలతో వలితమను గమకము ధ అంశగ్రహన్యాసములు గాంగలది. రిపలు లేనిది. గమలు రెట్టింపుగా నుండవలెను. మంద్ర ధైవతము విజయమందు పాడవలసినది.

ఆలాపము

ధా ధా ధా మా నీ సా నీ సా స నీ సా సా స నీ
ధా ధ సా స స ని సా స ని, ధా నీ ని ధా నీ
సా సా స ని స నీ ని ధా ధా, మా గా గ సా ప
ప ని ధా ధా మా గా మా మా. నీ ధా మా మ
గా గ సా స స ని ధా నీ ధా నీ నిధ నిధ గా
గ మా స స నీ నీ ని ధా నీ ని ధా ని
స ని ధా ధ మా ధా ధా।

రూపకము

ధని ధా గగ సానీనీ ని ని స ని స ని ధ నీ ని ధా ధా స మ నీ నిధా నిధా ధా ధ స గ మా మ గ మ గా సా సా ని ని ని గ స ని దని ని ధా ధా గా ధ ని స ని ధ ని ధ గ స గ స ని ధ ని మ మ ధ ని ధా

డోంబకృతి

తజ్జాడోంబకృతిః సాంశా ధా-తాద్యైన్యే రిపోజ్ఝితా

త్రివణ నుండి పుట్టినది డోంబకృతి. స అంశగా ధ న్యాసము గా రి ప లు లేకుండ ఉండును.

81 కకుభము

మధ్యమా పంచమీ ధైవత్యుద్భవః కకుభో భవేత్
ధాంశ గ్రహః ప-చమాంతో ధైవతాదికమూర్ఛనః
ప్రసన్న మధ్యారోహిభ్యాం కరుణే యమదైవతః
గేయుః శరది తజ్జాతాభవేద్భాషా రగ-తి-కా

మధ్యమా పంచమీ ధైవతీ జాతుల నుండి పుట్టినది కకుభము. ధ అంశగ్రహములు పన్యాసము ధైవతాది మూర్ఛన గలది. ప్రసన్న మధ్యా లంకారము ఆరోహివర్ణము కలది. కరుణ మందు పాడ దగినది. యముడు దేవత శరదృతువులో పాడదగినది. దానినుండి రగంతిక పుట్టినది.

ధన్యాసాంశ గ్రహా భూరిధైవతైః స్ఫురితైర్యుతా
అతార మధ్యమా పాఽపన్యాసా శ్రీశార్ఙ్గిణోదితా

ఈ రంగతిక ధ న్యాస అంశగ్రహములుగాంగలది. ధలు ఎక్కువ ధ స్ఫురితములతో గూడినది. మధ్యమము తారముగా నుండ వ అపన్యాసము గలది. అని శార్ఙ్గదేవుడనెను.

తద్భవా సావరీ ధాంతా గతారా మంద్ర మధ్యమా
మగ్రహాంశా స్వల్పషడ్జా కరుణే పంచమోజ్ఝితా

దానినుండి పుట్టినది సావరి [సావేరి] ధ న్యాసముగ తారము మంద్ర మధ్యమము మగ్రహాంశమును షడ్జము స్వల్పము పంచమము లేనిది. కరుణలో పాడదగినది.

ఆలాపము

ధ మా మా గా రీ రి రి స స ని ని ధా గా మా పా ప గా మా ధా ధ
గా మా మ నీ స ని ని ధా ని ధ ని ని గా ధా సా రి సా స ని మ గా గ రి
రి స ని ని ధ ధ ధ పా ధ పా

కరణము

ధా [ధైవత] నీ ధా (పంచమ) గామా (ఋషభ) రి రి రి గా రి (షడ్జ)
స ధ నీ ని [షైవత] ధా ధా ధా రీ రీ రి సా ని రి స ని స ని స ధా
నీ నీ [ధైవతి] ధా। ధా ధ నీ రి రి సా ని రి సా ని ధా నీ మ మ గ మ
గా రీ రి సా నీ ఽ సా నీ ధా ని ప ప మ గ ప మ ధా ధా। నీ ని స ని
ని ధ ధ (షడ్జ) స గ ధ రి గ [మధ్యమ] మ నీ ని మా ని ని ధ ధ [పంచమ] మ ప ని మ గా గ రీ మ మ ప మ గ మ ధా ధా। గా ధా మ గ
మ రి మా గా [ఋషభ] రి మ గ [షడ్జ] సా। ధా నీ ని [ధైవత] ధా।
ధా మా ధ స రి గ మ గ ప గ మ ని ధా నీ ప ధా ప ని ప ధ మ గ రి
మ మ ప గ రి గా మా రి [ఋషభ] రి మా గ [షడ్జ] స। ధా నీ మ
[ధైవత] ధా మా ధ స రి గ మ గ ప గ మ ని ని ధా ని ప ధా ప నీ ప
ధ మ గ రి మ మ ప గ రి గా మా మా [ఋషభ] స ధ ని మ [ధైవత]
గా ప మా ప మా [షడ్జ] స ధ ని ధ ని స ని ధా ద పా।

రెండవ ఆలాపము

ధా ధా ధ ప స స స స ధా ధ సా ధా సా ధ స స ధా రీ రీ మ మ రిగ
సా స ధా ధా ధ ప ద ప ధ ప ధ ధ మ మా మా। మా రి మా రి మా
మా ధా। ధా ధా ధా ప ద ని ధ ప ధా మా మ ధా పా ధా పా రీ మ రీ
స గ సా గ సా గ గా ధ ప ధ ప మ పా పా।

రెండవ కరణము

ధ ధ సా స మ ధ ధ ధ స రీ గా సా ధా సా ధా పా పా మా మా పా మా

పా ధా పా మా మా స రి మ రి మ మా ధ ప ధ ప ప మా మా ప ధ స రి
మ రి గా సా ధా మా పా రీ మా పా పా।

యోనామ యత్ర నివసతి కరోతి పరి రక్షణం సఖలు తస్య
ముగ్ధే వససిచ హృదయే దహసిచనతతంనృశంసాసి

ధా ధా సా సా ధా ధా రీ రీ 1
యో సా మ య త్ర
ధా ధా ధా ధా పా ధా పా మా 2
వ రి ర క్షణం స
రీ రీ మా మా పా ధా పా మా 3
ప రి ర క్షణం స
పా ధా పా మా మా మా మా మా 4
ఖ లు త స్య
రీ రీ మా మా ధా ధా పా మా 5
ము గ్ధే వ స సి చ
పా మా పా పా ధా ధా పా మా 6
హృ ద యే ద హ సి చ
పా ధా పా మా సా రీ సా రీ 7
స త తం నృశం
సా సా సా పా పా పా పా పా 8
సా సి

భోగ వర్ధనీ-

విభాషా కకుభే భోగవర్ధనీ తారమంద్రగా
ధైవతాంశ గ్రహన్యాసా గాఽపన్యా సారివర్జితా
ధనిభ్యాం గమపైర్భూరి వైరాగ్యే వినియుజ్యతే

కకుభ మందు పుట్టినది భోగవర్ధని విభాషా రాగము. గ తార మంద్రములు ధ అంశ గ్రహన్యాసములుగా గ అపన్యాసముగ రిలేకుండ ధని గ మ పలుఎక్కువగా ఉన్నది. వైరాగ్యములో వాడదగినది.

ఆలాపము

ధా ధా ధా ధ గా మా పా స ప మ మ పా పా ప మ మా గా మా నీ ధా స నీ గా స నీ। ధా పా మా గా మా నీ ధా పా మా ధా ధ ప మ ధ ప మ మ ధా ధా గా పా మా గా మా పా పా ప గా మ ప గ మ నీ ధా స నీ గా స నీ ధ ప మా గా మా నీ ధా ధా। ధ ప మ ధ న మ ధా ధా।

రూపకము

గా మా ధా పా మ గా మ గ మ ధ ధ ని ని రి [షడ్జ] ధ ధ ధ ని వ వ ప గ గా మ ధా పా మ ధా పా మ ధ ని ధా ధా ని సా ధ ద ని ద మ ప ప మ మ ధ గా గా। మ గ మ మ మ ధ ని ని రి [షడ్జ] స ధ ధ నీ ని ని ధ మ ప ప ప గ గా మ ధా పా మ ధా ప మ ధ స ధా

వేలావతి

తజ్జా వేలావతీ తారధాగమంద్రా సమస్వరా
ధాద్యంతాంశా కంపషడ్జా విప్రలంభే హరి ప్రియా
పంచమాంశ గ్రహన్యాసా

దానినుండి ట్టినది వేలావతి గ తారముగ మంద్రము సమ స్వరములు దా దులు న్యాసాంశములుగ షడ్జ మకంపము హరికి ప్రియము. విప్రలంభమున పాడదగినది.

ప్రథమమంజరి

పంచమాంశ గ్రహన్యాసా ధరి తారగమోత్కటా
గమంద్రాచోత్స వేగేయాతజ్ఞైః ప్రథమామంజరీ

పంచమము అంశ గ్రహన్యాసములుగ ధరి తారము గమలు ఎక్కువగ గ మంద్రము గనున్నది. ప్రథమా మంజరి ఉత్సవమున పాడదగినది.

బంగాలీ

ధన్యాసాంశ గ్రహాభాషా బాంగలీ భిన్న షడ్జజా
గాऽపన్యాసాదీర్ఘ రిమా ధమంద్రోద్దీపనే భవేత్

ధన్యాసాంశగ్రహమః లాగ నున్నది. భిన్నషడ్జమున పుట్టినది. గ అపన్యాసముగ గలది. రిమలు ధీర్ఘములుగా ధ మంద్రముగా నున్నది. జాంగలి ఉద్దీపమున పాడదగినది.

ఆలాపము

ధా గా గా ధ ధ నిగా ధ గా గా గ మ సా మామా మామ మా ధా మాగా సా గా స సరీ గా మా పమ గరి సనీ రీ మరీ గా స నీ పాసా । ద సధా నీ నీ ధా ధమా ధా ధా ధ ధ స మా ధా నీ గా । గా గాగ మమా సస మా సా సా సా పమా ధా మా మ గాగా ససరీ గా మా ప మగరి సనీ రిగా రీ సని సాసా । సధా నీ నీ ధా ధా ధమా ధాధా ।

రూపకము

ధ మ గమ మ ధ ధామా మా గామా షడ్జ సస ధా ధా ధాని సనీ సా మమ ధ మధా। ధా ధా ధనీ నీ గా ధమా సస రీరీ గగమ మపప మమ పపరీ రీస స రీ రీ గ గ రీ రీ [షడ్జ] స స నీ నీ స ని సా సా ధమ గమ ధగమ స నీ ధా ధా ధా నీ సా నీ సా మ మధ మ ధా ధా।

ఆడీ కామోదిక

ఆడీకామోదికా షడ్జాగ్రహాంశన్యాసదైవతా
మమంద్రాతారగాంధారా గుర్వాజ్ఞాయాంసమస్వరా

వానినుండి పుట్టినది ఆడీకామోదిక ధ గ్రహాం శన్యాసములు గ గలది మ మంద్రము గ తారము సమస్వరములు గలది గుర్వాజ్ఞయందు పాడ దగినది.

వేగరంజీ

టక్క భాషా వేగరంజీ నిమంద్రా ధ ప వర్జితా
సాంశ గ్రహాంతా మానేస్యాన్ని షడ్జరిగమైఃబ్రహుః

టక్కభాషలోనిది వేగరంజి. ని మంద్రము ధ ప లు లేనిది స అంశ గ్రహ న్యాసములు నిసరిగ మలు ఎక్కువగా నున్నది మానమందు పాడదగినది.

ఆలాపము

సా సా స నీ సా రి గా నీ గా గ మ స నీ గా స గ సా స నీ సా రి నీ
సా రి నీ సా రి స స గ సా స నీ సా రి నీ స రి నీ సా రి స నీ సా సా
మా మా గా గా గా రి స ని సా నీ సా రి సా రి సా రి సా రి స నీ
స నీ సమా గా రి స నీ నీ స రి గా నీ గా గ మా స నీ సా సా।

రూపకము

మ మ మ గ గ రి రి స స నీ నీ స నీ (షడ్జ) స నీ స రి గ రి గ గ గ నీ
స గ రి మా సా మా గా గా రి రి సా రి స నీ నీ నీ నీ నీ (షడ్జ) స స
(ఋషభ) రి గ మ రి స రి గ మ మ రి గ రి నీ సా మ మ రి గా సా సా

నాగధ్వని

నాగధ్వనిం తదుద్భూతం షడ్జన్యాసగ్రహాంశకం
ధపత్యక్తం రసేవీరే శార్‌ఙ్గదేవః సమాదిశత్

దానినుండి పుట్టినది నాగధ్వని. షడ్జము న్యాస గ్రహాంశములుగాఁ గలది. ధపలులేవు వీరరసమున పాడదగునని శార్‌ఙ్గదేవుడనెను.

36 సౌవీరము

షడ్జమధ్యమయా స్పష్టః సౌవీరః కాకలీయుతః
గాల్పః షడ్జగ్రహన్యాసాంసకః షడ్జాది మూర్ఛనః
ప్రసన్నాద్యవరోహిభ్యాం షంయుతానాంతపస్వినాం
గృహిణాంచ ప్రవేశా దౌ రసే శాంతే శివప్రియః
ప్రయోజ్యః పశ్చిమే యామే వీరేరౌద్రే ద్భుతేరసే

షడ్జమధ్యమచే పుట్టినది సౌవీరము. కాకలి నిషాదము. గ తక్కువ. షడ్జ గ్రహన్యాసాంశములుగఁ గలది. షడ్జాది మూర్ఛనలు గలది. తాపసులు

గృహస్థులు ప్రవేశించునపుడు శాంత వీరరౌద్రాద్భుత రసములందు చివరి జాముస పాడదగినది. శివప్రియము.

ఆలాపము

సా స పా వ ధా నీ ధా పా వ ధా సా స పా వ ధా సా స పా వ ధా ధ గా రి మా గా రి స ని స పా ధా స ని సా। మా మా మ గా రీ రి మా మ పా వ ధ ని ధా పా వ ధా సా స పా వ ధా ధ గా రి మా గా గా రీ స ని ధా ధా పా సా వ నీ సా సా।

మమ సమమ [షడ్జ] స స సా గ గ రీ గ సా స స స ధ ధ ని ని ధ స ని ధ ని ధా ధ వ। వ వ వ ధ ధ ధ స ని సా సా స స స స మ [షడ్జ] స స స స గ స స మ రి రి గ స స గ ధ ధ ని ధ ధ గ స స స ధ ని ధ స ని ధ ని ధ ధ [పంచమ] పా వ వ రి వ వ ని ధ ధ స సా స స ధమ రి రి ధ మ రి రి ధ స స స। ధ ధ ని గ ధ ధ స స ని ధ స ని ధ ని ధ ధ పా। పా వ వ వ [గాంధార] గా గ గ మ రి స గ స ని ధ స స। వ వ ధ ధ స ని సా। స స స వ వ వ ని ని ని [షడ్జ స స స రి రి రి రి వ రి పా ధ ధ స ని సా। స ధ మ రిరి ధమ మా రి రి గ స స గ ధ ధ ని ధ ధ గస సస ధధ నిధ సని ధని ధ దవ ధర రిని ధ ధ ధ గరి మ గ రి స ని ధ స ని ధ ని ధ వ వ ధ రి ని ధ స ధ గ రి మ గ రి మగరి సనిధ స మా వ వ ధ ధ స ని సా।

శరణము

[షడ్జ] స [పంచమ] నీ ధా ధా నీ [పంచమ] ని ధా ధా ధ నీ [షడ్జ] స సా రీ రి రి వ వ ని ధా ధా ధ ధ ధ స స ధ ని ధ పా। వ వ ని ధ వ వ ని రి రి గ రి మ రి సా సా మ మ రి గ సా స స స స రి గ సా స స ని ధ [పంచమ] ధాని [షడ్జ] స స। మ మ స స స స మ స సా స స రి గ గ స గ సా గ స గా స స గ వ నిధ నిధా ధ ధ ని పా। వ గా ధ గా స సరి స గ స గ సా గ స గా స స గ స ని ధ ని ధా ధ ధ ధ ని పా। వ గ ధ గా వ గా గ గ గ స మా రీ [షడ్జ] స ని ధా పా పా పా ధా పా ధని ని [షడ్జ] స మా మా మా గ గా రీ [ఋషభ] రి రి మ మ మ ధ మ మ

మా సా స [పంచమ] ధా సా ధ ని ని పా నీ ధ పా రి ఫ వ ప ధ ధ ధ స స స స ధ ధ ధ ధ ధ మ మ మ రి రి రి రి గ రి గ రి గ స స ధ ని ధసా ధని ధ ధ రి వ వ ప వ। పధ ధ ధ ద ని ని [వంచమ] పమదధ ధని [షడ్జ] సా సా।

తరుణ తరు శిఖరకుసుమ భరనమిత మృదు సురభి పవన
ధృతవిటపేకానవే కుంజరో భ్రిమతి మదలలిత లీలాగతిః

అక్షిప్తిక

సా సా సా సా సా సా సా సా
త రు ణ త రు శి ఖ ర
నీ నీ ధా ధా పా పా పా మా
కు సు మ భ ర న మి త
నీ ధా సా ధా నీ ధా పా పా
మృ దు సు ర భి ప వ న
ధా గా ధా సా సా సా సా సా
ధృ త వి ట పే
సా సా సా నీ సా సా రీ గా
కా న నే
నీ ధా సా ధా నీ ధా పా పా
కుం జ రో
నీ ధా సా ధా నీ ధా పా పా
భ్రి మ తి మ ద ల లి త
గా గా ధా సా సా సా సా సా
లీ లా గ తిః

37 సౌవీరి

సౌవీరీవా తద్భవా మూల భాషాబహుళమధ్యమా
షడ్జాద్యంతాత్ర సంవాదఃసంధయోరిధయోరపి

సౌవీరి సౌవీరమునుండి పుట్టినది. మూల భాషారాగములోనున్నది. మధ్యమము ఎక్కువ షడ్జము గ్రహన్యాసములుగా గలది. స ధ లకు సంవాదము

రి ధ లకు వికల్ప సంవాదము

సా సా సా పా నీ ధా సా సా మా ధా నీ ధా పా పా ధా మా ధా
స మ ధా ని ధా ని రి గా రి మా గా రీ సా సా మా ధా నీ ధా సా సా

వరాటిక

తజ్జావరాటికాప్సైవ వటుకీ ధనిపాధికా
సన్యాసాంశగ్రహా తారసధా శాంతే నియుజ్యతే
హిందోళే పింజరీ భాషా గాంశాసాంతానివర్జితా

సౌవీరమునుండి వరాటి పుట్టినది. వటుకి అనికూడా పేరు. ధనివలు ఎక్కువ సన్యాసాంశగ్రహములుగాఁ గలది. తారములైన సధలు గలది. శాంతమున నుపయోగింప దగినది. హిందోళమునందుపుట్టినది పింజరి. భాషా రాగము గ అంశము స న్యాసము ని లేనిది పింజరి

గా గా రి సా ధా రి సా సా రీ గా గా మా మా రీ రి సా ధా సాపా మా గా పా ధా సా రీ గా పా మా గా రి సా సా ని సా ధా సా సా రీ గా సా రీగా గా మా మా గా రీ సా రీ రి గ రి రీ స రి మా। పా ధా పా పా రి గా మారి రీసా।

నట్టః- తజ్జా సమస్వరానట్టా తారగాంధారపంచమా
సన్యాసాంశగ్రహా మంద్రనిషాదా తారధైవతా

దానినుండి పుట్టి సమ స్వరములు గలది నట్ట. గ ప లు తారములు. సన్యాసాంశగ్రహములు నిషాద మంద్రము ధ తారము

కర్ణాట బంగాళము

అంగం కర్ణాట బంగాళం వేగరంజ్యాః పవర్జితం
గాంశం సాంతం చ శృంగారే వక్తి శ్రీకరణేశ్వరః

వేగరంజికి అంగము కర్ణాట బంగాళము ప లేనిది. గ అంశము. సన్యాసమున శృంగారమున పాడవలెనని శారఙ్గదేవుడనెను.

ఇవి భాషాంగములు

* * *

ఇంక క్రియాంగములు

రామకృతి

అపంచమమంతారమంద్రా షడ్జ న్యాసాంశకగ్రహా
రిషడ్జాభ్యధికా ధీరై రేషా రామకృతిర్మతా

పంచమము వరకు తార మంద్రస్వరములు కలిగి షడ్జము న్యాసాంశ గ్రహము లు గలదై రిసలు అధికమై యున్నది రామకృతియని ధీరులనిరి.

గౌడకృతి

షడ్జాంశ గ్రహణన్యాసా మతారాం మప భూయసీం
రిధత్యక్తాం పమంద్రాంచతజ్ఞాం గౌడకృతిం విదుః

షడ్జము అంశగ్రహన్యాసములు గ మ తారముగా మపలు ఎక్కువగా రిధలు లేకుండ ప మంద్రముగానున్న దానిని, దానిని తెలిసినవారు గౌడ కృతియనిరి.

నిమంద్రా మధ్యమ వ్యాప్తా రిపత్యక్తా సమస్వరా
సన్యాసాంసా ధ గ్రహాచవీరే దేవకృతిర్భవేత్

నిమంద్రము మధ్యమము ఎక్కువ రిపలు లేకుండ మిగిలినవి సమస్వరాలు. సన్యాసాంశములు ధ గ్రహము గలది. దేవకృతి. ఇది వీరమున పాడదగినది.

ఇవి క్రియాంగములు

* * *

వరాట్యు పాంగములు కొంతలీ వరాటి

స్యుర్వరాట్యా ఉపాంగాని సన్యాసాంశగ్రహాణి షట్
సమంద్రా కౌంతలీ తత్ర నిభూరిః కంపధా రతౌ

వరాట్యు పాంగములు సన్యాసాంశగ్రములు గలవి స మంద్రము ని ఎక్కువ ద ధ కంపము రతి యందు పాడ దగును.

వరాటీ ద్రావిడీ భూరి నిమంద్రా స్ఫురితర్షభా
వరాటీ సైంధవీ భూరి గాంధారో స ధ కంపతా
శార్ఙ్గదేవేన గదితా శృంగారే మంద్రమధ్యమా

మంద్రమై నిలు ఎక్కువ రి కంపము గలది ద్రావిడ వరాటి గలు ఎక్కువ స ధ కంపములు గలది సైంధవ వరాటి మంద్ర మధ్యమము శృంగారము వ పాడ గగినదని శార్ఙ్గ దేవుడనెను.

మండితా ధనిధై ర్మంద్రై రసస్థాన వరాటికా
హితస్వరా ధమంద్రా కంప వ పసాహత పంచమా
స్యాత్ప్రతాప వరాటీ తు ధ మంద్రా కంప్రసోరుపా

మ ని ధ లు మంద్రముగా నున్నది. అపస్థాన వరాటి ధ మంద్రము కంపించు వ స లు కొట్టబడిన పగలది వత స్వర వరాటి ధ మంద్రము స కంపము వ ఎక్కువ గలది ప్రతాపవరాటి.

ఇవి వరాటి ఉపాంగములు

* * * *

తోడియుపాంగములు

రివత్యక్తాతు తోడ్యేవ ఛాయా తోడీతికీర్తితా
తోడ్యేవ తాడితా గాల్పా తౌరుష్కి నిధ భూయసీ

రివలు లేని తోడియె ఛాయా తోడి. తాడిత స్వరములుగ తోడియె గలు తక్కువ గాను ని ధలు ఎక్కువగానున్నచో తురుష్క తోడియగును.

గుర్జరియుపాంగములు

పంచమేనోజ్ఝితా మంద్ర నిషాదా తాడి తోత్సవే
గీయతా మృషభాం తాంశా మహారాష్ట్రీతు గుర్జరీ

పంచమము లేనిది మంద్రనిషాదము. రిన్యాసాంశము గలది తాడితోత్సవము వ పాడదగినది. అది మహారాష్ట్ర గుర్జరి.

సౌరాష్ట్రగుర్జరి

గుర్జరౌ రికంపా స్యాత్సౌరాష్ట్రీ గుర్జరీ భవేత్
దక్షిణాగుర్జరీ కంప మధ్యమా తాడితేతరా:

రి కంపము గలది సౌరాష్ట్ర గుర్జరి. మ కంపముగలిగి ఇతరములు తాడితము లు గలది దక్షిణగుర్జరి.

వేలావతి యుపాంగముతుచ్ఛీ
మత్య క్తాందోళిత సపా ధన్యా సాంశ గ్రహాన్వితా
విప్రలంభే భవేత్ తుచ్ఛితేత్య వోచత్ సోడలాత్మజః

మలేనిది సపలు ఆందోళితములు ధన్యాసాంశ గ్రహములుగ విప్రలంభమున పాడదగినది తుచ్ఛీల అని శార్ఙ్గదేవుడనెను.

ఖంభా ఇతి

మధ్యమేన నిషాదే నాందోళితా త్య క్త పంచమా
ఖంభా ఇతి స్త దంశాంతా శృంగారే వినియుజ్యతే

మనిలు ఆందోళితములు. ప లేనిది. ని అంశన్యాసములు గలది. ఖంభా ఇతి అన్నది శృంగారము న పాడదగును.

ఛాయా వేలావలి

ఛాయా వేలావలీ వేలావలీవ త్కంప్రమంద్రమా
సైవ ప్రతాప పూర్వా స్యాదాహతా రి ప వర్జితా।

వేలావలి వలెకంపించు మంద్ర మధ్యమము గలది ఛాయా వేలావలి అదే రిప లు లేకుండ ఆహితమైనచో ప్రతాప ఛాయా వేలావలియగును.

భైరవి

ధంశ న్యాసగ్రహా తారమంద్ర గాంధారశోభితా
భైరవీ భైరవో పాంగం సమశేషస్వరాభవేత్

ధ అంశ న్యాసగ్రహములు గలది. తార మంద్రమై గ గలది. శేష స్వరములు సమముగా నున్నది భైరవి. భైరవోపాంగము

కామోదాసింహళి

కామోదోపాంగమాఖ్యాతా కామోద సింహలీ బుధైః
కామోదలక్షణోపేతా మమంద్రా కంప్ర దైవతా
ఛాయా నట్టాతు న టైవ మంద్ర పంచమ భూషితా
నట్టోపాంగము నిషాదేన గాంధారేణచ కంపితా

మమంద్రముగా గల ధైవతము కంపితముగల కామోద లక్షణము గలది కామోదోపాంగము కామోద సింహలి. మంద్ర పంచమ ము గలది నట్టయే ఛాయా నట్ట అది నిగలు కంపనములు గలది. ఇదినట్టో పాంగము.

కోలాహల- కోలాహలా టక్కభాషా సగ్రహాంశాపవర్జితా
సధమంద్రా మభూయిష్ఠా కలహేగమ కాన్వితా

కోలాహల టక్క భాష సగ్రహాంశములుగలది ప లేనిది స ధ లు మంద్రము మ ఎక్కువ కలహమున పాడదగినది గమకముతో గూడినది.

ఆలాపము

సా సా సా సా మా సా సా స సా రి గా మా మా మ గా రీ స రి రి ధ మా రీ గ రీ ధ మ మ గ మా మా రీ ధా సా ధా సా గా రీ మా ధ గా మ రీ గ సా సా సా సా స ని గ సా రి మా మా మా మా రీ గ రీ ధ మ ధమమారిధ సా గా నీ ధా సా మా రిమాధాగాసా।

రూపకము

రిగ సధ సరి మమ దమ గమ గామ సరి సనీ ధా సా రిగ రిగ మా ధ ధ సా స స స గ రి మ మ ధ మ గ రి స నీ ధా స రి గా మా ధ మ రీ గను సా ధ నీ ధ స రీ గా మా మ గ మ ధ మ గా రీ స ని ధా స రీ గా సా మాగరి మా రీ సా సా।

రామకృతి-

తజ్జా రామకృతి ర్వీరే మాంశా సాంతాపవర్జితా
భాషాంగత్వే అస్య పాంగత్వమతి సామీప్యతోత్రచ
శార్ఙ్గదేవేన నిర్ణీతమన్యతాఽ ప్యూహ్యతాంబుధైః

ఆకోలాహలమునుండినది రామకృతి. వీరమున పాడదగు మ అంశము సన్యాసము ప లేనిది భాషాంగమైన మ అలసాలీమీప్యమును బట్టి ఇక్కడ ఉపాంగమైనది. శార్ఙ్గదేవుడిట్లు నిర్ణయించెను. ఇట్లే ఇతరములు బుధులూహింపవలెను

ఛేవాటి- హిందోళ భాషా ఛేవాటీ గా పన్యాసా ధభూయసీ
రిహీ నాంశ గ్రహన్యాస షడ్జా సగమ మంద్రభాక్
సగతారోత్సవేహాస్యే గేయా గమక సంయుతా

ఛేవాటి హిందోళభాషారాగను గ అపన్యాసను ధ లు ఎక్కువ రి లేనిది షడ్జము అంశగ్రహన్యాసములు సగమలు మంద్రము సగలు తాళము ఉత్సవమున హాస్యమున పాడదగినది గమకముగలది.

వల్లాతాత-

వల్లాతాత దుపాంగంస్యాద్రి హీనా మంద్రధైవ
సన్యాసాంశగ్రహోగేయాశృంగారే శార్‌ఙ్గణీరితా

వల్లాత ఛేపాటికి ఉపాంగము. రి లేనిది ధమంద్రము స న్యాసాంశగ్రహము లుగ గలది. శృంగారమున పాడదగునని శార్‌ఙ్గదేవుడనెను.

21 పంచమము

మధ్యమా పంచమీ జాతః కాకల్యంతర సంయుతః
పంచ మాంశ గ్రహన్యాసోమధ్య సప్తకపంచమః
హృష్యకా మూర్ఛనో సేతుగేయః కామోదిపై పతః
చారు సంచారి వర్ణశ్చగ్రీష్మే అహ్నః ప్రహరే అగ్రిమే
శృంగార హాస్యయోః సంధావ వమర్శే ప్రయుజ్యతే

మంధ్యమా పంచమీ జాతి నుండి పుట్టినది పంచమము. కాకలి నిషాదము అంతర గాంధారము పంచమము అంశగ్రహన్యాసములుగలది. మధ్యస్థాన మందున్న పంచము గలది. హృష్యక అను మూర్ఛన గలది. కామాదులు దైవతములు సంచారి వర్ణము గ్రీష్మమున దినపు చివరి జామున శృంగార హాస్యములందు అవమర్శ సంధిలో ప్రయోగింపఁబడును.

ఆలాపము

సా ధా మా ధా నీ ధా పా పా। ప ద నీ రి మ ప ధ మా ధ ని ధ పాపా
రీగా సా సా మా ప మా గా రి రీ రి మా ప ధా మా ప ని ధ పా పా।
సా గా నీ ధా ప ప ని రి మా పా ధా మా ధా పా పా

కరణము

పా ప ధ ప ధ మ ధ ధ ని ధ పాపా। పా పా ధ ని రి గ పా పా మ ధ
ని ధ పా పా ధ ని రి రి గ గ స స గ గ రి రి రి రి మ మ ప ప ధమ
ధ మ ధ ధ ని ధ పా।
జయని విషమ నయన మదన తను దహనవర వృషభగమనపురదహన
నతకలభువనసిత కమల వదన భవ మమభయ హరభవశరణం

ఆక్షి_ప్తక

సా సా సా సా రీ రీ గా సా 1

జ య వి ష మ న య న

మా గా స మ గా రి రి రి రి 2

మ ద న త ను ద హ న

మా సా సా సా రి రి గా సా 3

వ ర వృ ష భ గ మ న

మా గా ప మ గా రి రి రి రి 4

ప ర ద హ వ

రి రి మా మా పా మా ధా మా 5

న త స క ల భు వ న

మా ధా సా సా నీ ధా పా మా 6

సి త క మ ల వ ద న

ధా నీ రి మా రి మా పా పా 7

భ వ మ మ భ య హ ర

ధా మా ధా నీ పా పా పా పా 8

భ వ శ ర ణం

దక్షిణాత్యాభాషా,

తద్భాషా దాక్షిణాత్యాస్యాద్గ్రహాంశన్యాసధైవతా
ఋషభోఽస్యా మపన్యాసస్తారా నిపమధైవతాః
ప్రియస్కృతౌనియోగో అస్యా విభాషాంధాళి కామతా
పంచమాంశగ్రహన్యా సాభూరితరస్వరా
తారధామంద్రషడ్జాచ ధాపన్యాసాగవర్జితా
వియుక్తబంధనేగేయాశార్ఙ్గదేవేనకీర్తితా

నిభాషారాగము దాక్షిణాత్య ధగ్రహాంశన్యాసములుగ రి అపన్యాస నిప మధలుతారములు ప్రియస్కృతియందు పాడబడును.

అంధాళిక-విభాషారాగము

స, అంశగ్రహన్యాసములు గలది ఇతర స్వరములు ఎక్కువ ధతాదులు షడ్వ

ము. మంద్రము ధ అపన్యాసము గ లేనిది వియుక్త బంధన మందు పొడదగినది.

అలాపము

పా పా ధా పా ని రి రి రి గ రి మ రి గ వ గ గ నీ సా నీ మా నీ ధా
పా పా పా ధా స నీ రి రి రి రి గ రి స గా రి స నీ రి రి రి నీ నీ
గవనీ-ధ నీ నీ సా నీ సా నీ మా గ రి రి రి రి మ రి స నీ నీ ధని ధాపానీ
ని ధా పా వ మ ధా పా సా పా ధా స నీ రి రి రి రి రి రి గ రి - గ గ
పా పా నీ ధా పా పా పా

రూపకము

వవ ధధ సనీ రిరి గరి సనీ ధనీ నీవ వధ ధధ ధస నీరి రిగ నీస నీరి
రిగ నీ స నీ ధా నీస పాపా

మల్లారి– మల్లారి తదుపాంగంసాద్గహీనామంద్ర మధ్యమా
పంచమాంశగ్రహన్యాసా శృంగారే తాడితామతా

మల్లారి అంధాళి కుపాంగము. గ లేనిది మంద్రమధ్యమము గ మ రి స అంశగ్రహన్యాసములుగా గలది. శృంగారమున తాడిత యగును.

ఆంధ్యాళ్యు పాంగం మల్హారః షడ్జపంచమర్జితః
ధన్యాసాంశ గ్రహో మంద్ర గాంధారస్తార సప్తమః

ఆంధాళికి ఉపాంగము మల్హారము. షడ్జ పంచమములు లేనిది. ధ న్యాస అంశముగా. గలది మంద్రముగాంధారము. సప్తమమగు నిషాదము తారము

కర్ణాట గౌడము

గేయః కర్ణాట గౌడస్తు షడ్జన్యాపగ్రహాంశకః
స ఏవాందోళితః షడ్జే దేశవాలోరిపోజ్ఝితః

షడ్జమున్యాస గ్రహాంశములుగాఁబాడదగినది కర్ణాటగౌడము

దేశవాళ గౌడము

షడ్జమున అదే ఆందోళితమై రి ప లు లేనిది దేశవాళ గౌడము

తురుష్క గౌడము

గాంధార బహుళో మంద్రతాడితోరి ధవర్జితః
నిషాదాంశగ్రహన్యాస స్తురుష్కో గౌడ ఉచ్యతే

గలు ఎక్కువ మంద్ర స్వరములు తాడితములు రి ధ లు లేనిది. ని అంశ గ్రహన్యాసములుగలది తురుష్క గౌడము.

ద్రావిడగౌడ

గాంధార రిరివోపేతః ప్రస్ఫురత్షడ్జపంచమః
గేయో ద్రావిడగౌడోయం గ్రహాంశన్యాస సప్తమః

గరిరిరివ = (వక్రోగ్చారణ) మాలుగలది. స్ఫురించు సపలు గలది నిగ్రహాంశ న్యాసములుగలది ద్రావిడగౌడము

శ్రీరాగము

షడ్జే షాడ్జి సముద్భూతం శ్రీ రాగం స్వల్పపంచమం
సన్యాసాంశగ్రహంమంద్ర గాంధారం తారమధ్యమం
సమశేషస్వరావీరే శాస్త్రి శీకరణాగ్రధీః

షాడ్జినుండి పుట్టినది శ్రీరాగము ప స్వల్పము స న్యా సాంశ గ్రహములు గలది. మంద్ర గ మతారము మిగిలిన స్వరము సమమువీరమందు పాడవలెను.

బంగాలము

షడ్జ గ్రామే మంద్రహీనః షడ్జమధ్యమయాకృతః
బంగాలో అంశగ్రహన్యాస షడ్జస్తుల్యాఖిల స్వరః

షడ్జ గ్రామమున మంద్రములేదు. షడ్జ మధ్యమచే చేయబడినది స అంశ గ్రహన్యాసములు మిగిలినవి సమము. అది బంగాళము.

రెండవ బంగాళము

మధ్యమేకైశికీ జాతః షడ్జన్యాసాంశకగ్రహః
బంగాళ స్తార మధ్యస్థ పంచమఃస్యాత్సమస్వరః

మధ్యమ గ్రామమున కైశికి నుండి పుట్టినది రెండవ బంగాళము. స న్యా సాంశ గ్రహములు తార మధ్య అందు పంచమము స మ స్వరము

మధ్యమషాడవము

ఋషభాంశ పంచమాంతః స్యాదపన్యాసధైవతః
వీర రౌద్రాద్భుతరసః పాల్పో మధ్యమషాడవః

రి అంశము పన్యాసము ధ అపన్యాసము వ తక్కువ. వీర రౌద్రాద్భుత రసములు దలది మధ్యమ షాడవము

శుద్ధభైరవము

ధైవతాంశ గ్రహన్యాస సంయుతః స్యాత్సమస్వరః
తారమంద్రోజ్ఝితమాషడ్జగాంధారః శుద్ధ భైరవః

ధ అంశ గ్రహన్యాసములు గలది. సమస్వర స రి గలు తార మంద్రమము. గలది శుద్ధభైరవములు

మేఘరాగము

షడ్జే ధైవత కోద్భూతః షడ్జ తారసమస్వరః
మేఘ రాగో మంద్రహీనోగ్రహాంశ న్యాసధైవతః

షడ్జ గ్రామమున ధైవతీ జాతి నుండి పుట్టినది మేఘ రాగము. మంద్రము లేదు ధ గ్రహాంశన్యా స ములు గ గలది.

షడ్జే షాడ్జీభవః షడ్జగ్రహాంశాంతోనిగోత్కటః
సోమరాగః స్మృతో వీరే తార మధ్యమఃమధ్యస్థ

షడ్జగ్రామమున షాడ్జీనుండి పుట్టినది సోమ రాగము. సగ్రహాంశ న్యాసములు గలది. నిగలు ఎక్కువ మతారమధ్యస్థాయిలందున్నది వీరము నంబాడందగును.

కామోదః-

తార షడ్జగ్రహః షడ్జే షడ్జే మాధ్యమి కోద్భవః
గతారమంద్రఃకామోదో ధాంశఃసాంతః సమస్వరః

తారషడ్జముగ్రహము. షడ్జగ్రామమున షడ్జ మాధ్యమిక జాతినుండి పుట్టినది కామోదము. గతారమంద్రము ధ అంశసన్యాసము మిగిలినవి సమస్వరములు

రెండవ కామోదము

షడ్జే షాడ్జీభవః షడ్జ గ్రహాంశన్యాససంయుతః
సమస్వరో అన్యః కామోదో మంద్రగాంధారసుందరః

షడ్జగ్రామమున షాడ్జీ జాతి నుండి పుట్టినది. సగ్రహాంశన్యాసములు గలిగి సమ స్వరమై మంద గాంధారము గల్గినది రెండవ కామోదము.

ఆమ్ర పంచమము

గాంధాంశగ్రహన్యా సోమంద్ర మద్య సముద్భవః
నిగతారో మంద్రహీనోరాగః స్యాదామ్రపంచమః
శార్ఙ్గ దేవేన గదితో హాస్యాద్భుతరసాశ్రయః

గ అంశ గ్రహన్యాసములు గలిగినది మంద్ర మధ్యనుండి పుట్టినది. నిగలు తారము మంద్రము లేనిది ఆమ్ర పంచమము. ఇది శార్ఙ్గ దేవుడు చెప్పెను. హాస్యాద్భుతములకు ఆశ్రయము

కైశికి

శుద్ధ పంచమ భాషాస్యాత్ కైశికీ మపభూయసీ
పన్యాసాంశగ్రహామావన్యాసాసగమతారభాక్
ఈర్ష్యాయాం వినియోక్తవ్యా భాషాంగంకే చిదూచిరే
సమస్వరారితారా సామ మంద్రాచోత్సవేత్

శుద్ధ పంచమ భాషారాగముకైశికి మపలు ఎక్కువ. ప న్యాసాంశ గ్రహములు గ మ అపన్యాసము తారస్థాయిలో సగమలు గలిగినది. ఈర్ష్యలో ఉపయో గించవలెను. దీనిని భాషాంగమని అన్నారు. సమస్వరములు గలది తార రి గలది సామ మంద్రమైనది ఉత్సవములో ఉపయోగింపవలెను.

సౌరాష్ట్రి

పంచమా దేవ సౌరాష్ట్రీ భాషాపాంత గ్రహాంశకా
రిహీనా సగధైస్తారా మమంద్రా సపభూయసీ
నియుక్తాసర్వభావేషు మునిభిర్గమకాన్వితా

పంచమము నుండి పుట్టినది సౌరాష్ట్రి ప న్యాస గ్రహాంశములుగా గలది రి లేనిది. సగధలు తారము. మ మంద్రము. స పలు ఎక్కువగలిగినది. నిర్వేదాది సర్వభావములలో పాడదగినదని మునులనిరి. గమకముగలది.

ఆలాపము

పా పా పా ప మ ధ నీ సా సా స నీ గ సా సా స ని గా నీ గా నీ ధా ధా ధ ధ సా స పా సా ప వ ధా పా ధా పా మా పా। మ ధ నీ మా ధానీ సా సా। స నీ గా నీ గా సా సా స నీ గా నీ ధా ధా ధ ధ సా ధ మ మ పా ప వ ధాపా ధాపా మామా। మధనీ మధనీ। మా ధని సా సావమానీ నిధా వమ ధావ మధపాపా

రూపకము

పా వ మ స నీ సా సనీ సద గసనీ గగనీ నీగ మగ నీధా ధావ ధధ మధ సస। పాధా పాధా పా మా మామా మమ ధమ ధధనీ సా సని గగ సాస నిధ ధవ నిధమపా వమ ధధ వమ ధస వమ ధధ దగ మనీ ధధపా। వమ నీనీనీ ధా వమ ధధ వమ ధధ వమ ధధపా।

రెండవ సౌరాష్ట్రి

సాంశగ్రహాంతా సౌరాష్ట్రిటక్కరాగే ఒతి భూరినిః
భూరితారా మమందాచ్ఛ పహీనా కరుణేభవేత్

స అంశగ్రహన్యాసములు గలది సౌరాష్ట్రి టక్కరాగ మందలిది. నిలు ఎక్కువ తారములు ఎక్కువ మమంద్రము ప లేనిది కరుణలో పాడవలెను.

ఆలాపము

సాసా సానీ ధనీ నీధ నీనీ మానీ ధనీ ధనీ ధానీ నీమా నీధా నీపా సాధ నీధ మధ నీధ నీధ మాధనీ ధమ గా గా గ మ గా సగా సనీ ధనీ నీధ నీ నీ ధనీ నీనీ మా నీధా నీసా సా।

రూపకము

సని ధని నీనీ మానీ ధనీ సాసా ధనీ నీమా నీధ నీసా ధస సధ రిరి రిధ మమ। ధమమ (మధ్యమ) మ (గాంధార) గ [షడ్జ] ససా గాసాగా ధనీనీ నీధనీ మధాస నీసా గానీ ధధ సాసా।

లలిత

టక్క భాషైవ లలితా లలితై రుత్కటైః స్వరైః
షడ్జాంశ గ్రహణన్యాసా షడ్జమంద్రా రిపోజ్ఝితా
ధీరై ర్వీరోత్సవే ప్రోక్తా తారగాంధార ధైవతా

టక్కభాషలోనిదే లలిత లలితములు ఉత్కటములైన స్వరములతో గూడినది. స అంశగ్రహన్యాసములు స మంద్రము. రిపలులేనిది తారములైన గధలు గలది. ధీమంతులచే వీరోత్సవమందు పాడదగినదని చెప్పబడెను.

ఆలాపము

సాసా సాస మమ ధధా ధధ మధా మామ గాగ మసా సగ సస గమ ధధా ధాధా ధమ ధనీ నీధామామ గమా సా సధనీ నీ ధనీ నీధ నీగ గస సగా సనీ ధనీ సాసా సాస మమసా మసగమ ధధ ధాదమధా నీనీ ధామా మగా గమ సాస ధానీ నీధ నీనీ ధధ నీగా ససా। సాగా సనీ ధానీ సాసా।

రూపకము

సమ మధ ధాధా మధ ధమా మా [గాంధార] గసాసా సగ మధ ధనీ నీదా మా। ధాధామధగా గా గ స సాససస గగ సగ మస గమ ధాధా ధనీ ధధ నీమ మ ప ధ మా గ స స మ స గసా సాససస నీధ ధనీ గా గా గ సా గధానీ సాసా।

రెండవలలిత

భిన్న షడ్జే ఒపి లలితా గ్రహాంశన్యాసధైవతా
రిగపైర్లలితై స్తారమంద్రై ర్యుక్తాధమంద్రభాక్
ప్రయోజ్యాలలితే స్నేహే మతంగముని సమ్మతా

భిన్నషడ్జమందు పుట్టినది రెండవ లలిత, ధ గ్రహాంశన్యాసములు గరిగమలు లలితము గా తార మంద్రములుగా గలది. ధ మంద్రము. లలిత స్నేహమున పాడదగునని మతంగముని యనెను.

ఆలాపము

ధాధా ధాధ సనీ ధాధా ధధ నీరి గా స నీ సా నీధా ధధ సనీ రిగామా। గరీ మాగా రిరిరి రిరిరి గమ పధ ధప నీధా పా మా గా రి మగరి రిగ రిగ మగ మరి గామ గారి ధనీ రిగా సనీ। ధాధా ధమ ధాధా ధధ నీరి రిధా నీరి ధానీ రిగా సనీ సనీ ధాధా ధధ సరిగ మగరి మామా రిరి రిరిరి మగా పధా పధ నీధా పానా గారి మాగా రిరి రిగా మాగా రిధా నీరిమా సనీ ధాధా

రూపకము

[ధైవత] సని గనిస రిగ రిమ సని ధని ధమ ధాధ ధమ నిని ధధ ధధ రిరి రిరి గమ। మమ గారి ధాపామ గరి మాగారి సనీ ధధనీ గగమా। సనీ సనీ ధానీ మాధా సనీ సనీ ధాధా.

సైంధవి

చతుర్థా సైంధవీ తత్ర టక్కభాషారిలోజ్ఝితా
సన్యాసాంశగ్రహా సాంద్రా గమకైర్లంఘితః స్వరైః
సగతారా షడ్జ మంద్రాగేయా సర్వరసేష్వసౌ

టక్కభాషలోని నాల్గవది సైంధవి. రి పలు లేనిది మన్యాసాంశగ్రహములు గమకములతో సాంద్రమై స్వరములచే లంఘింపఁబడి సగలు తారమై షడ్జము మంద్రమై యుండును. ఇది అన్ని రసములలో పాడదగినది.

అలాపము

సాసా సాసా మసాసా। మ స గామా గాసాసా గాసామా సాస మమ గామా గమ మస నీగ ససా సనీ మాస నీగా నీధాధా। ధమా ధా ధా ధ మానీ నీనీ ధమా ధాధా ధాధ మనీ నీనీ ధనీ ధనీ సాసా।

రూపకము

[మధ్యమ] మ [షడ్జ] ససాగా ససా నీనీ నీనీ సధనీ సనీ ధాధా ధమా ధమ మనీ ధాధా ధమ మని నీనీ నీనీ నీనీ నీసనీ సనీ గగ సాసా మమ గమ మమ ధగ గగ సమ నీనీ ధధ మమ ధమ ధనీ నీనీ మధ నీనీ నీధనీ సగమధ ధ గధ మగ సనీ సనీ సస నీధ నీనీనీ సనీ ధమమ ధధ నీనీ సమ మగ నీనీ నీమ నీధ మమధ ధనీ నీగగసా।

రెండవసైంధవి

సైంధవీ పంచమే ఓప్యస్తి. గ్రహాంశ న్యాస పంచమా
రిషాపన్యాససంయుక్తా రమ్యా సగమకైః స్వరైః
నీతరై రిబహుస్తారపా పూర్వవినియోగినీ

పంచమందుఁగూడసైంధవి గలదు. ప అంస న్యాసగ్రహములుగాఁగలది. పబు అపన్యాసము ని లేని గమక స్వరములచే రమ్యమైనది. రి ఎక్కువ తార ప చేత అపూర్వమైనది.

ఆలాపము

పాపా పాస పధ సరీ రీరీ రీరీ పమధ పమ ధపా పాస పధ సరీ రీరీరీ సరీ గారీ మారీ పాధా సారి గాసా రీరీ రీరీ గాపా రీరీ గాస సరీ రీమాధా పమ ధపా పా సప ధమ పధమ పధమ పధ సనీ రీరీ మరీ సరీ రీప మధ పమధ పాపా। రీసప-ధసరీ। రీరీ రీస రీగా రీమా ధాపా ధాసారి గాసా రీరీ ధరీరీ గాపా రీరీ మాస సరీ రీసా ధాపమధా పమధాపాపా

రూపకము

పద పద సరీ గసరి గరీ సరీ। గరీ సద మద దస పస రీరీ రీరీ పారీ పప పారీ

రిమ మామా మాస సారీ సరిరీ రిస సధా ధప దద సగ పద సరీ సరీ గమ దద పాధా పమ దద పమ దద పామా।

మూఁడవ సైంధవీ

మాలవే కైశికీఽప్యస్తి సైంధవీ మృదుపంచమా
సమంద్రా నిగనిర్ముక్తా షడ్జన్యాసగ్రహాంశకా
ప్రయోజ్యా సర్వభావేషు శ్రీసోడల సుతోదితా

మాలవకైశికమందుఁగూడ సైంధవిగలదు. స మృదువు స మంద్రము నిగలు లేనిది. షడ్జన్యాసగ్రహాంశములుగా సర్వ భావము లందును పాడదగునని శార్ఙ్గ దేవుడనెను.

ఆలాపము

సాసా సాసా సమ రీమా పాపా పప ధాపధా పామా రీరీ సాసా సమ రీమా పాపా పప దపామా। పాపా పప దసా పప ధాసాధారీ। రీమ పధా పమ రీరీ మరీరీ సరీ సారీ ససా సారీ మా సారీ మామా రీమా పాపా పపధా పాధాపధా పామా ధాపా మాపా సప పద సాప పధా సమ రిరి మపా ధాప మరి మారి రిసాసా।

రూపకము

సమ రిరి మమ రిరి పప రిప పపా దాప మరిరి సమ మమరి సప సప దద (షడ్జ) సపా దాపా మారి మరి మరి సరి సాద ద సద (షడ్జ) సస మమ రిరి పప రిరి స రిస రిసాస దస సస మ రిరి పాదపమ రిరి సరిసా మరి రిరిసా।

నాల్గవ సైంధవీ

సైంధవీ భిన్నషడ్జే ఽపి న్యాసాంశగ్రహధైవతా
ఉద్దీపనే నియోక్తవ్యా దమంద్రా రిప వర్జితా

భిన్నషడ్జ మందును సైంధవి గలదు. ద న్యాసాంశ గ్రహములు. ద మంద్రము. రిపలులేవు ఉద్దీపనమందు ఉపయోగింప దగినది.

ఆలాపము

దాదా దద గమ దని నిని దానీ సానీ సనీ సదా నీదా నీనీ దా దమా మగమా సానీ దాదా పమా దాదా దగ సద గమగద మదనీనీ। నీనీ నీ దనీ సదా నీనీ

మదా సానీ దాదమ దాదా।

రూపకము

దాద గమ దనీ నీనీ సనీ దనీ నిని నిద (షడ్జ) సస నిని సని దద గమ దగమ ద నిని మని దని నిద గా సమ గాని సని దని. దగమ దగమ దని నిద నిద నిని ద దాసా ద మని సని ద నిద గమ ద గమదని। నిమ నిదని నిదని దాదా।

గౌడి

హిందోళభాషా గౌడీస్యాత్ షడ్జన్యాసగ్రహాంశకా
పంచమోత్పన్నగమక బహుళాధరివర్జితా
షడ్జ మంద్రావప్రియో క్తవ్యాప్రియ సంభాషణే బుధై ః

గౌడి హిందోళభాషలోనిది. సన్యాసగ్రహాంశములు స లో గమకములు ఎక్కువ. ద రి లులేవు. షడ్జము మంద్రముగా ప్రియసంభాషణలో పాడ దగును.

సా సా సా సమ గామా పాపామ పానూపా మాగామ సాసా సస సగామా పాపా పమగా మగా వ గామ పాపా। మాగాగసాపని సాగా మామగా సని సాని సామాస। మాపా మాపా పావమగా। పమాగమ పగావమా గమ వగా పమా వగా పాసా సావగ సామాగా వని సాసా

రూపకము

(షడ్జ) సగ మగ వమ మగ గసా (షడ్జ) స సా గామా మామా పావ మగా వమ వగా గగసా పాని పనిస మగమ గమవమ సమగమ మమ గనిసా గగసగ సని సామగాగసాసా।

రెండవగౌడి

గ్రహాంశన్యాస షడ్జాన్యా గౌడీ మాలకై శికే
మతంగోక్తా తారమంద్ర షడ్జా భూరి నిషాదభాక్
వ్రియోజ్యారణరణకే వీరేత్యన్యైః ప్రయుజ్యతే

మాలవకైశికము నందు పుట్టినది యింకొక గౌడి షడ్జము గ్రహాంశన్యాసము లుగ, షడ్జ తారమంద్రముగ నిలు ఎక్కువగా గలది వీరమున నుపయోగింప వలెను.

ఆలాపము

సాసా సాని ధాసా పమా గామానీ నీధనీ ధధ మప మమ గమ మగా గసా
సగారి సాగామ గమ నీనీ ధవ పమ పావ మమ మగ రీమ సా సనీ నీరిపా।
సనీరి సనీ సాసా। మగ మనీ గామా నీగా మానీ। నీధ సాసా మాగా మనీ
నీధ ధనీ ధమ పమ గమ గామ పామ గరి రీమ పగ మనీ ధనీస పామ గమా
పావ సామమగా రిరిసా సనీరి రిరి పాస నీరి సనీరి సనీ సాసా।

శ్రావణి

యాష్టికే శ్రావణీ భాషా పంచమస్య గ్రహాంశసా
పాంతా సరిమప్రై ర్భూరి సంగత ద్విశ్రుతిర్మతా

యాష్టికుని మతమున పంచమ భాషా రాగము శ్రావణి. స గ్రహాంశము
ప న్యాసము సరి మలు ఎక్కువ. నిగలు ద్విశ్రుతిగా గలవు

సాసాసా పాపాపా ధాధా నీనీ సానిధా నిధా సారి సాసా నీధ నీధ సారీ గారి
మా సనీ పాపా ధనీ సా సనీమ ధధస సని మధ సని ధా మాగామా సానీస
సాస స సని సాసా నిగా సని ధామా మామా సరి సాసా సాధా నిధా పాపా।

ఏషా భాషాంగమన్యేషాం ధగ్రహాంశానివర్జితా
అతారా ప్రార్థనే మంద్ర ధగవ్యాప్తోరు మధ్యమా।

ఇది భాష అన్యములకు అంగము ధ గ్రహాంశములో నిసలు లేవు. తారము
లేదు. ప్రార్థనలో ధగలు మంద్రముగా వ్యాపించును మధ్యమలు ఎక్కువ.

ఇవి భాషాంగములు

హర్ష

భాషాహర్షపురీ షడ్జ మంద్రా మాలవకైశికీ
సన్యాసాంశగ్రహా తారమపా హర్షే ధ వర్జితా

మాలవ కైశికమందు పుట్టినది. హర్షపురి భాషారాగము. షడ్జము మంద్రము.
ష న్యాసాంశ గ్రహములు. మపలు తారము ధ లేదు. హర్షమున పాడదగును.

అలాపము

సాసా సా సని సనిస రిస నీ సాసా। మగమా। పాపామా। సమ పాపా సమ మామ మగాగరి। రీసా సనీ నిపా సని మమ గారి నీనీ పా పనీ సాసా సరి రీరి పా సనిరి సనిరీ సని సాసా। పని సారి నిసా నీనీ నిసారి। సనిసా। మగా మా పాపా సమ పావమగా గమ మారి రీసా మనీ సనీ సాసా గరి నీనీ పాపనీ సాసా। సని రీరి పాసనిరి సనిరి సనీసాసా

రూపకము

సానీ రిసా నీనీ గరిసా। నిరి రీగ నీరి గరి నీస(మధ్యమ) మ (గాంధార) గారి గాగరీ సారి గరి పాగరి సనీ రిగ రీనీ సాసా।

భమ్మాణి

పంచమస్య విభాషాస్యాద్భమ్మాణీ మంద్ర షడ్జభాక్
పాంతాంశాదిః సమనిపై స్తారాత్య క్తరిరుత్సవే

భమ్మాణి పంచమ భాష. మంద్ర షడ్జముగలది స న్యాసాదులు గలది. సమని పలు తార ములు రిలేనిది. ఉత్సవమున పాడదగును.

ఆలాపము

పాపా పామ గామా పాపా। మామా నీధా మామా గమా పాపా। పగాగమా పనీధ సాపా పమనీ నీధ నీసా సా గమా మాపా పాప మప మనీ సనీ ధాపా పావమ పమనీ సనిధా పాపాపా పమ నిని ధాగా మా పమని నిధా పసధా పమ ధప మధా సాపా।

రూపకము

జా (పంచమ) పగగమ పామను గగ మమ గగ మ మని ధధ మగా పాపా పప గమ సమ సనిధ సనిధ పాపా మని నినీ ధని నిస మమ గసమ పమని సాని మనిధ పాపా పమని పాని నిధనీ సప పమమ మాధా ధమ ధధమ మధ ధ సమ ధధ పాపా।

67 టక్కకైశిక

ధైవత్యా మధ్యమాయాశ్చ సంభూత ష్టక్కకైశికః
ధైవతాంశ గ్రహన్యాసః కాకల్యంతర రాజితః
సారోహిప్రసన్నాది రుత్తరాయతయాన్వితః
ఉద్భటే నటనే కామగ్రస్తే కంచుకి కర్తృకే
ప్రవేశే తుర్యయామే ఒహ్నో భీభత్సే సభయానకే
ప్రయోక్తవ్యో మహాకాల మన్మథ ప్రీతయేబుధైః

ధైవతీ మధ్యమా జాతులనుండి పుట్టినది టక్కకైశిక. ధ అంశ గ్రహన్యాసములు గలది. కాకలి నిషాదము అంతర గాంధారము. ఆరోహివర్ణము ప్రసన్నాది అలంకారము ఉత్తరాయతమూర్ఛన కంచుకి కర్తగాఁ గల కామగ్రస్తమైన యుద్భట నటనలోపాడదగును.

ధాసా దపా ధమా మగారి మగాగ సాస నీమ గరి గసా ధాదా ధపా గరీ రీమా మా ధధ దరీ రీరీ గాగ మామ ధాధా ధసా గరీరీ ధాధా ధాస సాదమ మగరీ గసా సధ ధస సరీ రీగ గమ మధ ధరీ గగ సస। స సమామ ధాగసా సస నిసా ధాధా ధాధాధా। స ససస మరీ ధమ మమమ సరి మరి మధ సమ సా ధాసా సాసా సాగ ధసగధ సధ సధ పరి రిమ మసరి మమధ పమధా ధాధా ధస సధస స సస ససారిమ ధా సనిగా సాసా నినిధా

కరణము

సాగ రిమ మారి మమా ధాపా ధాపా మామా ధాధ ధధ సాస ధాసామా ధా పామా ప ధమ ధధ సామా రిమా ధపధాసమా మధా ధా సాగారి మమ గగ ధధ పమ ధాధా ధధ సా ధససాధ పసా స గధ రీరీ రిరి మమ మమ రిమ మమ మామ మమ రిమ ధప మధ మధ మధ పధాధా రీధధ రిధాధారి ధాధా ధపా పామా రిప రిరి మమ మమధ ప ధాధాసధా సాసా గమ మధ మధ సధపమ మపధమ ధాధా

శ్రీమత్కటతట విగళిత మద మది రామోద మత్తమధుపకులం
కులిశధరకమలయోనిప్రభృతి నుతం గణపతింవందే

ఆక్షిప్తిక

ధా	ధ	ధ	ధా	ధా	మా	పా	పా	1
శ్రీ		మ		త్క	ట	త	ట	
ధా	ధా	రీ	గా	సా	సా	రి	గా	2
వి	గ	శి	త	మ	ద	మ	ది	
ధా	ధా	మా	ధా	ధా	ధా	ధా	ధా	3
రా		మో		ద		మ	త్త	
ధా	ధా	మా	ధా	ధా	ధా	ధా	ధా	4
మ	ధు	ప	కు	లం				
ధా	ధా	సా	సా	గా	రీ	మా	మా	5
కు	లి	శ	ధ	ర	క	మ	ల	
రీ	రీ	మా	మా	ధా	రీ	మా	మా	6
యో	ని			ప్ర	భృ	తి	ను	
ధా	ధా	ధా	ధా	ధా	ధా	ధా	సా	7
తం			గ	ణ		వ		
ధా	సా	మా	ధా	ధా	ధా	ధా		8
తిం		వం		దే.				

మాలవ

మాలవాతస్యభాషాస్యాద్ గ్రహాంశన్యాసధైవతా
షడ్జధౌ సంగతౌ తత్ర స్యాతామృషభ పంచమౌ.

దాని భాషా రాగము మాలవ ధ గ్రహాం శ న్యాసములుగా గలది. రి ధలు రిపలు సంగముతలై యుండును.

ఆలాపము

ధాధా సారి సాఀమా పామా గారీ మాధా పాధా ధానీ ధాసా ధా

దావడీ విభాషా

గాంధారాంశగ్రహా ధాంతాద్రావిడీతద్వి భాషితా
ద్విశ్రుతీ సంగతౌ తత్ర భవేతాం షడ్జధైవతౌ

గ అంశ గ్రహములుగా ధ న్యాసము సధలు ద్విశుములైనచో అది ద్రావిడీ విభాషిక

గాసాగామా ధాధా పామా ధాధా గాస నిధా ధా వ గాసని ధావని మాగా మనిధా

రాగములు శుద్ధములు ఛాయాలగములు సంకీర్ణములని మూడు విధములు. శాస్త్ర నియమము నతిక్రమింపని విశుద్ధములు. అన్యరాగచ్ఛాయలను (లగించినవి అనుసరించినవి)అనుసరించినవి ఛాయాలగములు రెండింటి మిశ్రమములు సంకీర్ణములు.

శ్లో॥ అథవక్ష్యామి హేతాత కాల రాగమనుక్రమాత్
దేశాక్షీ దేవగాంధారీ ఖాండీ ధన్యాసిమారువాః
దేవక్రియా చ మందాళీ గౌరీ భూపాలఏవచ
సస్వరై శ్చ ప్రవర్తం తే ప్రాతఃకాలే దినే దినే

శ్లో॥ కురంజీ సాహుళీ ఘంటారావ రామక్రియా
బిలహరీ మలహరీ ముఖారీ యమునా తథా
రేగుప్తీభై రవశ్చైవ వర్తంతే సంగమేదినే

శ్లో॥ మేఘరంజీచ సారంగాభల్లాతీమధ్యమావతీ
దేశీ నీలాంబరీచైవ తథా మంగళకేశికా
శ్రీరాగశ్చతు మధ్యాహ్నే వర్తంతే హిదినే దినే

శ్లో॥ మోహనా చైవ కళ్యాణీ కాఫీ ఘూర్జరీ తథా
శంకరాభరణా పూర్వీవసంత శ్చాపరే దినే

శ్లో॥ నారాయణీ చ హిందోళీసౌరాష్ట్రాతోడి రామళీ
గౌరీ వరాళీ కావంతు హుసేని మాళవ స్తథా
సాయంకాలే ప్రవర్తంతే లలితాచ తథేవచ

శ్లో॥ వేళావళీచ కాంభోజీ సావేరీ బేగడ స్తథా
పూర్వరాత్రౌ ప్రవర్తంతే పున్నాగోనాడికద్వయః

శ్లో॥ గుండక్రియామనోహరీ తథా మంగళకైశికా
కేదార్యాహి ర్యసావేర్యః బంగాళో భౌళికాతథా
ఏతేరాగాః ప్రవర్తంతే మధ్య రాత్రౌ దినే దినే

శ్లో॥ జోగినీ చిత్రవేళా చ కర్ణాట సురటాతథా
మంజరీచ ప్రవర్తంతే వరవాత్రౌ దినే దినే.

హాయంగేయోరసే వీరే శృంగారే చౌతికీర్తితం
సంగ్రామే వీర తారూపం లాయనగుణ కీర్తనం
దానే షాడ వరాగాణాంగదితంపూర్వసూరిభిః
వ్యాధి నాశే శత్రునాశే భయశోకవినాశనే
జాడవాప్తు ప్రగాతవ్యాగ్రహశాస్త్రకర్మణీ
ఈ పై కాలాది విషయములు నేడు పాటింప బడుటలేదు.

ఇది రాగవివేకాధ్యాయము

కీర్తనలు పాడవలసిన తీరులు

నేడు చాల మంది వాగ్గేయ కారకులు సంగీతమునకే ప్రాధాన్యముచూపి అర్థమునకు ఏమాత్రమును దృష్టిలో నుంచుకొనుట లేదు. అసలు ఈ కీర్తనలో ఈ భావము ఉన్నది అను నాశయమె ఉన్నట్లు చాలమందికి తోచుట లేదు. పూర్వులుగాని త్యాగరాజు మొదలగువారు గాని అర్థమునకు భావమునకు గూడ ప్రాధాన్యమిచ్చి ఆ కీర్తనలోని భావములనుబట్టి తమజీవితముల ను నడపించు కొనుచున్నట్లు వారి జీవితములను దెలిసికొన్నపుడు మనకుఁ దెలియకపోదు. కీర్తనలు తెలుగులోను సంస్కృతములోను ఉండుటచే ఆ తెలుగు సంస్కృతము సరిగరాని వారికి అభావము తెలియుటలేదు. తెలిసి కొనవలెననునుద్దేశములేదు కీర్తనలు పాడినపుడు విన్నవారికే కాకుండ పాడు చున్నవారికిఁగూడతన్మయత్వము. ఆనందము. భక్తిభావములు కలుగుట లేదు. అపుడు ఆకీర్తనలు ఏఉద్దేశముతో ఏభావముతో పాడబడినవో ఎట్లు పాడవలెనో అను ఆశయము పూర్తిగ పోవుచున్నది. కేవలము సంగీతము కల్పనలు గమకాదులలో కొంత హాయి ఆనందము ఉన్నను అది పూర్తియైనది

కాదు. అదియొక రకమైన సంగీతవ్యాయామమునకే పనికివచ్చును. నాదము లోఁగూడ హాయిఉన్నను అది సంపూర్ణ స్థితిగాదు నాదము నాదముతోపాటు భావము భావముతోపాటు భక్తి తన్మయత్మము కలిగినపుడే సంపూర్ణత యేర్పడును అపుడుజీవితమునకుఁగాని సంగీతమునకుఁగాని లక్ష్యము సిద్ధించును.

తెలుగు సంస్కృతము రాకపోయినను బాగుగ పాటలలో ఫీట్లు చేయువారిని అనుసరించి మనము తెలుగు సంస్కృతము వచ్చిన వారు గూడ అట్లే పాడుట సంభవించుచున్నది.

పూర్వులైన శార్ఙ్గదేవులు మొదలగు వారి రచనలను గూడ ఇప్పటి వారు పాడుటలేదు. నేడు దీక్షతులు, త్యాగరాజు మొదలగు వారి కీర్తనలు తఱచుగాఁబాడఁబడుచున్నవి ఆ కీర్తనలలో పల్లవి, అనుపల్లవి చరణము అను మూడు భాగములు కలవు. కొన్నిటితో పల్లవిలో అర్థము భావము పూర్తి అగును కొన్నిటిలో పల్లవి పాడి అనుపల్లవిపాడినఁగాని అర్థము భావముపూర్తి గాదు. కొన్నిటిలో చరణము వఱకుఁబాడిన గాని అర్థము పూర్తిగాదు పల్లవి పాడినపుడు అర్థము భావముపూర్తిగానపుడు పల్లవితోపాటు అనుపల్లవిపాడినపుడుగూడ భావము పూర్తిగానిచో చరణము వరకు ఒకసారిపాడి పిదపపల్లవిలోను అనుపల్లవిలోను గల భిన్న భిన్న సంగతులు పాడుచున్నచో అభావమునకు సరిపోవు భావములను ఆ భిన్న భిన్న సంగతులలో స్ఫురించి యర్థ గాంభీర్యమునకు పూర్తిగా తోడ్పడుటకు వీలగును మచ్చునకు సీతాపతే నా మనసున సిద్ధాంతమనియున్నానురా, అని పాడి సీతాపతే నామనసున అని దానిలోని భిన్నభిన్న సంగతులు పాడి చూపించినచో భావముపూర్తియగును. ఇట్లే చక్కని రాజ మార్గము ఉండగా సందుల దూరనేల మనసా అని పాడిన తరువాత చక్కని రాజమార్గముయొక్క సొగసును తెలుపునట్లు చక్కనిరాజ మార్గము ఉండగా చక్కని రాజమార్గము ఉండగా అని చాల సార్లు పాడ వచ్చును. ఇట్లేశోభిల్లు సప్తస్వర, సుందరుల భజింపవే మనసా, అని ఇట్లు అర్థభావము తెలియునట్లు పాడుట మంచిది. ఇంకను, నిధిచాలసుఖమా రాముని సన్నిధి చాలసుఖమా నని పాడుచు రాముని సన్నిధి చాలాసుఖము అనుటకు బదులు నిధియే చాలసుఖమనునట్లు మనజీవితములున్నవి పరలోక భయములేక భవపాశమున పడెదము కరివాజి శృంగారా రామ శిబిక

శిబిక ఆదులుచూచి కులుకుచున్నాము. అను భావము గ్రహించుటలేదు. సంగీత జ్ఞానముభక్తి వినాసన్మార్గము గలదేమనసా. తెలియలేరు రామ భక్తిమార్గమును రాజస తామస గుణముల గలవారి గలిసిమెలసి తిరుగుచున్నాము అట్లు తిరగక నామనవి వినవేల గుణవిహీన మనసా, ఇత్యాది కీర్తనల భావములు పట్టక పాడుటయే గాక దుర్వ్యసనములలోఁబడుచు పడునట్లు చేయుచు అసలు ఉద్దేశమునకే భంగము కలిగించుచున్నాము ఇది జ్ఞానదాయక సాహిత్యము చదువుచు భక్తిజ్ఞాన సాహిత్యము చదివి అది మనసుకు పట్టని వారివిషయములోగూడ ఇంతే అగుచున్నది.

రాగము-తానము-పల్లవి-

మరి రాగము తానము పల్లవి అను ప్రక్రియకూడ మనకు ఎక్కువ వాడుకలో నున్నది. పూర్వవాగ్గేయకారకులు పాడు కీర్తనలు రాగ నామములు సంస్కృతములో నున్నవి. వాని యర్థముఁగూడ తెలిసికొని పాడుటమంచిది. నాదము సగుణమునిర్గుణము అని ఉపాసనలలోవలె రెండువిధములుగనున్నది. కీర్తనలు సగుణములు, రాగములు నిర్గుణములుగ ఉండును.

త ద రి న అనువాని భావము

రాగములలో నేడు తదరిన, అని నన, అని అక్షరములతోఁగలిసి పాడుట వినుచున్నాము. ఇవికేవలము అర్థములేని యక్షరములా? పడి కట్టురాళ్ళు అనుచు నుందురు అవా? అని ఆలోచింపఁగా అది తదితరం న తత్ ఆనాదముకంటె ఇతరము అన్యమేదియులేదు. న లేదు న లేదు ఇది నిశ్చయము అను నర్థము గలిగినది. వ్యాకరణకర్తలు శబ్దము బ్రహ్మమని వేదాంతులు సర్వము బ్రహ్మమని అన్నట్లు నాదోపాసకులైన వాగ్గేయకారులు ఆ నాదముకంటె వేరు లేదనిరి. క్రమముగ తదితరం న అనునది త ద రిన అను నక్షరములుగా మారి యుండ వచ్చును అనగా మాకిదితెలియదు అదే కావచ్చును అనికొందరన్నారు. తదితరంన అని గాని త్వదితరం, నాదమా? నీ కంటె నితరము న లేదు అను నర్థముండునట్లు పాడుటగాని మంచిది ఇది సంగీతమునకు లక్ష్యము. మఱియు మనము పాడెడితానము అనునది కూడ అనంతం

రాగము నాదము, అనంతం ఎంతగా చెప్పుదుము. ఎంతగా పాడుదుము ఎంతగా రాగము నాదము భావము చెప్పుదుము అనంతం అనంతం అనుచున్న పదము క్రమముగా తం, తం, తం, అని తానము అను పేరుతో ప్రసిద్ధి పొందినట్లు ఉన్నది అని సంగీతజ్ఞులు చెప్పుదురు. అందుచేత తం తంతం అనుచు మధ్య గా అనంతం అనంతం అని ఆ భావము తోచునట్లు పాడుట మంచిది.

ఇంక పల్లవి సంగతి ఇది సంగీత పాండిత్యమును తెలుపు ప్రక్రియ ఏదో చరణము తీసికొని ఆచరణమునకే అనేక పద్ధతులుగా అర్థము రామా రక్షించు రామా రక్షించు రామారక్షింపవేమిరా రామా రామా అని యనేక భావములు తోచునట్లుగా పాడుట మంచిదది లక్ష్యము. సరే ఆచరణముపాడి దానికి స్వరములువేయుట జరుగుచున్నది. ఇది పాండిత్య ప్రదర్శను తెలుపునది యైనను భావము తన్మయత్వమును తెలుపు ప్రక్రియకాదు. కేవల పల్లవిలో నేగాక ప్రతికీర్తనలోను పల్లవి అందుకొనియో అను పల్లవి అందుకొనియో లేక చరణము నుండియో వీలునుబట్టి ఏదో ద్దానిని అందుకొని లయకు అనుకూలముగా స్వరములు వివిధ రకములుగ వేయుట చూచుచున్నాము, వాగ్గేయకారులు క్షమించినచో నిక్కడ ఒక మాట.

భావముల తన్మయత్వముతో పాడుచు సరిగమలలో సంగీత పాండిత్యమును చూపుట పానకములో పుడకలా ఉండునేమో అని పించుచున్నది. పెద్ద పెద్ద వాగ్గేయకారకులుగూడ ఇట్లుపాడుట వినుట తటస్థించుచున్నది. కాన ఆ పాడెడ వారికి వినెడి వారికట్లు అనుపించక పోవచ్చును కాని అది తన్మయత్వకు అడ్డు గలిగించునట్లు కాకపోదు దీనివిషయములోగూడ పెద్దలు ఆలోచించుతురు గాక

పంచరత్నకీర్తనలు

త్యాగరాజు వ్రాసిన పంచరత్నకీర్తనల చరణములో స్వరముపాడి సాహిత్యము పాడుట సర్వేసర్వత్ర జరగుచున్నది. త్యాగరాజుకూడ అట్లే స్వరము పాడి పిదప సాహిత్యము పాడెనందురు. మరియుకొన్నికీర్తనల మధ్య చివరగూడి చిట్టస్వరములు త్యాగరాజే రచించెననియు అట్లు పాడెననియు నందురు. కాని ఇది సరికాదేమో అనియు అనిపించుచున్నది. స్వరముకూడ

పాడుటలో సాహిత్యము వరుసమార్గము చూపించుటకే కానిమరొకటికాదు. అట్లు గానిచో భావస్ఫూర్తికి ఆనందమునకు, తన్మయత్వాదులకుస్వరము అడ్డుపడు ననుకొందును. ఇదియు విజ్ఞులు ఆలోచింతురుగాక.

కీర్తనలలో అన్ని సంగతులును అర్థభావగాంభీర్యములకు సహాయ బడునట్లే యుండవలెను గాని నెఱవు విఱుపులను ఎక్కువచూపి భావమునకు అడ్డునవిగాచేయరాదు.

మచ్చుకు కొన్ని కీర్తనలు

చక్కని రాజమార్గము ఆది (త్యాగ) ఖరహరప్రియన్

సరిగమ పదానిస సనిదప మగారిస

ఇందులో గా గాక మిగిలిన దీర్ఘస్వరములు శుద్ధ ములుగానివి

।।। రి గరిసా ।।। నిదదా నిసరి రి సని ।।। సరి

చక్కనిరా జఅఆ మార్గము ఉండ గఆ

రిగమప రిగమపద నిదానినిద పాదనిదని పాదమమరిస

సందుల దుఉఉర నేఏఏఏలి ఓఒఒఒ మనఅస

అని 1-15 సంగతులతో పాటు సందుల దూరనేలమనస అని సాహిత్యము పాడవలెను.

పాదనిద మాపమాప పాదపాద దనిదప దపమగా

చక్కని పా లు ఉ ఉ

1 పాదనిద దానిదానిసా దానిసా

మీ గడ యుండ గ

రీగరి సారిససని సనిదా దనిసానిసరి సనిరిసనిద

ఛీయనుగం గఅఅ అ సాగర

పాదస మాపమ రిగా గారిరీ

మే ఎ ఎ ఏ ఏ ఏ ఏ ఏ తే

అనిపాడి తర్వాత 1-2,-3, సంగతులు పాడవలెను.

పాదనిదా పమగపమరి రిగమాప గాగామాపమమారి గగంరీ

కం టికి సుం దర తరమగు రూ పమె

గరిరిస రిపమామా పాదప మాపదా దపపమమ గగరి గరిరి సపనిసా
ముక్కం టి నో టా చె లగె
రిగమప రిగమప దానీనిదరా
నామమే త్యాగరాజు
దానిద పాదా సదనిదనీ నిదదపమా పాదనీదనిస దనిసానిసా
ఇంట నే జా గుగా నెల కొన్న దైవమేఇటు
రిగరి రిసరిస సనిదా దానిసానిదా నిదాసాదా పాదపమస
వంది శ్రీ సాకేత రాముని భక్తి అను ॥చక్కనిరాజ॥

* * * *

శోభిల్లు సప్తస్వర మాజగన్మోహిని రూపకం
సగామపని సపనీ పమగరిసా యగున్
ప॥ గా ॥॥ గరి రిసనీ సాగామప
శో భి ల్లు స ప్త స్వ ర
సనిసరి సాని పపమ గమపని సనిమమ గరి సని
సుం ం దరుల భజ జింంప వె మణ నణ సణ
1.5 స్వరములతోపాటు సుందరుల భజింపవేమనసా
అని పాడవలెను.

అ॥ మపసా మసనీ పనిసాని పగా
ధరబు క్వా మలల దులలో
మగమప మగారి సాని గమాపమ పమగమ
వర రణ గాయ త్రి హృదయము న
మపనీ పనిసా సనిరిస
సురభూ సుర మాననమున
మగరిసని సని సని సనిగమ పమగరి సగమాసనీ
శుభ త్యా గణ రణ జణ సుఈ తా

* * * *

పరలోకభయమాది, తాళము మందర రాగము
సరిగామాపనీసపయు నీపమాగరీసయు
అ॥ పనిసామ గమగా గరిసారి గామ
పరలోక భయము ముతేక భప

సా ని పా మ గ మ గా ప మ గ రి సా
పా శ బ ద్ధు లె య్యే ద రు

అ॥ ప ని సా రి సా రి రి రి రి స రి స
కరి వాజి శృంగారారామ శిబిక

రి సా ని ప నీ ని సా ని స ని పా మ గా మ
ఆదు లెల్ల మనకె గల్గె నని

ప ప పా ప మ గ మా స మ గ రీ సారిసాసా
కొన్న కాంతలను కొన్న బిడ్డలను

పమసారిసా రిసాసారిసా సా సరిగరి గమపామసారీ
వన్నె చీరలను వాన గుడిసెలను

ప ని సా రి రి రి రి రి స రి
తిన్నగా కని దేవలోక మని

దా సా నీ సనీ పానిసని పామగామ
త అన్ను కొను టలో త్యాగరాజనుత ॥ప॥

ఇట్లే సింహేంద్రమధ్యమము త్రిపుట

నీదు చరణములే నిరతమును రామ నమ్మితిని (అనిపాడి)
1-4 సంగతులుపాడి పిదప
వేదవేదాంత విది తుండయివెలయుశ్రీ సర్వేశ రామ
పాపకర్మపు తనువురా ఇందు బాధచెందగజాలరా
ఏవగిదినైన నన్నేలుకో త్యాగరాజనుత

వాగ్గేయ కారులు మొదట కీర్తనకు అర్థము తెలిసికొని పిదప అర్థము చెడనట్లు విడదీసికొని పాడవలెను. వాగ్గేయకారులిది దృష్టిలో నుంచికొన్నచో సులభముగానే పాడగలరు. ఆసామర్థ్యమువారిలో నున్నది. ఇది పెద్దవిషయము కాదు కాని అర్థము తమకు విను వారికి కలుగవలెనను దృష్టితో నున్నచో వారికిది పెద్దసమస్యకాదు. కనుక వాగ్గేయకారులు దీనిని గుర్తుంచుకొని తమకు నాదానందముతో పాటు సాహిత్య భావము తన్మయత కలుగునట్లు పాడి వారు తన్మయత్వముపొంది తమ జీవితములను తిన్ననిమార్గములలో నడపు

కొనుచు వ్యామోహము పడక యితరులను పడనీయక తన్మయత్వముగూర్చి సంగీత లక్ష్యముతో పాటు జీవిత లక్ష్యమును పొందుదురుగాక.

ప్రబంధాధ్యాయము

గానము నిబద్ధము అని బద్ధము అని రెండువిధములు. ధాతు (గేయ) వుల చేతను బద్ధమైనది నిబద్ధము. ఆలాపము బంధహీనముగాన అనిబద్ధమనం బడును.

ప్రబంధములో నాలుగు ఖండిక లుండును. ప్రతిఖండికలో ఒకొక్కరాగము ఒక్కొక్క తాళము ఉండును. ఖండిక చివర పదము. రెండు ఖండికలు ఒకవగము ఉద్గ్రాహము. చివరి భాగము ధ్రువము. ఇందు ఆలాప ఆభోగములు ఉండవు. ఆభోగము లేక పోయినను గాత్ర నేత్ర నామములుండవచ్చును. ఇది ద్విధాతువు అనిర్యుక్తముగానుండును.

నిబద్ధమునకు ప్రబంధము వస్తువు రూపకము అని మూడు పేర్లు. ధాతువు (గేయము) ప్రబంధావయవము అది నాలుగు విధములు 1 ఉద్గ్రాహము (పల్లవి వంటిది) 2 మేలాపకము (అనుపల్లవి=ఉద్గ్రాహ ధ్రువములను కలుపు నటువంటివి) 3 ధ్రువము (=చరణము వంటిది) 4 ఆభోగము (అంతిమ భోగము) కొన్నిచోట్ల మేలాపకము ఆభోగములు ఉండవు. గేయము ద్విధాతువుగల త్రిధాతువు గను చతుర్ధాతువుగను ఉండును.

ప్రబంధమునకు అంగములు ఆరు. 1 స్వరము 2 బిరుదము 3 పదము 4 తేనకము 5 పాటము (చేతులతో కొట్టుట) 6 తాళము. స్వరములు=సప్తస్వరములు. బిరుదము నాయకాది వీర్యాది గుణనామము. అన్యవాచకము పదము. తేనకము = మంగళ వాచకము. ఓంతత్సత్ అను దానిలో తత్‌తేన =బహ్మచే లక్షితము తేనకము. పాటము = వాద్యాక్షరోక్తరూపము తాళము = ఆది తాళాదికము,

ప్రబంధ జాతులయిదు.

1 మేదిని ఆరంగములతో బద్ధమైనది. 2 ఆ నందిని అయిదంగములతో బద్ధమైనది. 3 దీపని నాలుగు అంగములతో బద్ధమైనది. 4 భావని మూడు

అంగములతో బద్ధమైనది 5 తారావళి రెండు అంగములతో బద్ధమైనది వీనినే శ్రుతి నీతి సేన కవిత చంపులని కొందఱందురు.

ప్రబంధము మరల అనిర్యుక్తము 2 నిర్యుక్తము అని రెండు విధములు. ఛందస్సు తాళములు మొదలగు నియమములు లేనిది అనిర్యుక్తము. ఛందస్సు తాళాది నియమిత మనిర్యుక్తము. ప్రబంధము మరల 1 సూడస్థములు 2 ఆళిసంశ్రయములు 3 విప్రకీర్ణములు అని మూడు రకములు. సూడము 1 ఏల 2 కరణము 3 ఢేంకి 4 వర్తనిక 5 ఝొంబడము 6 లంభము 7 రాసకము 8 ఏకతాళ అని యెనిమిది రకములు.

ఆళిసంశ్రయ 1 వర్ణము 2 వర్ణస్వరము 3 గద్యము 4 కైవాడము 5 అంక చారిణి 6 కందము 7 తురగలీల 8 గజలీల 9 ద్విపది 10 చక్రవాకము 11 క్రౌంచపదము 12 స్వరార్ధము 13 ధ్వని కుట్టని 14 ఆర్య 15 గాథ 16 ద్విపథకము 17 కలహంసకము 18 తోటకము 19 ఘటము 20 వృత్తము 21 మాతృక 22 రాగ కదంబము 23 పంచతాళేశ్వరము 24 తాళార్ణవము.

ప్రకీర్ణములు. ముప్పైయారు (ఇందు 2వరకు మేది నీజాతి వికరణ సింహమూలకములును) 1 శ్రీరంగము 2 శ్రీవిలాసము 3 పంచభంగి 4 పంచాననము 5 ఉమాతిలకము 6 త్రిపది 7 చతుష్పది షట్పది 9 వస్తుసంజ్ఞము 10 విజయము 11 త్రిపథము 12 చతుర్ముఖము 13 సింహలీల 14 హంసలీల 15 దండకము 18 త్రిభంగి 19 హర విలాసకము 20 సుదర్శనము 21 స్వరాంకము 22 శ్రీవర్ధనము 23 హర్షవర్ధనము 24 వరము 25 చచ్చరి 26 చర్య 27 పద్ధడి 28 రాహడి 29 వీరశ్రీ 30 మంగళాచారము 31 ధావళము 32 మంగళము 33 ఓవీ 34 లోలి 35 డోల్లరి 36 దంతి.

ఇవి ప్రబంధములో సూడస్థము ఆళిసంశ్రయము ప్రకీర్ణములు.

ఇంక సూడములోనివి

ఏల—దీనిలో పదునారు పాదములుండును. మొదటి పాదములో ఒకే ధాతువు (గేయములో) సాను ప్రాసమైన రెండుఖండములుండును. దీనిలో మాతు (వాక్) భేదము చేయవలెను. దీనిపేరు కామము ఖండద్వయము తరువాత అక్షర వర్జితమై గమకాలాప ప్రయోగము చేయవలెను. ఇది రెండవ పదము దీనిపేరు మన్మథ వంతము. దీని పిదప పల్లవములు అను పేరు గల మూడు

పాదము ఉండును. ఈమూడు పాదములలో కాంతము జీతము అను పేరు గల ఒకటి రెండుపాదములు విలంబితమానములుగా పాడవలెను. మూడు మిత్రమను పేరు గల పదము. ద్రుతమానములో పాడవలెను. ఇది శివ పాదము. ద్రుతాది మానములు తాళాధ్యాయములో చెప్పబడెను. ఇట్లు ఉద్గ్రాహములో తుల్య ధాతువులు (=గేయము)గల పాదత్రయము పాడవలెను. మూడవ పాదములో కేవలము సంబోధన పదములతో గూడిన ప్రయోగము చేయవలెను గాని ఇట్లు మూడవ పాదములో పల్లవ పదము చేయరాదు దీనినే సోమేశ్వరాదులు మేలాపకమనిరి. ఇట్లు ఉద్గ్రాహమైన పిదప ధ్రువము స్తుత్యనాయకాది నామాంకితముగా చేయవలెను. ఇది మధ్యవిలంబిత పద త్రయముగలదై యుండవలెను. ఒకటి రెండు ఏకధాతువు గలవి. మూడు భిన్నధాతువుగా (విసృశగేయముగా) నుండవలెను. ఇట్లు ధ్రువము మూడు పదములు గలది. విచిత్రవాసవ మృదువు అని వానిపేర్లు. దీని పిదప ఆభోగము. ఇందులో వాగ్గేయకారుని పేరు ఉండవలెను. దీనికి సుచిత్రక మని పేరు ఇది పదునాలవది. ఇవి రెండుసార్లు పాడి ధ్రువములో పదమూడవదానికి మొదట(త్యాగము ముగింపు)న్యాసము చేయవలెను. గ్రహము బేసిగా చేయవలెను. ఇది ఏలా సామాన్య లక్షణము

ఏలలో 1 ఉద్గ్రాహము 2 ధ్రువము 3 ఆభోగము ఉద్గ్రాహములో మూడుపాదములలోని మొదటి పాదములో

ఖండద్వయము	పాదములు	2
పల్లవ పదములు	పాదము	3
రెండవ పాదములో–పై విధముగా పదములు		5
మూడవ పదములో పల్లవ పదములు లేవు గాన		2
ధ్రువములో	పదములు	1
ఆభోగములో	పదము	
		16 పదములు

పై పదములకు 1 కామ 2 మన్మధము 3 కాంత 4 జిత 5 మత్త 6 వికారి 7 మాంధావ 8 సుమతి 9 శో 10 సుశోభి 11 గితర 12 ఉంచిత 13 విచిత్ర 14 వాసవ 15 మృదు 16 సుచిత్ర అని పేరు.

రాగము	గణము	రాగము	తాళము	వృత్తి	రీతి	ప్రీతి	వర్ధని
నాదావతి	భభభభభన	టక్క	మంఠ	కైశికి	పాంచాలి	భారతి	శృంగార
హంసావతి	రరరరరస	హిందోళ	ద్వితీయ	ఆరభటి	లాటి	చంద్రిక	రౌద్ర
నందావతి	తతతతతజ	మాలవకైశికి	ప్రతితాళ	సాత్వతి	గౌడి	ఇంద్రాణీ	వీర
భద్రావతి	మమమమమయ	కకుభ	కంకాళ	భారతి	వైదర్భి	వారాహి	భీభత్స

వీని సంకీర్ణములు చాల గలవు. అవి అప్రసిద్ధము.

వికృతములు-గణవికారములనుబట్టి

1 వాసవి 2 సంగాత 3 త్రేత 4 చతుర 5 బాణ

ఏకగణవికార ద్విగణవికార-త్రిగణవికార పంచగణవికార

1 వాసవి రామ 2 మనోరమ 3 ఉన్నత 4 శాంతి 5 నాగర

అని అయిదు విధములు. నాదావతిలో

మొదటి భగణము వికారము పొందినచో రామ

రెండవ భగణము వికారము పొందిన మనోరమ

మూడవ భగణము వికారము పొందిన ఉన్నత

నాల్గవ భగణము వికారము పొందిన శాంత

అయిదవ భగణము వికారము పొందిన నాగర

అగును. చివరిగణము వికారము పొందరాదు.

సంగత 1 రమణీయ (= అద్యద్వితీయభగణవికృత) 2 విషమ (= అద్య తృతీయ భగణ వికృత) 3 సమ (= ఆద్యచతుర్థభగణ వికృత) 4 లక్ష్మి (= అద్య పంచమ భగణ వికృత) 5 కౌముది (= ద్వితీయ తృతీయ గణ వికృత) 6 కామోత్సవ (= ద్వితీయ చతుర్థగణవికృత) 7 నందిని (= ద్వితీయ పంచమ గణ వికృత) 8 గౌరి (తృతీయ చతుర్థగణ వికృత) 9 సౌమ్య (= తృతీయ పంచమ గణ వికృత) 10 రతిదేహ (=తుర్యపంచమ గణవికృత) ఇట్లు సంగత పది విధములు.

త్రేత-1 మంగళ (=ప్రథమ ద్వితీయ గణవికృత) 2 రతిమంగళ (=ప్రథమ ద్వితీయ చతుర్థగణవికృత) 3 కళిక (=ప్రథమ చతుర్థి తృతీయ గణవికృత) 4 తనుమధ్య (=ప్రథమ చతుర్థతృతీయగణ వికృత) 5 వీరశ్రీ (=ప్రథమతృతీయ గణవికృత) 6 జయమంగళ (=ప్రథమచతుర్థ పంచమ

గణవికృత) 7 విజయ (=ద్వితీయ తృయ గణవికృత) 8 రత్నమాల (=ద్వితీయ పంచమ తృతీయ గణవికృత) 9 గురుమధ్య (=ద్వితీయచతుర్ధ పంచమ గణ వికృత) 10 రతిప్రభ =తృతీయ చతుర్ధ పంచమ గణ వికృత)

చతుర 1 ఉత్సవప్రియ (=ఆద్యగణము తరువాత నాల్గుగణముల వికారము వల్లనగును) 2 మహానంద [=రెండుగణము తక్క మిగిలిన గణముల వికారమువల్ల] కుసుమావతి [= ఐదవగణము తక్క మిగిలిన గణముల వికారమువల్ల] బాణ-1పార్వతీప్రియ [ఆద్యగణముతక్క మిగిలిన అయిదు గణముల వికారమువల్ల నేర్పడును] చ గణవికారము వల్ల 31 వగణ వికారమువల్ల మొత్తము 93
ఇతరములు పదునైదు.

నాదావతిలో భగణద్వయస్థానమున జగణద్వయము ఉంచినచో సావిత్రి (సంగతా భేదముసగణద్వయము ఉంచిన పావని సంగతాభేదము] భగణమునకు బదులు సగణము రెండవ భగణమునకుబదులు రగణము ఉంచినచో వాత సావిత్రి [సంగతాభేదము] వాసవి-ఒక గణవికారముగల వాసవి భగణ వికారము గలిగియుండుటచే జగణవతియగునో అప్పుడు సావిత్రి. వాసవీ భేదము లో సగణవతియైనచో పావని అనువాసవి భేదము ద్విప్రకార.

హంసావతిలో గూడ సంగత త్రివిధము

1వ్యోమజ [=తగణముంచినచో] 2 వారుణి [= యగణము ఉంచినచో] 3 వోమ వారుణి [= తగణముఉంచినచో] వాసవి ఏకగణ వికారవతియైనను తగణముంచినచో వ్యోమ. జయగణముంచినచో వారుణి. అవి ద్వివిధము. సంగతి 1వహ్నిజ 2 వారుణి 3 వహ్నివారుణి అని ప్రసిద్ధము. వాసవి ద్వి విధము. రగణముంచినచో వహ్నిజ యగణముంచినచో వారుణి రెండు గణములుంచినచో వహ్నివారుణి.

ఇదివరకటివి 93 ఇవి 15 మొత్తం 108 అగును.

ఇది గజైల

మాత్రిల

మాత్రిల మాత్రా గణములచే నేర్పడును. 1రతిరేఖ, 2 కామరేఖ, 3బాణలేఖ 4 చంద్రలేఖ అని అది నాలుగు విధములు.

రతిరేఖ-ఏలకు ఉద్గాహములో మూడు పాదములుండును. ఇది సామాన్య లక్షణము. మొదటి పాదము 11 మాత్రలు ద్వితీయ పాదములో 11 మాత్రలు మూడవ పాదములో 10 మాత్రలు

కామలేఖ- మొదటి పాదమున 22 మాత్రలు
రెండవ పాదమున 22 మాత్రలు
మూడవపాదమున 20 మాత్రలు

ఇట్లు పూర్వోక్త గణములచేతనే మాత్రాసంఖ్యపూర్తి.
బాణలేఖ-1పాదములో 33 మాత్రలు 2 పాద 33 మాత్రలు 3 పాద 30 ఇట్లు పూర్వోక్త మగణముల చేతనే మాత్రా సంఖ్య పూర్తి
చంద్రలేఖ- మిశ్రిత రతి గణకామ గణ బాణ గణములచే నాలుగు రెట్లు మాత్రలచే చంద్రలేఖ 1పాద 44 మాత్రలు 3 పాద 40 మాత్రలు

ఇందు మత్యాదులు నాలుగును మాత్రిలలే.

ఇందుమతి- 1పాద 5 ఛగణాలు 2 పాద 5 పగణములు చివర తగణము ఇట్లు ఖండద్వయము.

జ్యోతిష్మతి- 1 పాద 5 పగణములు 2 పాద పంచమాత్రాగణము ఇట్లు ఖండ ద్వయము.

నభస్వతి- 1చగణము చగణములు మూడు, 1 పగణము, చివర ఛగణము ఇట్లు ఖండ ద్వయము.

వసుమతి- ఒకదగణము 1 వగణము 1 చగణము 3 పగణములు 1ఛ గణము తగణము ఇట్లు ఖండద్వయము.

ఇవి నంది మతమున మాత్రిల

ఇంక అర్జున మతమున మాత్రలు

నాదావతి- అయిదు చగణములు, చివర త్రిమాత్రకగణము పాదమున ఖండ ద్వయము. దీనిగణములలో గురువును రెండు లఘువులుగాఁ జేయవలెను.

హంసావతి- ఏడు ఛగణములు చివరలఘువులు రెండు లఘువులు చేయువలెను నగణాంతమున రగణములు గురువులు రెండేసి లఘువులు.

నందావతి- ఏడు ఛగణములు [జగణాంతములు] అయిన తగణములు చివర లఘువు.

భద్రావతి- ఎనిమిది ఛగణములు చివర త్రిమాత్రిక గణము గురువులు రెండేసి లఘువులుగా చేయువలెను.

ఇతర మతమున మాత్రలు

నందిని- అనియత గణములతోఁగూడిన పూర్వోక్త రతిరేఖ నందిని అనబడును. నందినిలో ప్రథమ తృతీయ పాదములు వ్యత్యస్తముగా పాడవలెను.

చిత్రిణి- అనియత గణముతోగూడిన కామలేఖ చిత్రిణి. ప్రథమ తృతీయ పాదముల వ్యత్యస్తముగా పాడవలెను.

చిత్ర- బాణలేనిది చిత్ర

ఇట్లుమాత్రలు ఇరువది

వర్ణిలు-గణమాత్రాది నియమములేక వర్ణసంఖ్యా నియమమున్నవి.

వర్ణిలలో ఆరక్షరములు గల పాదఖండము మొదలు 29 అక్షరములుగల పాదఖండము వరకు గల 24 వర్ణిలు గలవు.

మధుకరి-ఆరక్షరములుగల పాదఖండము గలది 7 అక్షరములుగలది సుస్వర 8 అక్షరములు గలది కరిణి. 9అక్షరములు గలది సురస 10 అక్షరములు గలది ప్రభంజని 11 అక్షరాలుగలది మదనవతి. 12 అక్షరాలుగలది శశిని. 13 అక్షరాలు గలది ప్రభావతి. 14 అక్షరాలుగలది మాలతి. 15 అక్షరములు గలది లలిత. 16 అక్షరాలు గలది భోగవతి 17 అక్షరాలు గలది కుసుమవతి 18 అక్షరాలుగలది కాంతిమతి. 19 అక్షరాలుగలది కుముది 20 అక్షరాలు

గలది కలిక 21 అక్షరాలు గలది కమల 22 అక్షరాలుగలది విమల 23 అక్షరాలు గలది నలిని 24 అక్షరాలు గలది కాళింది 25 అక్షరాలు గలది విపుల 26 అక్షరాలు గలది విద్యుల్లత 27 అక్షరాలుగలది విశాలి 28 అక్షరాలు గలది సరల 29 అక్షరాలుగలది తరల

ఇందులో 18 అక్షరములు మొదలుకొని 29 అక్షరముల వరకుగల 12ఏలలు మాత్రలతో నగును. కనుక వర్ణ మాత్రలు అని కొందఱు. వీనిలో మంఠద్వితీయ, కంకాల, ప్రతితాళములలో ఏదోయొకతాళము వేయవలెను. రాగాది నియమము లేదు.

దేశాఖ్యలలు అయిదు విధములు దేశభాషా నామములను బట్టి యయినవి.

కర్ణాటల గౌడల ఆంధ్రల ద్రావిడల మంఠ ద్వితీయ కంకాల ప్రతి తాళములతో పాడవలెను. వీనిలో మొదట మధ్య చివర అను ప్రాసలున్న చో నాదావతినామములు గలవగును.

నాదావతి ఆరు రకములు.

సులేఖ- బ్రహ్మయొక్క పూర్వముఖమునుండి పుట్టుక-శంభుగణాధిపుడు. మొదటి రెండు పాదములు అను ప్రాసయుక్తములు. ఆ రెండు పాదములకు చివర రెండు మగణములు మూడవ పాదము రతిగణముతోఁగూడినది ఎక్కువ. అదియుండైతే మధ్య అను ప్రాస గూడినదై నాలుగు కామగణములతో ఒకరతి గణము ఎక్కువగా నుండి కూడినది. అపుడా నాదావతి సులేఖ అనబడును.

కామలేఖ-బ్రహ్మయొక్క దక్షిణ ముఖమునుండి జన్మ. సావిత్రి దేవత విష్ణుడు గణాధిపుడు. ఇందు కామగణములు నాలుగు మొదటి రెండు పాదములందు మొదట మధ్యను అనుప్రాస. మూడవ పాదము ఆదిమధ్యావసానములందు అనుప్రాసయుక్తము. ఎనిమిది కామగణములతోఁగూడినదై నపుడు పూర్వపు హంసావతి కామలేఖ అనబడును.

సర్వలేఖ- బ్రహ్మపశ్చిమ ముఖమునుండి పుట్టినది. బ్రహ్మగణాధిపుడు గాయత్రి దేవత మూడుపాదములందు మొదట మధ్యమ అనుప్రాసప్రతి పాదములోను నాలుగు కామగణములు అపుడు పూర్వనందావతి స్వరలేఖ అనబడును.

భద్రతేఖ-బ్రహ్మయుత్తరముఖమునుండి పుట్టినది. గంధర్వుడు దేవత,గణేశుడు గణాధిపతి మొదటి రెండు పాదములలో ఆరుకామ గణములు చివరబాణగణము మూడవపాదమున ఎనిమిది కామగణములు మూడు పాదము దందును ఆది మధ్యావసానములందును అనుప్రాస ఉన్నపుడు పూర్వోక్త భద్రావతి భద్రతేఖ అనమడును.

ఛందస్వతి-కర్ణాటైలలో మూడు పాదములలో అయిదు కామ గణములు ఒక రతిగణము చివర మరలకామగణము అపుడవి ఛందస్వతులనబడును. పూర్వోక్త గణములు తక్కువగానున్నను హెచ్చుగానున్నను ఏలాభాసలనబడును. శిఖాపదము-ఒకపాదమునకు లేక రెండుపాదములకు మూడుపదములకుగాని చివర అన్యపాదములు రెండింటికి అగ్రపూర్తికై మూడవపాదమున ప్రమాణ పదము చేయించ బడినచో శిఖా పదమనఁబడును. అదైతే మూడవ పాదమున ప్రయోగించుటవలన తరువాత మేలావ కారులు మొదట చేయవలెను.

ఇవి కర్ణాటైలలు

దేశాఖ్యైల-లాటైలయందు ప్రాంతమందు అను ప్రాసము బహురసములు. గౌడైలయందు గమకాను ప్రాసలుండవు. ఒకటి రసము. ఆంధ్రైలయందు రసములు భావములు ఎక్కువ. అను ప్రాసలేదు. ఇది వరలో చెప్పిన ఏలలలో ఆయాలక్షణములు గలనాలుగవ పాదము నిబంధించినచో ఇవి ఛంధస్వతులనబడును.

వస్త్రైల-రెండుపాదములు అనుప్రాసలేనివి. మూడవ పాదము అనుప్రాసముగలది. ధ్రువాభోగములుకూడ అను ప్రాసయుక్తములు. అన్నిటి యందు ముందు చెప్పఁబోవు నాలుగు యతులు (=యతి=పదమువిడుట) వేఱువేఱుగా నుండును. అదివస్త్రైల.

శుద్ధేలలు నాలుగు వికృతైలలు 108 మాత్రైలలు 20 వర్ణైలలు 24. వానిలో మాత్రైలలు 12 కర్ణాటైలలు 6 ఇతర దేశాఖ్యైలలు మొత్తము 178 ఏలలు. చందస్వతులును ఇన్నే కలిపి మొత్తము 356 ఏలలు. సంకీర్ణములు అనంతములగును గాన శార్ఙ్గదేవుఁడింక లెక్కింపలేదు.

కరణము

సూడములోని కరణము చెప్పబడుచున్నది. ఉద్గ్రాహ ధ్రువములుండి అవి పదములచే సాంద్రస్వర బద్ధములందు ఆభోగము గలిగి గాతృనేతృ నామములు గలిగి ఇష్టస్వరమందు గ్రహము అంశము రాగతాళము ద్రుతములయి ఉన్నదికరణము. ఇది సామాన్య లక్షణము.

కరణము

కరణము– 1 స్వరకరణము 2 పాటకరణము 3 బంధకరణము 4పదకరణము 5 తేనకరణము 6 బిరుద కరణము 7 చిత్రకరణము 8 మిశ్రకరణము అని యెనిమిదిరకములు

స్వరకరణము

ఉద్గ్రాహము ధ్రువమును సాంద్రములు నిబడములునగు స్వరములచే బద్ధములు కావలయును. ఆభోగము పదములచేఁగూర్పబడెను. ఇందుగాతృ నాయకాదుల నామములుండవలెను. ఇష్టమైన స్వరమందు గ్రహము అంశ స్వరమందు న్యాసము. రాసమను తాళము ద్రుతలను ఇది స్వరకరణము ఇట్లేపాటకరణాదులు విధింపదగును. వానిలో స్వరభేదముండును.

పాటకరణము

హస్తపాట సహితములైన స్వరములచే నిబంధింపఁబడునది పాట కరణము. మొదట స్వరములు పిదప హస్తపాటములు ఒక రకము. క్రమపాట కరణము మొదట పాటకరణము పిదప స్వరములనునది రెండవరకము ఇది వ్యత్యాస పాటకరణము

బంధకరణము-: స్వరములచే మురజ పాటములచే నిబద్ధము బంధకరణము.
పదకరణము:- స్వరములచే పదములనిబంధింపఁబడునది.
బిరుద కరణము:- స్వరములు బిరుదముకూడ కూర్చబడినది.
తేనకకరణము:- స్వరములు తేనకములు కూర్చునది.
చిత్రకరణము:- స్వరములుహస్తపాటములు మురజాక్షరములు గలది.
మిశ్రకరణము:- స్వరములు హస్తపాటములు తేనకములు గలది ఇవి మరల ఒక్కొక్కటి మూడేసి రకములు.

మంగళారంభము:- ఉద్గ్రాహము మొదట రెండుసారులు పిదప ధ్రువాభోగములు ఒకసారి పాడి మరల ధ్రువోద్గ్రాహములు చివర పాడవలెను.

ఆనందవర్ధనము- ఉద్గ్రాహము మంగళారంభమువలె ఒకసారిపాడి పిదప ధ్రువము పిదప ధ్రువములో చివరి సగము పిదప ఆభోగధ్రువహములు ఒకొక్కసారి పాడవలెను.

కీర్తిలహరి:-ధ్రువములోని సగమునకు బదులు ఉద్గ్రాహములోని రెండవ సగము పాడవలెను. మిగిలినది ఆనందవర్ధనమువలె.

ఇదికరణము

డేంకి-ఉద్గ్రాహములోని పూర్వార్ధము రెండుసార్లు పాడవలెను. పిదప గమక సందర్భముగల మేలాపకము చేయవచ్చును మానవచ్చును. ఆరెండు ఉద్గ్రాహ మేలాపకములు తాళములు లేకుండ కంకాళతాళములో గాని విలంబముగాఁజేయవలయును. పిదప విలంబితముకాక మిగిలిన లయతో, కంకాళ తాళముతో ధ్రువాభోగము చేయవలెను. పిదప ఖండ త్రయముగల ధ్రువము. ఆఖండములలో సమధాతువులుగా సమగేయములుగా పాడవలెను. మూడవ ఖండము వానికంటె ఉచ్చమానముతో చేయవలెను. ఈ ధ్రువము రెండుసార్లు పాడవలెను. పిదప ఆభోగము ఒకసారి. మరలను ధ్రువముపాడి సమాప్తిచేయవలయును ఇది డేంకి. ఆఢెంకి 1ముక్తావళి 2వృత్త బంధి 3యుగ్మిని 4 వృత్తమాల అని నాలుగు రకములు. ఛందస్సు లేనిది ముక్తావళి, ఒకేవృత్తబంధిని వృత్తద్వయము గలది యుగ్మిని. బహు వృత్తములు గలది వృత్తబంధి న్యాదులు మరల మూడురకములు 1 వర్ణిక (వర్ణజగణవృత్తములు గలది) 2గణిక (గణజన్యవృత్తములు గలది) 3మాత్రిక మాత్రాజన్యవృత్తములు గలది మరి ఇట్లు పదివిధములైన యది మరల మూడువిధములు. 1 సమాలంకరణ= (ఉపమాదులు గలది) 2 విషమాలంకరణ (=త్ర్యాది సంఖ్యా యుక్త విషమాలంకారములు గలది) 3చిత్రాలంకృతి (సమవిషమాలంకారములుగలది) ఇట్లుమొత్తం 30

ఇదిడెంకి

* * *

౹౦కవర్తని

వర్తని-స్వరకరణమునకు వలె వర్తని లక్షణము తెలియునది ఇది విశేషము. రాసకతాళము కంటె తక్కిన తాళము. విలంబితము ఉద్గ్రాహముల పాట రెండుసార్లు. ధ్రువాభోగములు ఒకసారి ధ్రువమునందున్యాసము.

వివర్తని-వర్తన విశేషమే వివర్తని కంకాళతాళములోగాని ప్రతిపాళములో గాని రచించినచో వర్తనియె వివర్తని యగును.

డోంబడము-ఉద్గ్రాహములోని పూర్వార్ధము రెండుసార్లు. ఉత్తరార్ధము ఒకసారి పిదప గమకముగల మేలాపకము. అదియైనను వికల్పము పిదప ధ్రువము రెండుసార్లు పిదప ఒకసారి ఆభోగము పాడి ధ్రువములోన మాప్తి చేసినచో డోంబడము. దానిలో నిస్సారుకము మొదలు ఏకతాళివరకు పది తాళములు చేయవచ్చును. కాని యుదాహరణములు గనిపించుటలేదుగాన అది చేయరాదు. అది రెండువిధములు తారజము అతారజము. అని ఉద్గ్రాహధ్రువ మేలాపకా భోగములందు తారధ్వనియుంచుటను బట్టి అది నాలుగు విధములు. తారధ్వని లేనిది అతారజము. ఇట్లు మొత్తము అయిదురకములు. ఇవి త్రిధాతువులు చతుర్ధాతువులు అని రెండు విధములు. ఈ తొమ్మిది ప్రభూత గమకములు స్తోకగమకములు అని 2విధములు. ఇవి ప్రాయోగికములు. 1నాల్గుగణములుగలది 2క్రమాఖ్యము(అయిదుగణములు గలది) 3క్రమ విలాసము(ఆరు గణములు గలది) 4చిత్రము (ఏడుగణములుగలది) 5 విచిత్రలీల (ఎనిమిది గణములు గలది) అని అయిదు విధములు. ఇట్లు మొత్తము 90 మాతృకాది భేదములు అప్రసిద్ధములుగాన చెప్పఁబడలేదు. ఇవన్నియు ఉపమారూపక శ్లేషాలంకారములుగూడినవైనచో అపుడు బ్రహ్మ అను పేరుగల ఝోంబడమగు వీరము రసము. స్త్రీల విలాసయున్నచో విష్ణువు, వీరమున్నచో చక్రేశ్వరులు భీభత్సమున్నచో చండికేశ్వరుడు అద్భుతమున నరసింహము భయానకము భైరవము. హాస్యశృంగారములందు పుష్పసారము, రౌద్రమందు ప్రచండాంశువు శాంతమున నందీశము. ఇట్లు 13 తోగుణించినచో $90 \times 13 = 1170$ అగును గద్య పద్యోభయ భేదముచే నివి 3510 అగును.

ఇది ఝోంబడము

* * *

లంభకము:- ఉద్గ్రాహము అంతయు రెండుసార్లు గాని ఒకసారిగాని, ధ్రువము ఏకఖండముగాఁగాని ద్విఖండముగాఁగాని. ఇట్లే ఆభోగముకూడా ఒకసారి గాని రెండు సార్లుగాని చేయఁబడి ధ్రువమందు సమాప్తియున్నచో లంభకమగును. ఈలంభకమందును ఝోంబడమందును ఖండతాళము తరువాత ఉద్గ్రాహ సమానమైన భాగము ప్రబంధావయవము చేయవలెను. తరువాత ధ్రువము ఆభోగము, మరల ధ్రువముగాని పాడవలెను.

పూర్వోక్త లంభము యొక్క ఉద్గ్రాహమును తాళములేకుండ నిబంధించినచో ఆలాపలంభకమగును. ధ్రువస్థానమున అన్యధాతుకముగా విసదృశగేయము, ఉద్గ్రాహము నిబంధింపబడినచో ప్రలంభము, మతాంతరమున చెప్పబడిన భాగముగ నిబంధించినచో భాగలంభకము. భిన్నమైన యుద్గ్రాహములతో ధ్రువములను మూడుసార్లు గాని నాలుగు సార్లుగాని అయిదుసార్లుగాని పాడినచో పదలంభమనబడును. ఉద్గ్రాహముగాని ధ్రువముగాని భిన్నమైనచో ఉపలంభము. పదలంభానులంభోపలంభములు మూడును ఆభోగశూన్యములై ధ్రువాభోగములు లేకుండ ఉద్గ్రాహములు ఎక్కువగా నున్నచో అది విలంభము. ఈ ఎనిమిది లంభకములు ముందు చెప్పబోవు సాలగసూడస్థ తాళములతోఁ గూడినట్లు చేయవలెను. ఇవి ఎనిమిది లంబకములు.

రాసకము:-గమకస్థానములులేని ఝోంబడలక్షణము. రాసతాళముతో పాడినచో రాసకమగును. రాస వలయము-గణబద్ధము, వర్ణ నిబద్ధము హంస తిలకము మాత్రాబద్ధము రతి రంగకము. ఛగణము ఎక్కువగా నున్నచో మదనావతారము. ఆరక్షరములు గల చరణము మొదలు కొని 30 అక్షరముల వరకు గల చరణము వరకు ఒకొక్క అక్షరము హెచ్చు చేసినచో 25 రాసములగును. ఒకటి ఆరు, ఇంకొకటి ఏడు ఇంకొకటి ఎనిమిది అక్షరములు గలది ఇట్లు 30 అక్షరములవరకు తెలియునది అట్లే ఎనిమిది మాత్రలుగ చరణము మొదలుకొని అరవై మాత్రలుగల చరణము వఱకు ఒక్కొక్క మాత్ర చొప్పున పెంచినచో అవి 53 మాత్రలో మాత్రాగణ భేదములు గల రాసములగును.

ఇది రాసక ప్రబంధము

ఏకతాళి-ఉద్గ్రాహమును రెండుసార్లు పాడవలెను. అభోగధ్రువములు సగము వరకు ఒకసారి పాడి అభోగధ్రువములకంటె వేరుచోట సమాప్తి ఏకతాళముగ చేసినచో ఏకతాళిక ఇందు ఆలాపమాత్రముచేతనే అని కొందఱి మతము

ఇదిసూడక్రమము

ఆళిక్రమములోని ప్రబంధము

వర్ణప్రబంధము-వర్ణతాళము (త్ర్యశ్రమిశ్ర చతురశ్ర) అను తాళముతోకర్ణాట భాషచే బిరుదములచే ఉద్గ్రాహధ్రువములు నిబద్ధమానము లయి వర్ణమనంబడును. ఇట్లుపదములచే ఆ భోగము కూర్పవలెను.

వర్ణస్వరము-స్వరములచే పాటములచే పదములచే తేనములచేతను రచింపంబడి స్వాభిల షితక్రమముగాన్యాసముచేయుటవర్ణస్వరము. అది నాలుగు విధములు. స్వరములు మొదట నిబంధించుట నిబంధిచుటచే ఒకటి, పాటముల మొదటకూర్చుటచే రెండవది. పదములు మొదటకూర్చుటచే మూడవది. తేనకములు మొదటకూర్చిన నాల్గవ రకము అగును.

గద్యము-ఛందస్సులేనిపదసమూహముగద్యము. అది ఆరు విధములు. 1 ఉత్కలిక=(వీరమున పాడదగు, రక్తవర్ణరుద్ర దేవతాళముగౌడియరీతి, ఆరభటి వృత్తిగలది) ద్రుతగతి బహులఘువులు.

చూర్ణకము-1శాంతరసమున సితవర్ణము బ్రహ్మదేవత, వైదర్భరీతి సాత్వతి వృత్తిగలది)విలంబితగతి, అల్పలఘువులు.

లలితము-(సితవర్ణము, మదనుడు దేవత, శృంగార రసము- కైశికి వృత్తి, పాంచాలిరీతి) మధ్యగతి, సమలఘువులు.

వృత్తగంధి- 1 శాంతమురసము, పీతవర్ణము మునిదేవత, పాంచాలిరీతి, భారతి వృత్తి పద్యభాగ మిశ్రితము) ద్రుతమధ్యగతి పృధక్స్థిత లఘువులు

ఖండము-గణేశుడు దేవత సాత్త్వతి వృత్తిశ్వేతవర్ణము హాస్యము. తో ఆరంభము. వైదర్భిరీతి, ద్రుతవిలంబితగతి, పృథక స్థిత గురువులు

చిత్రము- (శృంగారము రసము విష్ణువు దేవత, కైశికివృత్తి వైదర్భిరీతి) లఘుగురుమిశ్రితము, లఘుగురుభేదములచే 6 × 6=36 భేదములు. వేఱి మిశ్రమము ఆకూడఅని కొందఱుచెప్పిరి అన్ని కలిసినది వేఱి ఈచూర్ణక

వృత్తగంధులున్నది మిశ్రము. ఈ గద్యలన్నిటి యందు ఓంకారము తాళరహితముగా పంచదశగమకయుతముగా స్థాయ్యాది సకల వర్ణయుతముగా మధ్య మధ్య పద్యావసానముల స్వరయుతముతగా రువాత ప్రథంఫనామాంకితముగా పదద్వయముపాడి విలంబిత ప్రయోగముగా గమకముగా పాడబడును. పిదప సతాళముగా వాగ్గేయకారుని వర్ణ్యనామము విలంబితముగా నాయకుల నామము అవి లంబితముగా పాడి మరల విలంబితముగా సమాప్తి చేయుట గద్యము అనబడును.

కైవాడము- ఉద్గ్రాహధ్రువములు పాటములచేఁ జేయవలెసిన ఉద్గ్రాహము నందు సమాప్తి అదిరెండు విధములు. సార్థక పాటములచే నొకటి అనర్థములచే నొకటి మరలఅది శుద్ధము మిశ్రమునని రెండు రకములు. కేవల పాటములచే శుద్ధము పద స్వరాది మిశ్రమములచే మిశ్రము అంక చారిణి-బిరుదములు ఏదో యొక తాళముచే నిబంధింపబడినది. అభోగమున వర్ణ్యనాయకుని పేరుండవలెను. అది వాసవి మొదలుగా ఆరు విధములు.

2 వాసవి-వాసవి మొదలైన యైదులోను ఏకతాళ నియమము. అష్ట బిరుదములు ఏకతాళముచే పాడఁబడునవి.

2 కళిక-రెండు తాళములచే పదునారు బిరుదములు పాడఁబడునది
3 వృత్త-మూడుతాళములచేముప్పై రెండు బిరుదములుపాడబడినది
4 వీరవతి-నాలుగు తాళములచే 52 బిరుదములు పాడబడునది.
5 వేదోత్తర-అయిదు తాళములచే 104 బిరుదములు పాడునది
6 జాతిమతి-తాళబిరుదములు లేనిది.

కందము-కర్ణాటాది దేశభాషా పదములతో పాటములతో వాద్యాక్షరములతో బిరుదములతోగూడి తాళము లేకుండ ఆర్యాగీతియను ఛందస్సునందు వీర రసమున గూర్చబడినది కందమనబడును. 1 పాదమునకు ఏడు గణములు ఒక గురువుతో కలిపి ఉండవలెను. విషమ పాదమున జగణముండరాదు. ఆరవ గణము నలముగాని ఉండవలెను ఇది ఆర్య ప్రథమ దళము రెండు దళముల నున్నచో యతి సహితమైనది. ఆ కందము ౭౨ రకములు.

30 గురువులున్నది వ వనము. 29 గురువులున్నది రవి 28 గురువు లున్నది ధనదము, 27 ఉన్నది హవ్యవాహనము 26 ఉన్నది సురనాదము 25 ఉన్నది సముద్రము 24 ఉన్నది వరుణము 23 ఉన్నది శశి. 22 ఉన్నది శైలము. 21 ఉన్నది మధువు. 20 ఉన్నది మాధవము 19 ఉన్నది మకర ధ్వజము. 18 ఉన్నది జయంతము 17 ఉన్నది మధుపము 16 ఉన్నది శుకము 15 ఉన్నది సారసము 14 ఉన్నది కేకి 13 ఉన్నది హరి 12 ఉన్నది హరిణము 11 ఉన్నది హస్తి 10 ఉన్నదికాదంబము 9 ఉన్నది కూర్మకము 8 ఉన్నది నయము 7 ఉన్నది వినయము 6 ఉన్నది విక్రమము 5 ఉన్నది ఉత్సాహము 4 ఉన్నది ధర్మము 3 ఉన్నది అర్థము 2 ఉన్నది కామము.

తురగలీల– హయలీల అనునది తాళము గలది తురగలీల. అది పద్యజ గద్యజ అని రెండు రకములు. అందు పద్యజ నాలుగు రకములు. పూర్వార్ధమే తాళ యుక్తమైనచో ఒకరకము ఉత్తరార్ధమే తాళయుక్తమైనచో ఒక రకము. పూర్వార్ధోత్తరార్ధములు తాళయుక్తమైనచో ఒకరకము. ఇవన్నియు ఆర్యా ఛందస్సులో ఉండవలెను.

నాల్గవది తురగలీల– మొదట సగము స్వరములతోను, పరార్ధము సమాన బిరుదములతోను రెండు సగములు తాళముతో గలిగినచో నాల్గవది తురగలీల. ఇట్లుపద్యజ ఎనిమిది రకములు గద్యజ ఒకటి ఇట్లు తొమ్మిది.

గజలీల– ఛందస్సు లేకుండ గజలీల తాళము గలది మిగతా లక్షణము హయ లీలవలె గద్యపద్యజాది లక్షణములు వెనుకటి వలెనె.

ద్విపది–కరుణాఖ్య తాళము గలది ద్విపది అది నాలుగు రకములు 1శుద్ధ ఒక భగణము 1జగణము 5 భగణములు జగణము ఇది ఒకపాదము ఇట్లు నాలుగు పాదములున్నచో ద్విపది. కొందరి మతమున సగములో చివరస్వరములు వేయవలెను.

ఖండ– ద్విపది అర్ధ భాగముతో ఖండ అగును. ఇందు రెండు ఖండములే యుండును.

మాత్రాద్విపది- 1భగణము 1జగణము 5 భగణములు జగణస్థానమున గురువు చివర గురువు సంపూర్ణ శుద్ధ ద్విపదికి చివర ఒకేగురువు ఎక్కువగా ఉన్నచో నగును. మరల ద్విపదినాలుగు విధములు. మానవి భగణము 2 తగణములు పాదము. ఇట్లు నాలుగు పాదములున్నచో అగును. 2 చంద్రిక 2 నగణములు 1తగణము చివర లఘు గురువు పాదము ఇట్లు నాలుగు పాదములున్నచో నగును.

3ధృతి-1భగణము నాల్గుమాత్రలుగల గణములు మూడు ఇది ఒక పాదము. ఇట్లు నాలుగు పాదములున్నచో నగును. 4తార-1భగణము 4యగణములు చివర గురువులు ఇది ఒక పాదము. ఇట్లు నాలుగు పాదములున్నచో నగును.

చక్రవాళము

పూర్వ పూర్వాక్షరముల ప్రాంతమందున్న వర్ణ సమూహము ఉత్తరోత్తరవర్ణ సమూహమునకు ఆద్యమైనచో చక్రవాళమగును.

అదిగద్యజము పద్యజము అని రెండు విధములు.

క్రౌంచ పదము అను ఛందస్సు (5గణములు 5 గణ 7 గణములకు యతి భ, మ, స, భ, నగణములు 4 గురువు ప్రతి తాళముతో (1లఘువుద్రుతము) పాడిన క్రౌంచపదమగు, స్వరములపదముతో ఉద్గ్రాహములతో ధ్రువము స్వరములతో న్యాసము. ఛందోహీనముగాఁగూడ నుండవచ్చును. ఉదా:-యాకపిలాక్షి పింగళ కేశీ కలిరుచి రనుదినమను నయకరినా

స్వరార్థము- సరిగమాది స్వరములతోనే స్వాభిలషితార్థము నిబద్ధమైనచో స్వరార్థము, 1శుద్ధము 2మిశ్రము, గ్రహమున న్యాసమున శుద్ధస్వరములైన శుద్ధము. గ్రహము న్యాసమున శుద్ధవికృతములచే మిశ్రము, మరల ఏకస్వర, ద్విస్వర, త్రిస్వర, చతుస్వర పంచస్వర షట్స్వర, సప్తస్వరము అని ఏడు విధములు.

ధ్వనికుట్టని:- ధ్రువము ఉద్గ్రాహము భిన్న తాళములుగా నుండవలెను. మంఠకం కాళ తాళములు మాత్రము చేయరాదు. సమమాత్రలలోయతి

మేలాపకముండరాదు. భిన్న తాళ ద్వయములో ఢేంకి వలెనున్నచో అది ధ్వని కుట్టని

ఆర్య- మొదటి దళము చివరగాని పాదాంతమునఁగాని స్వరములను ఉంచి మొదటి దళమును పాడవలెను. రెండవ దళమును అన్యగీతి సదృశ ధాతువు గల దానిని సగము చొప్పున ఒకసారి పాడినచో అది అర్ధగీతి అనఁబడుచు చున్నది. మొదటి సగము ఉద్గ్రాహము రెండవ సగము ధ్రువము. ఆ భోగములో గాతృ నేతృనామము. ఇట్లు ఉద్గ్రాహ న్యాసములు గలది ఆర్య, లక్ష్మి మొదలైనవి దాని భేదములు.

లక్ష్మి- ఆరవగణముకంటె అన్నిగణములందుఁగల సర్వగురువులచేత లక్ష్మి అగును. ఇతరములు ఏకైక గురు భంగములచేత అనగా లఘుద్వయవృద్ధి చేతఁదెలియవలెను. ఏక గురు భంగముచేవృద్ధి గురు ద్వయభంగముచే లీల మొదలైనవి. ఇట్లె పంచవింశతి గురు భంగముచే వధు 1లక్ష్మి 2 వృద్ధి 3 బుద్ధి 4 లీల 5 లజ్జ అక్షమ 7 దీర్ఘ 8 గౌరి 9 వాజి 10 జ్యోత్స్న 11 ఛాయ 12 కాంతిక 13 మహి 15 కీర్తి 16 మనోరమ 17 రోహిణి 16 విశాల 19 వసుధ 20 శివ 21 హరి 22 చక్ర 23 సారసి 24 కురరి 25 హంస 26 వధువు. ఆర్యకు చతుర్మాత్రికగణములు ఏడు. ఒకగురువు ఆరవగణమున లఘువులో చే నలము. అనగా జగణము గాని నలము గాని ఉండవలెను. ఇట్లు రెండవ దాని యందును

గాథ-ఆర్యయే ప్రాకృత పదమును విషయముగాఁ జేసికొన్నచో గాథ అగును. అదిమూడు పాదములున్నచో త్రిపది. ఆరుపాదములున్నచో షట్పది అగునని కొందఱు.

ద్విపథకము- ద్విపథక ఛందస్సు చే నిబద్ధమైనది ద్విపథము. స్వరములందు ముగింపు గలది స్వరమాత్రకము. అది తాళముతో గాని, తాళము లేకుండ గాని చేయవలెను. అదిస్వరములతోగా నిబంధించినచో ఒక్కొక్కరకము.

ప్రయోగ గమకములతో గూర్చినచో ఇంకొకరకము. రెండింటితో గూడినచో ఇంకొకరకము, రెండులేనిచో ఇంకొక రకము అగును. ఇట్లు నాల్గు రకములు అది భాషావిశేషముచే ఇతరనామములను పొందును. ఇదే ప్రాకృతమున దోహ అనబడును. ఒకటి మూడుపాదములలో 13 మాత్రలును రెండు నాల్గు పాదముల లో 12 మాత్రలున్నచో సారసము. బేసిపాదములలో 12 మాత్రలున్నచో భ్రమరము. బేసిపాదములలో 15, సరిపాదములలో 13 ఉన్నచో హంసము బేసిలో 13 సరిలో 14 మాత్రలున్నచో కురరము. బేసిలో 13 కళలు సరిలో 15 మాత్రలు ఉన్నచో కుంజరము. బేసిలో 15 కళలు సరిలో13 మాత్రలున్న చో తిలకము బేసిలో 13 కళలు సరిలో 16 కళలున్నచో హంసక్రీడ. పూర్వోక్త దోహలలో పంచ లఘునిర్మితములుగాని షడాది లఘు నిర్మితములుగాని శిఖ లున్నచో ఆ దోహను కొందఱు శిఖద్విపథ మని కొందఱు మయూరమనియు అందురు. వీనిలో వ్యత్యయముగా చేసినచో చాలభేదములు గలుగును.

కలహంసము— కలహంస ఛందస్సు చివర స్వరాశ్రితమై పాదాదులుంచినచో కలహంసము. స్వరములతో ముగింపు ఝంపాది తాళములతో పాడవలెను. ఆదివర్గజము (వర్గగణనిర్మితము) మాత్రకము (మాత్రాగణనిర్మితము) అని రెండు రకములు. గద్యలోగూర్చినచో మొదట స్వరములను పిదప పదములు ఉంచవలెను.

తోటకము— తోటక ఛందస్సు గలది తోటకము. చివర స్వరము లుండవలెను. తోటకవృత్త నామక ఛందో విశేషముండ వలెను.

ఘటము—తేనకములతో సగము ద్విపదితో సగము చేసినచో ఘటమనబడును.
వృత్తము—ఏదో ఛందస్సులో సంక్లిష్టమైన తాళముతో పాడినది వృత్తము. చివర స్వరములనుంచవలెను. స్వరములులేకుండ గూడ పాడవచ్చునని కొందఱు.

మాతృక—52 అక్షరములు వరుసగా ఒకొక్క అక్షరముతో మొదలు పెట్టి పాడిన చో మాతృక అగును. అది దివ్య మానుషి దివ్య మానిషి అని మూడు విధ ములు. సంస్కృతములో చచ్చత్పుటాది తాళములతో పాడబడునది దివ్య దేశ భాషలలో దేశీ తాళములతో పాడబడునది మానుషి మిశ్ర గద్యలో గూర్చి నది అనిబద్ధ పద్యములతో గూర్చినది నిబద్ధ.

రాగకదంబము-ఇది నంద్యావర్తకము స్వస్తికము అని రెండు విధములు. నాలుగు వృత్తములు నాలుగు తాళములతో గూడినది, అనేక భాగములతో గూర్చినది నంద్యావర్తము. ఇది తాళమాన ద్వయముచే తాళము. వృత్తి ద్వయముచేగాని ఉద్గ్రాహముచేగాని సమాప్తి చేయవలెను. కొందఱు రాగ కదంబకమును గద్యల చేతనే చేయవలెనందురు. కొందఱు ఒక తాళముచేఁ గూర్చవలెనందురు.

స్వస్తికము-పూర్వముతో ద్విగుణాష్టక వృత్తము అష్టతాళకము స్వస్తికలు షోడశ వృత్తము షోడశ తాళము గలది అబ్జ పత్రము. అబ్జపత్రాంతర్గతము అబ్జ గర్భము. ద్వాంత్రిశద్వృత్తము ద్వాత్రింశత్తాళము గలది భ్రమరా మ్రేడితము.

పంచతాళేశ్వరము:- తాళహీనమైనచో ఆలాపము పిదప చచ్చత్పుట తాళముతో పంచ పదములు వేఱుగా పాడవలెను. ఆతాళముతోనే స్వరములు పాటములు చేయవలెను. చచ్చత్పుట ద్వయమానముతో పటహ సంభవములైన పాటాక్షరములచే అంతరము చేయవలెను. పిదప చచ్చత్పుటముతో పంచ పదములు చేయవలెను. పిదప వేఱుగా గేయములు వెనుకటి వలెనే ఆ చచ్చత్పుట పాటద్వయముతో హుడుక్క పాటములతో అంతరము చేయవలెను. పిదప షట్పితాపుత్రతాళముతో పంచ పదములు వేఱుగా రెండుసార్లు పాడవలెను. పిదపట్పితా పుత్రతాళమున ద్వయముచే శంఖ పాటములచే అంతరము చేయవలెను. పిదప సంపక్కేష్టక తాళముతో కాంస్యతాళ పాటములచే అంతరము పిదప ఉద్ఘట్టముతో షట్పదములు స్వరములు పాటములు అంతరమును పూర్వము వలె మానద్వయముచేత పిదప అవిలంబితమానముచేత ఆభోగములో పూర్వమానము ప్రబంధనామముచే చేయవలెను. పిదప నాయకుని పేరు పిదప కళ్యాణము ఆశీర్వచస్సులు. పిదప వాక్యరూపముగా మేలాపకమున బహుళ ప్రయోగమున న్యాసము. అది రెండు విధములు. వీర రసమున వీరావతరము శృంగారమున శృంగార తిలకము. ఆపంచతాళేశ్వరగీతము పాడబడగా, సర్వదేవతాప్రీతి ఫలము.

తాళార్ణవము-అనేక తాళములచే నిబంధింపఁబడినది తాళార్ణవము.

ఇది ఆళిక్రమ ప్రబంధములు

ఇంక విప్రకీర్ణములు

శ్రీరంగము— నాలుగు రాగములతో నాలుగు గీతములతో విరచింపఁబడినది శ్రీరంగము. దానిచివర పదములతోఁగూడినది చేయవలెను. ఉద్గ్రాహాది విభాగము ప్రబంధాది నామాంకము రాగ కదంబమువలె.

శ్రీవిలాసము— అయిదు తాళములతో అయిదు రాగములతో చివర స్వరములతో గూడినది శ్రీవిలాసము. మిగిలినది శ్రీరంగమువలె.

పంచ భంగి— రెండు రాగములతో రెండు తాళములతోను గూర్చబడి చివర తేన=వానిచేత రాజుచేత దేవునిచేతను అని చెప్పు తేనపదములతో గూడినది పంచభంగి.

పంచాననము—పంచ భంగివలెనుండి చివర పాటములతో గూడినది. ఉమాతిలకము—మూడు తాళములతో మూడురాగములతో గూడినది ఉమాతిలకము. ఈ అయిదు సర్వాంగయుక్తములు.

త్రిపది— మొదటి రెండు చరణములు గణద్వయ యుతములు. మూడవది నాలుగు గణములు గలది. నాల్గవది మూడుగణములు గలది. వానిలో ఎనిమిది రతి గణములు. ఆరవది పదవది ఇతరములు కామగణయుతము. అందు మొదటి రెండు పాదములు పాడి పిదప మూడవపాదము కొంచెము తక్కువగాను సమగ్రముగాను రెండుసార్లు పాడవలెను. పిదప నాల్గవ పాదముపాడి కర్ణాట భాషతో గూర్పబడి తాళము లేనిదైనచో త్రిపదిఅగును

చతుష్పది— సరిపాదములతో రెకడునాల్గు పాదములలో 16 మాత్రలు. ఒకటి మూడుపాదములలో 15 మాత్రలు, రెండు పాదములందును భిన్న యమకములు చేసినచో చతుష్పది. దీనిలో స్వరతేనకయుత న్యాసము.

షట్పది—ఆరవపాదము మూడవపాదము త్రిగణములు గలిగి ఒకటి రెండు నాలుగైదు పాదములు వేఱుగా ప్రత్యేకముగా రెండేసి గణములు ఉండవలెను. ఆరవ మూడవ పాదములలో బాణగణములు. మిగిలిన పాదములలో కామ గణములు ఉండవలెను. అది కర్ణాటభాషలోఁ గూర్చినచో షట్పది అగును.

వస్తువు— 1, 3, 5 పాదములలో 15 మాత్రలు, 2, 4 పాదములలో 12 మాత్రలు, మొదటి సగములో స్వరములు పాటములు. రెండవ సగములో

స్వరములు తేనకములు. పిదప ఇదివరలో చెప్పిన దోహ, తేనకములతో సమాప్తి చేయవలెను. ఇది వస్తువు.

విజయము— తేనకములు స్వరములు పాటములు పదములు విజయ తాళము గలిగి తేనకములతో ముగింపు అయినచో విజయము.

త్రిపథము— పాటములతో బిరుదములతోస్వరత్రయముతో పాదములో పాడ బడినచో అది త్రిపదము.

చతుర్ముఖము— స్థాయి వర్ణమందు స్వరములతో ఒక పాదము, ఆరోహి వర్ణ మందు పాటములతో రెండవ పాదము. సంచారి వర్ణములో తేనకములతో నాల్గవ పాదము గ్రహముతో సమాప్తి అది చతుర్ముఖము.

సింహలీల— సింహలీల తాళముతో స్వర పాటాదులతోఁ గూడినది.

హంసలీల— హంసలీల తాళముతో పదములతో ఒక పాదము పాటలతో రెండ వ పాదము గూర్చినది.

దండకము— దండక ఛందస్సుతో పదములతో స్వరములతోను దండకము చేయవలెను. (రెండు నగణములు ఏడు రగణములు గలది) చండ వృష్టి ప్రపాత ప్రచితాదులు దండక భేదములు, పదములతో గూర్చిన దండక పూర్వార్ధము ఉద్గ్రాహము. స్వరములతో నిర్మింపఁబడిన ఉత్తరార్ధము ధ్రువము పదాంతరములచే ఆభోగము. అందుచే ఇది త్రిధాతువు. ఛందో నియమముచే నిర్యుక్తము. స్వర పద తాళ బద్ధమగుటచే త్ర్యంగము. భావనీ జాతి గలది.

ఝుంపటము— ఝుంపట ఛందస్సుతో క్రీడా తాళముతో పాడబడునది.

కందుకము—పదములతో మొదటి పాదము, పాటలతో రెండవది బిరుదములతో మూడవది ఉద్గ్రాహాది భేదము పూర్వము వలె తాళాది నియమము లేనిది. స్వర తేనకములు లేక పోవుటచే చతురంగము దపనీ జాతి గలది. సింహలీ లాదులు అయిదింటి యందు న్యాసము చేయవలెను.

1 త్రిభంగి తాళముతో పాడబడునది. 2 త్రిభంగి ఛందస్సుతో పాడబడునది. 3 తాళముల రాగములతోను పాడబడునది. 4 మూడు ఛందస్సు గలది. ముగ్గురు దేవతల స్తుతి గలది.

హరవిలాసము– 1ఖండము బిరుదములతో గూడిన పదములతోను 2వ ఖండము పాటములతోను 3వ ఖండము తేనకములతో పాడబడునది. మొదటి ఖండము ఉద్గ్రాహము. రెండు మూడు ఖండములు ధ్రువములు. పదాంతరములచే ఆభోగము. ఇది త్రిధాతువు తాళాదినియమము లేవుగాన అనిర్యుక్తము. స్వరములు లేవు కనుక పంచాంగము. ఆనందినీజాతిగలది.

సుదర్శనము–పదములతో బిరుదములతో తేనకములతో పాడునది.

స్వరాంకము–పదములతో ఒక తాళముతో ఉద్గ్రాహము స్వరములచే తాళద్వయముచే ధ్రువము. బిరుదములచే తాళత్రయముచే ఆభోగము. స్వరములచే ముగింపు ఇది స్వరాంకము.

శ్రీవర్ధనము—బిరుదపాటములచేత ఉద్గ్రాహము, పదస్వరములచేత ధ్రువము తాళావృత్తి ద్వయముచే న్యాసము గలది.

హర్షవర్ధనము–పద బిరుదస్వరపాటకములచేత హర్షవర్ధనము.

వదనము–1ఛగణము రెండు పగణములు దగణములు ఈస్వరములతో పాటములతో మధ్య దేశము గలది వదనము. అదే ఛగణ చగణ దగణ తగణములతో గూడినది ఉపవదనము. అట్లే స్వరపాటరచితము ఛగణద్వయముతో దగణ చగణ తగణములతో గూడినచో వస్తువదనము.

చచ్చరి—రాగము హిందోళము (విరామాంతద్రుత ద్వంద్వా న్యష్టౌలఘు చచ్చరీ) చచ్చరీతాళము 16 మాత్రలు. చాలపాదములు. వానిలో రెండు పాదములు అనుప్రాస గలవి. ప్రాకృతములైన పదములచే చేయబడినది. వసంతోత్సవమున పాడవలెను. చచ్చరీ ఛందస్సుతో పాడవలెనని కొందఱు. క్రీడాతాళమున నని కొందఱు ధత్తానత్యాది ఛందస్సులతో పాడవచ్చును. అపుడా ఛందస్సునుబట్టి ఆయాపేర్లు కలుగును.

చర్య— పద్ధడి మొదలైన ఛందస్సులు గలిగి పాదాంతమున అనుప్రాస గలిగి ఆధ్యాత్మ వాచక పదములతో గూర్చినది చర్య. అది ద్వితీయాది తాళములతో నుండవలెను. ఛందస్సు పూర్తియైనచో పూర్ణము. అపూర్తియైనచో అపూర్ణము. మరల అది రెండు విధములు. సర్వపాదము ఆవృత్తమైనచో సమధ్రువ, ధ్రువము ఆవృత్తమైనచో విషమధ్రువ.

పద్ధడి- రెండు నాల్గు పాదముల చివర అను ప్రాస యుండి పద్ధడి ఛందస్సు తో పాటాంతములచే స్వరసహిత బిరుదములచే చేయబడినది పద్ధడి.

రాహడి- చాలపాదములచే సంగ్రామమును వర్ణించినచో రాహడి.

వీర్శ్రీ- పదములచే ఉద్గ్రాహము, బిరుదములచే ధ్రువము, ఆభోగము వేరు చేయవలెను. ఇది త్రిధాతువు. తాళాదులు లేవుగాన అనిర్యుక్తము. పద తాళబిరుద బద్ధముగాన త్ర్యంగము భావనీజాతిగలది.

మంగళాచారము- కైశికీ రాగములో నిస్సారుతాళముతో స్వర సహితముగా పాడబడునది మంగళా చారము. అది గద్యజము పద్యజము గద్య పద్యజము అని త్రివిధము.

ధవళము- ఇది 1 కీర్తి ధవళము (నాల్గుగణములున్నచో) 2 విజయధవళము (6 గణములున్నచో) 3 విక్రమధవళము (ఎనిమిది గణములున్నచో నగును.

ఒకటి మూడు పాదములలో ఛగణయుగము రెండునాల్గు పాదములలో తగణము, దగణము గాని ఎక్కువ. అపుడు కీర్తిధవళము ఒకటి నాల్గు ఆరు రెండు పాదములలో రెండేసి దగణములు మూడు అయిదు పాదములు ఛగణ ముతో గాని, వగణముతోగాని అధికము. అపుడు విజయ ధవళము. మొదటి పాదములో చగణ త్రయము దగణమును ఏడవపాదములో అశీర్వాదములతో పాడవలెను. యదృచ్ఛచేగాని లోకప్రసిద్ధిని బట్టిగాని పాడవలెను.

మంగళము- కైశికీరాగములోగాని బొట్ట రాగములోగాని కళ్యాణ వాచక పదములతో విలంబితలయతో మంగళము పాడవలెను. మంగళనామక ఛం దస్సుతోగాని పాడవలెను.

ఇవి 36 ప్రకీర్ణ ప్రబంధములు

* * *

ఓవి- దేశభాషచే అనుప్రాసచేతను ఖండత్రయముతోగూడ చివర ఓవి పదము పాడినచో ఓవి అగును. దీనికిని చరణావృత్తి భేదము చేత పదమున ఆది మధ్యావ పానములందు అనుప్రాస భేదములచేతను చాలా భేదములు అగును ఇవియు బహుఛందస్సులతో పాడవలెను.

లోలి- ఓవి పదమునకులోలి పదము వేసినచో లోలి అగును.

ఢోల్లరి- పూర్వము చెప్పబడిన దోహదమందు ప్రాంతమున ఢోల్లరి పదము పాడినచో ఢోల్లరి అగును. అది లాట భాషచే పాడవలెను.

దంతి- అను ప్రాస ప్రాయముగా ఖండత్రయమునకు ప్రాంతమున దంతీ పద మున్నచో దంతి. ఏపదములలో ఆభోగము చెప్పబడలేదో అక్కడ పదములచే ఆ భోగము తెలియ వగును. ఓవి మొదలగు నాల్గింటిలో ఆభోగములేదు.

సాలగసూడము- సూడము 1 శుద్ధము 2 ఛాయాలగము అని రెండువిధములు ఏలాదులు శుద్ధములు, ధ్రువాదులు సాలగములు సాలగము=ఛాయాలగము ఛాయాలగములు శుద్ధసాదృశ్యమును బట్టి శుద్ధములని భరతాదులనిరి. శ్రుత ప్రకరణము మొదలుకొని అంతర భాషవరకు చెప్పంబడిన ప్రకరణమువలె తాళాధ్యయములో చెప్పబోవు 14 గీతములు ఇవి శుద్ధము. దీనితో ఏలాదు లకు సాదృశ్యము అనియతత్వము సమ్యక్ప్రయోగములో ఫలము అసమ్య క్ప్రయోగములో దోషము అని తెలియనగును. ధ్రువమంఠప్రతి మంఠ నిఃసారు కొడ్డ తాళరాస ఏకతాళిగీతములతో సాలగ సూడ ప్రబంధము లగును

ధ్రువము- మొదట సదృశగేయ ఖండద్వయ యుక్తమైన ఉద్గ్రాహము చేయవలెను. పిదప కొంచెము ఉచ్చమైన అంతరాఖ్యము, ఈమూడును రెండుసార్లు పాడవలెను. పిదప ఖండద్వయ యుక్తమైన ఆభోగము. దాని మొదటి రెండు ఖండములు ఏక ధాతుకములు. సదృశగేయ ఖండద్వయ యుక్తము, రెండవఖండము ఇంకను ఉచ్చముగా పాడవలెను. ఈ ఆ భోగము స్తుత్యనాయక నామముతో గూడినట్లు చేయవలెను. ఒక చోట కొందఱ మతమున ఇది ఉచ్చైక ఖండము పాడవలెను. ఉద్గ్రాహము యొక్క మొదటి ఖండమునందును సమాప్తి. అది ధ్రువము.

జయంతాది షోడశ ధ్రువలు

పదకొండు అక్షరముల ఖండము మొదలు 26 అక్షరముల ఖండము వరకు ఒక్కొక్క అక్షరము పెంచుటచే జయంతము మొదలు లలితము వరకు పదునారుధ్రువలగును.

జయంతధ్రువ- ఆది తాళముతో ఏకాదశాక్షరముల ఖండము. శృంగారము ననేత్రశ్రోత్రృగాతల కాయశ్రీవర్ధనము. శేఖరము-నిఃసారు తాళముతో ద్వా దశాక్షర ఖండము వీరమున బుధ సౌభాగ్యదము.

ఉత్సాహము- ప్రతిమంఠతాళముతో త్రయోదశాక్షర ఖండము హాస్యమున వంశవృద్ధికరము.
మధురము-హయలీలాతాళముతో చతుర్దశాక్షర ఖండమున భోగదము.
నిర్మలము-క్రీడాతాళముతో పంచదశాక్షర ఖండము శృంగారమున నగు.
కుంతలము-లఘు శేఖర తాళముతో షోడశాక్షర ఖండము అభీష్టదము అద్భుతమున. నగు

కామలము-ఝుంపాతాళముతో సప్తాదశాక్షర ఖండము విప్రలంభమున-సిద్ధిదము.
చారము- నిఃసారు తాళముతో అష్టాదశాక్షర ఖండము వీరమున హర్షప్రదము
నందనము-ఏకతాళితో 19అక్షరములఖండము వీరశృంగారముల ఇష్టసిద్ధిదము
చంద్రశేఖరము- ప్రతిమంఠతాళముతో 20 అక్షరముల ఖండము వీరమున అభీష్టదము.

కామోదము- ప్రతి మంఠతాళముతో 21 అక్షరముల ఖండము హాస్యమున విజయకరము
కందర్పము- ఆదితాళముతో 23 అక్షరముల ఖండము. హాస్యశృంగార కరుణములందు భోగదము సదాశివసమ్మతము

జయమంగళము-క్రీడాతాళముతో 24 అక్షరముల ఖండము శృంగారవీరముల
తిలకము- ఏకతాళితో 25 అక్షరముల ఖండము జయోత్సాహ ప్రదము.
లలితము- ప్రతిమఠ తాళముతో 26 అక్షరముల ఖండము వీరశృంగారము సర్వసిద్ధికరము.

మఠము- ఉద్గ్రాహ ఖండమున రెండు యతులు. ఒక యతియైనను సరే పిదప ధ్రువ రెండుసార్లు పాడవలెను. పిదప ధ్రువ పాడినను సరే పాడకున్ననుసరే పక్షమున దానిని పాడి ధ్రువము పాడ వలెను, పిదప అభోగము ధ్రువలో ముగింపు. ఇట్లు మంఠతాళమున పాడునది. మంఠమనబడును.

అది ఆరు విధములు.

జయ ప్రియము-జగణ రూపమంతముతో పాడబడునది. వీరరసము. భగణము తో మంగళము. శృంగారరసము. సగణముతో సుందరము. రగణముతో వల్లభము. నగణతో ముగింపైనచో కలాపము. ద్రుతద్వంద్వముతో ముగించిన ధ్రువ చివర లఘువున్నచో కమలము.

ప్రతి మంఠము-ప్రతిమంఠ తాళముతో పాడబడునది ప్రతి మంఠము. అది నాలుగు రకములు.

అమరము-ఒక గురువుతో పాడబడునది శృంగారము

తారము-విరామము చివర ధ్రువ తరువాత లఘువుల ద్వయముతో పాడబడునది.

విచారము- విరామాంతలఘుత్రయముతో పాడబడునది.
కుందము-విరామ మధ్యగా లఘుత్రయముతో పాడునది.
నిః సారుకము- నిఃసారుకతాళముతో రచింప బడునది నిఃసారుకము. అది ఆరురకములు.

1 వైకుందము-ద్రుతద్వయ లఘుద్వయములచేతగూర్చునది.
2 ఆనందము-విరామాంతమున ద్రుతద్వయముచేత గూర్చునది దీనిని రూపకమందురు.
3 కాంతారము-లఘుగురువులచేత నగును,
4 సమరము- విరామాంతలఘుద్వయముచేత నగును. దీనిని జంబునాలమందురు.
5 వాంఛితము-లఘుత్రయ ద్రుతద్వయముచేత పాడబడునది.
6 విశాలము-లఘుద్రుతద్వయలఘువులచేత పాడబడునది.

అడ్డతాళము-అడ్డితమను తాళముతో పాడబడునది అడ్డతాళము. అది ఆరు రకములు.

1 నిశ్శంకము-లఘుగురువుల తర్వాత ద్రుత ద్వయముతో పాడబడునది.
2 శంకము-లఘుతర్వాత ద్రుతద్వయముతో పాడ బడునది.
3 శీలము-విరామాంతముతో ద్రుతద్వయము పిదప
4 వారము-ద్రుతద్వయము తరువాత లఘుగురువులతో పాడునది.

5
6 మకరందము-ధ్రువద్వయము పిదప గురువుతో పాడునది.
విజయము- ధ్రువద్వయము పిదప లఘువుతో పాడునది.
రాసకము- రాసతాళముతో పాడునది. అదినాలుగురకములు.
1 వినోదము-ధ్రువ పదమునకు చివర ఆలాపము కూర్చినచో నగును.
2 వరదము-ధ్రువమధ్య ఆలాపమున్నచోనగును.
3 నందము-ఖండ ద్వయయుక్తమైన యుద్గ్రాహమునకు మొదటి ఖండము ఆలాప నిర్మితమైనచో నగును.

4 కంబుజము- ధ్రువమునకు మొదలు ఆలాపమున్నచో నగును.
అన్ని రాసకములలోను ఉద్గ్రాహముద్వి ఖండముగా చేయవలెను.
ఏకతాళి-ఏకతాళినామ కతాళముతో గూర్చునది. అదిమూడురకములు,
1రమ-ఒకయుతి గల ఉద్గ్రాహము అంతరము అక్షరనిర్మితమైనచో రమ అగును. అది శ్రీనిగూర్చును.

2 చంద్రిక- ద్విఖండములుగల ఉద్గ్రాహము. అంతరము ఆలాపము రచితమైనచో నగును.

3 విపుల-ఉద్గ్రాహమునకు ముందుఆలాపము చేసినచో విపుల. అక్షర వర్జిత గమకాల స్థియే ఆలాపము దానినే ప్రయోగమందురు.

రూపకము-ముందు చెప్పబోవు గుణములు గలిగి దోషములు లేని రూప పంచకము ఉత్తమము, నూతన రాగముతో ధాతుమత్వాదులైన తానములచే రూపకము నూతన మగును. రూపకాంశభేదముచే ధాతువు నూతనమగును. రసాలంకార భేదముచే మాతువు నూతన మగును. లయగ్రహ భేదముచేత తాళము నూతనమగును. తాళము విశ్రామము యొక్క సామ్యముచే విశ్రామముచే గాని లయ నూతన మగును. క్రొత్త వగుఛందోగణ గ్రహన్యాస పరిబంధావయములచే రచన నూతన మగును.

జోడు వాపర పర్యాయమగు రచననూతనమగును.

ఈ యుత్తమరూపకము మూడు విధములు.

1 పరివృత్తము- పూర్వసిద్ధమైన స్వస్థానకమమున నూతన రాగముతో గాని చేయబడునది పరివృత్తము. రూపకమున స్థానము పూర్వము. అస్థాయి యందెరాగతాళ పరివర్తముతో స్వస్థానా వృత్తి ఉన్నచో అది పరివర్తనము
2 పటాంతరము- మాతు స్థాయిపై చిత్ర్యమువల్ల గుణాదారమైనది. పటాంతరము తనకంటె అన్యమైన ధాతువుతో పాడబడునది.

భంజని-దానికంటె అన్యధాతువుగలదిగాన భంజనీ సంశ్రితమగును. అధమ రూపకము 1ఖల్లొత్తారము 2 అనుసారము అని రెండు రకములు.

[1]ఖల్లోత్తాలము-రూపకాంతర మందున్న స్థాయిమాత్రాంతరమున నివేశించినచో ఖల్లోత్తారము.

అనుసారము-ఆదేకొంత ధాతువిలక్షణమున్నచో అనుసారము.

ఇది పంచ విధరూపకలక్షణము.

గీతగుణములు పది.

1వ్యక్తము 2 పూర్ణము 3 ప్రసన్నము 4 సుకుమారము 5 అలంకృతము 6 సమము 7 సురక్తము 8 శ్లక్షము 9 వికృష్టము 10 మధురము.

గీతదోషములు పది.

లోక శాస్త్రదుష్టము 2 దుష్టము 3 శ్రుతివిరోధి 4 కాల విరోధి [redacted] క్తము 6 కళాబాహ్యము 7 గతక్రమము 8 అపార్థకము 9 గ్రామ్యము 10 సందిగ్ధము

నేడు వాడుకలోఁగల ప్రబంధములు

1 కీర్తనలు లేక కృతులు

ఇవి కన్నడ, తెలుగు తమిళ సంస్కృత భాషలలో నున్నవి, వీనిలో ఇష్టదేవతలనుగూర్చిన వర్ణనలుండును, వీనికి ధ్రువ, అంతర, భోగములకు అంగములు గలవు. వీనిని మనము వేరు పేర్లతో పిలుచు చున్నాము. ధ్రువ అనగా పల్లవి, అంతర అనఁగా అనుపల్లవి. ఆభోగము అనఁగా చరణము అని అనుచున్నాము కొన్ని కీర్తనలతో అనుపల్లవి యుండదు. ఇవికన్నడ రాగములలో నున్నవి. పదము బిరుదము అను రెండు అంగములే ఉండును. ఇటువంటివి పురందరదాసు పదములలో గలవు.

పల్లవి అనుపల్లవి చరణముల సంపదాయములను పురందరదాసు రామదాసు త్యాగరాజు శ్రీ ముత్తుస్వామి దీక్షతులు శ్యామశాస్త్రి స్వాతి తిరువాళ్ళు పట్టణంసుబ్రహ్మణ్యము మొదలగు వారుప్రవర్తింపజేసిరి.

2 గీతములు-

ఇవి సాలగడ ప్రబంధమును అనుసరించి వానిరాగ తాళములలో రచింప బడినవి.

వీనిలో స్వరము పదము బిరుదము అనుమూడు అంగములు కలవు. ఇవిఆరంభదశలో రాగపరిచయమునకై నేర్పబడుచున్నవి

3 వర్ణములు–

ఇవిమూడు వందలయేండ్లకుపూర్వము రచింపబడినవి. రాగమునకు యోగ్యముగా ఆరోహి అవరోహి సంచారి స్థాయిలలో రాగమును తెలుపుటకు ఉపయోగించునట్లువర్ణింపబడినవి. కాన వర్ణములనబడెను. ఉద్గ్రాహము అభోగము అని రెండు అవయవములు పదము స్వరము బిరుదము అనుసంగములును ఉండును. ప్రతియవయవములోను పదము, పదముతరువాత చిట్టస్వరము వానికి సంబంధించినదియుండును వీనిని వెంకటమఖి సుబ్బరామదీక్షతులు వీణ కుప్పయ్యరు కులశేఖరులు పల్లవి గోపాలయ్యరు మొదలగు వారు రచించిరి.

వర్ణములు తానవర్ణములు, పదవర్ణములు అని రెండు రకములు తాన వర్ణములు రాగప్రధానములు. పదవర్ణములో నృత్యములు ఉపయోగింపబడును

3 పదములు

వీనిలో ఎక్కువగా నీతి, భక్తి, శృంగారములు ప్రధానముగానుండును వీనిలో పల్లవి అనుపల్లవి చరణములుండును చిట్ట స్వరములు జాతులు చేర్చబడును. వీనిని క్షేత్రయ్య సుబ్బరామయ్యరు ముత్తుతాండవరు చిన్నయ్య పొన్నయ్య మొదలగువారు రచించిరి.

ఇవి విశేషించి నృత్యములో ఉపయోగింపబడును.

4 జావళులు–

ఇవి ముఖ్యముగా శృంగారరసయుక్తములు. వీనిగతి మధ్యము ద్రుతములలో నుండును.

దరువు–పదమువలెనే శృంగార రసములో నువయుక్తము. ఒకచరణముతో పాడబడును కొన్నిటికి రెండు మూడు ఉండును.

5 చిందు—

ఇవి మధ్యద్రుతగతులలో నుండును. వీనిలో కావడిచిందు, నోడిచిందు ఊడ చిందు వలిసై చిందు మొదలగునవి కలవు ఇవిశృంగార ప్రధానములు

తిల్లాన, ఇది అన్యదేశీయములైన తిరి తిల్లానా అనుగ్రామ్యపాటములలో దేశీయ రాగాలలో వర్ణక్రమముతో తాళబద్ధమై యుండును

మంగళము–చివర మంగళముతో ముగింతురు.

ఇది

ప్రబంధాధ్యాయము.

* * *

తాళములు

కాలో మార్గః క్రియాంగాని గ్రహో జాతి కళా లయః
యతిః ప్రస్తారకం చేతి తాళప్రాణా దశ స్మృతాః

• తాళములోని దశప్రాణములు

1 కాల, 2 మార్గ, 3 క్రియ, 4 అంగ, 5 గ్రహ, 6 జాతి, 7 కళ, 8 లయ, 9 యతి 10 ప్రాసలు.

కాలప్రాణములోని అంగములు—.

• క్షణము, 2 లవము, 3 కాష్ఠ, 4 కళ 5 త్రుటి (అనుద్రుతము) 6 ద్రుతము, 7 లఘువు, 8 గురువు, 9 ప్లుతము, 0 కాకపదము.

కాలమానము—

1 ఎనిమిది క్షణములు – ఒకలవము
2 ఎనిమిది లవములు – ఒకకాష్ఠ
3 ఎనిమిది కాష్ఠలు – ఒకనిమేషము — గుర్తులు = పేర్లు
4 ఎనిమిది నిమేషములు – ఒకకళ
5 రెండుకళలు – ఒక త్రుటి లేక అనుద్రుతము — ∪ – అర్ధ చంద్రుడు
6 రెండు త్రుటులు ద్రుతము, 2 అనుద్రుతములు — O – పూర్ణ చంద్రుడు
7 రెండుద్రుతములు ఒకద్రుతము ఒకలఘువు — | – బాణము
8 రెండు లఘువులు – ఒక గురువు — S – వంగినధనస్సు
9 మూడులఘువులు – ప్లుతము — Ŝ – మెఱుపు
ద్రుతవిరామము — ⊙
లఘు విరామము — |̄
01 నాలుగు లఘువులు – ఒకకాకపాదము — + – కాకి లేక హంసపాదము.

దశప్రాణముల వివరము.

1 కాలప్రాణము క్షణలవాదికాలము 2 మార్గము షణ్మార్గములు. దక్షిణమార్గములు 1 అక్షర – 8 మాత్రలు, వార్తికమార్గములు 1 అక్షర – 2 మాత్రలు. చిత్రమార్గ 1 అక్షర – 2 మాత్ర చిత్రతరు 1 అక్షర – 1 మాత్ర. చిత్రతము 1 అక్షర – అరమాత్ర. అతిచిత్రతమ మార్గ 1 అక్షర. పావు మాత్రలు 1 మాత్ర 4 అక్షరముల (హ్రస్వ).

క్రియ – హస్తక్రియలు దెబ్బ వ్రేళ్ళు. మొ అంగ – లవ ద్రుతాదులు. గ్రహ – తాళములో ఆవర్తనములో పాట ప్రారంభించు స్థలము – ఎడుపు తాళము పాట సమకాలములో మొదలు పెట్టుట. తాళము ముందు తర్వాత పాట, పాట ముందు తర్వాత తాళము (జాగాలు) జాతి త్రిజాతి, కళ లఘు వలె అక్షరములో చిన్న భాగము, లయ, యతి, ప్రస్తారము.

* 108 తాళములు, లఘువులు

1 చచ్చత్పుటము - ఽ ఽ । T 8
2 చాచపుటము - ఽ । । ఽ 6
3 షట్పితాపుత్రకము - T । ఽ ఽ । T 12
4 సంపక్వేష్టాకము - T ఽ ఽ ఽ T 12
5 ఉద్ఘట్టము - ఽ ఽ ఽ 6
6 ఆదితాళము - । 1
7 దర్పణ తాళము - ం ం ఽ 3
8 చచ్చరి ం 8 । ం 8 । ం 8 । ం 8 । ం 8 । ం 8 । ం 8 । ం 8 । 18
9 సింహలీల । ం ం ం । 3 అర
10 కందర్పము ం ం । ఽఽ 6
11 సింహవిక్రమము ఽఽఽ । T । T 16
12 శ్రీరంగము । । ఽ । T 8
13 రతిలీలము । । ఽఽ 6
14 రంగతాళము ం ం ం ం ఽ 4
15 పరిక్రమము ం ం । । ఽ 5
16 ప్రత్యంగము ఽ ఽఽ । । 8
17 గజలీల । । । T 4 పావు
18 త్రిభిన్నము । S $\overline{S}$ 6
19 వీర విక్రమము । । ం ం S 5
20 హంసలీల T T 2 అర
21 వర్ణ భిన్నము S । ం ం 4
22 రాజచూడామణి ం ం । । । ం ం । S 8
23 రంగద్యోతనము S S S । $\overline{S}$ 10
24 రాజతాళము ం T ం ం S । T 19
25 సింహవిక్రీడితము । T S । T S T । T 19
26 వనమాలి ం ం ం ం । । ం ం S 7
27 చతురశ్రవర్ణము S । । ంం S 7

86	లఘుశేఖర	T	1 పావు
87	ద్రుతశేఖర	8	ముప్పావు
88	ప్రతాపశేఖర	S̄ O S̄	4 పావు
89	గజఝంప	S O 8	3 పావు
90	చతుర్ముఖతాళ	I S I S̄	7
91	ఝంపాతాళ	O 8 I	2 పావు
92	ప్రతిమఠ్య	I I S S I I	8
93	తృతీయ తాళ	I I O O 8	3 ముప్పావు
94	వసంత	I I I S S S	9
95	లలిత	O O I S	4
96	రతితాళ	I S	3
97	కరణతాళ	O O O O	2
98	షట్తాళ	O O O O O O	3
99	వర్ధన	O O I S̄	5
100	వర్ణతాళ	¦ ¦ S̄ S̄	8
101	రాజనారాయణ	O O I ¦ S	7
102	మదనతాళ	O O S	3
103	పార్వతీలోచన	O O ¦ ¦ O O S S ¦ ¦ I I S I I 61	
104	గారుగి	O O O 8	2 పావు
105	శ్రీనందన	S S I I O O S̄	7
106	జయతాళ	¦ S I I O O S̄	9
107	లీలతాళ	O ¦ S̄	4 అర
108	విలోకిత	¦ S S O O S̄ S̄	12
109	లలితప్రియ	I I S ¦ S	7
110	జనక	I I I I S S ¦ S S	14
111	లక్ష్మీశ	O O 8 ¦ S̄ S̄	9 పావు
112	భద్రబాణ	¦ O ¦	2 అర

నేటివాడుకలోని తాళములు

1 ధ్రువతాళము ¦ O I I లఘు, ద్రుత, లఘు, లఘు 3 స్వరమాత్రలు

త్ర్యశ్రజాతి తాళము అక్షరము		3 2 3 3= 11
చతురశ్ర	,,	4 2 4 4= 14
ఖండజాతి		5 2 5 5= 17
మిశ్ర		7 2 7 7= 23
సంకీర్ణ		9 2 9 9= 29

2 మఠ్యతాళము | o | లఘు ద్రుత, లఘు 2న్వరమాత్రలు

త్ర్యశ్ర	,,	3 2 3= 8
చతురశ్ర		4 2 4=10
ఖండ		5 2 5= 12
మిశ్ర		7 2 7= 16
సంకీర్ణ		9 2 9 20

3 రూపకతాళము o | 1 న్వరమాత్రలు

త్ర్యశ్ర	2 4	6
చతురశ్ర	2 4	6
ఖండ	2 5	7
మిశ్ర	2 7	9
సంకీర్ణ	2 9	11

4 ఝంప | T o లఘు, అనుద్రుత, ద్రుత, 1 ముప్పావు

త్ర్యశ్ర	3 3	6
చతురశ్ర	4 3	7

వీనిని 108 తాళములందురు ఇందులో నాలుగు ఎక్కువగా ఇవ్వబడినవి. 112 నందికేశ్వరుని భరతార్ణవములోఁ జెప్పఁబడెను.

ఖండ	5 3	8
మిశ్ర	7 3	10
సంకీర్ణ	9 3	12

5 త్రిపుట | o o లఘుద్రుతఁ ద్రుత

త్ర్యశ్రజాతి	32 2	7
చతురశ్ర	4 2 2	8

28	త్ర్యశ్రవర్ణము	I O O I I S	6
30	మిశ్రవర్ణము	O O 8 O O 8 O O 8 O O 8	7
31	వర్ణతాళము	8 O O O O O I I I I I I I I I O O 8	8
32	ఖండవర్ణతాళము	S̄ S̄ S O S S I S	15 అర
33	రంగప్రదీపము	I I S S S̄	9
34	హంస నాదము	I S O O S	8
35	సింహ నాదము	I S S I S	8
36	మల్లికామోదము	I I O O O O	4
36	శరభలీలము	I O I O I O ¦ ¦	8
37	రంగాభరణము	S S ¦ ¦ S̄	9
38	తురంగలీలము	O O I	2
39	సింహనందనము	S S I S I S O O S S I S̄ I S S I I	32
40	జయశ్రీ	S I S I S	8
41	విజయానందము	I I S S S	8
42	ప్రతితాళము	I I O O	3
43	ద్వితీయకము	O O I	2
44	మకరందము	O O I I I S	6
45	కీర్తితాళము	I S S̄ S I S̄	12
46	విజయతాళము	S̄ S S̄ S	10
47	జయమంగళము	I I S̄ I I S	8
48	రాజవిద్యాధరము	I S̄ O O	4
49	మంఠ్య (మఠ్య) తాళము	¦ ¦ S ¦ ¦ ¦ ¦	8
50	నేత్రమంఠము	S S I S S	13
51	ప్రతిమంఠ	¦ ¦ ¦ ¦ S I I ¦	8
52	జయతాళము	I S ¦ ¦ I O O S̄	10
53	కుడుక్కము	O O ¦ ¦	3
54	నిస్సారుకము	T I	2 పావు
55	నిస్సానుకము	¦ ¦ S S ¦ ¦	8

56	క్రీడాతాళము	ం ం	1 పావు
57	త్రిభంగి	꠱ ꠱ S S	6
58	కోకిలప్రియ	S ꠰ S̄	6
59	శ్రీకీర్తితాళము	S S S ꠱ ꠰	6
60	బిందుమాలి	S ం ం ం ం S	6
61	నందన	꠱ ꠱ ం ం S̄	6
62	శ్రీనందన	S ం ం S	5
63	ఉద్వీక్షణ	꠰ ꠰ S	4
64	మంఠికాతాళ	S ం S̄	5 కర
65	ఆదిమత్య	꠰ ꠰ T T	4 అర
66	వర్ణమత్య	꠰ ꠰ ం ం ꠰ ం ం	5
67	ఢేంకీతాళ	S ꠰ S	5
68	అభినందన	꠰ ꠰ ం ం S	3
69	నవక్రీడ	ం ం	1 పావు
70	మల్లతాళ	꠰ ꠰ ꠰ ꠰ ం ం	
71	దీపక	ం ం ꠰ ꠰ S S	7
72	అనంగ	꠰ S̄ ꠰ ꠰ S S̄	11
73	విషమతాళ	ం ం ం ం ం ం ం ం	4 అర
74	విషమనాందీ తాళ	꠰ ం ం ꠰ ꠰ S S	8
75	ముకుంద తాళ	꠰ ం ం ꠰ S (5) ꠰ ం ం ం S	5
76	కర్షుక	꠰ ꠰ ꠰ ꠰ S	6
77	సకతాళ	ం	అర
78	పూర్ణకం కాళ	ం ం ం ం S ꠰	5
79	ఖండ కంకాళ	ం ం S S	5
80	సమకంకాళ	S S ꠰	5
81	అసమకంకాళ	꠰ S S	
81	ఝాంబడ	꠰ ꠰ T	6 పావు
83	పణతాళ	꠰ ం ꠰	2 అర
84	అభంగ తాళ	꠰ S̄	4
85	రాయరంగ తాళ	S ꠰ S ం ం	7

ఖండ	5	2	2	9	
మిశ్ర	7	2	2	11	
సంకీర్ణ	9	2	2	13	

6 అడ్డతాళ ¦ ¦ ¦ ¦ ○ ○ లఘువు, లఘువు, ద్రుత, ద్రుత 3 మాత్రలు

త్ర్యశ్ర	3	3	2	2	10
చతురశ్ర	4	4	2	2	12
ఖండ	5	5	2	2	14
మిశ్ర	7	7	2	2	18
సంకీర్ణ	9	9	2	2	22

7 ఏకతాళ ¦ 1 మాత్ర

త్ర్యశ్ర	3	
చతురశ్ర	4	”
ఖండ	5	”
మిశ్ర	7	”
సంకీర్ణ	9	”

ధ్రువతాళములో	చతురశ్ర	4 2 4 4	14 అక్షరముల	వ్యవహారములో
మఠ్య	”	4 2 4	10	”
రూపక	”	2 4 6		”
ఝంప, మిశ్ర	”	7 1 2	10	”
త్రిపుట, చతురశ్ర	”	4 2 2	8	”
త్ర్యశ్ర	”	3 2 2	7	”

ఈ తాళములోని చతురశ్రజాతిని ఆదితాళమందురు

” త్ర్యశ్ర త్రిపుట ”

అట్ట	ఖండ	5 5 2 2	14
ఏక"	చతురశ్ర		4

అపుడప్పుడు త్య్రశ్రజాతిలో లఘువుకు రెండు దెబ్బలు ఒకఆవృత్తిలో లెక్కింతురు. దీనిని చాపు అందురు. ఈ ప్రయోగములో త్య్రశ్రజాతి రూపకము (2 3 5) ప్రసిద్ధము. కనుక త్య్రశ్రజాతిరూపకతాళమును చాపు తాళమందురు

ఇది

శారఙ్గదేవునిచేత రచితమై

శ్రీ చర్ల వెంకమ్మ నారాయణశాస్త్రుల

తనయుడగు చర్ల గణపతిశాస్త్రిచే రచితమైన

గాంధర్వ వేదమను సంగీతరత్నాక

రమందు తాళప్రకరణము

సర్వము సమాప్తము.